

RIMAY JÁNOS

MUNKÁI

A RADVÁNSZKY- ÉS A SAJÓKAZAI CODEXEK
SZÖVEGE SZERINT

KIADJA

BÁRÓ RADVÁNSZKY BÉLA

A M. TUD. AKADÉMIA T. TAGJA

BUDAPEST

A M. TUD. AKADÉMIA KIADÁSA

1904

(M. M. O. 11989.)

RIMAY JÁNOS MUNKÁI

A RADVÁNSZKY- ÉS A SAJÓKAZAI CODEXEK
SZÖVEGE SZERINT

KIADJA

BÁRÓ RADVÁNSZKY BÉLA

A M. TUD. AKADÉMIA T. TAGJA.

BUDAPEST

A M. TUD. AKADÉMIA KIADÁSA

1904.

448750

020.164

MAGY. AKADEMLA
KÖNYVTARA

ELŐSZÓ.

Rimay János elméjének gyümölcseit kortársai nagyon kedvelték. Irodalmi munkáival nagyra voltak, lett légyen az versben vagy prózában írva; ha hozzájutottak, jóformán egymás kezéből kapkodták. Ennek legélénkebb kifejezést ad egyik Balassa, midőn Kékkő várából írva kéri Rimayt, hogy ne fossza meg őt szép és böles irogatásitól, már mint azoktól, melyeket concipial és szerezzet: tegye őt részessé ezekben. Ez a Balassa, úgy látszik, nemcsak nagyon gyönyörködött Rimay munkáinak olvasásában, de mint világosan írja, dicsekedni is akar azzal és mások irigységét felkölteni.¹⁾ Ferenczffy Lőrincz, az udvari magyar titkár is kéreti a »Virtusról« komponált énekét, Ráday András által; Esterházy Pál pedig midőn Nógrád várába meghívja magához Rimayt, mindjárt nyaláb számra akarja iratait olvasni, mert gyönyörködik mind elméjében mind írásaiban és ezeknek sok ideig való olvasása

¹⁾ Ipolyi A.: Rimay J. államiratai 305. l.

sem hoz reá unalmat. Mind megannyi dicséret! Dóczy István egy *Magdolna* névre költött éneket kér tőle, hogy megírta-e, nem tudjuk; eddig nem ismerjük, lehet, hogy ez virágének volt. Asszonyok, leányok is vágytak verseire, abban az időben azonban egy leány bajosan kérhette volna meg a költőt, hogy számára szerelmes verset írjon, így tehát Káthay Mária-Magdolna, a hatalmas kancellár Káthay Mihály leánya, be kellett hogy érje egy hosszú istenes énekkel.¹⁾ A vitézségben és istenes életben gyönyörködő Tekintetes és Nagyságos Homonnai István uram is inkább csak egy fohászra vágyott.²⁾

Ez a közkedveltség sem gyakorolt azért elegendő nyomást Rimayra oly irányban, hogy énekeit kinyomassa.

Egy *Gyarmati Balassa Bálintnak Esztergom alá való készületi* című költeménysorozata megjelent ugyan nyomtatásban 1597 vagy 1598-ban.³⁾ Ezt követte 1600 körül a *Balassa Testvérek Apológiája*,⁴⁾ de ezekben csak Balassa Bálint és Ferencz emlékének gyűjt szövétneket, ezek alkalmi művek. Egykét évvel később sajtó alá készítette Balassa Bálint összes verseit.⁵⁾

¹⁾ A 173. lapon.

²⁾ 198. l.

³⁾ Balassa és Rimay barátsága című értekezésem. 9. lapon.

⁴⁾ U. ott 15—16. l.

⁵⁾ U. ott 17. l.

Hogy saját szerzeményeiből egyéb énekeket is kinyomatott volna, mint az előbb említetteket, annak semmi nyomára sem akadunk. Pedig Ráday András még 1629-ben is sürgette azok kinyomatását, vállalkozni akart az egésznek gondozására, sőt a nyomdai javításra is.¹⁾ Terve, azt kell hinnem, Rimay vonakodásán múlhatott.

Két évre rá Rimay János meghalt. Közel rokona Madách Gáspár ettől fogva mind azzal az eszmével foglalkozik, hogyan mentse meg az enyészettől Istenben megnyugodott atyafiának hátrahagyott ékes írásait. Kísérletet tett Rimay hátrahagyott munkáinak kinyomatására, terve azonban nem sikerült. Így azután bekövetkezett, a mitől féltette az iratokat, szétszóródtak és el is veszttek. Most, 270 év múlva kerülnek napvilágra belőlük egyes darabok és töredékek.

Rimay írásait különben már a költő életében is érte pusztulás, összes verseit mind könyvestől valószínűleg egy erdélyi útja alkalmával a Tisza vizébe ejtették volt. A második esemény, mikor a törökök sztregovai házát felprédálták, még nagyobb kárt és pusztítást okozott írásaiban.

Már előbb említettem, hogy Madách terve Rimay munkáinak kinyomatására nézve nem sikerült. Egy avatatlan kezű ismeretlen azonban, Rimay

¹⁾ Ipolyi A.: Rimay J. államiratai 321. l.

halála után pár évre, Madách tervét kis részben és zavarosan végrehajtotta, valami »vétkesen vesztegetett« gyűjteményt kerített kezébe, melyben Balassa és Rimay énekei teljesen össze voltak keverve és azt *Balassa Bálintnak Istenes Éneki* cím alatt Bártfán kinyomatta. Ezt követte még egynéhány kiadás ugyanezen formában. Egyik váradi kiadásban azután rendezték és kettéválasztották a két költő műveit. De azontúl is századokon át mindig iker-kiadás gyanánt nyomatták. Kivétel csak az utolsó és egyuttal első teljes Balassa-kiadás.

Harmincz évvel ezelőtt ugyanis, mikor b. e. Deák Farkas családom radványi könyvtárában Balassa Bálint szerelmes verseinek kéziratát felfedezte, azonnal el lett határozva annak kiadása.¹⁾ Rimayra nem terjeszkedtek ki, pedig azon *Radvánszky-codex* II-ik részében Rimay János verseiből is található 20 ének, ezek között virágénekek is.

Pár évvel ezután sajtó-kazai levéltáram többfelé lévő részeit összeszededgetve, egy csomó haszontalanság között egy összekötött csomagot találtam, melyben nagy meglepetésemre Rimay János írásait és énekeinek eredeti kézíratait ismertem fel.

Írójuk és tartalmuk érdekességénél fogva talán nem is kellett volna ezeket oly hosszú ideig pihen-

¹⁾ Szilády Áron: Gyarmathi Balassa Bálint költeményei Budapest, 1879. A M. Tört. Társulat kiadása.

tetni, de más irányú lévén munkálkodásom, csakis pár évvel ezelőtt határoztam el magamat ezek kiadására.

A feltalált eredeti kéziratok a következők:

I. KÖLTEMÉNYEK: 1. *Szerelmes versek*. 17 darab; ehhez jön az R. codexből 10, összesen 27. — 2. *Balassa Bálintnak Esztergom alá való készületi*. (Töredék.) — 3. *Vitézi énekeinek* száma csak egy darabbal szaporodik, ez is nem eredeti kéziratban, hanem a R.-codexből. — 4. *Oktató költemények* 19 darabnak eredeti kéziratával szaporodtak. — 5. *Istenes ének* csak 5 van az eredeti kéziratok között. — 6. *Cato Bölcs mondásainak alapján írott költemények*. — 7. *Cato Distichonai I. könyvének verses fordítása*, ez a legrégibb ismeretes verses magyar fordítás.

II. PRÓZAI MUNKÁK: 1. *Rimay előszava Balassa Bálint verseihez*. Balassa Bálintra nézve nagyon sok érdekes irodalomtörténeti adatokat tartalmaz,¹⁾ azonkívül az Anjouk korában virágzott magyar irodalom létezését bizonyítja. — 2. *Rimay ajánló levele Darholcz Kristófhoz*. — 3. *Balassa Bálintról egy töredék*. Irodalomtörténeti szempontból mindkét darab becses. — 4. *Rimay naplója a szőnyi békekötés tárgyalásáról*, melynek eredeti címe: »Memoriale« s az 1627 május 25—augusztus 1-iki

¹⁾ B. Radvánszky Béla: Balassa és Rimay barátsága Budapest, 1904.

napok történetéhez szolgáltat érdekes adatokat. Ugyanazon Napló-é ez, melyről egyik levélben említés történik, vagy két különböző naplóval van dolgunk, adatok hiányában nem lehet eldönteni. —

5. *Orvosság a dögös pestis halálban* című vallásos-erkölcsi irányú művével a kor szokásainak hódolt, melyben a folyton meg-megújuló járvánnyal szemben orvossággul az istenfélelmet, poenitentia-tartást, sacramentumokkal gyakorta élést, erkölcsös életet és »unás nélkül« való könyörgést ajánlja. Ezek után szinte meglep, hogy arra a kérdésre, hogy orvossággal a dögghalálban élhetnek-e? igenlő választ ad s azt mondja: »Nem kell megvetni az Istentől rendelt orvosságot, mert az Úr teremtette az földet és orvosságot.« — 6. *Nagypénteki meditatio*, melyet Ipolyi cím szerint ismert s az elveszett művek közé soroz. Hol írta, maga megmondja a mű egy helyén, t. i. »Esterhájának legkarajtöbb széli alatt való lételeivel«. Úgy látszik, templomban való felolvasásra készült, talán a délelőtti és délutáni istentisztelet közötti időköz betöltésére. Őszinte, mély meggyőződést lehelő elmélkedések nehézkes stylussal s Rimay sajátos bombasztjaival, melyekről akkor is ráismerhetnénk Rimayra, ha nem sajátkezű írása marad ránk. — 7. *Az istenes és oktató énekek magyarázata* csak töredékben maradt ránk. Tizenhat ének eszmenetet s kibővített foglalatát nyújtja s azért érde-

kes, hogy az 1670-iki lőcsei kiadás (melynek egyetlen példánya birtokomban van) az egyes énekek előtt egész terjedelmében lenyomatta. — 8. A *parásnaságról* is maradt fenn egy hosszabb elmélkedése, melynek legfőbb érdekét (ha eredeti művel van dolgunk) az adja meg, hogy Rimay olvasmányairól tájékoztat. A Biblia mellett, melynek erkölcsi elveit fogadja el vezető zsinórul, egymás után vonulnak el előttünk szent Gergely, Hieronymus, Seneca, Aristoteles, Chrysostomus, Aquinói Tamás, Ambrosius, Isidorus, Claudianus, Prudentius, Ovidius, Pamphilius, az Astrolabium szerzője, Vergilius, Matheus, Cato, Gualterus és még számtalan író, kiknek műveit, ha eredetiben használta szerző, beszédes tanúk Rimay széleskörű irodalmi tájékozottságáról. A verses idézeteket magyarra lefordítja, szintén versben, s ez által annak értékét is emelve. Általában bámulatos, hogy a legkényesebb kérdéseket minő szabadsággal tárgyalja ebben Rimay s a kor szelleméből — vallás-erkölcsi célzata daczára is — megértjük, hogy miért maradt e munka kéziratban. — 9. Végül illesztettem *néhány levelet*, melyekre levéltári kutatásaim közben akadtam, és a melyek eddig nem voltak kiadva.

Miután az eredeti kéziratok ennyit szolgáltatnak, felveendőknék találtam a régi időkben nyomtatásban kiadott énekeket is, hogy a gyűjtemény teljes legyen.

A kézirattól eltérő nyomtatott szöveg eltéréseit jegyzetekben adom, valamint az eddig ismert első három kiadás szöveg-összehasonlítását is.

Rimay eredeti kéziratái tulajdonkép szépek volnának, de vannak ezek között oly sűrűn és oly apró betűvel írottak, hogy majdnem olvashatatlanoknak tűnnek fel, s megfejtésük elég nehéz feladat volt.

Annál is inkább köszönetemet kell itt kifejeznem dr. Dézsi Lajos egyet. m. tanár úrnak, ki valódi ügyszeretettel segített nekem a másolatok összeolvasásánál, valamint a kiadások összehasonlítása és a nyomtatás gondozása körül. Különben most dicsért ügyszeretetének fényes bizonyosságát adta a függelékben lévő, általa készített Balassa-Rimay-bibliographia által.

Budapest, 1904 november 18.

B. Radvánszky Béla.

KÖVETKEZNEK

RIMAJ JÁNOSNAK

KÜLEMB KÜLEMBFÍLE ÉNEKEI.

JÖLLEHET MINDEN SZERZISE

SZINTE ITT NINCSEN,

MERT

MIND KÖNYVESTÜL AZ TISZABA EJTETTİK VOLT, A MELV
KÖNYVBEN MIND ÉPPEN MEGVOLTANAK, AZULTA EGYÜVÉ
NEM SZEDHETTÉK ÓKET, CSAK ENNYIRE IS, AZ MINT ITT
VANNAK.

Kiket méltó, hogy a Balasi írásátul messze ne hagyjunk,
mert Balasj Bálinton kívől csak egy magyar sem érkez-
hetik el vüle, bár ugyan igen igyekezik is rajta, kiről
étéletet tehet akárki az írását olvassa; az mint
Balasi Bálint is így szólott felőle éltiben (mond):

»Ha úgy még elő dolgodban az mint elkezdtil,
gyakorolván azt, nem hogy el nem érkeznel
vüle, de meg is fogsz halladni«. Sőt halála
óráján is ötöt vallotta Balasj helyében
valónak lenni; kérvén arra, hogy
az ő halálát verseivel ékesitse
meg: kit véghez is vitt Rimaj
János. mely írását a több
éneki után helyeztettünk.

I.

SZERELMES VERSEK.

1.

Kiben azt írja meg, miképen hódoltatta őtet Venus
az ő zászlója alá, egy kegyest égérvén neki, kit ő
Lidiának nevez.¹

Szólítván nevemen
Venus asszony engem,
Kezdé haraggal szavát :
Csak te vagy-é, úgy mond,
Oly eszes vagy bolond,
Hogy én hatalmam javát
Kis szóddal sem kéred,
Sőt ottan keröled
Szerelém tág hálóját.

Jól tudom, mire néz,
Mert hogy mert méreg, méz
Szerelemben eligyült,
Sok rend nagy kárával
S némely halálával
Tűzében nagy kinra fült :
Tülem elrémultél,
Nagy távul keröltél,
Szived ellenem meghült.

De csak kár, hogy kerülsz,
Mert az hová terülsz :
Utánad vigyáztatok

¹ A költemény a »Radvánszky-codex«-ben Rimai költeményei között
első helyen áll.

S rajtad mutatom meg,
 Hogy nem mind könyereg,
 Kit szerelemmel gyűjtök.
 Okost, hívet, tisztát,
 Ki szómnak jó helyt ad,
 Igen kimélve sujtok.

Minek rossznak való
 Az szerelem háló
 Felterített kötele.
 Észszel, okossággal,
 Vidám józansággal
 Szükség hogy legyen tele.
 Az ki kívánja,
 Hogy búval ne hányja
 S legyen áltmenetele.

Mint látom peniglen,
 Téged Pallas rigen
 Ehez hozzá készített.
 Minden tudománynyal
 Ki becsületet vall,
 Büven felékesített.
 Hogy engem is esmérj
 És udvarodban¹ élj,
 Termettel is szépétett.

Hiv szolgálodért,
 Mint ő maga is kért,
 Minden jóvával látlak;
 Reminsíged ellen
 Nagy anyaikepen
 Szép kegyessel megáldlak.
 Olylyal, ki képéhez
 S ékes termetihez
 Kész érdeműnek látlak.

¹ Így, *udvaromban* helyett.

Esméred Lidiát,
 Kiben semmi híját,
 Szépségemnek nem hattam ;
 Két forgó szememet,
 Gyújtó hiv szivemet
 Ábrázatjában adtam.
 Azfelett bölcs észszel,
 Okos itilettel
 S minden javammal láttam.

Szeme hatalmával,
 Ékes szép voltával,
 Ő magáivá téssen.
 Felejtethetlenül
 Szivedbe ő beül
 S elmédbe zárva lészen.
 Csak őtet ohajtod,
 Mert szived is csak ott
 Minden örömet veszen.

Nézd meg csak két szemed
 Mely bú szikrákot vet
 Méltó gyuladozásra.
 De mihelt betegít,
 Megint gyógyít, segít :
 Hord vizet oltásodra.
 Hogy szintén el ne fogj,¹
 De néki kedvét hordj :
 Kész ő megtartásodra.

Igaz szeretettel,
 Tökélyetességgel
 Foglald te is magadhoz ;
 S jó szolgálatodért
 Ad ő jó hasznos birt,
 Családsággal sem kínozz.

¹ Annyi mint *fogj*.

Mert áldott szerelme
 S hozzád való kedve
 Hű leszen s rád bűt sem hoz.

Angyali szép képét,
 S csudáló természet
 Szépítsed verseiddel.
 Csak egyedül őtet,
 Ily megékesültet,
 Tiszteljed szerelmeddel.
 Kiért ő is tигed,
 Míg él hiven szeret
 S holtáig sem felejt el.

Ládd, hogy egyedül ő,
 Kihez minden ilő :
 Beszéd, tréfa, éneklés,
 Tánczjárás, ugrálás,
 Nízis, vig mosolygás,
 Módjával való lépés,
 Hív buzgó szerelem,
 S bódog, kinek ebben
 Lehet részesültetés.

Nincs soha oly elme,
 Ki őtet elégié ¹
 Méltán megdicsírhesse
 S egyszer látott képet
 S kire jó szemet vet,
 Soká elfelejthesse.
 Én néked ajánlom,
 Azt is igen hagyom :
 Légy holtig szerelmesse.

¹ = eléggé.

2.

Kegyese után kesereg.¹

Nótája: Már szinte az idő vala.

Ne csudáld szivemet, hogy ilyen keserves,
Szerelem tüzitől mert megsérült sebes,
Hogy attul távol vált, az kihez kötelyes.²

Hogy ne legyen penig az után nehezem,
Kinél szerelminek jutalmát is érzem,
Mert ő sem gyűlöl lám, mint eszembe veszem.

Titkos tekinteti, rám kedvvel mosolyog,
Szeme szép világa rajtam gyakran forog,
Ha nem láthat, mondják, hogy értem szomorog.

Ily távol létemben én mit kívánhassak?
Hanem hogy felőle minden jót hallhassak,
Vele rövid napon együtt vigadhassak.

Te kegyelmes Isten, mind kettünk szerelmét
Neveljed, s tartsad meg testünk egízségét,
Foghassuk örömmel, hamar egymás kezét.

Én édes Lydiám³ vég légy, ne bánkódjál,
Hozzám szerelmedben mind végig híven állj,
Isten adjon jó éjt, csendesen aludjál.⁴

(R. cod. 150—151. l.)

¹ Ezen czim csak Radvánszky János másolatában van meg. A Radvánszky-codexben e költemény a 2. sorszámot viseli.

² kötelyes.

³ Radvánszky János 1694. évi másolatában »Violám«.

⁴ Kiadta Toldy F. Magy. Költ. Kézik. 2. kiad. I. k. 127. l.

3.¹

Örülhetne szivem,
 Látván, mely nagy szépen
 Ördő, hegy, völgy züldelik.
 Bokor hangossággal,
 Kút, víz új forrással
 Rakódik, bővölkedik.
 Az napnak világa,
 Égnek új harmatja,
 Minden terjed, fénlik.

Egy csak, de az nagy ok,
 Hogy ritkán mosolyog
 Szám, szivem örömmel.
 Hogy az távol vagyon,
 Ki ezeket nagyon
 Széppé tehetné képivel
 S ki mind képibe,
 Szép kedvem is vile
 Ép lenne jelenlétivel.

Réten, völgyen, hegyen,
 Mert ő hol elmegyén,
 Duplált szépség követi :
 Vidámb minden virág,
 Az hová lépik s hág,
 Nagy szeme fényét veti :
 Mindeneket vidít,
 Ébreszt, éleszt, indít
 Szépségének termeti.

Hogy nincs azért kedvem,
 A hol ő nincs jelen :

¹ E költeménynek nincs czime a Radvánszky-codexben. Rimay énekei között harmadik helyen áll.

Az nem nagy csoda dolog.
 Az madár is kint vall,¹
 Ha társa elvisz s hal,
 Nincs öröme csak bolyog,
 Zöltség között aszú fát
 Keres, ott száll, hol lát,
 Holtig bút visely s vonyog.

Én hát, ki szípsíghen
 S emberi természetben
 Leltem ily nagy hatalmat :
 Hogy még fűveknek is,
 Kikben indulat nincs,
 Érzékenysíget adhat :
 Nem csoda elmém
 Kiáltván nevén,
 Velem gyakran hivattat.

Szive szerint, hiszem
 Hogy ő is hí engem
 Titkos szava hangjával :
 Tudván, hogy még élek,
 Éjjel nappal égek
 Szerelminek lángjával.
 Szent Isten, add látnom,
 Orvosoljon bátran,
 Szája édes csókjával.²

(R. cod. 151—152. l.)

4.³

Mi lelt, azt kirdhetnéd, hogy búval bánkódom,
 Gondban fáradozván, gyötrődem, aggódom,
 Ezér én fáradok, nyughatatlankodom.

¹ Az eredetiben vál.

² Kiadta Toldy F. u. ott 128. l.

³ A Radvánszky-codexben sorszáma : 4.

Nekem arra rövid szóval kely¹ felelnem
Mert bú beszédemmel nyű s árad² filelmem,
Kicsinnek ne viljed emésztő szerelmem.

Szerencse nem tudom minap mint rendele:
Velem egy vendiget szomszédban óltette,
Kihez szívem gyújtván, kedvem neki vette.

Lőn ottan örömem szörnyű megromlásban,
Szemilyitűl győzett szívem újulásban,
Ki általa lehet már csak gyógyulásban.

Látnád, nem csudálnád, hogy engemet megbirt,
Mert ő ábrázatja mint egy arannyal írt,
Ékes állapotja felülmúl minden hirt.

Orczája szép teljes, kedvére mindent int,
Szép vékony ajaka piros, mint egy rubint,
Gyors vidám szemei, vélek szerelmet hint.

Ő szép szemöldeke, gyengén hajlott ijja,
Kiben áll szüntelen édes mirgő³ nyila,
Sebesít, ha tekint, lő, nem csik híja.

Gyógyúlhatatlan seb innen reám esék,
Kibűl teljes szívem úgy elmírgesedék,
Hogy hely magán kivól nincs, hol könnyöbedék.

Azért keservemet, kirlek, ne csudáljad,
Esetem sőt szánjad s kinom ne utáljad.
Fus⁴ kiért szívem bús, éltem annak valljad.

Megorvosolhat még, ha ő szeretettit
Adjam⁵ s rám terjeszti vidám tekintetit:
Megvidít, tartsa meg az Isten életit.

(R. cod. 152—153. l.)

¹ A. m. kell.

² niu (nő) s arat.

³ mīrghő.

⁴ Igy!

⁵ agiam: adja helyett.

5.

Az lengyel király táncza nótájára.¹

Senki ne kérdjen,
 Szivem miért nem végyen
 Senkitül semmi vigasztalást ;
 S miért ne szenvedjek,
 Távol is kerőljek
 Mások közt vígan való lakást,
 Egy kegyes kívól ne szeressek mást
 S búnak ne adjak orvoslást.

De csak kár nekem,
 Rám vetett búm ellen
 Örömet egyebütt keresnem :
 Hanem csak annál,
 Ki kedviben éltem áll,
 S ki sok jószágát nem keveslem,
 Ennek jó kedvét kely várnom s lesnem :
 Ne hagyjon sok búmban elesnem.

Isten őt áldja
 S ez melyett² azt adja,
 Rólam el ne feledkezhessek :
 Szolgálatomnak,
 S érte viselt búmnak
 S ugyan gyakran is, örvendezhessek,
 Személyem holtáig neki tessék
 S érdemem nála el nem essék.

Felgyült tüzemet,
 Kivel ő engemet
 Vígphetetlenől rigen hevít,
 Megcsendesíti,
 Magát nekem készíti
 S kimenekednem abból segít,
 Édes szerelme nem is keserít,
 Engem örömré mert hozzá hitt.

(R. cod. 153—154. 1.)

¹ A Radvánszky-codexben sorszáma : 5. ² meliet.

6.

Kiben Echotul veszen feleletet.¹

Kösziklák közt lakó,
 Erdő nevel(t) Echo,
 Felelj szómra, kit hallál.
 Mert minden terténet,
 Ki emberre jühet,
 Nálad tudom nyilván áll
 Én nagy szerelmemben,
 Ki lobog szívemben,
 Véget vajjon, s mi talál.

Hát csak halál tehet
 Én kénomban véget
 S éltem meg sem irgalmaz;
 Sem őszült vénsíggel,
 Sem semmi insíggel
 Bennem meg nem avúl² az.
 Szívem is beszili,
 Titkon jüvendúbéli,³
 Hogy úgy lesz holtomig az.

Igaz én is vallom,
 De mi lesz jutalmam,
 Sok bűm hoz-é, mi jókat?
 Szeretűm tréfál-e?
 Hívségének áll-e?
 Vagy hint csak hideg szókot.
 Egyuld⁴ meg is hurít,
 Mírgivel beburít,
 Vet orcámra nagy pököt.

¹ A Radvánszky-codexben sorszáma 7. Hatodik szám alatt a »Legyen jó idő csak, fecske száll házamra« kezdetű ének van, melyet az »Istenes énekek« közé soroztam. L. ott 1. sz. a.

² aul az.

³ Így: jüvendőli helyett.

⁴ egiuld.

Áldott szolgálatom,
 Ha valóban látom,
 Hogy csak leszen ő zsoldja,¹
 Bennem meggazdagúl,
 Bútúl szívem tágúl,
 Friss lesz éjtszaka holdja :
 Orczám haloványját
 Kit szerelmivel ad,
 Ha csókjával befoldja.

Oldja szívem búját
 S éltem háborúját
 Igen megcsendesíti ;
 Ő savany ² szerelmét,
 Szíve keménységét
 Ha már nem örögbíti,
 De mi lesz zálogja,
 Hogy mérgét megfogja,
 Kinomot megenyhíti.

Hitit én tisztelem
 S híven is viselyem
 Hozzája szerelmemet ;
 Kedvem meg nem veti,
 Ha megismerheti,
 Az én törődelmimet.
 Ő lesz szerelmesem,
 Nála is keresem,
 Kedves lakó helyemet.

(R. cod. 155. l.)

¹ soldgia.

² Az eredetiben sauanj.

7.

Venus impudicitiae mater suas ad libidinem hortatur.¹

Vallyon s de mi haszon,
Ha mely ékes asszony
Szépségét úgy kéméli,
Hogy minden ő hasznát,
Kit szép termete ád,
Csak egy dög férje ilje.
Minden az a kedves,
Az ki ha tettetes,
Javát mással is közli.

Rózsa miért kedves?
Mert illattal búves
Szaggal sokakat táplál:
Igy az a jó kegyes,
Az kinek sok nemes
Ifjú legény udvart áll,
Mit árt azok közül
Ha ki melie dül,
Néki kedvére szolgál.

Mint meggyúlt gyertyának
Ragyogó lángjának
Nem fogy azzal világa,
Ha több gyertyát gerjeszt
S mindenekbe ébreszt
Szép fényt ő égő lángja:
Igy nem fogy kegyes is,
Ha sokakra köll is
Szépséginek virágja.

Vas ércz megvaslódik,
Ruha szakad, kopik,
Mihent viselisre jut,

Föld hasad, repedez,
 Kezel vagyon melyhez
 Járó nagy országos út.
 Kegyes meg áll épen
 Fogyhatatlanképen,
 Mert kimerhetetlen kút.

Bár hát minden eszes
 Szípen termett kegyes
 Ő magát megkémilje
 Ifjak barátságát,
 Éltek nyájasságát
 Szabadságosan ilje.
 Sok csók, szép szók között,
 Kit ezekkel közlett,
 Megfogyását ne vilje.

Venus együtt járván,
 Fiával sitáltván,
 Ez tanácsot végezé,
 Felei közt hinté,
 Szerelmihez inté
 S melyekben beszegezé.
 Mint ezt ő könyviben,
 Versi közt bűvebben
 Ovidius feljegyzé.

(R. cod. 156. l.)

8.

*Contrarium superioris argumenti nomine Diannae
 responsum.*¹

Venus! fajtalan hus,
 Csipkiből tekert gúzs,
 Elmének bortorjánja!
 Szederj termiszető,
 Ragadó beszidó,

¹ A Radvánszky-codexben sorszáma: 9.

Bujaságnak oltványa ;
 Kis gyönyörűséggel,
 Soknak nagy veszélylyel
 Romlásának kormánya.

Ki lehet te szódnak
 Ha nincs semmi jódnak
 Állandó öröksige !
 Minden, ki követett,
 Túled nyavalyát vett,
 Romlott is bikessige !
 Senkit nem szerettil,
 Az kinek nem letttil
 Végre is ellensige.

Hadd,¹ ne csald azokat
 Az kik ő magokat
 Zászlód alá nem adták ;
 Tiszta szíp életben,
 Mint rózsát szép kertben
 Élteket be is zárták.
 Sereged tábora
 Vevő sok gonoszra
 Ösvinyit nem is járták.

Az a dicsiretes,
 Dolgaiban nyertes,
 Mint sok bölcs bizonyítja,
 Gyönyörűségire
 S kívánt örö mire
 Szívét ki fel sem nyitja ;
 Minden kedvelt javát,
 Ki neki bántást ád,
 Tüle messze haitja.

Mennyi nyulat Athos,
 Sáskát penig Patmos,

¹ Az eredetiben : Had.

Hybla méheket legel ;
 Ég ' sőrő csillagot,
 Rit füvet, virágot,
 Erdő bokrot, fát nevel :
 Így szivben szerelem
 Lelki öröm ellen
 Annyi fájdalmat emel.

Magadnak tartsad hát
 Azt a bujaság fát
 Körül nőtt ² örményeket,
 Kiből terjesztettél
 S mind széllyel hintettél
 Fajtalan törvényeket.
 Engem ne háborgass,
 Mert dárdám ölő vas,
 Óván az enyémekeket.

Buja Venus ellen
 Szűz Dianna velem
 Ezeket most iratta,
 Tiszta életre hitt
 Vadászó társait
 Kútfűből hogy itatta ;
 Minden kegyeseknek,
 Kik bűnre nem esnek,
 Énekleni is hagyja.

(R. cod. 157. 1.)

¹ Egj.

² níut.

9.

Kiben Cupidoval feddik.¹

Cupido, ne nyilad, lűj vile bátor mást,
Nem várok én tőled már semmi áldomást,
Jól felébrőlt szemem nem kíván álmodást.

Eddig is szívemet héjába sebhetted,
Semmi jókkal fejem nem ékesítheted,
Szívemet örömmel nem teljesítheted.

Hideg remínsíggel foly te égéreted,
Egyik szódat másnak háta megé veted
S így ki téged szolgál mireggel eteted.

Ne csudáld, hogy félen mentem seregedtől,
És hogy nem függhetek tovább is kezedtől,
Távol járdogálván ezután tegzedtől.

Ifiú és kegyes hozzám, ki tőled elfogott,
Ellened erőből még ki nem is fogyott,
Mondván: itt lelsz áldást, kint pedig s bút is ott.

Kezével kirántá nyiladot szívemből,
Seb szegény és mégis (mond) ebből:
Lígy enyim, vigy íret erre szerelmemből.

Engedek azért én ez kegyes kedvének,
Írével élek is adott szerelminek,
Hegyt elkerőlvín te nyilad élyének.

Te hatalmad ellen vile viaskodom,
Sok nyeltem bűm miatt nem lesz immár² gondom,
Vigan, állva, járva énekemet mondom.

(R. codex 159. l.)

¹ A Radvánszky-codexben sorszáma: 11. Tizedik helyen áll a »Kiben kesereg a magyar nemzetnek romlásán, fogyásán« című s »Óh szegény megromlott s elfogyott Magyar nép« kezdetű költemény, melyet a »Vitézi énekek« közt I. sz. a. közlünk.

² »imar«.

SZÉP EGY NÉHÁNY SZERELMES VERSEK.

10.¹

Én édes Ilonám,
 Tizedik bölcs Músám,
 Kinek szavát nem únnám!
 Te vagy negyed Charis,
 Okosabb annál is,
 Kit méltán kedvelt Paris!
 Három asszony között,
 Kik közt ítlelt lött,
 Venus vagy, ki almát vött.

Vasat győz jó aczély,
 Bir kard ellen pánczély:
 Velem pedig szépsíged!
 Szíp szád teljes mézzel,
 Nyelved bölcs beszéddel,
 Nagy is az embersíged.
 Kévanom, hogy bánat
 Ne szálljon soha rád:
 Ép legyen egízsíged.

Mert az te szerelmed
 Engem úgy környűlvött,
 Mint pézsmát jó ² szelencze,
 Az ín szívem kivel
 Szintín úgy hívúlt el,
 Mint tűz miatt kemencze!
 Mert te szépsígedben
 Szívem úgy merült be,
 Mint tengerben Velencze.

Boldogíts kedveddel,
 Éltess szerelmeddel,
 Ne vess meg szerelmeért!

¹ A Radvánszky-codexben sorszám: 12.

² »iő«.

Kivel engem égetsz,
Égetvén emésztesz
Bennem minden élő vért.
Csak érted hervadok,
Szívemnek bűt adott,
Rólad való gondom sirt¹

Szerelem micsoda?
Tővisbül szőtt csuda:
Hegyével sokakat sirt.
Mert fogását neki
Nehezen lelhetni,
Jelesben hol meg nem ért
Idő ad peniglen
Megérhet esze ebben,
Kit okosság jól reá mért.

Minden betegsítet
Orvos megenyhíthet:
De az orvos nem szenved.
Az ki nem egyébtül,
Csak szeretőitül
Minden gyógyulást vehet;²
Nekem is te lehetsz
Orvosom, ha szeretsz,
Éltem kedvedben lehet.

Ajánlom ez könyvvel
Magam mindenemmel
Tökéletessígedben.
Gyámalj jó kedveddel,
Éltess szerelmeddel.
Viselj fottig kedvedben:
Sok jó³ szaporodjék,
Bűd halma omoljék,
Köny száradja (így) szemedbe.

(R. cod. 161—162. l.)

¹ A. m. sért.

³ Az eredetiben: jót áll.

² Az eredetiben: vehed.

11.

(Az első levél hiányzik a kéziratból.)

— — — — —
 Ne gondold szerelmem kenyű indulatnak,
 Hogy én két szemeim csak téged vigyáznak
 És szű keservivel, sirással is áznak,
 Ha késen ¹ és ritkán jelen lenni látnak.

Ábrázatod mert szép és erkölcsöd szeléd,
 Minden játékokhoz alkóbb esztendeid :
 Nékem azért hozzád szerelmem nem rövid,
 Kit bennem naponként minden része többít.

Képe szemeidnek ólálkodó tőrre, (így)
 Nem szabadúlhat ki én szívem belőle,
 Ne légy hát elvadúlt lelkem te is tőle :
 Sőt magadhoz jót vélj mindenkép felőle.

Ha peniglen vétek s ártok szerelmemmel,
 Nem tusakodhatom, meghidd ez vétkemmel :
 Vétenem ellened így mind holtomig kell,
 Mert édes képedet nem felejtetem el.

Ez vétkemtől ugyan nem óhadd ² magadat
 Azért ez vétkemet szabadságában hadd,
 Én édes szép sólymom te se légy hozzám vad,
 Kezemnek két szárnyad simogatnia hadd.

Magád és szemeid oka szerelmednek,
 Kikkel az ragyogó csillagok sem érnek,
 Fészke egyedül vagy minden gyötrelmemnek,
 Tőled is kell kérnem enyhítést terhemnek.

Jövel hát szépségem, ugorjál előmben,
 S lássad nem vagyok-e sebhült szerelmemben,
 Építs és újíts meg elbágyadt kedvemben,
 Tartsad meg lelkemet mely legyen keblemben.

¹ A. m. későn.² Az eredetiben : óhat.

Immár ezt most néked látó bizonyságúl,
Mind magamnak tartlak téged nyájasságúl:
Lelkemnek hát magad adjad orvosságúl
S fájdalma azonnal mindenestül tágúl.

Ezer napja legyen életed egy napja,
Jó szerencséd legyen te ügyednek apja:
Vig kedvedet penig kezivel az kapja,
Ki szerelmednek lett megkettettett rabja.

(Sajó—Kazai codex I. 31. l.)

12.

Más.

Nagy példát adhatok én rólam mindennek:
Senki ne szolgáljon dühedt szerelemnek,
Mert utat ad vele nagy szű gyötirelemnek,
Hálójában akad ha tökéletlennek.

Méltó személy magad ne kezd(j) méltatlanhoz,
Csak szódat se nyújtsad az állhatatlanhoz:
Mert ha rozsdá nem is, penisz fér aranyhoz,
Rossznak társasága elmédnek bút s kint hoz.

Hajlók mert az rosszak minden hívság szóra,
Mint aszú falevél szél fuallására,
Becsülik és tartják magok közt nagyobbra,
Ki közülünk köztök többet hajtott rajta.

(S.—K. c. I. 32. l.)

13.

Más.

Kiki terhét vállán közülünk viseli,
Az az mester ember, ki búját jól éli,
S hirit ő titkának maga nem neveli,
Boldogsága részét csendes kedvvel éli.

Engem hát szerelmem, ki tűzében nevelt,
Nem csudálhatom-e, hogy lángom el nem nyelt?
Ki magának most is marasztott bennem helt,
Érező gyötrelmim adhatnak nektek jelt.

Tisztelem az elme vezetett tudományt,
Hogy tűzének habja erőm felett nem hat,
Megnyertem jobb részit mint az lelkem kinját,
Vakmerőn netalám az Cupido sem bánt.

Az méltó szerelmet mindenkor becsülöm,
De kész szemérmével jó küszöbit ülöm
S dühedt természetit mint illik kerülöm,
Lelkemet rossz gonddal mert nem is terhelem.

(S.—K. c. I. 32. l.)

14.

Más.

Birja bár akárki nagy jószágú Lévát,
Becsüljék sok pénzre Erdélyben is Dévát:
Csak én ölelhessem karjaimmal Évát,
Kit lelkem s két szemem nagy kincse gyanánt lát.

Az ő fejér mellye merő alabastrom,
Szerelme elmémben, oly forgó mint malom:
Örlésének kinját mert elmémben vallo,
Méltán azért neki magamot ajánlom.

Éljen de ne úgy, hogy verjen, kinozzon,
De hogy sok kinomnak könnyebséget hozzon,
Kötözött voltomból már ki is oldozzon,
És szerelme után tágan is hordozzon.

Adjon szabadságot hogy én szerethessem,
És szolgálatommal kedvit nevelhessem,
Engedje, szép nyakát hogy én ölelhessem,
S nyeltem mérge után mézit is nyelhessem.

(S.—K. c. I. 33. l.)

15.

Más.

Szerelemtől csak kár hogy tiltunk szép személt,
 Hajlandóság nélkül mert soha egy sem élt,
 Jupiter is szépnek tilalmat adni félt,
 Sőt kedvezni nekik tisztí szerént is vélt.

Ajánlatja magát magával az szépség,
 Az ő ragyagása szivemben ugyan ég,
 Úgy visel bennünket mint lovat zablás fék,
 Kedvének vénekben nem találhatik vég.

Holt az, nem eleven, ki szépet nem szeret,
 Karján ketté vágják bár annak az eret,
 De az, ki fogával rághat még kenyeret,
 Személtől kapott jobb kedvet el nem vet.

Szépek szabadságát hagyjuk azért hellin
 S vigadjon ki őket viselheti nyellin
 S nyugodjék is ki ki kegyesének mellin,
 S kitől lehet kést is cseréljen hüvellin.

(S.—K. c. I. 33. l.)

16.

Más.

Semmi alatt nincsen földön nyomorultabb,
 Szerelem töviben akadott szegény rab,
 Elméje bujdosik, mihelt felkél az nap,
 Éjszaka is szeme semmi álmot nem kap.

Lelke, szive nincsen az maga testiben,
 Azok tüle mentek mert szeretőiben,
 Kételen úgy élni kell annak kedviben,
 Kinek szive, lelke tartatik keblében.

Ne csudáld hát engem, te az én szeretőm,
 Elég az, hogy nincs te kivőled erőm,
 Lelkemmél, kivel birsch, légy inkább segítőm,
 Tudván, hogy te lehetsz kinomban enyhítőm.

Ébreszt és éleszt engem az te két szemed :
 Rólam azért őket, ha lehet, le ne vedd,
 Sőt kedvedet hozzám mind addiglan neved,
 Miglen tőlem áldást érdemelhet neved.

Azt akkor méred meg, ha kedvedben fogadsz,
 És kiesnem abból életemben nem hagysz :
 Higgy, hogy hív szolgádra holtodiglan akadsz,
 Ha szép számnak száddal sok szép csókokat adsz.

(S.—K. c. I. 34. l.)

17.

Más.

Egy szép rózsaszálat küldtem ajándékon :
 Vedd tőlem, szerelmem élte, azt oly okon,
 Hogy szívünk nyugodjék köztünk egy szándékon,
 Mint ez nőtt, nyílt, nyugodt szép harmatos bokron.

Mi szerelmünknek is vastagodjék ága,
 Viruljon közöttünk naponkint virága,
 Szerelmünknek köztünk kedves legyen szaga,
 Rá soha ne hulljon semmi gonosz ragya.

Ez küldtem rózsáért nem kívánok nagyot,
 Csak hogy hajts én hozzám szerelmes orcádot,
 Kire ragasztottad szép piros rózsádot
 Hogy annak szivhassa illető szagodat.

(S.—K. c. I. 34. l.)

18.

Más.

Látod ez gyöngy szemet¹
 Fogatkozásával színe vag
 Így vagyon én kedvem te hozzád
 És szerelmed miatt vagyon megherva . . .

Csak az te jó kedved ád néha szint neki,
 Mint ezt is az zománcz színével szépíti,
 És miként az arany ezt ki nem ejtheti:
 Képedet szívem is úgy nem felejtheti.

Forgása ez gyöngynek sem jegyez egyebet,
 Csak hogy elmém forgat szüntelen tégedet,
 Ne vond meg hát tülem te is kedvedet,
 Hadd foglaljam belém egészen szerelmedet.

Kövesd ez aranynak engedő lágy voltát,
 Törés nélkül adja kezeidnek hajoltát;
 Életednek hozzám nyújts te is lágy foltát:
 Így enyhítsd bennem tüzemnek nagy voltát.

(S.—K. c. I. 35. 1.)

19.

Más.

Oly nehéz nem látom előttem járnia,
 Mintha elment volna tülem messze utra,
 Hagyott volna búra:
 De viszont vígadok, ha magát mutatja.

Lenni nála nélkül szívem nem kívánja,
 Nézni is reája két szemem nem únja,
 Álomra nem hűnyja,
 Ha hűnnék is, elmém vele ² álmodozna.

¹ Ki van szakadva.

² Javítással; előbb *vigadozna* állott.

Nem késsem, meglátom, magam neki adom,
 Ha Isten békével hordozza ez uton,
 Bár vig szívvel járjon:
 Reménlem, hogy hamar szép kezét foghatom.

Áldott lesz az óra, melyben őt láthatom,
 És én szerelmemet nekie vallhatom,
 Megvigasztalhatom,
 S vigasztalásával magam nyugoszhatom.

(S.—K. c. I. 35. 1.)

20.

Más.

Hárfa . . . ¹ at
 Valahova juthat,
 Min . . . csendesít
 Fénye természetet,
 szívet
 Ront, változtat, szelédgyit,
 . . . ak közt félelmet,
 Népek közt szerelmet
 Ez gyakran szerez, épít.

Orfeus, im látod,
 Sokféle állatot
 Magához mint szoktatott;
 Erdők közt bujdosva,
 Járván ide s tova,
 Hogy hegedült és lantolt:
 Nevének nagy híre
 Terjedvén messzire,
 Im közénk is elhatott.

Szerelemben mennyiek
 Vagytok ki kemények,
 Orfeushoz álljatok;

¹ kiszakadva.

Az nála megszokott
 Fenye vad állatok
 Példájára álljatok ;
 Értetek megépít
 Bús szerelmes szívet
 Vidám kedvvel lássátok.

Két ellenkező vad
 Soha meg nem alphet ;
 Nincsen köztök egyezet ;
 Így az igényetlen
 Erkölcseben, természetben
 Ritkán vagyonszelédség :
 Bár egybekötözd is,
 Kiforr köztök még is
 Mind méreg, idegenség.

(S.—K. c. I. 36. I.)

21.

Más.

Az én szívem gyönyörködtető szerelmesem ékes személyének kedves írására való választétele.

Ércznél, kősziklánál
 Keményebbnek vallhatnál,
 Ha neked nem felelnék ;
 És minden írt betűk,
 Ki elmédből merült,
 Ha jó szívvel nem vennék ;
 Sőt ha sas lehetnék,
 S móddal indulhatnék,
 Mindjárt hozzád röpülnék.

Ve(tt)em leveledet
 S abban szerelmedet ;
 Kit nekem ajánl kedved :

Adod is értenem,
 Tőlem eljöttelelem, (így)
 Mint nyúlt meg keserved ;
 Kérsz, hogy hozzád térjek,
 De míg az lesz, kérlek,
 Ez kis válaszomat vedd.

Gonosz szerencsének
 Bukását ¹ embernek
 Nem mindenkor tarthatjuk,
 Ha földre esését
 És tagja törését
 Abban mi nem láthatjuk :
 De hogy az nyavalyás,
 Kit elhagy kedves társ,
 Igen bizonyíthatjuk.

(S.—K. c. I. 36. l.)

22.

Más.

Szerelmesétől vált
 Valóban nagy kint lát,
 Nincs vége keservének ;
 Bútul bágyadt, eped,
 Álmod is nem enged
 Vehetni két szemének ;
 Ha megenyhíti is,
 Nincs ép kedve mégis
 Nem kell ír (?) bús lelkének.

Igy vagyom én dolgom,
 Mert csak búslakodom,
 Nem látván szerelmemet ;
 S noha eltávoztam,
 De velem elhoztam

¹ Az eredetiben : *Bochiassat* áll.

Szivemben zárt képedet;
 Buzgó kívánsággal,
 Nyughatatlansággal,
 Óhajt lelkeim tégedet.

Adja az jó Isten,
 Szerencsém lehessen,
 Egészségbe lássalak;
 S te hű szerelmedben,
 Kit irsz levedben,
 Hamar találhassalak;
 Te veled beszélvén
 És neked örülvén,
 Százszor csókolhassalak.

(S.—K. c. I. 37. 1.)

23.

Szerelmese jobb kezének írását köszönti.

Én édes jobb kezem
 Tőled kedvem veszem
 . . . ¹ nekem ajánlatod;
 Asszonyodnak kedvit
 S hozzám hű szerelmit
 Újjaival iratod;
 Veszéd nem kis hasznát,
 Ha vele két karját
 Nyakam kernyül rakatod.

Legyen jókkal áldod,
 Hogy hozzá fogadod
 S kimentett kétségemből;
 Mert hogy őt szerettem
 S miatta epedtem,
 Láthatja szemeimből;
 Azért már vigadok,
 Mert oly hitben vagyok,
 Hogy megment sebeimből.

¹ Kiszakadt.

Várjon vig örömmel,
 Mert én is jó kedvvel
 Legyek szép személyéhez
 S te hozzád is menten
 Csókokkal békéllem
 Jó hirt író kezéhez ;
 Higyje bizonyosan,
 Hogy én minden módon
 Szabom magam kedvihez.

(S.—K. c. I. 38. 1.)

MAGA LELKE VIGASZTALÁSÁNAK 4 ÉNEKECSKE.

24.

Örül immár lelkem, szép kincset találtál,
 Ki keresetjére hegyet, erdőt jártál :
 Nem esett heába, hogy érte fáradtál,
 Hozzád érkezett már, kit óhajtván vártál.

Gyöngyöt és aranyat meghalad szépsége,
 S drágább mind azoknál hozzád való kedve ;
 Minden kétséged már legyen eltemetve,
 Mert nála asztalod, készen vagyon vetve.

Valamit felőle hozzád reménylettel,
 Mindeneket benne búséggel felleltél,
 Szíve titkában is már részese löttél,
 Jó akaratjárul bizonyos jelt vettél.

Örülj, vigadj azért immár szépségének
 És szolgálj örömmel mindenben kedvinek ;
 Neveld indulatját hozzád szerelminek
 És tégy becsületet nagy emberségének.

Nem emberség-e ez, hogy rajtad könyörült?
 S könyörülésébül vigasztalást is küld?
 Ha, mely szelégý hozzád, tőled meg nem rémült,
 Jelentvén, hogy ő is szerelmedben merült.

Kívánja — — — — —

(Itt egy levél hiányzik a kéziratból.)

(S.—K. c. I. 38. l.)

25.

— — — — —
 Be(bor)últ fölhözet, bánat hozó egem!
 (Más)kor fázzalással mit borzaszta engem
 Szomorított kedvem:
 Venusnak tüzivel nem hagysz melegednem.

Irigyled-e annak vár¹ bódogulását,
 Szívemnek neveli ki vigasztalását,
 Nézd hiv ajánlását:
 Vidulj meg, derülj fel, ne hervaszd orcáját.

Add látnom derülten kívántam személyét,
 És ne epeszd bennem szívem reménségét,
 Hadd foghassam kezét:
 Ne zárd be utamot s neki ne szegd kedvét.

Látod az ő dolgát: úgy vagyon, mint nekem;
 Egymás nélkül veszély járnunk az tengeren,
 Habokkal hány engem:
 Segítsen ő nekem s én neki eveznem.

Fényes világoddal vidits meg bennünket,
 Láthatod egymáshoz megindúlt kedvünket,
 Neveld örömünket,
 Záportul meg is óvd virágzó kertünket.

¹ Az eredetiben Vaar (így) van »várt« helyett.

Illetünk téged is belőle jó szaggal,
 Az mi szerelmünket ne terheld haraggal,
 Te birsch minden maggal:
 Kiméljve bánj velem, mint szerelmes rabbal.

Te is személyemben örvendő szerelmem,
 (Szerel)medben ne hagy üresülnék lennem,
 Megnyúgodjál bennem:
 Restségben nem találász, ha szolgáltatász velem.

Sokféle szerencséd ne lehessen csak egy,
 Búval bánattal is soha ne ismerkedj:
 Épen álljon a hegy,
 Melyet szám izihez terem szép piros meggy.

(S.—K. c. I. 41. l.)

26.

Balassa János énekes solymocskájárául.

Az én solymocskám Palojtán vagyon,
 Szíviben szerelmem nő igen nagyon,
 Belőle ikrája foly igen lágyon,
 Kít drága kenetül magamnak tartom.

Gondolkodván érte, nem tudok s mind állok;
 Ha eszemben jut, csaknem meghalok:
 Szerelmiért Palojtára gyalog ballagok,
 Mint ész nélkül szűkös, járó bolondok.

Mikor hozzá megyek, elmosolyodik,
 Előmben jövén ő felsóhtozik (?)¹
 Ocularját mutatja, szemem tisztittatik,
 Ragyadó² szerelme szívemben férkezik.

Ó én solymocskám, ha közelben lagnál!
 Kékkői kapun hozzám bejárhatnál,
 Sok jót is nálam gyakran találhatnál,
 Megtölteném begyedet, kit azután látnál.

¹ Vagy »fos(z)tozik« is.

² »Ragiado« az eredetiben.

Az én kezemre tégedet vennélek,
Szép nyoszolyámra mellém fektetnélek,
Karjaimmal gyakran téged ölelnélek,
Végre mint az nyúl, által is szöknélek.

Noha kezemen vagyon apertura,
Mely szemeimet genetbül (így) tisztítja,
De ha solymocskámnak rám fordul az fara,
Mindjárt szememnek megjön szép világa.¹

(S.—K. c. II. 32. l.)

27.

Pöngését koboznak gyakran ha te hallod,
Minden vigságodat elmulatni látod,
Gyönyörüségedet szomorúságra fordítod,
Szép száraz szemedet könnyezésre hozod.

Nem korcsmához való koboznak pöngése,
Sem tánczhoz való gyönyörű zengése,
Mert hozatik tőle elme gyötrődése,
Bujdosó elmének gondban törődése.

Hárfa, lant zengése gyönyörüséget hoz,
Hegedűnek hangja lakodalom házhoz,
Sip szónak az szava, jó az ser korcsmához :
De koboz pengése elme törődést hoz.

Regal és orgona, diszes templomokban
Mikoron dicsírik Istent ének szókban,
Puzan és hortista az éneklő karban :
Koboz igen illik katonák karjaiban.²

(S.—K. c. II. 31. l.)

¹ Ugyanazon korból való írás, mint az 1629-ki »Dicsfret«.

² Ugyanaz az írás, mint az 1629-ki »Dicsfret«.

II.

AZ NAGYSAGOS GYARMATHI
BALASSA BALINTNAC

EZTERGAM ALA VALO KESZVLETI,

Keszvletiben való Imádsága, s - Mit példázott legyen
az ő Feiér vörfölyes Kamokából tsináltatott
Zászlóia, kin Hárpháiáual Dáuid Király
vagyon terdén telepedue őszue fo-
gott s - fel emelt két kezeiuel
írua.

Ad notam: Botsásd meg WR Isten ifiúságomnac
vétkét.

Generosi ac Magnifici Domini
VALENTINI BALASSA DE GYARMATH,
AD CASTRA STRIGONIENSIA

iter & procinctus.

V Idens Balassius vniuersum Hungariae florem in
assertionem Patriae, libertatemq; illius vindicandam
confluxisse, quamvis ob denegatos praestitae fidei
honores & laborum exantlatorum retento praemio
Marti nimium esset infensus amoris tamen Patriae
certamine victus. Apolline quoq; illius animum
saepissime mitigante, Marti tandem reconciliatur.
Officio itaq; resumto, dum moenijs Strigoniensibus
vi tormentorum vndique petitis & castrensi appa-
ratu circumfusus adpropinquat, Superos supplicis-
simè orat, ut masculi sui animi vigorem residuum
atq; Martii spiritus reliquias sic collocare liceat,
ut gloriae ala eleuatus, & famae currui impositus,
laudum perpetuarum orbita Solum Christianum
findat, & hoc pacto (in Patriae salutem effusi sui
cruoris parte iustè emetita) mortalium immortales
quoque terminos attingat.

1.

[Bocsásd szent lelkedet,¹
Égből Úr Isten mellém,
Ki vezéreljen s gonoszt
Ne hagyjon jönni felém;
Félelmem ne legyen,
Óltalmába vegyen
S hozzon szent szívet belém.

Az te jó vóltodért
Távoztasd el vétkeimet,
Oijam magam tőle,
S gyűlöljem mint mérgemet.
Ne vess el előled,
S el se üzz mellőled,
Halld kegyesen kértemet.

¹ Rimay itt közölt költeménye — mint a Bevezetésben is említetem — nyomtatásban is megjelent. Mindamellett azt hiszem, hogy újból való kiadását indokoltta teszi az a körülmény, hogy Rimay e versének eredeti kézirata is codexemben van. Kéziratom első levele — s valószínűleg a különlapon álló cím is — elveszett, a hiányzó részt (a 9-ik versszak második soráig) a feljebb említett kiadásból közlöm a M. Tud. Akadémia könyvtárában (Régi M. Irók. Qu. 39. jelzet alatt) őrzött egyetlen teljes példányból. V. ö. Szabó K. Régi M. Könyvtár I. köt. 1788. sz. a.

Megjegyzem, hogy az eredeti kéziratban a versszakok hét-hét sorból állanak, ennél fogva én is így közlöm, sőt e beosztást követtem a nyomtatott kiadásból vett strófák közlésénél is, a melyek három és fél sorosak.

Kéziratomnak a nyomtatott kiadástól való eltéréseit alul jegyzetben adom.

Látván szép hazámnak
 Hogy ki ki óltalmára,
 Fegyvert készít s megyen
 Megszabadulására,
 Szivem repös, vidúl
 S csaknem lábra indúl,
 Oly vig minden javára.

Az te szent Fiadért
 Láss engem is oly jóval,
 Szolgálhassak neki
 Értékkel, haszonval,
 Lássam szabadságát,
 S bár érje halálát
 Vigan éltem azonnal.

Semmi vér hullásom
 Drága ne legyen érte,
 Mert nekem mind jóvát,
 S mind sovát elvegy mérte:
 Az az, hól vidítótt
 Hól meg szomorított,
 Kedvemet búval érte.

Szokás de anyának
 Rongálva édesgetni
 Fiát, hogy erkölcsét
 Tudhassa ékesgetni,
 Hogy lehetnék szelidgy,
 Engem is ért bús így
 S akart úgy kesergetni.

Ily szüksége napján
 Tőle messze nem válom,
 Ha egyébbel nem is,
 Jó példámmal szolgálom,
 Fogyatkozott érték
 S értékletlen mérték
 Nem bocsát sokra s bánom.

Olvad mert értéke
 Nemzetemnek, fogy s apad;
 Böcsület, szerencse
 Rá csak gyengén sem akad,
 A mihöz kapna is
 S közü nagy volna is,
 Előle más elragad.

Sok bú éri gyötri
 Végtelen remétségét];
 Titkos óhajtással
 Kesergi szegénységét
 S az inkább kinozza,
 Hogy ölben ¹ hordozza
 Barátos ² ellenségét.

Fejet kell hajtánunk
 Nyomorodott igyünkkel
 S tőled kell óltalmat,
 Erőt kérnünk hitünkkel.
 Erőnk mert ³ hol fogyott,
 Te segísz s harczolsz ott,
 Vagyon régen hírünkkel.

Rakva levén hitem
 Irgalmad erejével,
 Épít egy zászlócskát
 Kezem ő elméjével,
 Kit kövessen bátran,
 Lölköm ⁴ fáradatlan
 Ha viv ellenségével.

Az zászló kamoka
 Fejér, s éppen vöröfolyás
 Rajta Dávid írva
 S hárfájával nagy zöngés:

¹ Az 1597—8. évi kiadásban: ölben.

² Halálos.

³ merr.

⁴ lelken

Keze felemelve,
Szíve kiterjedve
S abban buzgó könyörgés.

Tej fehér színű jegyez
Lágy szívet, engedelmet;
Az vöröfolye jegyzi
Az én sok veszélyemet,
Kiben mennyi szöglet,
Bennem annyi ¹ döglet,
Sebheti én szívemet.

Régi vitéz király
Dávid méltán hadnagyom,
Mert ő életében
Részem sokképpen vagyok.
Számkivetettséggel,²
Szántalan inséggel³
Ilhetem⁴ hozzá vagyok.

Ő vele emelvén
Ég felé fel kezemet,
Zsoltárát éneklek,
Hogy bocsásd meg vétkeimet;
Áld is jó voltodból,
Végy ki sok gondomból,
Rémitsd ellenségemet.

Sok keserves búmat
Hajtsa el hárfa hangja;
Csendesedjék azzal
Szívem sebhíró lángja,
Mint⁵ Saul kórsága
Szívem bosszúsága
Múlják, pöngését hallva.

¹ anni.

² számkivetettségvel.

³ inséggel.

⁴ ihletem.

⁵ az eredetiben törölve: »minő«.

Reménségem lévén,
Szálljon lelkem sérelme ;
Lám meglágyúlt szívem
Mint kamokának selyme :
Valamint akarod,
Úgy hajtogathatod,
Te légy is segedelme.

Igazgasd vezérelld
Én igyekezetemet ;
Meg ne utáld szómot
S felemelt két kezemet,
Kikkel lelkem magát
Adja neked s néz rád,
Vigyáztatván szememet.

Megnyugodott szívem
Hadnagyomnak példáján,
Sok keserve után,
Ki vigadott bő jóván.¹
Gyakorta volt utált,
Szenvedett sok bűt, kárt,
S² élt könyves étke saván.

Az én életem is
Szenved soktól utálást.
Ki ki ő magától
Eltaszít s ád megválást.
Sok szememben jót szól
S másutt csapkod arczól,
Fáraszt búal³ nyavalyást.

Irigységnek⁴ helye
Hogy már rajtam nem lehet,
Kit az jó szerencse
És kincs magán viselhet,

¹ bőw javán.

² e kötőszó elmaradt.

³ búval.

⁴ irégységnek.

Gyülölség terheli,¹ úz
Kit szegénység rám fűz :
Alatta alig mehet.

De legyen kedveknek ²
Rajtam ő ³ szánt tanácsa,
Csak lölkömöt ⁴ átok
És kárhozat ne bántsa :
Lölködöt ⁵ hitemmel
És üdvösségemmel ⁶
Haragod le ne rántsa.

Ennek penig miért hogy
Krisztus fundamentoma
És te igaz hited,
Ki nem lehet megbontva.
Az Krisztust tisztelvén
És hitednek hívéen,
Nem lehet rám nem ontva.

Csókkal s áldásokkal
Szent kezedhez ⁷ békélvén
Már utra indulok.
Duna mellett le menvén
Vég Esztergom alá,
Kinek most kőfala
Röng, álgúkkal töretvén.

Ott vár nemzetemnek
Szép sátoros tábora
S egyéb sok rendeknek
Sűrő nagy zászlós hada.
Ki sánczot ás, épít
S ki kard,⁸ szívet készít,
Igyekezvén ostromra.

¹ terhell.

² kedvednek.

³ jó.

⁴ lelkeket.

⁵ lelködöt.

⁶ idvösségemmel.

⁷ kezédhöz.

⁸ kart.

Régtől várta szívem
Ezeknek történetit,
Hogy érhesse ezzel
Hazámnak épületit:
Nézhén szabadságát,
Rabságból váltságát
S újuló szépületit.

Azért bizván megyek
És buzgó örömemmel,
Nem gondolván semmit
Kedves veszedelmekkel.
Ám váltsa bár magát
S nyerje szabadságát
Holtom hozó sebemmel.

Tartsa jelül magán
Érte kifolyt² véremet
S azzal égbe vigye
Hiremet és nevemet,
Hogy mivel tartoztam,
Vigan rá osztottam,
Hivén szent Istenemet.³

2.

Minerva conspiciens Balassium oppugnationi aporpinquaturum, sollicité Martem deprecatur, ut in ipso oppugnationis ardore Balassio vulnus lethale infligat, quo supremam ei horam imprimendo, eum ex negotiorum et laborum terrenorum molestia (qua se nimis aggravasset irrita virtutum suarum aestimationis expectatione) tandem vindicatum in Deorum numerum transferat, immortalemque famae perpetuitate reddat.

Balassa Bálint az ostromra menvén Pallas Marsval szorgalmazással törekedik, hogy az úrfiat az ostromkort halálo-

¹ s.

² folyt.

³ A versfők a következő mondatot adják: »BALASSIOS FRATRES RIMAI DECORAT«.

son sebesítse, kivel jó hírt és nevet hozván reája (mentvén sok bűjától életét) az égbe emelje és híre nevének messzire való kiterjesztésével, hallhatatlanná is tegye s így szól: ¹

Had vezérlő nagy Mars,²
Tekints s tisztedhez láss
Jelentsd ³ itt meg magadot
Erre rended is int
S kér is hived ⁴ Bálint,
Hogy ne hadd mint szolgádót,
Ki zászlód alatt élt,
Böcsüllött,⁵ tisztelt s ⁶ félt
Sokak felett ⁷ magadot.

Élete bűjának,
Nagy háborújának
Legyen evvel ⁸ már vége;
Hogy itt hazájának,
Mint édes anyjának
Szolgálhasson ő vére,
Melylyel az ég alatt,
Mig tart békesség s had
Folyjon jó híre neve.

¹ Az 1597—8. évi kiadásban e rész czímfelirata (melynél cursiv betűkkel jelöltem a kézirat szövegétől eltérő helyeket) a következő: »Minerva conspiciens Balassium oppugnationi iam iam imminente, Palladem enixissime orat, ut in ipso oppugnationis ardore Balassio vulnus lethale infligat quo supremam ei horam imprimendo, eum ex negotiorum et laborum terrenorum molestia (qua se nimis aggravasset, irrita virtutum suarum aestimatione) tandem vindicatum: in Deorum numerum transferat, immortalemque famae perpetuitate reddat.

Balássza Bálint az ostromra menvén, Minerva Palláshoz futamodik sietségvel, s törekedvén nála esedezik azon, hogy az úr fiat az ostromkort haláloson sebesítse, kivel jó hírt és nevet hozván reája, ez földnek színéről (mentvén sok bűjától életét) az égbe emelje, és rendekbe helyeztetvén: hallhatatlanná is tegye, s így szól:

Ad notam: Az szent Háromságnak, kinek imádkoznak, Krisztus másod szömélye, etc.

² Az idézett nyomtatásban:

Had vezérlő Pallás.

³ Jelents.

⁴ hívöd.

⁵ Böcsüllett.

⁶ e kötőszó kimaradt.

⁷ felött.

⁸ ezvel.

Én valamit tudtam,
 Soha meg nem úntam
 Azt elméjében rakni.
 Ért is penig igen
 Én ékes nyelvemen
 Szólni, mint rajta látni;
 Kivel egeket is,
 Földi népeket is
 Tud enyhíteni s hatni.¹

Hasson elődben is,
 Mutatván ezben is
 Hozzám s hozzá kedvedet;
 Könyörgése haszna
 S én elmémnek szava
 Hajtsa meg szömélyedet,
 Hogy közöttünk lévén
 S örömmönkkel élven,
 Szemlélhesse színyedet.

Hálaadattalan rossz föld
 Itéld kapja e őt
 S böcsüli-é elméjét,
 Kit én ékesgettem,
 S adtam veled ketten
 Vitéz karja erejét,
 Neki sokban ártván
 S gyalázatban tartván
 Benne mind kettőnk nevét.

Ragadjuk közénk fel,
 Most jött ideje el
 S helyhezteessük rendünkbe;
 Imhól jó nagy sebbel
 Lódd ² halálos sebbel,

¹ Eddig a Sajó-Kazai codex I. köt. 3—8. lap. Itt a kézirat megszakad, ettől kezdve az 1597—8-ik évi nyomtatásból pótolom.

² A. m. lőtt.

Akadjon mi kezünkbe.
 Ha ostrom sebheti,
 Jó hír is követi
 S részt is nyer nemzetünkbe.

Hallván ez szót Pallás,
 Monda: Ez kiáltás
 Én előttem kedvet ¹ lölt,
 Nagy szánakozásom,
 Ki vólt ez szolgálom,
 Búval már csak meg nem ölt,
 Hogy az rossz hitván föld,
 Ki rá csak mérget tölt,
 Vele semmi jót nem tett.

Tovább már sok jómot
 S kegyes szándékomot,
 Nem méltó halasztanom,
 Sem ő szegény fejét,
 Kit ennyi sok kín sért,
 Több búval aggasztalnom,
 Sokat türt éröttem
 Láttam s megértettem,
 Kell már felmagasztalnom.

Lachesist hivatom
 S neki majd meghagyom,
 Hogy élete fonalát,
 Tovább ² ne eressze,
 De gyengén elmesse,
 Látván eljött óráját,
 Mert Atropos is már
 Az mely nagy búval jár,
 Elúnta az ³ sodrását.

¹ e szóban a »d« betű a sajtóhibának egykorú javítása tentával.

² Toóáb, a második »o«-t egykorú kéz tentával »v«-re javította.

³ »Az« egykoruan tentával beszúrva.

Sőt tetszik még ez is,
 Hogy vitéz öcscsét is
 Ne hadjuk ki közülönk,
 Kit más vénségében,
 Ő ez életiben
 Vegyen el kedven túlönk,
 Ülje mi székünket,
 Bővitse rendünket,
 S lakjék ott, hol mi ülünk.

3.

Vulnere saucius et iam mortem appetiturus, Patriam, Amicos et Germanum alloquitur, orat Superos, exauditur, animam Deo commendat, recipitur, exspirat, coelum gaudio personat.

Megsebesedvén s halálához közel levén, hazájának, barátainak, és az öcscsének szól, Istennek könyörög s meghallgatatik, lelkét Istennek ajánlja s elfogadtatik.

Meghal, s menyország megörvendeztetik.

Ihon édes hazám!

Hazájának szól.

Ez az jele, hogy szán
 Életem igen téged;
 Hogy vérem hullását
 Az kit két szemed lát,
 Nem kimélettem tőled,
 S jobb immár meghalnom,
 Hogy nem búdot látnom,
 Vagy elszökнем mellőled.

Keserves kinaid
 Oly nehezek bár, hidd,
 Hogy nagy méregnek tetsznek,
 S ez mostani sebnél,
 Kiben még lelkem él,
 Sokkal élesben metsznek;
 Azok ölnek is meg,
 Mondván, jer fojtsuk meg
 S halálomra kéredznek.

O vezértől fosztott,
 Rossz tanácsra osztott
 Árva puszta hajlékom!
 Reménségével csalt
 S bolondságtól ált falt
 Test nyugotó árnyékom,
 Ha tér meg nyavalyád,
 Hol gondodhoz az lát,
 Ki nőtt fel csak játékon.

Im én már meghalok
 S nehéz hogy nem látok
 Szabadságodban módot,
 Mert az kit vitézül
 Anya világra szül,
 Hogy igazgassa jódot,
 Nem szólhat dőlghodhoz,
 Ha szól haragot hoz
 S félben vész, az mit mondott.

Adja az Isten bár,
 Hogy megszabadulj már,
 De nehéz azt elhinnem;
 Noha koporsómban,
 Kévánt lelki jómban,
 Kell már testemet vinnem,
 Mert maga hasznával,
 Préda kapásával,
 Szívét hizlalja minden.

Jó vitéz barátim,
 Megszűkült Magyarim,
 Isten légyen hozzátok!
 Lelketek javaért
 S jótok áldásáért
 Vétkim megbocsássátok,
 Hazátok őltalmát,
 Mint Isten erőt ad,
 Ne hagyjátok, lássátok.

Barátinak.

Minden atyámfia,
 Kiknek már sok hija,
 S te is jó vitéz öcsém,
 Nemzetem szépsége,
 Hóltom ékessége,
 Minden kedvem, szerencsém,
 Kitől való váltom,
 Mint nehezebb átkom,
 Úgy tetszik s terhem sincsen.

Atyafiainak s
 az öcsésének.

Az Úr Isten áldjon,
 Veletek maradjon,
 Szívetekben biztasson!
 Jó hirt halálomban,
 Tőletek váltomban
 Ti fületek hallhasson,
 Érttem szátok áldást,
 Örök magasztalást,
 Istenteknek adhasson.

Mondván: Idvözítsed
 S jóban részesítsed
 Úr Isten az ő lelkét,
 Mert te benned bízott,
 S te ígédvel hízott
 Téged magasztalt, félt, kért.
 S noha vétkes fiad,
 Mégis hozzád híjjad:
 Lám már bűnéből kitért.

Mit mondhatok? Élttem
 Hol bátran, hol féltem
 Kedvvel, búval, panaszval;
 Hól méltó vádlásban,
 Több rágalmazásban,
 Mert egész föld foly azzal.
 Vétkemben röttegtem,
 Jómban örvendettem
 S vigadtam az igazzal.

S mindez főbb élttemben
 Hogy itt is fektemben
 Istent megkövethettem,
 Minden utált gonoszt
 Ki Istentől megfoszt,
 Szívemből kivethettem,
 Dávidnak könyvéből
 Merítvén szívemből
 Im ezt énekelhettem :

Végtelen irgalmú,
 O te nagy hatalmú
 Isten, légy már kegyelmes!
 Onts ki mindenestől
 Jódót rám kebledből,
 Mert la mely veszedelmes
 Bűnöm miatt lelkem
 Ki titkon rág engem,
 Mert nagy sebbel sérelmes.

Ezt a psalmust az Béza
 verseiből ő maga for-
 dította ki csak halála
 előtt való betegségébe.

Mosd el rólam immár,
 Kit lelkem alig vár,
 Mosd el bűnöm rútságát,
 S együtt az rút hirrel,
 Mint rút bűzt, enizd el
 Förtelmes bűdös szagát ;
 Esmérem vé(t)kemet,
 Kiért nap engemet
 Röttent, mutatván magát.

Csak neked vétkeztem,
 Bűnt ellened tettem,
 O kegyelmes úr Isten !
 Kit semmi ravaszság
 Nem csalhat s álnokság
 Röjtve előtted nincsen ;
 Mert az nagy kék égből,
 Mint királi székből
 Látod, mit mivel minden.

Ha érdemem szerint
 Reám eresztesz kint,
 Vesszek és jaj hová legyek.
 Ha teljes éltemben
 Bünt tettem mindenben,
 Bizony pokolra megyek,
 Mert még létem előtt
 Testem megfertezött
 O Istenem, már megyek.

Engem mert vétkével
 Anyám éltetett el,
 Méhében hogy hordozott,
 Vétket te penig bánsz,
 Igazt szeretsz, kívánsz,
 Ki tiszta szívet hozott;
 Hogy életre adál,
 Azonnal oktatál,
 Mint értenem titkodot.

Én rút háladatlan,
 Azért foghatatlan
 Isten hozzád kiáltok!
 Tisztíts izsóppoddal,
 Irgalmasságoddal,
 Mert la ki nagy ként vallok,
 Hogy undok vétkemből
 Megtisztulván, belől
 Legyek szépb (igy) hogy sem vagyok.

Legyek fejrőb hónál
 S öröm mondásoddal
 Tölts be az én fületem.
 Élelitsd elmémet
 Küldvén örömedet
 Ne szárazd ki velőmet
 Csontomból bánattal,
 Ne nézz rám haraggal:
 Mosd el inkább vétkemet.

Teremts ismét bennem,
 Teremtő Istenem,
 Tiszta szívet kegyesen.
 Fúdd belém is megint,
 Hogy nagy szívem szerint
 Lelkem igazt szeressen.
 Engem romlott szegént
 Rossz érdemem szerint
 Haragod el ne vessen.

Ne fossz meg lelkedtől,
 Sőt idvösségemről
 Mondj örömet már nékem,
 Szentelő lelkeddel
 Hadd épüljen meg, fel,
 Mint az előtt, bús lelkem,
 Hogy sok tévelyedtek
 Te hozzád térjenek,
 Követvé bizván engem.

Az kövér áldozat
 Jó kedvet nem hozhat,
 Jól tudom, Uram, néked.
 Mert ha az kellene,
 Örömet tisztelne
 Bús fejem azzal téged.
 Töredelmességgel,
 Buzgó könyörgéssel
 Beszéllem azért néked.

Imé kioldoztam
 S te elődben hoztam
 Fene ötte sebemet,
 Kit csak te gyógyithatsz,
 Életre fordithatsz:
 Szánd keserves fejemet.
 Bűneim kinjával,
 Testem fájdalmával
 Ne gyötörd életemet.

Ha előbb nem haddtad,
 Sőt hozzád fogadtad,
 Tehát mostan se hadd el;
 Jó voltodból szegént,
 Jó szokásod szerint
 Sion falát támaszd fel,
 Hogy mint áldozatot,
 Adjak úgy hálákot,
 Ki neked leginkább kell.

Eddig az
 psalmns.

—
 Mint álgýú golyóbis is
 Temérdek kőfált is
 Szokott meghasítani;
 Ez könyörgésnek is
 Mint eleje, vége
 Kezde menyekben hatni;
 Csendesség lón menyben
 S az Isten eképpen
 Kezde szájával szólni:

Micsoda nagy erő
 Hittel rakva s mérő
 Hatá meg füleimet,
 Miképpen türhessem,
 Hogy földre ne vessem
 Most az én szemeimet,
 És meg ne tekintsem,
 Vagy ilykor ne mentsem
 Meg az én híveimet.

Nincs kedvesb áldozat
 S többet semmi sem hat
 Mint az keseredett szív,
 Ki hívén hitemnek,
 Sok esküvésemnek,
 Szükségében hittel hív;
 Minden kétségével,
 Pokollal, vétkével,
 Igém fegyverével vív.

Megesküdt az én szám,
 Mely órában hozzám
 Felkiáltand az bűnös :
 Nem lehet vétkében
 Oly undok förtelmes
 És megszenvedett bűdös,
 Hogy kedvvel ne lássam
 S róla azt mondhassam,
 Hogy jómra nem érdemes.

Menj el te Raphael
 S lelkét még a ki él,
 Vedd csendesen el tőle,
 Immár hozzá készült,
 Énnékem megfeszült,
 Elöttem kitérüle,
 Vigy neki kegyelmet
 És ne hagyj félelmet
 Sehol lenni körüle.

Az ég megvidula,
 Rajta sok tűz gyúla,
 Raphael el érkezék,
 Mint testi ruhából
 Minden tagjaiból
 A lélek levétkezék ;
 Méne fel menyekbe,
 Ábrahám keblébe,
 Kin meny megörvendezék.

Sok szép sereg angyal
 Nagy háláadással
 Isten székit meggyülé,
 Az úrnak jótétét,
 Bűnősek megtértét
 Vigadással örülé,
 Föld megszomorodék
 S holtát ez vitéznek
 Siratá, keserülé.

4.

Getica irruptio et Francisci Balassae virtuosissimi et heroici spiritus iuvenis gloriossimus atque triumphalis interitus describitur.

Az tartárok bėjövése, és az nagyságos Balassa Ferencz dicsőséges halála iratik meg.

Ad notam: Hallám egy ifjúnak minap etc.

Pallás nem nyughaték, ő követét inté,
Irist szél lábain Tauricába küldé,
Pontus tenger szélit mind békerülteté.

Nagy hadat támaszta Neper, Nester között,
Tatár nemzet készül s török is az között,
Sok nillal, puzdrával, karddal fegyverkezett.

Jó szertelenséggel, olyan reménséggel,
Hogy Magyarországot dúlja szörnyüséggel,
Füzzén prédájából magát nyereséggel.

Megzöndüle az föld s kiki óltalmáért
Fegyvert készít, s vivnia akar hazájáért:
Ferencz is meghalni, mint Hector Trójáért.

Az óra eljöve, ügye harczra kele,
Harcza közt sok pogány érkezék ellene,
Csak egyedül szakadt, nincsen segedelme.

Sok pógánt sért keze, nem szánja halálát,
Végre egy nyíl hatá keresztcsontja táját,
Bélivel foglalyán öszve ő ágyékát.

Több sebivel öszve lón ez is halálos,
Örök életire dicsőségvel hasznos,
Mert lón földön, poklon s testen diadalmas.

Ir krónikám másutt ez hadnak módjáról,
Abban emlékezem bővebb haláláról,
És sokakkal együtt érdemlett dóljáról.

Dicsért erkölcsével él emlékezeti,
 Terjed is hírében böcsült nevezeti,
 Hólt meg Istenének s menyben felvezeti.

5.

Diana miserabili Balassiorum ac praecipue junioris (quo venalore saepissime utebatur) interitu exacerbata, relicto phano in Hungariam, sumptis sagittis et arcu accelerat. Quo cum pervenisset, omnes oras finitimas sanguine iuvenis cruentatas et interitu notatas, atrocissimis diris implendo, fruges earum se tempestate eversuram solique omnem pinguedinem depopulaturam severissime edicit. Cuius luctuosus quaestibus ac lachrymis pene intolerabilibus Mars permotus, correpta lancea, ad consolandam eam se coelo demittit. Qui quidem cum variis argumentis eo loci gloriosum iuvenis obitum jussisset habendum, ut in ipsius meriti aestimationem gratulatio potius, quam lachrymae essent adhibendae, eam tandem a luctu levavit. Cui Apollo etiam amborum defunctorum praeses ac tuto superveniens, coelesti destinatione utrosque fratres sursum raptos. Deorumque immortalium numero indigitatos esse affirmat. Qui nimirum mortalium consortium luculentissimis suarum virtutum meritis luce hac perosa, longe superassent ac antecessissent.

Dianna az vadászesterségnek isenasszonya, Balassa Ferencznek keserves halálát hallván, Delos szigetéből kijő az Nírségre s rőtlenetes álkokkal illetván az földet, kesergi az úrfiúnak halálát nagy sirásával, kihöz Mars az hadakozásnak istene is alá érkezvén az égből, keserűségét Diannának enyhíti szavával, sok okokból mutatván meg, hogy dicsőséges halálának böcsületi érdemével az úrfiú felyülmúlta az emberek keserűségét, kit Phoebus is, vagy Apollo, az bölcseségnek istene, bizonyítván, az úrfiak felől való isten végezését hozza közbe, hogy jószágos cselekedeteknek érdemiért, régi menyei végezésből rendeltetlenek az halálra, ki által az isteneknek gyűleközeti társaságába foglaltatnának be, mivel hogy az emberi rendet és e földi lakást érdemekkel fölyülmúlták volna.

Delos szigetéből ez minap Dianna
Jöve Nijr¹ földére, rongyosan, fáradva,
S leülvén panaszát így kezdé el sirva :

Keserűségemre termett vad földhatár,
Kin hadát folytatta széllel dühödt tatár,
Ne szálljon rád soha ékes szavó madár.

Égbeli hóldom is vonja meg világát,
Ne ontsa egy fű is rád semmi virágát,
Hogy így völdd el éltem ragyagó villamát.

Hazámban felnevelt fő vadász mesterem,
Ki vadászim között volt főbb hívem s képem,
Elvesztéd előlem rontván csudaképpen.

Tudom károdot úgy soha nem kereste,
Hogy ezt érdemlette volna tőled teste,
Mint im történt szörnyű sebekben eleste.

Végzetetlen átok száll rád sok nemzettől,
Kik laknak napnyugtig, kezdvén napkelettől,
Gyümölcsöd rontatik köössős fellegtől.

Márs ezeket hallván, fegyverben öltözék,
Dárdája kezében égből leérkezék,
Az nap is azonban folyhóban röjtözék.

Mondván : Bánatodot Dianna enyhítsd meg,
Látod ezen az nap mint háborodék meg,
Én szivem is mint jég úgy hűle búmban meg.

Az kit siratsz, nem csak téged szolgált, tisztelt,
De én hívem is volt és zászlóm alatt élt,
Szablyája szélinek én köszörültem élt.

Ennek vitéz karja valamely felé tért,
Ellene sok ember vagy meghólt vagy kitért,
Megölte haragja, ha kihöz közöl fért.

¹ Annyi mint Nyir.

Ennek ő bátyja is udvaromban lakott,
Vitézséghez mi kell, mindent tudott, látott,
Jelt arról éltében gyakran is mutatott.

Nem érdemlett ez föld ilyen két fő szömélyt,
Mert mindenikében magunk szömélye élt,
Meghaladták vólt már ők az emberi czélt.

Közinkbe valók ők, meny legyen ő házok,
Térjen munkájoknak így immár meg hasznok,
S ne bánjuk, hogy eljött földi szép halálok.

Hogy penig ennyi nagy sok seb esék rajtok,
Kit az ifjabbikon szemeimmel látok,
Azt se véld, hogy volna ártalom, vagy átok.

Tudod földi vérből kell annak könyülni,
Az ki menyországot kezdi hágni, ülni,
S kellett nékiek is így ahoz készülni.

Könyebben hághatják már menyország útját,
Igy nitván testeken nehéz vérek kútját,
Bocsátván véreknek ki testekből rútját.

Phoebus is érkezék, kezdé el beszédét;
Sirástoknak, úgymond, hagyjatok ti békét,
Mert én elmémnek is ezek bírták fékét.

Minden köztünk való tudományon kaptak,
Azzal grádicsot¹ ide felénk raktak,
Az emberek között mert már untig laktak.

Vitézség, bölcsesség kiben öröködik,
Menyországhoz vonszon s arra töreködik,
Mi nyájasságunkban lelkek dicsőkedik.

Hogy éltek változott Jupiter kedvéből,
Lett az mindnyájunknak egy végezéséből,
Közénk jönnek majdan föld kesergéséből.

¹ A nyomtatásban »grádicsot« van, egykorú kéz azonban »garádics«-ra javítottta.

Megyek hűgaimmal én koporsójokhoz,
Elkészítem nékik mi kell ez utokhoz,
Ti is menjetek már vígan házatokhoz.

6.

*Apollinis et Musarum ad bustum Balássiorum Valentini
et Francisci fratrum germanorum excubias agentium, ad via-
lorem allocutio, omnium vero nomine Clio inquit :*

Az mely Múzsák, az az, tudományoknak kilencz isten
asszony, Clio, Calliope, Urania, Polymnia, Terpsichore, Talia,
Euterpe, Melpomene, Erato, Apolloval öszve az Balassiak ko-
porsóját őrzik és vigyázza, (így) azoknak az koporsó látogató
emberekhez való szavok. Clio felel penig mindennek, az ki oda
megyen, az többi képében meg, s így szól :

Kérhedd-é, koporsó, miért ilyen szoros bört ?
S ez két benne fekvő sebes test hogy ki völt ?
Sebessen s veresen mindkettő így miért holt ?

Az elsőre, halld meg, im ez az felelet :
Egy test vér, szeretet gyűlöl bőv s tág helyet,
Őszvefoly s imitt is foglalt egy kis vermet.

Kik legyenek penig, nehéz megmondanom,
Mert én nem csak földi nemüknek vallhatom,
Felyülhaladták azt bizván ajánlhatom.

Pallásnak elméje, Ulissesnek nyelve,
Mit gondolt vagy szólott, volt azokban része,
S mind kettőben tetszett Antenornak esze.

Aeneas példája, Achillesnek karja,
Cupidonak íjja, Herculesnek baija,
Völt benne, örömmel, bűnnek is nagy jaija.

Sebbel s vérhúlással ók ugyan tartoztak,
Mert bűnőkből sebbel s vérrel kiváltoztak,
Krisztusnak seb véreért, seb s vérrel áldoztak.

Menj el azért immár s ezt az kis koporsót,
 Szidkoddtól átkoddtól igen megőrizd, ódd,
 Sőt szép áldásiddal böcsületit töld, föld.

Mi miér hogy kertünknek voltak tisztelői,
 S bölcsesség virágink szaga viselői,
 Apolloval vagyunk testeknek őrzői.

Egy út készítettik, mely vezérel menyre,
 Ki véghöz vitetvén vesszük fel kezünkre,
 Helyheztetvén őket éltető örömré.

Terjed böcsületi ez nemes két testnek,
 Ő piros vérekké eget földet festnek,
 Kiben rész nem juthat tudatlannak s restnek.

7.

Deploratio Fratrum Balassiorum.

Peculiaris melodiae.

Csudálható nagy dolog,
 Szerencsénk mint forog,
 Bűnünk ebben csak az ok
 Hogy bűn ily sok,
 S Isten hozzánk nem fog.

Sok ostor szokta érni,
 Ki nem tud megtérni,
 Istenét szívből félni,
 Kedvén élni,
 Után menni s kelni.

Láthatjuk már szemünkkel,
 Mit nyertünk vétünkkel,
 Földünk mint pusztula el,
 Sok rendeknek
 Nagy veszedelmekkel.

Csak két úrfi halála,
 Gondol(d),¹ mely kárára
 Esék s nyavalyájára,
 Országunknak
 Kik éltek javára.

Nemzettel Balássiak,
 Idejekkel ifjak,
 Rendekkel vóltak urak,
 Sok jót tudtak
 S naponkint tanúltak.

Okos, vitéz mindkettő,
 Katona nevelő,
 Minden rendet böcsülő,
 Közre élő,
 S miben nem dicsérő?

Csak hogy az rossz szerencse
 Nem fizet érdemre,
 Oszt jót embertelenre,
 Mint herére,
 Több részt mér mint méhre.

Idónk is hálá adatlan
 Mérge hallhatatlan,
 Nem örül senki javán,
 De sőt kárán
 Vesztén s nyavalyáján.

Emberben csak vétket mér,
 Jót ingyen sem esmér,
 Nagy érdemet földhöz ver,
 S egy pénzt sem ér,
 A kit miért feddni mer.

a hiányzó »d« betűt egykorú kéz szúrta be.

Megtetszhetett önkintén
 Ez úrfiak éltén,
 Kiknek sok szép jótétén
 Nem örvendett,
 Nekik böcsöt tévén.

Javát szükön osztotta,
 Értéktől fosztotta,
 Búval őket kinozta,
 S reménségben
 Csalárdúl hordozta.

Maga ők nem magoknak,
 Hanem országoknak
 Éltek, sem tárházoknak
 Vagy hasoknak,
 Ki szokás másoknak.

Ők abban örvendettek,
 Ha kívül jól tettek,
 Szegény legént felvettek,
 Segitettek,
 Mint arra termettek.

Siralmas azért lehet,
 Hogy éltek nem élhet,
 Földünk soká kik helyett
 Mást nem lölhet
 És nem is nevelhet.

Bár több ostor ne volna
 Ránk Istentől hozva,
 Csak ez is súlyos pózna,
 Hogy így lettek
 Tőlünk el távozva.

Jöllehet országoknak,
Mint édes anyjoknak,
Ők az mivel tartoztak,
Megáldoztak,
Vért vérért rá hoztak.

Dicsőséges halálok,
Jó hír örök árok,
Idvösségek jutalmok,
Isten atyjok,
Igy tért meg munkájok.

Mint fogantak egy méhben
Nyugosznak egy serben,¹
Hasonló törtínetben,
Véres sebben,
Örök reménségben.

Isten, ki adsz sok jókot,
Áldd meg halálokat,
Szenteld koporsójókat,
Ő honjókat,
Hól várják bátyjókat.

Bátyjok Krisztus fő bajnok,
Ki vólt bizodalmok,
Mindenben oktatójok,
Kalavúzzok,
Kiből áldás buzog.

Ne hagyj, segélj minket is,
Örizd földünket is,
Bocsásd meg vétünkét is,
Érezhessük,
Hogy hatalmad nem kis.

V É G E.

¹ »sirban« helyett.

Author in lividum.

Röppenetes rút gyászt,
 Mint egy ijesztő vázt,
 Én szivemen viselvén :
 Ez két vitéz urat,
 Kiket lelkeim óhajt,
 Verseimmel kesergém,
 Minerva anyámmal,
 Őket laureával,
 Mint tudám, ékesgetém.

Momus, Aristarchus,
 Mint ép tagon vad hus,
 A ki akarsz itt lenni,
 Zoilussal káromlást,
 S nem Platoval áldást,
 Szeretsz inkább hinteni,
 Cous táblájával,
 Ne feljebb kaptánál,
 Tud téged meginteni].

III.

VITÉZI ÉNEKEK.

1.¹

Kiben kesereg a magyar nemzetnek romlásán, fogyásán.²

Nota: Légyen jó idő.³

Oh szegény⁴ megromlott s elfogyott Magyar nép,
Vítizsággal⁵ nevelt hirrel⁶ vagy igen szép:
Kár, hogy tartottál⁷ úgy, mint senyvedendő⁸ kép,
Előmenetedre⁹ nincs egy utad is ép.¹⁰

[Kedvelt s böcsült¹¹ véred lőtt csúfoltságossá,
Szablyádnak bő soldja nagy olcsóságossá,¹²
Megcsorbult nemzedet változott korcsossá,
Nevednek szépsége, utáltságossá.¹³

¹ A »R.« codexben e költemény sorszáma: 10.

² Az 1632–40. évi bártfai kiadásban (150–153. l.) címe: »A Magyar Nemzetnek állapotjáról«; az 1670-ki lőcsei és az 1676-ki pozsonyi kiadásban címe: »A magyar nemzetnek romlott állapotjáról.« E kiadásban utána a »Balassa-testvérek dicsérete« következik. Az 1670. és 1676-iki kiadások a Balassa Bálint énekei közé sorozták. Szilády Á. is Balassa Bálint költeményei között adta ki LXXVI. sz. alatt. Miután azonban a Radvánszky-codex a Rimay énekei közé sorozza, az említett radványi codex pedig teljes hitelt érdemel berendezésére nézve is, Rimay szerzésének kell tartanom ezen éneket.

³ E »Nota« csak a bártfai kiadásban van; a Radvánszky-codex nem említi.

⁴ 1632–40: Szegény.

⁵ A nyomt. kiadásokban mindenütt: Vitézséggel.

⁶ 1632–40: hirrel, 1670: 1676-iki kiad. hittel.

⁷ 1632–40, 1670, 1676 Tartatol.

⁸ 1632–40 senyvededő; 1670. 1676: senyvedendő.

⁹ 1632–40: Előmenetedre; 1670: Előmenetedre. 1676-iki: Elémenetedre (sajthibából).

¹⁰ Csak eddig van meg a codexben, a következő versszakokat az 1632–40-iki kiadás szerint adom.

¹¹ 1670. és 1676: kedvelt böcsült.

¹² 1670. 1676: méltóságossá.

¹³ 1670. Neved ékessége utáltságossá, 1676: utálatosságossá.

Föld reménségére felnevelt úrfiak,
Szemétre vettettek¹ úgy, mint köz tyúkfiak,
Zsírokkal² hizódnak az idegen fiak,
Hozzád nem különbek, mint az ördög fiak.

Hazádnak szép vége mindenütt csonkán áll,
Sereged szép száma fogy,³ romol s szállton száll.
Inséged nő s árad, veled egy ágyban hál,
Bő étkeid helyett rakodik apró tál.

Ki szánhat? bánd⁴ magad nyomorúságodat,⁵
Mert nézi s nem érzi az csak romlásodat,
A ki építhetné te szép országodat,
Könnyen múlatja el csak záloglásodat.

Sem pénz, jószág mostan s méltó árrú posztó,
Nem indít, hogy szolgálj, megszűkült az osztó,
Csudáld, hogy minden rend nem kborló⁶ s fosztó,
Az⁷ nagy orv mert kicsint szörnyebb felakasztó:

Ó kedves nemzetem, hazám,⁸ édes felem!
Kivel szerelmetes mind tavaszom, s telem,⁹
Keseregj, sirj, kiálts Istenedhez velem,
Nálad, hogy szeretlek, legyen¹⁰ ez vers jelem.]

(Radv. cod. 158. l. — 1632—40-iki kiad. 150—3. l. 1670. kiad. 3—4. l. 1676: 4—7. l.)

¹ 1670: szemerre vertettek. 1676: szemetre vertettek (sajtóhibából).

² 1670. és 1676. Sajtóhiba: sirókkal.

³ 1676: fogia.

⁴ 1676. sajtóhiba: bánt.

⁵ 1670. 1676: nyomorúságotat.

⁶ 1676 kborló.

⁷ 1670, 1676: A'.

⁸ 1670, 1676: házam.

⁹ 1670, 1676: télem.

¹⁰ 1670, 1676: légyen e'.

2.

Fragmentum alterius cantionis.

No nem kesergetlek,
 Hanem inkább intlek :
 Térjetez útatokra,
 Szegénység nyuzását,
 Egymás vérszopását
 Mindenitek elhagyja.
 Isten hatalmával,
 Inkább hogynem mással
 Könnyebb hadat birnia.

(1632—40. kiad. 153. l.)

3.¹

Egy katona éneke.

Ad notam : Áldott szép Pünkösdsnek.²

Katonák hadnagya, Istennek jobb karja,
 Kit ő szeret³ annak vagyon éles kardja :
 Segíti,⁴ építi, vile⁵ jár s⁶ nem hagyja.⁷

[Ezt dob, trombita szó mindenkor vidítja,
 Az ellenség ellen örömmel indítja,
 Kopia rontásra karját vastagítja.⁸

¹ A R. codexben e költemény sorszáma : 12.² Az 1632—40-ki kiadásban czíme : »Si deus nobiscum, quis contra nos«. Az itt közölt »Ad notam« csak az 1670 és 1676-ki kiadásban van meg. 199 és 345. l.³ 1632—40 : szeret, 1670, Az 1676-ki kiadásban : segít.⁴ 1632—40 1670, 1676 : s építi.⁵ 1632—40, 1670, 1676 : véle (»s« nélkül.)⁶ 1632—40, 1670, 1676, jár, nem hagyja.⁷ Csak eddig van meg a codexben, a többi az 1632—40-ki kiadás szerint adom.⁸ Ez a strófa hiányzik az 1632—40-iki kiadásból s az 1670 és 1676-dikiből közlöm.

Roppanást, sikoltást, lövést semminek vél,
Megháborodván ő Istenében: nem fél,¹
A sok pogány vérnek szagjával ugyan él.²

Halál, sem kín,³ s rabság őt nem tartóztatja,
Krisztusát mert ez nép szidja s kárhoztatja,⁴
Vi⁵ szívből, mert menyből Istene biztatja.

Ékes diadalom,⁶ szíve buzog s örül,
Forgodnak mellette baráti mindkörül: ⁷
Segíti Istene, mert ⁸ rajta könyörűl.

Véres fegyverével, kinyitott sebével
Hazatér, örvendez jó hire nevével,
Nem gondolván semmit sebe sérelmével.⁹

Kedves életnek ezt valaki nem vallja,
Istenét s jó nevét az szívből utálja,¹⁰
Hazája oltalmát minden jónak tartja.¹¹

Kérjük az Úristent közöttünk ¹² maradjon,
Bő nyárral, szép ősszel bennünket megáldjon,
Víg tavaszt és telet nekünk érnünk adjon.¹³

(R. cod. 160. 1632—40. kiad. 143—6. l. 1670 : 199—201; 1676 : 345—7. l.)

¹ 1670, 1676: Megháborodott már Istenében s nem fél.

² 1670, 1676: Festes pogány vérrel.

³ 1670, 1676: Sem halál, kín.

⁴ 1670, 1676: Harezon ellenségét nem is távoztatja.

⁵ Uy. 1670, 1676: Vív.

⁶ 1670, 1676: Ékes diadalmán.

⁷ 1670, 1676: Forgódnak baráti mellette és körül.

⁸ 1670, 1676: rajta mert.

⁹ Csak az 1632—40-ki kiadásban.

¹⁰ 1670, 1676: Dicsőséges nevű hitét az utálja.

¹¹ 1670, 1676: S hazája oltalmát semmi jónak tartja.

¹² 1670, 1676: mellettünk.

¹³ 1670, 1676: Víg tavaszt, esendes nyárt nekünk érnünk adjon:
Bő ősszel, jó téllal bennünket megáldjon.

4.¹

Ha az időnek igen viszálkodó felháborodott állapotja miatt kedvünk szerint való életet nem viselhetünk is, mindazáltal szívünk keservével ne bádgyasszuk az elménket, s ne hajtsuk is bánattal meg a lelkünket, arra taníttatunk és tanácsoltatunk ez Énekben.

Ez világ, mint egy kert,
Kit kőeső elvert,
Napról napra veszten vész,
Vagy mint senyvedt sindel,
Kit ó házról szélyel
Tétova hány nagy szélvész :
Ő mint romlandó ház,
Elveszendő szállas,
Jóktúl üresült rekesz.

Mindenütt való hely,
Rakva sok veszélylyel :
Nyugta² nincs embereknek,
Kit-kit bánat sebhít,
But öröm nem enyhít,
Vége nincs keservének :
Árad sok veszélyek,
Sér mind szívek, fejek³
S halál vége ezeknek.⁴

Felbomlott békeség,
Ki miatt⁵ sok épség,
Áldgyuk sulyával romol ;
Nagy roppant seregek,
Egymással ütköznek :

¹ Az 1632—40. kiadásból hiányzik ; az 1670-iki kiadásból közlöm.

² 1676 Sajtóhiba : nyugra.

³ 1676 : Sajtóhiba : fajek.

⁴ 1676 : Sajtóhiba : vége | zeknek.

⁵ 1676 : máit sajtóhiba.

Hol sok ember s vér omol;
 Vitézül nyert szépség
 S kardal lelt nyereség,
 Vitézek közt eloszol.

Táborban hideg szél,
 A nap melegével,
 Hol hidegít s hol hevit:
 Éhséggel szomjúság
 S nagy nyughatatlanság¹
 Mindentől kedvetlenit;
 Mégis a vitézség,
 A harczra buzdúl s ég,
 Ha kit a tisztesség szít.

Katona szerszámban,
 Jó lovaknak hátán
 Vitéz ifjak forgódnak;
 A jó hirért,² névért
 És a tisztességért
 Jó kedvvel vagdalkoznak.
 Arra a mi nehéz
 S a szép böcsület néz,
 Szívek szakadva futnak.

Nem gondol halállal,
 Sebbel, fájdalommal,
 Mikor vív ellenséggel;
 Bátran vagdalkozik,
 Vitézül forgódik,
 Piros vérrel ugyan él;
 Ha mit kardjával nyer
 S haza haszonnal tér,
 Iszik nagy szeretettel.

¹ Az 1676-ki kiadásban e sor nincs meg.

² 1676: hitért.

Asztalnál vitézek
 Vig örömmel esznek
 S nagy szeretettel laknak ;
 Köszönt pohár mellett,
 Sok jó szerencséket
 Ők egymásnak kívánnak ;
 Jó kedvet mutatván
 S kedvesen lakozván,
 Egymást ajándékozzák.

Vérrel felkölt napra,
 Hadakozó óra
 Sokaknak vesztére tér,
 Akármely jó hűpénz,¹
 Kit a hadban felvész,
 Mind megérdemletted bér.
 Sőt a halálos ² sóld.
 Mint rosszúl szántott hóld,
 Ha sok is, keveset ér.

Eloszlott sok rendek,
 Mindenféle népek
 Most más karban állanak :
 Elváltozott idők,
 Háborgó esztendőök,
 Különbségeket hoznak :
 Kinek bűt, kárt, gondot,
 Kinek viszont hasznót,
 Szerencsés napot adnak.

Okosan kell azért
 E rossz időben ért
 Állapatunkat élni ;
 Szívünknek keservet,
 Kit nap ránk heven vet

¹ Az 1806-iki kiadásban : hűpénz.

² 1676 : halálok sóld.

Hogy le tudjuk metélni:
 Az a jó kormányos,
 Ki ha a viz habos,
 Nem tudja tengert félni.

Mint habzó tengerben,
 Mi is ez életben,
 Evezőnket forgassuk:
 Kinnal mi lelkünket,
 Sok gonddal fejünket,
 Igen ne nyomorgassuk;
 Isten sok jókat ad,
 Csak szelinknek zugtát,
 Csendes szívvel hallgassuk.

(1670-iki kiad. 131—8; 1676: 232—9. l.)

5.

**Mikor Füleket, Szécsént és ezekkel a több végváraikat
 reménség kívül Isten a pogány kézből megszabadította,
 akkor csinálta ezt az éneket.¹**

Minden dolgok között láthatsz viszáltalást,
 Egen, földön, vízen, viadal s harcztartást;
 Hadat és pártolást, ragadományt, halált,
 Veszélyt és kárvallást.

Halál életet ront, bús szív víg kedvet bont:
 Zápor nagy hegyeket, szél nagy tókéket ont;
 Vadak és madarak, vízben lakó halak
 Változtatnak helyt s hont.

Tündöklő hirneyet gyakor gyalázat ér,
 Mint fényes aczélhoz sokszor rút rozsda fér,
 Munkát foszt méltó bér,
 Szegénytől is gazdag sokszor pénzt kölcsön kér.

¹ Az 1632—40-ki kiadásból hiányzik.

Napfényt homály burit, tűz víztől óltatik,
 Csendes idő széltől, nyár téltől bontatik,
 Vassal kő rontatik :
 Vig orcza bánattúl eped s fonnyasztatik.

Nincs de szörnyebb baja semminémű félnek,
 Mint a testtel vivó értelmes léleknek,
 S kétséggel az ¹ hitnek,
 Kit Isten beszédi nem tartnak, segítnek.

Csak azt hiheti el gyenge gyarlóságunk,
 Kit tapasztalással érhet okosságunk,
 Mindjárt borzad hajunk,
 Ha mi erőnk felett ránk rohanni látunk.

Igy tetszhetik de meg Istennek ereje,
 Látatlanul mellénk csatlott szent serege,
 Ajánlott jó kedve,
 Fogyatkozásunkban terjed győzedelme.

Ki mert volna vajjon köztünk annak hinni,
 Hogy mellettünk Isten így tudjon megvinni ?
 Mint minap akárki,
 A pogányt bosszontván mondhatta : vakarj ki.

Ez feltétszett jelünk, hogy Isten vezérünk,
 Utána siessünk, ne légyen félelmünk,
 Megmarad mellettünk,
 Jőjjön meg vitézi régi magyar kedvünk.

Az egek királya kegyelmét ajánlja,
 Szívünk bátorságát s hitünket megáldja
 Fiát mellénk adja,
 Jerikó falait előttünk lerontja.

¹ 1676 : ez.

Nagy a neved, Isten, mert nagy nevekkel birsz,
Mindent kedved szerént rendelsz, igazgatsz, irsz,
Segítséget nem hisz,
Tenéked könyörgünk, hisszük, hogy megsegilsz.

Ellenségünk szívét, mint kezded, epeszd meg,
Lakóhelyeinket nekünk térítsd meg,
Hogy megtelepedvén,
Szent áldozatodat adhassuk vigan még.

(1670-iki kiad. 201—4 ; 1676 : 347—52. l.)

IV.

OKTATÓ KÖLTEMÉNYEK.

1.¹

Sibi canit et Musis.²

Udvar s irigy ³ tisztek
Tülem ⁴ távozzatok,
Ki hozzátok méltó,
Azzal lakozzatok,⁵
Mert hol hivek ⁶ vadtok,
Hol derék bocsátók ⁷
Kedvet magatokhoz
Nekem ⁸ ne hozzátok.

Böcsület, térdhajtás
És főhelyen ülés,
Mást elől haladás
Sokaktul késérés,⁹

¹ A »R.« codexben sorszáma: 20.

² Az 1632—40. kiadásban: »Nota: Légyen jó üdő csak«. Az 1670-ki kiadásban 246. l. a vers előtt e helyett következő tartalom áll: »Az udvari nyalakodást hozó, rősz életnek és prédával töltött kapitányságú tiszteknek méltó feddésével, s utálatossággal való utáztatásával ajánlja az emberi elme ékesítő bölcseségnek megböcsülhetetlen méltóságát, ki által az ember vétkeinek, s balgatagságának sűrű sok gazzából kiirtván s tisztítván a jóságos cselekedeteknek világoskodó tág piaczára, mint egy tömlőcz setétségéből, kihozván is magát, néminemű részént az isteni természetnek követésére szabadulást, s ismeretet is vészen ez életbéli szent szabadságával magának.«

³ 1670: Irégy.

⁴ Mind a három kiadásban: tölem.

⁵ 1632—40: Ahoz tartozzatok.

⁶ Mind a három kiadásban: hevek.

⁷ 1632—40: S hol dérral bocsáttok; 1670: és 1676: S hol dérral borzadtok; tehát hibásan olvasta ezt Toldy F. is, M. Költ. Kézik. I. k. 134. l.

⁸ 1632—40, 1670: Nékem.

⁹ 1670 és 1676: kisírés.

Oda álljon, hol nincs
 Lélekben épülés :
 Nekem de elmémben
 Legyen ¹ ékesülés.²

Isten félelmétül
 Üres fejedelmek !
 Kiknek állhatatlan
 Mindenekben kedvek,
 Zsoldot nekem hátor ³
 Ne nyerjen szerelmek,⁴
 Ismérem micsodás
 Ő étkeknek levek.

Itt a nyalakodás
 Azokat illesse,
 Kiknek lelki jókban
 Nincsen semmi lesse,⁵
 Méltó zabálódás ⁶
 Őket terhelhesse,
 Hizelkedő békó
 Lábok csergetése.⁷

Bor ivó hadnagyság,
 S korcsmás kapitánság,
 Tisztiben tébolygó
 Éktelen ⁸ czigánság,

¹ 1670 : 1676 : nékem — legyen.

² Az 1632—40. kiadásban e versszak nincs benne.

³ 1632—40 : Söldot ennékem bár

Ne mérjen szerelmek,

Itt a kézirat megszakad és az üresen maradt lapokon Zrinyi M. Szigeti veszedelméből vannak töredékek.

⁴ Ettől kezdve a 1632—40-ki kiadás szövegét adom.

⁵ 1670, 1676 : része.

⁶ 1670 és 1676 : M. is tobzódás.

⁷ 1670, 1676 : békót — Lábok csörgethesse.

⁸ 1676 : Éktelem.

Kiben ¹ csak prédára
 Vagyon nagy kívánság,
 Ha adná magát is,
 Én vállamra nem hág.

Névvel áll ezeken
 Csak az fő emberség,
 Elméjekben penig
 Vagyon nagy feslettség, ²
 Étetre, italra
 Hasok és bélek ég,
 Ebben sok vétkek közt
 Nincs nálok semmi vég.

Te lelkem Istentől
 Sokkal több jót nyertél,
 Annál mit ezekben
 Nagynak vélelni véltél, ³
 Azt az utat nyomd csak,
 Kire mostan tértél,
 Darabos voltátul ⁴
 Csudálom, hogy féltél.

Kevés lábnyom járja
 Ugyanis az utat,
 Melyen nyomozhatni
 Castalius kutat,
 Gond, veriték, munka
 Mert csak hozzá juttat, ⁵
 De fáradságodban,
 Hígyjed, hogy megnyugtat. ⁶

¹ 1676: Kibe:

² 1670, 1676: Nincsen semmi épség.

³ 1670, 1676: vélni.

⁴ 1676: voltáról.

⁵ 1670, 1676: Lassan h. j.

⁶ 1670, 1676: Hidjed meg is ny.

Elmét ennek vize
 Hint gyönyörűséggel,
 Lelki háborút öl ¹
 S táplál csendességgel,
 Tudományt edgyütt ad
 Kedves bölcsességgel,
 Közlet emberséget
 Közel Istenséggel.

Itt nyersz társaságot
 A szelid Músáktul,
 A kik idegenek
 Minden dühödt hadtól,
 Ne félj ő közöttök
 Vagdalkozó kardtól,
 Edgyűgyük, ² csendesek,
 Üressesek haragtól.

Hasonló szövetség
 Hasonló elmét ad,
 Ő erkölcsökben is
 Sok ³ ragad azért rád,
 Kedvével ez mellett ⁴
 Isten is szépít s áld,
 Minden bölcs ember is
 Nagy böcsülettel lát.

Kevés jók kedvével
 Inkább elégedjél,
 Hogynem gaz kedvében
 Sokaknak örvendjél,

¹ 1670, 1676: olt.

² 1670: Egyigyük.

³ 1670, 1676: Rész.

⁴ 1670: e mellett; 1676: a'mellett.

S lelki gazdagsággal
 Jobb kenyeret egyél,
 Hogy nem mint e nélkül
 Péppel kövéredjél.¹

A fő emberségnek
 Érdeme böcsültet,
 Érdem nélkül penig
 Hamis névvel éltet,
 Egyfelől a kiktől
 Hizelkedtet, féltet,
 Szitokkal más felől
 Visszapecsételtet.

Ne fuss szerencsének
 Híres vásárára,²
 Szemedet se vessed
 Ő gazdagságára,
 Sok oszt pénzt, tisztet
 Nyaka szakadtára,
 Irusnak Croesus is
 Jut állapotjára.

Gazdagság sokakban
 Nevel bolondságot,
 Fösvénység által nem
 Festnek gonoszságot,
 Magától senkinek
 Nem ad boldogságot,
 A tudomány hoz csak
 Halhatatlanságot.

Széles szerencsére
 Te se törekedjél,
 Vékony hírnév alatt
 Fél-fél helyben élj,

¹ E két sort az 1670-ki kiadásból vettem, az 1632–40-iki kiadásban nincs meg. A következő 6 versszak (13–18.) szintén hiányzik belőle s ugyan-csak az 1670-ki kiadásból adom.

² 1676: vásárjára.

Könyvek olvasásból
Vött jókban örvendjél,
Mi sorsot Isten ád
Azzal elégedjél.

Nagy szerencséből
Soknak kis jó sem jut,
Kicsinyből tudomány
Sok jókat venni tud,
Nem mind jó, mit frissen
Sokszor szerencse nyújt,
Használt soknak, a ki
Java előtt elbűjt.

Hű barátságodat
Meg ne vond azoktul,
Kik nem idegenek
A szép lelki jóktul,
Vezéreltethetsz ¹ is
Élethozó szóktul,
Tarts félen csak gazdag
Te tők s bot agyoktul.

Sok helyen sok számár
Visel bársony nyerget,
Senki nem érdemel
Pénzért böcsületet,
Ha lelkén nem tészten ²
Semmi épületet,
Testén is szenyveszti
Az ³ a szépületet.

Jobb szürrel fedezzed
Benned a tudománt,
Hogy nem tudatlanul ⁴
Viselj ⁵ bársony dolmánt,

¹ 1676: Sajtóhibából: — — kez.

² 1670: 1676: lelkem nem tészten

³ 1670, 1676: Azt.

⁴ 1670, 76: tudatlanon.

⁵ 1670, 1676: Viselsz.

Magadon el ne végy
 Senkitől adománt,
 Szabadságot szerezz,¹
 A rabságot elhánd.

Ez a fő bölcsesség:
 Üres légy vétkektől,
 Félen is menj lakni
 Sok gaz emberektől,
 Külömbiséget² viselj
 Az ő erkölcsöktől,
 Alázd meg magadat
 S függj az egy Istentől.³

Sok dolgot bár ne tudj
 Füstös, aranyas-é,
 Ugy mint Chimaera⁴ is,
 Szarvas vagy szárnyas-é,
 Ezt pedig jó tudnod,
 Ha nem szép mondás-é,
 Ki magájé lehet,
 Az ne légyen másé.

Magadat magadnak
 Ád meg a bölcsesség,
 Lelki szépségünkre
 Kiből foly eleség⁵
 Az ő kincse soha
 Meg sem rothad, sem ég,
 S legyen⁶ szómban erről
 Itt immáron jó vég.

Radvánszky-cod. 167. l. 1632–40. kiad. 138–143. l. 1670: 142–8. l. 1676: 246–59. l.

¹ 1670, 1676: szeress — elbánd.

² 1676: külömség.

³ Ez egész strófa az 1670-iki kiadás szerint, az 1632–40-ikiben nincs meg.

⁴ 1670, 1676: Chymoera.

⁵ 1670, 1676: elégség.

⁶ 1670, 1676: légyen.

2.

Ó csalárd világ! mit cselekeszel?
 Rajtad lakó számtalan nemzettel:
 Mulandó jókkal gyönyörkedtetel,
 Alakoztatod hiu dicsőséggel.

Igírsz embernek ¹ minden szépséget,
 Ajánlsz nékie nagy dicsőséget,
 Nyakában rántod czifrás tiszteket,
 Hizlalod ² jókkal az ő szemeket.

Szegénységből úrrá emeled,
 Arany lánczokkal nyakát ³ terheled,
 Mutogatsz néki ⁴ arany hegyeket,
 Csak homlokára vethesd bélyeged.

Eminentissimusnak te hivattatod,
 Glorissimusnak ⁵ te mondattatod
 Nagy méltóságra felmagasztalod,⁶
 Persvasiora fualkodtatod.

Hitit s vallását megtagadtatod,
 Ezüst, aranyért meghazudtatod,
 Üdvösségétől messze taszítod,
 Csak legyen neked végre pajtársod.⁷

Igaznak ügyét te elfordítod:⁸
 Árvát, özvegyet megnyomorítod:
 Ha telik neked aranynyal markod
 Ne féljen semmit azon biztatod.⁹

¹ A fogalmazatban: nekiek.

² Ezután törölve: őket.

³ a fogalmazatban »nyakad«.

⁴ a fogalm. »nékiek«.

⁵ a fogalmazatban »Gloriosissimusnak«.

⁶ az utolsó két szó helyett a fogalmazatban »magasztaltatod«.

⁷ A fogalmazatban: Csak legyen neked vallásban társod.

⁸ A fogalmazatban: felfordítod.

⁹ Fogalmazva: azzal biztatod.

Azok mind járnak, kik ragaszkodnak.
 Álnokságodhoz kik futamodnak :
 Böcstelenségre mind azok jutnak,
 Szemtelenséggel földre burúlnak.

Elvész az, ki téged szeret,
 Pokol tűziben nem alszik, senyved,
 Gyönyörűségért ördög lesz béred,
 Vig örömödért pokol lesz helyed.¹

Sajó-Kazai cod. II. 21 23. 1.

3.

E világnak az ő természetiről és állapotjáról, kiknek légyen édesanyjuk és kicsodáknak kedvezzen nekik való dajkálkodásával s nagy kintetésével, kinek szeretiltől s kedvétől viseltetvén, az emberek csak arra viselnek gondot, hogy pénzek lehessen, minden jóknak keresetiben megrestülnek és inkább ígyekeznek gazdag gonoszok, hogynem mint jámbor szegények lenni, minthogy e világon a latrúl kereselt gazdagságnak s kegyellenségnek is nagyobb böcsületi vagyon, mint az igasság követésének keresettiből talált szegénységnek s istenes életnek az emberek között, vagy mondjam igazban, e világi népek között.²

Nota : Bizonygyal ismérem.³

Kerekded ez⁴ világ, gömbölyü mint lapta,
 Ritkán vált, ki őtet kezével jól kapta,
 S véle keblét rakta,
 És kedvelt javait vidám szívvel lakta.

Minthogy állhatatlan, nem szünik forgása,
 Fénlik, sötétlik⁵ is napja változása,
 Nincs állapotása,
 Gyakran szélzúgásban tetszik is morgása.

¹ Ugyanazon korból való írás, mint az 1629-ki »Diesfret«.

² E »Summa« csak az 1670 és 1676-iki kiadásokban van meg.

³ Az 1632—40-iki kiadásban csupán ennyi van a vers előtt.

⁴ 1670, 1676: e.

⁵ 1670, 1676: Fénylik, sötétlik,

Ily maga erkölcsű s természetű népek,
 Istentelenségben kik hevervén élnek ¹
 S vétkekben nem félnek,
 Véle jól alkusznak s benne gyönyörködnek.

Lévén édes anyja minden latorságnak:
 Mostohán ad kedvet s helt ² a jámborságnak,
 Örvend gonoszságnak,
 Szaporít okokat sok háborúságnak.

Légy bár olyan jámbor mint Curius s Cato,
 Tudományodban oly mint ³ Homerus s Plátó,
 Ki volt minden látó? ⁴
 Ha pénzed nincs ehez, lehetsz csak bőrgyártó.

Pénz tiszteltet, éltet, magasztal s dicsírtet, ⁵
 Nem hagyhat egyedül, sokakkal kísértet, ⁶
 S csaknem szentnek hitet,
 Fejedelem nemet ⁷ ő szerez, készített.

Légy mint Diagorás olyan istentelen,
 Claudius s Neróhoz hasonló kegyetlen,
 Vakmerő, szemtelen,
 Csak legyen ⁸ sok pénzed, ülhetsz a főhelyen.

Pénzen jár ez világ s pénz ő talyigája, ⁹
 Fősvény embereknek szerelmes ¹⁰ igája,
 Mert szíveket rágja:
 Ha erszények száját kezek gyakran vájja.

¹ 1670, 1676: hevernek s élnek.

² 1670, 1676: helyt.

³ 1670, 1676: Tudományban oly nagy, mint.

⁴ 1676: Ki minden látó.

⁵ Az 1670, 1676-iki kiadásban e két versszak fel van cserélve. 1670, 1676: magasztal, dicsírtet.

⁶ 1670, 1676: kísírtet.

⁷ 1670, 1676: Fejedelmi nevet.

⁸ 1670, 1676: Légyen.

⁹ 1670, 1676: e világ p. ő. t.

¹⁰ 1670, 1676: sérelmes,

Ez ¹ világ bémerült az ² pénzszeretetben,
 Kevesen örvendnek az igaz életben,
 Jó cselekedetben
 S az isteni csendes lelkiisméretben.

Ez vólna peniglen az állandó szép kincs,
 De rajta nem kapunk, mert böcsületi nincs,
 Akárhová tekints,
 Pénzhez úgy ragadunk, mint az ebhez kelincs.³

Kiki inkább szeret pénzzel gazdagulni;
 Hogysem életében naponként jobbúlni
 S elmében gyógyulni,
 Maga ezzel szokott ember boldogúlni.

Elmarad ez világ s mind pénzi gyűjtemény,⁴
 Hát ne torkoskodjunk, mint vízi hüvelmény,⁵
 Lelkem ne légy kemény,
 Szolgálj Istenedet s ⁶ nem nyél el mély örvény.

(1632—40-iki kiad. 133—38. l. 1670 : 138—141 ; 1676 : 239—246. l.)

4.

A szerencsének természetiről és állapotjáról, miért írják a Szerencsét a képírók a golyobison ¹ egy lábbal állani, szárnyokat miért írnak válláiba s mit jegyezhet, hogy homloka hajas, hátul pedig kopasz a feje. Miért áll egyik keze hátra, másik elő : mi okért halovány ábrázatu, a karja miért gyengék, csüggők, a szemei miért vakok : itt megtanulhatod.⁸

Hitető szerencse, nem kell ajánlásod,
 Globisos ⁹ a lábod, nincs helyben állásod,
 Szárnyas vagy, nem csuda, ha muló áldásod.

¹ 1670, 1676 : E.

² 1670, 1676 : a.

³ 1670, 1676 : kilincs.

⁴ 1670, 1676 : e világ s minden pénz gy.

⁵ 1670, 1676 : hüvelvény.

⁶ 1670, 1676 : kötetőszó nélkül.

⁷ 1676 : gelyibison.

⁸ Nincs benne az 1632—40-iki kiadásban ; az 1670-iki kiadás szerint közlöm.

⁹ 1676 : Glebisos.

Hajtalan kopaszság benned nagy csalárdság,
Kétségest mutatsz mind, mert nézésed vakság,
Kezed ajándékja hitető álnokság.

Rut hajas homlokod merő vakmerőség,
Nincs soha karodban vastagság s erősség,
Színed rút, halovány: vagy rettenetesség.

Forgandó szerencse, így miért irattál?
Gördülő golyóbis¹ lábod alatt miért áll?
Nem azért-e: kedved, hogy csusz, fogy, inog, száll.

Szárnyaid is tetsznek vállaidon lenni,
Mert tanultál rajtok ide s tova menni,
Nem szoktál vacsorát, hol ebédlesz, enni.

Egyik kezed elő, más hátra csügg néked,
Mert mit elől nyujtasz. meg vissza te kéred,
Zabla nélkül hagyod tartania féked.

Irják, hogy homlokod hajas és borzadott
S mint vak javaidat nem érdemre adod,
Sőt az nem méltókat öblödben fogadod.

Látszik kopaszság is hátul a fejedén,²
Jegyzi, hogy kit te szülsz, kényes fejedelem,
Értéke kaptával lesz végre állhelyen.

Hig fonnyadt karjaid vajjon mit jegyeznek,
Csak hogy kiket hordasz, bátrak nem lehetnek,
Kicsiny botlással is ottan eleshetnek.

Színed, mint hóhérnak, halvány nem egyébért,
Hanem hogy szüntelen osztasz azokból vért,
A kik te sóldodból várnak jutalmul bért.

Igy irt az okosság régen meg tégedet,
Mely megmértéklette mindenben képedet,
Hogy kiki félhesse forgó kerekedet.

¹ gólóbis.

² 1676: fejedem.

Bizvasban várhatni nyarat hideg télben,
Avagy tiszta időt zúgó felhős szélben,
Hogynem állandó jót te természeteden.

Adja azért Isten, minden ismérhessen
S téged, a mint illik, csak úgy szerethessen,
Öröm után tőled bűt is remélhessen.

Én is, ki sok jómban gyakran rettegtelek,
Zászlód árnyékában forogván, féltelek,
Csak úgy böcsülhetlek, mint megismértelek.

Te tökéletes jó, mennynek, földnek ura,
Ki mindent vezérlesz, kit szeretsz, jó útra,
Igazgass, ne bocsáss mérges vizű kútra.

Légy te fényes napom, erős kőoszlopom,
Óltalmom, paizsom mind gyalog és lovon,
Erősíts s nevedet mind örökké áldom.

(1670-iki kiad. 148—152; 1676: 259—64. l.)

5.

Laus mediocritatis.¹

Senkit a pénz és kincs még boldoggá nem tött,
Könyves szemmel ételt sok főkirály is ött,
Keserves nyögéssel sok fájdalmokat vött.

Nem mivelheti is penz,² kincs és méltóság,
Hogy ne bántson³ senkit semmi nyomorúság,
Sőt az arany közt jár sűrűbb nyomorúság.

¹ Az 1670-iki kiadás szerint; az 1632—40-ikiben nincs benne.

² pénzt.

³ 1676: Hogy bántson stb. Az 1806-iki kiadásban e két sor így van
Hogy ne bántson senkit semmi nyomorúság,
Sőt az arany közt jár sűrűbb szomorúság.

Szél öreg levegőt inkábblan hat, forgat,
Magas tornyokat is nagyobb veszély rokkant,
Mint hegyeket mennykő, hol magasbak, ott hat.

A kicsiny éltet jól, ha vékonyszerű is,
Edes álmod nem bont félelem s nagy gond is,
Kivánság tanítván, mit mint végy el, vond is.

Az jó, szép, aranyas, dicsírt középséget,
Valaki kaphatja az él csendességet,
Józanon futván udvari irigységet.

Rosz szerencsében ez jobbat vár s remélni,
Jó szerencsében alázatosan él,
Alacsonra esvén, hamarban is felkél.

Magasra ne hágjon, ki nem tud röpülni,
Mert mikor a tetőn ¹ akarna leülni,
Kezd ágromlásával halálban ² merülni.

Isten adja a télt s a tél után nyarat,
Szükség után sok kéz bővségben is arat;
Gonoszúl ha most van, így végig nem marad.

Ha vig elmével vagy, ne nyúlj gondolathoz,
Jövendő nap s idő rád hogy mit szánt és hoz,
Vig nevetésseddel mérj mindent magadhoz.

Ezt igen meggondold s higgyed is bizonyúl,
Hogy semmi nincs mindenfelől jól s boldogúl,
Sok kicsiny jól állhat, tíz-húsz nagy gonoszúl.

Móddal igazgassad szélhez vitorládót,
S a mint az fu,³ te is ereszd úgy magodot.
Megvond, ha hatalma, ládd, hogy elragadott.

(1670 : 152—4. l. 1676 : 265—9. l.)

¹ 1676 : tetén.

² 1676. halál : Sajtóhiba : halálba helyett.

³ 1676 : fű.

6.¹

Minden e világi teremtetett állati között az Istennek kedvesb töremtetett állatja nincsen az embernél, kinek birodalma² alá adta egyéb mindenféle sok teremtetett állatit is ő felsége: de miként a mérsékletlen³ beteg ember szükségből teszi keményé természetlerhelő orvosságok által magához orvosát, egy sokféle mértékletlen vétkeknek szaporított okaival kételeníti a bűnös ember Istenét is, hogy ostroma sujtolásának különb-különbféle sok nemeit bővebben érezze és szenvedje az egyéb teremtetett állatinál, kiben mindazáltal úgy mértékli irtalmasságából magát ő felsége, hogy keménységét mindenkor fellyülhaladja kegyessége s az utolsó órákort is magához fogadja a hozzá folyamodókat dicsőséges idvösségre.

Világon ég alatt,
Nincs olyféle állat,
Kit Isten nem legeltet:
Mászót, uszót, csuszót,
Kit vagy a föld éltet,
Vagy szél égen levegtet:
Álló és folyó víz,
Földi sok részü iz
Hajlékkal a kit éltet.⁴

Ezek közt az ember,
Mint vizek közt tenger,
Tetszőbb hatalommal bir,
Értelem, bölcsesség,
Kiben minden szépség,
Ragyog jó névvel szép hír,
S kinek szükségéért
Terem s életéjért
Mind földi s mennyei sir.

¹ Az 1632—40-iki kiadás ezzel kezdődött, de a marosvásárhelyi (unicum) példányból ki van szakítva s így az 1670-ki kiadásból közlöm.

² 1676: bizodalma.

³ 1676: minként a mértékletlen.

⁴ 1676: öltet.

Legfőbb óltalmával,
 Kedvesb irgalmával
 Isten ezt igazgatja :
 Gyakran jó kedvével
 S néha súlykezevel
 Tanítja s riasztgatja.
 Ur és atya lévén,
 Szolgát fiá tévén
 Magát magasztaltatja.

Sokféle állapot,
 Ki naponként apad,
 Érettünk rendeltetett :
 Bú, kin és nyavalya,
 Mint bününknek sóldja,
 Mindenikben tétetett :
 Öröm, vigasztalás,
 Ezek közt kedvadás
 Tőlünk el nem vétetett.

Szabad hát mindennek,
 Kegyelmet Istennek
 Fejére reménleni ;
 Ki a megdült nádat,
 Füstölgő lenszálat,
 Porrá nem hagyja lenni :
 Természeti szelid,
 Kész, kit keze sebhít,
 Orvossággal értetni.

Nyugszik a nap s felkél,
 Nyarat követ dér s tél
 Idegen természettel :
 Köddel béborúlt ég,
 Vizen befagyott jég
 Oszol változó széllel ;
 Néha nagy boldogság,
 Bú és szomorúság
 Érdekli egymást éllel.

Nincs semmi állandó,
 Mindenben hajlandó
 Életünk állapotja :
 Félelem, reménység
 Közül ¹ magát kétség
 Várasunkban állatja :
 Hol jóval, ostorral,
 Hol esővel, hóval
 Magát velünk áldatja.

Mennyei örökség,
 Igaz kegyelmesség,
 Kinek bátran hihetni.
 Fetengő ² éltünknek,
 Vajuvó lelkünknek
 Hogy kész vagy segíteni.
 Ne hagyj oly próbáknak,
 Kikből bút várhatnak,
 Felettébb sebhíteni.

Lám sok igérettel
 Minket igaz hittel
 Ugy magadhoz foglaltál,
 Hogy segítség kérést
 S minden jó reménlést
 Kivüled sohul hagyta! :
 Senkit, ki hihetett
 S tőled jót kérhetett,
 Kértében meg nem csaltál.

Bátran hát székedhez,
 Frigyszerző kézedhez
 Im én is most békéllem ;
 Éltem virágzását
 S bűm vigasztalását

¹ 1676-ik kiad. könből.

² 1676: fertengő.

Te áldásodból kérem :
 Meg ne gyűlölj, utálj,
 Segélj, mellettem állj
 S te nevedet éneklek.

(1670: 155—159. l. 1676-iki kiad. 269—76. l.)

7.

*Omnia post obitum fingit maiora vetulas,
 Maius ab exequiis nomen in ora venit.*

Az idő ósága nevel magas fákat,
 Mint tél után nyár hoz kórókra virágot :
 Így koporsó terjeszt hírnek, névnek magot,
 Halál sötétjéből hozván rá világot.

Ne várd hát éltedben, bár nagy érdemű légy,
 Hogy itt holtod előtt nagy böcsületet végy,
 Hiredet, nevedet tapodja sok irégy,
 Mindazáltal jó légy s mással is sok jót tégy.

Bízd az jövődökre érdemed jutalmát,
 Ha szolgáltad időd vékony állapotját,¹
 Te a célra vigyázz s a centrumot találod,
 Ne várd halandóktól s az Ur Isten megáld.

(1670-iki kiad. 213—4; 1676: 369—70. l.)

8.

Encomia et effecta virtutum.

*Akadtam egy picturára, kiben az virtusok egy asztalnál
 körül ülve vagynak delinealtatva. De nem lévén semmi inscrip-
 tiója az picturának, ilyen magyar verseket csináltam alája,
 hogy az táblanézők az virtusok természetlinek tulajdonsága*

¹ 1670: Sajtóhiba. alafátád. 1676: alapatyád.

*értelméből hasznót is vehessenek magoknak s ludhassanak
szívekben való gyűkereztetésére kívánságot is gyaraportítani
(így) magokba :*

Itt egy asztalt látunk körül telepedve,
A kire szép hímes abrosz vagyon vetve,
Virágos gyümölcsfák nőttek fel felette,
Csorgó kút is látszik kert felől mellette.

Ez helt ékesíti árnik és csendesség,
Nem éri az asztalt sem szél, sem nap hévség;
Sok virág asztalon, szagjok gyönyörűség,
Fölhóvel sem borúl ez hely fölött az ég.

Csaté páté itt nincs, sem kiáltás, zajgás,
Dobolás, tombolás, csaplárság, tobzódás,
Éktelen rút beszéd, morgás, dorbélyozás,
Minden rosszasághoz vagyon únalmazás.

Sült, főtt, zsíros étek ide nem adatnak,
Kikből szennyek, mocskok kezekre ragadnak,
Gyümölcsökkel csészék béven hordattaknak, (így)
Bor s több részeg ital nem is hallattaknak.

Semmi zsoldjuk nincs ott az detsek (?) latroknak,
A kik nyomozzon bordély barlangoknak,
Oly bűzök vagyon itt mint őszi bakoknak.
Itt nem kívántatnak, éljenek magoknak.

Semmi feslettség itt nincs s nem gyűkeresül,
A kiktől szép erkölcs rútúl és férgesül,
De vegyük eszünkbe azt is értelmesül,
Kicsodák, ez asztalt a kik ülik körül.

Virtus, ép, szent erkölcs, kit sok bölcs magosztal:
Méltán, mert tündöklék menyei malaszttal;
Boldog, asztalánál a kit ő marasztal,
Nem telhetik szíve töviskes harasztal.

Sok menyekből álló az ő állapotja,
Mindenike tisztit híven szolgáltatta,
Mint egy méhből szültek egybe vadnak zárva,
Egymástól nincsennek soha távoztatva.

Fides. Hit az első tartja keresztfáját
Keresztit szemlélvén issza is poharát,
Megfeszült ¹ urában veti bizodalját:
Tudván üdvösséggel hogy minden jót ő ad.

Békózott **Reménység** ül mindjárt mellette,
Egekre nyavalyás szemeit ² emelte,
Vas anchorájára kezeit vetette,
Sok rohanó habja látván hogy ellepte.

Köztök **Charitas** is mutogatja magát,
Szíviben tüzének lobogtatja lángját,
Hű szeretetinek hintegeti magvát,
Szorítván melléhez szoptató magzatját.

Két felé tágítva viseli kebelit,
Kimiletlen adja gyermekének tejét,
Foglyok, zárandokok ³ eszik ő kenyerét,
Viselvén felöttök könnyörülő szemét.

Nem irigy, nem dölfös, nem kevély haragos,
Boszút senkin nem űz s nem is pörpatvaros,
Vétkeket fedezget s mint rih ⁴ fosztó orvos,
Kit kit ő szenyéből szüksége szerint mos.

Ez három Virtusé itt az fő elsőség,
Személyünk esmernünk többinek is szükség;
Kő oszlopot fogott által az **Erősség**,
Ecetet olajjal szór **Mértékletesség**.

¹ Lehuzva: poharát.

² Törölve: vetette.

³ Törölve: könnyörülő.

⁴ A kéziratban »rich« talán rüh helyett.

Erősségnek tisztí ez, hogy tartózkodjon,
 Az igaz ügy mellett állhatatoskodjon,
 Oldalas helyeken meg ne csuszamkodjon,
 És nem minden tereh alatt is horgadjon.

Mértékletesség is közli hivatalját,
 Vakmerőségektől távoztatván magát,
 Olajával kenni az sebnek fájdalmát,
 Ha látja, hogy eczte toldja daganatját.

Az rossz természetet csigázza, feszíti,
 Borának erejét vízzel elvegyíti,
 Részegséggel vérét nem fűti, hevíti,
 Sem vékonykodását nem temérdekíti.

Mint eszét, elméjét ő nem pazarolja,
 Izi felett étkét így nem is borsolja :
 Nem vár doctort, magát maga orvosolja,
 Szívít tisztogatja, ne éledjen mollya.

Magát feddi előbb s úgy fedd egyebeket,
 Illyendő rámára vonja az vétkeket :
 Inkább fojtogatja az temérdekeket,
 Képes büntetéssel sujtol gyengébbeket.

Vétkeznek ez ellen, kik ezt nem követik,
 Az vétkeknek szarvát jól nem tekingetik,
 Ökörnyáj lopókat törlik, kenegetik,
 Egy kecskécske orvot mindjárt felköttetik.

Mint pókháló olyan ezeknek törvények,
 Az apró muskácskák kibe megrekednek,
 Darázs és dongó légy rajta általmennek,
 Fonalacskáiban meg sem tekerednek.

Tekintsük többit is meg ez vendégeknek :
 Ezekhez közelebb kicsodák üljenek
 És hogy mi hasznót is velünk közöljenek,
 Kit az mi szíveink magokban vegyenek.

Igazság kezébe visel kivont kardot,
Öldököl és gyomlál minden latorságot,
Gyarapít az ellen s nevel jámborságot,
Áradni nem hagyja az sok gonoszságot.

Sörpenyüs mérték is ékesíti kezét,
A kinek hibálni nem szenvedni terhét,
Árához szabja is marhája érdemét,
Lelkének árával nem töltvén erszényét.

Ajándékra nem néz s nem válogat személyt,
Tárgyát jól aránza, nem hebálja az czélt;
Bánja, ha hatalmas torkolja az szegényt,
Az igyenes ügghöz nem szab horgas törvényt.

Okosság kígyóval tekerte ált karját,
Markában fejestül de fogta fullánkját,
Elől, hától szemes, nyújtja vigyázatját,
Kötöztetvén fején duplált ábrázatját.

Nézi tükörit is jobb kezébe tartva:
Orczájára szeplő vagyon-e ragadva?
Ójja igen magát, ne terjedjen magva
S fertelmének hire ne folyjon áradva.

Az okosság olyan, mint az jó próbakő,
Ő kebezi mi jó s mi semmire kellő,
Micsoda illetlen s micsoda illyendő,
Törvénynyel Istennek mi is ellenkedő.

Kígyó miért kezébe, illik megértenünk,
Krisztus intésével de kell ebbe élnünk:
Hogy olyan okosak, mint az kígyók, legyünk,
Bűnnel megavúlt bőrt magunkról letegyünk.

Mert mint avúlt bőrit kígyó nem viseli,
Csintalanságával magát nem terheli,
Igy okos keresztyén vét két nem neveli,
Rútságát szépségén örömet cseréli.

Túrás is adja itt látnunk ábrázatját,
Szemléli ölében fekvő báránycáját,
Nyirik szegényt, fosztják: csak nyeli fájdalmát,
Nem tátván rivásra fel is néma száját.

Nem szintén utolsó az **Magnanimitas**,
Boszuján mérgéből nincsen sok újítás,
Mellette mert mindjárt az **Liberalitas**
Adakozik s földre pénzt nem rekkent, sem ás.

Az **Józsanság** is itt üli az ő helyét,
Szemérmertességgel földözgeti mellyét,
Kit mellette ültet, mint szerelmes nénjét,
Csacsogásra soha nem eresztvén nyelvét.

Igy már ez asztalnak értjük méltóságát,
Kikkel és mi jókkal vette körül magát,
Közli mind azokkal az ő nyájasságát,
A kik purgáltatják szívek rusnyaságát.

Ki ne kívánjon hát ez asztalnál enni,
S ez bódog menyeknek ő kedvekben lenni:
Kik tekintetekben csak részt is jó venni,
Nem hogy ő karjokkal meg is öleltetni.

Csak egyikének is kedves nyájassága,
Nem hogy többinek is közlő társasága,
Rossz ember, kinek nincs ide kívánsága,
Érdemli, hogy legyen ő süvege sárga.

Befogadnak pedig ők mindent magokhoz,
A kik józan elmét hoznak asztalokhoz:
Egy szívvel, lélekkel nyúlnak ők azokhoz,
Akadályt közéjük semmi dolog nem hoz.

Úr Isten tégy nálok engem szerelmissé,
Hogy legyek általok előtted kedvessé:
Legyen szépségektől nyelvem éle frissé,
Lelkem üdvösségre értékeltetessé.

Hit nevelje bennem te szent félelmedet,
Ne vegyem kétséggel ígirt kegyelmedet,
Kövessem mindenben egyetlen eggyedet,
Ki vérével nyéré nekem meg kedvedet.

Minden próbáimban reménység tápláljon,
Ő vasmacskáival tőlem el ne álljon,
Égő hű szeretet velem járjon s háljon,
Szódot ne cseréljem ember találmányon.

Add az igazságnak kezemben mértékét,
Tudhassam megadni mindennek értékét:
Egyaránt gondoljam, mire köz s főrend ért,
Gazdagért megvetni ne hagyj az szelégý vért.

Jót s gonoszt esmerő okossággal segits,
Ártalmas dolgoknak utától eltéríts,
Hasznosoktól penig félen ne tévelits,
Kihajlott voltomban hozzád igyenesíts.

Minden dolgom folyjon mértékletességgel,
Éltem nyájas legyen mint nyár kies éggel,¹
Vékony szerencsét adj inkább egészséggel,
Hogy sem arany ágyam terheld betegséggel.

Mord természetet fojts bennem nyájassággal,
Fösvénységet penig vig adakozással,
Ne bocsássak senkit szomorú orczával,
A ki akar élni erszényem javával.²

Türés nélkül penig ez az élet sovány,
Próbára e nélkül azért engem ne hányj,
Ha evvel³ megáldasz, bár szolgálaiul kívánj
S terehviseléstül nem leszek halovány.

¹ Az eredetiben »kies éggel«.

² A különböző kiadásokban e költemény eddig más kidolgozásban van meg, a most következő hét versszak eltéréseit jegyzetekben közlöm.

³ 1632—40. 1670, 1676: kiad. ezzel.

Olts erősséget is gyökerest ¹ szívemben,
 Az legyen oszlopom minden keservemben,
 Ne tántorodjam el sok kisírtetemben, ²
 Ki ³ test, világ, ördög szór rám életemben.

Kövessen engemet az szemérmertesség.
 Ki minden dolgunkban ékesítő szépség,
 Fertelmességünkbe ⁴ ez által lehet vég,
 Ha ez vezet minket, mint lovat zablás fék.

Megmondhatatlan szép az Magnanimitas,
 Válthatatlan társul azért vele ⁵ megláss,
 Ki után szálljon rám az menyei áldás,
 S ⁶ ám élje világát feslettségben bár más.

Virtus, lelki jóság, buzgó szép forrás kút,
 Kinek italától nem lát senki s kint, bút, ⁷
 Terjedjen előttem hozzád vezérlő út
 S benned mosakodván, ne legyenek bűnnel rút.

Virtus, örvendetes lelki kinyílt rózsa, ⁸
 Légy szédült fejemnek hívító orvosa, ⁹
 Jó illató ¹⁰ vized lelkem szennyét mossa.
 Minden rossz vétkeknek légy bennem gyilkosa.

Sugár szárnyaidon viselj egészséggel,
 Kövesslek téged engedelmességgel,
 Had teljék szívem meg tőled ¹¹ csendességgel,
 Lelkem pedig menyben örök üdvösséggel. ¹²

(Sajó-kazai cod. I. 47—52. l. 1632—40 : 126—133. l. 1670 : 132—4. l. 1676 : 229—32. l.)

¹ 1632—40: gyökerest 1670, 1676: könyörgést.

² Tollhibából: *kisírtetemben* áll; 1670, 1676: *kisírtetemben*.

³ 1632—40: Kit. 1670, 1676: Szintén így van.

⁴ 1632—40, 1670, 1676: fertelmességünkben.

⁵ 1632—40, 1670, 1676: ezzel.

⁶ 1632—40: S elmaradt. 1670, 1676: mint a kéziratban.

⁷ 1632—40, 1670, 1676: italátul nem lát senki kint s bút.

⁸ 1670, 1676: kinyílt lelki rózsa.

¹¹ 1632—40, 1670, 1676: tőled meg

⁹ 1670, 1676: hevítő orvosa.

szívem cs.

¹⁰ 1632—40, 1670, 1676: illatú.

¹² 1632—40, 1670, 1676: idvösséggel.

9.

Encomia virtutum.¹

A jóságos főcselekedetek, melyek deák nyelven virtusoknak hivattatnak, úgy mint: Hit, Reménség, Szeretet, Igasság, Okosság, Józanság, Nyájasság, Mértéklelesség, Erősség, Tűrés és Szenvedés s minden dolgok felett felemelkedett elmével az adakozó kész kedve is, melyekkel az emberi elme felruházván magát Isten és emberek előtt kedvesekké tészik azokat s ékesítik személyeket, a kikben lakoznak, a versekben úgy irattatnak meg, mintha egy asztalnak környékezetivel az ő hivataljoknak lakodalmában ülven, másoknak is efféléknek asztalokhoz való járulásra és magokkal való nyájaskodásra okot láttatnának adni, a kik az ő társaságokban és természetekben kíváncsiak részesezni. Ez éneknek vagy versecskének authora penig a verseknek közepiben könyörög Istennek, hogy a jóságos cselekedeteknek ékes istenasszony nyájasságában és társaságában részesevést engedjen nékie: mely könyörgésnek folyásában effectusit s természetekben való hasznokat is a Virtusoknak úgy írja meg, hogy kiki eszében veheti, minémű hasznót kell társaságokból mindenenek reménleni s mint kell is kincseket böcsülni.

Nota: Legyen jó idő csak.²

Virtus, lelki jóság, kit sok bölcs magasztal:
Múltán, mert az minden jókkal rakott asztal,
Kinél örvendőket bánat nem aggasztal:
Minden ékességet mert ránk ez akasztal.

Hittel mellesleg ül anchóras Reménség,
Ő szomszédságokban³ Szeretet is ott ég;
Kő oszlopot fogott által az Erősség,
Bort vízzel elegyít a Mértéklelesség.

¹ Az előbbinek rövidebb kidolgozása. A «Summácska» az 1670-iki kiadás szerint.

² Csak az 1632—40-iki kiadásban van meg.

³ 1670, 1676: szomszédságában.

Okosság kigyóval tekerte által karját,
 Markában ¹ fejestül de fogta fulakját,²
 Mértékkel *Igazság* tartja kivont kardját,
Tűrés is szemléli ő csendes bárányát.

Ez asszonyok körül forog sok szolgáló,
 Mindenik szükséges és ³ haszonra való,
Magnanimitással s ⁴ kedvvel adakozó,
 A szép *józansággal* s kedvességet hozó.⁵

Ki ne kívánoznék ⁶ ez asztalnál ülni,⁷
 S e szép asszonyoknak ő kedvében lenni,⁸
 Kit szeretetiben jó kis részt is venni,⁹
 Nem hogy ő karjokkal meg is öleltetni.

Csak egyikének is kedves nyájassága,
 Nem hogy többinek is bódog társasága,
 Rosz ember, kinck nincs ide kívánsága,¹⁰
 Érdemli, hogy légyen ¹¹ ő süvege sárga.

Béfogadnak pedig mindent ők ¹² magokhoz,
 A kik józan elmét hoznak asztalokhoz :
 Egy szívvel, lélekkel nyulnak ők dolgokhoz,
 Akadályt ¹³ közéjük semmi dolog nem hoz.

Ur Isten, tégy nálok engem szerelmissé,
 Hogy általok légyek előtted kedvessé,
 Légyen szépségektől ¹⁴ elmém éli frissé,
 Lelkem angyalok közt és ¹⁵ tekintetessé.

¹ 1676 : Markába.

² 1670, 1676 : fulánkját.

³ 1670, 1676 : nagy h. v.

⁴ 1670, 1676 : »S« elmaradt.

⁵ 1670, 1676 : S a szép józansággal
 nyájasságot hozó.

⁶ 1670, 1676 : kívánoznék.

⁷ 1670, 1676 : enni.

⁸ 1670, 1676 : kedvekben.

⁹ 1670, 1676 : kit szeretetiben csak
 részt is jó venni.

¹⁰ 1670, 1676 : kívánsága.

¹¹ 1676 : legyen.

¹² 1670, 1676 : ők mindent.

¹³ 1670, 1676 : akadált.

¹⁴ 1670, 1676 : szépségektől.

¹⁵ 1670, 1676 : szép t.

Hit nevelje bennem te szent félelmedet,
Ne vegyem kétséggel ígért kegyelmedet,
Kövessem mindenben egyetlen edgyedet,¹
Ki vérével nyeré,² nékem meg kedvedet.

Minden próbáimban *reménység* ³ tápláljon,
Ő vasmacskájával tőlem el ne álljon,
Égő víg ⁴ *szeretet* velem járjon s háljon,
Szódat ne cseréljem ⁵ ember találmányon.

Minden dolgom folyjon *mértékletességgel*,
Éltem kedves légyen, mint nyár, kiességgel,
Vékony szerencsét adj inkább egészséggel,
Hogy nem arany ágyat ⁶ terheld betegséggel.

Jó ⁷ s gonoszt ismérő *okossággal* segíts,
Ártalmas dolgoknak útáról eltéríts,
Hasznosoktul penig félen ne tévelíts,
Kihajlott vóltomból ⁸ hozzád egyenesíts.

Add az *igazságnak* kezemben mértékét,
Tudhassam megadni mindenben ⁹ értékét.
Edgyaránt ¹⁰ gondoljam,¹¹ mire köz- s főrend kért,
Gazdagért megvetnem ne hadd a szelid vért.

Mord természetem ¹² fojts benneim *nyájassággal*,
Fösvénységet penig kész *adakozással* :
Ne bocsássak senkit szomorú orczával,
A ki élni akar erszényem javával.¹³

(1632—40. kiad. 126—133. l. 1670 : 126—132 ; 1676 : 219—228. l.)

¹ 1676 : egyetlen edgyedet.

⁷ 1676 : jót.

² 1676 : váltá.

⁸ 1670, 1676 : vóltomban.

³ 1670, 1676 : reménység.

⁹ 1670, 1676 : mindennek.

⁴ 1670, 1676 : hű.

¹⁰ 1670, 1676 : egyaránt.

⁵ 1670, 1676 : szódat el ne adjam.

¹¹ 1670, 1676 : gondolván.

⁶ 1670, 1676 : ágyam.

¹² 1670, 1676 : természetet.

¹³ Az ezután következő hét versszak kevés eltéréssel megegyezik a nyolczadik szám alatt közölt költemény utolsó verszakaival.

10.

Patientia.

Nagy jószág emberben az Patientia,
Sok háborúját ő szenvedéssel bírja,
Csendes elmével rá veszélyét várja,
Mikor rohanik rá veszedelmes árja.

Nyög nagy tereh alatt, türéssel viseli,
Szitokkal átkokkal embert nem terheli,
Rajta tött boszukot békességgel nyeli,
Alázatossággal mindent elszenvedi.

(Sajó-kazai c. III. 3. 1.)

11.

Prudentia.

Okosság is vette kezében tükörit,
Eszesen vezérli mindenben életit,
Trágár beszédekre nem bocsátja nyelvit,
Rendeli jó móddal polgári ő tisztit.

Egyezséget szeret, nem szenved háborgást,
Szomszédok ¹ között tiltja ² haragtartást,
Szereti mindenben az igazán mondást,
Taszitván messze tőle az csélcsapást.

(U. o.)

12.

Charitas.

Szeretet egyaránt tartja ő gyermekét :
Vezeti s neveli, adja eledelét,
Egyezsége öket s jóra vezéreltet,
Nem mutatván hozzájuk nagy keménységet.

¹ Az eredeti (fogalmazat) szövegéből törölve (szomszédok)tul.² Törölve: tőlök.

Igaz barátság embert örvendeztet,
 Az szeretet által szívekben ver fészket,
 Egymást szeretetre híven köteleztet,
 Rágalmazó szóktul atyafiát féltet.

(U. o.)

13.

Justitia.

Mérő serpenyőjét *igazság* is tartja,
 Se félre, sem balra nyomni ő nem hagyja,
 Egyaránt itélni híven szolgáltatja,
 Conscientiáját nem is ledáltatja.

Ügyét az szegénynek és gazdagnak viseli,
 Egyaránt fontolja, szentül mértékeli,
 Adományra soha szemeit nem veti,
 Nem hagy hamisságnak, igazat meg nyomni.

(U. o.)

14.

Fides.

Az *hitnek* olaja égdegél világgal,¹
 Jézus Krisztusra veti szemeit hit által,
 Hitnek szereteti szívében fül lánggal:
 Mikoron él szentül sacramentomokkal.

Hitből reménli lelki üdvösségit,²
 Mikor Jézusra veti ő szemeit,
 És csak ő benne helyhezveti hitit,
 Semmi teremtésre nem veti érdemét.

(U. o.)

¹ Törölve: Szent keresztre veti érdemét hit által.

² Törölve: Mikor Jézustól várván ő érdemét.

15.

Spes.

Kétfelé teríti kezeit *Reménység*,
 Az égben emeli az ő két szemeit,
 Hit reménységivel veti az ő szívit,
 Jézus Krisztustól várja üdvösségét.

Jó reménységben mi mindnyájan legyünk,
 Üdvösségünk utját Krisztusban keressünk,
 Semmi ajándékkal tőle el ne menjünk,
 Így leszen menyekben az mi lakó helyünk.

(U. o.)

16.

Fortitudo.

Áltfogta *Erősség* vastagon oszlopját,
 Állhatatossággal tartja igazságát,
 Tökéletességben tartja önönmagát,
 Jámborsággal vezeti kormányát.

Tiszta életet követ ő mindenben,
 Fajtalanság nem jün elméjében,
 Szemérmetességet tartván ő szívében
 S nem is vetemedik gazok ösvényében.

(U. o.)

17.

Superbia.

Az kevélység is már hasonló pávához,
 Mikoron itt embert elméje fennhordoz,
 Minden dolgaiban uraságra kapdos :
 Értékben, pénzében, kevélységben labloz (így).

Bizik értékében, nem becsül meg embert,
Társának ¹ életit úgy tartja, mint kendert,
Vig lakásában tölti el idejét,
Senkinek nem adván az ő tiszteletit.²

(U. o. 4. l.)

18.

Auaritia.

Fösvénység is járúl az második rendben,³
Nagy éhen és szomjan ⁴ marhákot keresvén,⁵
Uzsoráskodással ⁶ nagy fesvényen élvén,
Mint az varas béka földdel meg nem telvén.

Futkos, járkál széllyel, pénzzel kufárkodik,
Istenes életre nem is gondolkodik,⁷
Hamis keresménynyel, szekrényben rakodik,
Csüre és pajtája hogy ha bővelkedik,
Nem néz az szegényre, ha neki esedezik.

(U. o.)

¹ Törölve: Embernek.

² Ettől eltérő fogalmazata, melyet szerző később kitörölt, a következő:

Az kevélység is hasonló pávához,
Mikoron elméje ez világon (labloz) kapdos,
Értékébe pénzében, uraságban kapdos.

Mint az páva madár fényes tollaival
Terjeszti tollait nagy kevélység
Czifrán lépdegél és úgy kevélykedik,
Ha lábára tekint ottan leereszti fejét,
Hányja veti magát, nagyra tartja magát
Nem nézi, hogy —

³ Ez előtt a következő sor törölve: Varas béka (is) földdel nem töltheti belét.

⁴ Törölve: sok.

⁵ Törölve: gyűjtven.

⁶ Törölve: Usurával él.

Ezután köv. sor törölve: Nem nézvén éltének semmibe.

19.

Inuidia.

Irigység is fogta kezében lándzsáját,¹
 Mikoron másnak látja jó állapotját,
 Teli nagy haraggal,
 Akarván áltverni kedves jó barátját,
 Látván nevelni feljebb állapotját,²
 Veszteni akarja kedves atyafiát.

Irigység emberben felette nagy véték,
 Mikoron sziviben irigység ver fészket:
 Fonnyasztja, apasztja az nyavalyás testet,
 Jó szerencsájének kívánja elvesztét.³
 Iriglyi másoknak előmenetelét.⁴
 Mint az eb, nézdegél, társára morgódik,
 Maga nem ehetik, reá irigykedik.

(U. o.)

20.

Henyélés az embert olyra ösztököli,
 Minden gaz vétékre embert ösztökéli,
 Semmi jóságot benne nem neveli,
 Lelkit gonoszsággal — —

(U. o.)

21.

Negyedik rendben látod az oroszánt,
 Hasonlittatik hozzá harag tartást,
 Nem fél senkitől, kivonja az hamzárt (így),
 Senkivel nem gondol, ha becsületének is árt.

¹ Törölve: Nem nézvén.² Törölve: Székéből levetni,

Mint az kuvasz.

³ Törölve: Mint az kis ebek.⁴ Törölve: Mint az eb morgódik másra.

Sic volo, s jubeo ¹ mindenre haragszik,
Csak boszuját töltse, mindent megeselekszik :
Öli, veri, vágja, mérgében sinlődik,
Dúl, fül magában, akadályoskodik.

Mint az olaj, vizen felül akar járni,
Becsületiben másnak akár practikálni,
Nem akar senkinek becsületet adni,
Kész még az halált is végette kóstolni.

(U. o.)

22.

Részeges embernek czégére ² az pohár,
Nem gondol ha hosszú és felette sugár.
Csak tölthessék teli akárki szólja bár,
Megiván jó kedvvel töltsék másoknak már.³

Részeges ⁴ ha iszik elméje távozik,
Mint az bálvány kép ugyan ő aluszik,
Rút ganéjos vérben nem gondol ha fekszik,
Mint egy féle állat sárban kevereszik.⁵

(U. o.)

¹ Törölve: Sic habeo.

² Az eredetiben: chegere.

³ Ezután törölve: Az részegség olyan mint az bálványkép, [Halvány, reszket testében és nem ép.

⁴ Törölve: ember.

⁵ Ezek után több szó és mondat van még írva, mint tollpróbálgatás, ezek között »Rimmaj« mely egészen Rimay János kezeírása. Fél ív papirosan maradt reánk. Mint első tekintetre látható a 10—22. számú és a 8. szám alatt közölt »Encomia et Effecta virtutum« cz. költemények között tartalmi rokonság van.

23.

Az keresztyény religio ábrázatja, képének természeti tulajdonságiból való igaz magyarázatja.

Mit jegyez ez a kép
S mi legyen értelme :
Akarnám, ha elmém
Mit róla érthetne,
S oly hasznót belőle
Lelkem is vehetne,
Kit egyebekkel is
Részesíttethetne.

Tetszik mintha maga,
Akarna beszédüni (igy),
Nem restellek azért
Hozzá közelb lépni
S beszélgetésére
Nézni, figyelmezni,
Mi voltáról nekem
Mit adhat érteni.

A religio maga magyarázza ábrázatjának értelmét meg az reá nézőjének ilyenképen szólván :

Jó szerencsés legyen
Hozzám jövedeled,
Látom jóra vagyón
Te igyekezeted ;
Ki lehessek, adom
Örömet értened,
Szóm meghallásához
Csak legyen kész kedved.

Keresztyén vallásnak
Vagyok ábrázatja,
Mely vallásnak vagyón
Hitből ágazatja

S Isten igéjéből
 Az hit származatja,
 Mert nem hit, a kinek
 Nincs onnan harmatja.

Nézz tyükörét bennem
 Az keresztyénségnek,
 Távoztatom utát
 Az sok feslettségnek ;
 Habjait kerülven
 Az rossz kevélységnek,
 Ki mérge s gyilkosa
 Az eggyügyüségnek.

Jobb kezemben látod
 Nyílt könyvet viselek,
 Kiben Istenemnek
 Törvényére nézek :
 De nagy fogyatkozást
 Hozzá bennem értek
 S nem sok nyერességet
 Onnan vennem kébzek (így).

Kébzi ő is, erőm
 Hogy alatta hajol,
 Nem jó szemmel néz rám
 S igen is oldalol,
 Engedetlenséggel
 Isten előtt vádol,
 Ellene azért kell
 Én nekem jó gyámol.

Magamat nem bizom
 Reá, mint vádlómra,
 Látván, hogy eshetnek
 Lelki nagy káromra,
 Más utat keresek
 Igazulásomra,
 Mert ez száját tátja
 Kárhoztatásomra.

Nézem ezen könyvet :
 Evangeliumot,
 Jobb kezem nagy újja
 A kit meg is nyomott :
 Benne található
 Több nyugodalmomat,
 Jó öröm mondó hír
 Kiben foglalódott.

Ez ajánlja nekem
 Az Krisztus személyét,
 A ki az törvénynek
 Rontja vádló nyelvét,
 Közölvén én velem
 Krisztusnak érdemét,
 Ki által vehessem
 Az Isten kegyelmét.

Enni¹ jót vehetvén
 Azért ez níl könyvből,
 Méltó, hogy kiesni
 Ne hagyjam kezemből,
 Félelmet, kétséget
 Ez hajt ki szivemből,
 Segítvén kiűsznom
 Háló örvényemből.

Bal karom keresztre
 Hajlott, támaszkodott,
 A kin üdvözítőm
 Érettem áldozott,
 Lelki nyugodalmat,
 Kivel nekem hozott
 Ugy hogy nem lehetek
 Immár elkárhozott.

¹ = Ennyi.

Az Űrnak kereszte
 Én dicsekedésem,
 Ahoz támaszkodom,
 Mert az pihenésem,
 Ugyan megnyugosztal
 Rajta könyöklésem,
 Mikor szaporodik
 Fájdalmas nyögésem.

Sőt ilyen hasznát is
 Az keresztnek veszem,
 Önön magamot is
 Hogy vele feszítsem
 S viseléséhez is
 Magamot készítem,
 Mint hogy csak vele is
 Terhemet enyhítem.

Nem igaz keresztyén,
 Kinek nincs keresztí,
 Viselése alá
 Vállát nem ereszti,
 Magát nem tagadja,
 Testét kínyeztetí
 S feslettségeiben
 Éltét mereveszti.

Tekintsed fékemet,
 Lánczos zabolámot,
 Zabolázom azzal
 Rossz kívánságomot,
 Világ árkolásin
 Tartóztatván számot,
 Hogy távoztathassam
 Nyak szakadásomot.

Tűrök, szenvedek is
 Háborúságokat,
 Kenyeremnek tartom
 Az boszúságokat,

Mit tegyek ? nyelnem kell
 Az tölt pohárokat,
 Adván mindenekről
 Az Úrnak hálákat.

Szaggatott köntösöm,
 Csüggő függő rongyom,
 Nem tudom, egyebet
 Te neked mit mondjon,
 Világi frisségre
 Csak hogy nincs sok gondom,
 Vele jobb gondomot
 Bolondúl nem bontom.

Ugyanis bolondság
 S merő esztelenség
 Minden ez világi
 Testi gyönyörűség,
 Kiből minthogy buzog
 Minden éktelenség,
 Hozzá nem ragad hát
 Az ékes üdvösség.

Nem ragadhat, mondom,
 Kik kényeken élnek,
 Ihagnak, vihagnak,
 Mértékletlenkednek :
 Lélekben szegények,
 Mert nem is lehetnek
 S így bódogoknak is
 Nem neveztethetnek.

Láthadd én mellyemnek
 Meztelenségét,
 Mutogatja azzal
 Urához hívségét,
 Nézhesse szívemnek
 Mint eves főkélyét
 S mind romlott, szegetett
 Éptelen szenységét.

Az mi jót belé tett,
 Azt is tekintelje
 S kegyelmességéből
 Táplálja, nevelje :
 A mi enim nem jó,
 Azt rontsa s tördelje
 S csak az ő kedvéhez
 Szivemnek szentelje.

Nem kell ő előtte
 Semmit is tettetni,
 Hamis szín mézessel
 Mérgetet kellelni,
 Sebedet előtte
 Fel kell fődögetni
 S úgy tudja irével
 Ő is kötögetni.

De nézd szárnyaimot,
 Kik kinyújtakoztak,
 Egekben röpködni
 Engem tanítanak,
 Ragyagó szálkák is
 Körül burítanak,
 A kik sötétséget
 Elméből irtanak.

Égbe emeledve
 Áll mind szemem, orcám,
 Oda vonszom szivem
 S oda beszél az szám,
 Szólitó követet
 Onnan várok hozzám,
 Tudván, hogy itt nincsen
 Örök lakó szobám.

Im lábaimmal is
 Tapodom az halált,
 Mert kiszalkasztotta
 Az Úr ő fullánkját,

Apróra tördelvén
 Nilát és dárdáját,
 Úgy hogy bennem nem löl
 Ő hegye akadált.

Dicsírtessék az Úr
 S neki legyen hála,
 Nem lehetek immár
 Halálnak halála,
 Lelki halálomra
 Nints ereje nála,
 Menyországra ajtóm
 Nilik sőt általa.

El kell itt végezni
 Pályafutásomat,
 Tartanom hitemet
 S jó harczolásomat,
 Reménységgel hiszem
 Menyben jutásomat,
 Istenemre hagyván
 Koronázásomat.

Immár elbocsátlak
 Megmondván mondómat,
 Kiből jól értheted
 Én állapotomat:
 Ez állapotommal
 Kivánom holtomat
 S te is zárd szívedben
 Az ábrázatomat.

FINIS.

(S.-k. cod. I. 59—64. l.)

24.

Más.

Bódog, a ki gonoszt kerül,
 Trágárokkal rendet nem ül,
 Hozzájok az szíve nem fül
 S tőlök nem is éktelenül.

Nem követi tanácsokat
 S nem faldokja kalácsokat,
 Keresvén magának okot,
 Mint múlja el asztalokat.

Távoztat szemtelenséget,
 Gyülöl szemérmetlenséget,
 Erkölcsbeli feslettséget,
 Viczga (így) sok éktelenséget.

Honn él száraz kenyérével,
 Nem nyalkák nyálánk levével,
 Elégszik Isten kedvével,
 Töltvén szívét félelmével.

Ez jókhoz szoktatott társát,
 Szemérmével mellette lát,
 Nézvén, mint üli guzsalyát,
 Fonván len s kender fonalát.

Társaság nem gyarapodik,
 Az jó erkölcs hol fogy s kopik,
 Szemtelenség bátorkodik,
 Kivel szép hír mocskolódik.

Jó természet s jó akarat
 Egymást egymással nem marat :
 A ki jól kever ugarat,
 Buzát is jó kedvvel arat.

Az jó erkölcs tanulódik,
 Jó dolgokhoz hajol, szokik,
 Jó tölgyből jó tejet szopik
 S jó erkölcsből ki nem kopik.

Legyünk azért jók s jámborok
 S így lehetünk is bódogok,
 Ravásunkon az metszés sok,
 Több metszésre ne gyűljön ok.

(S.-k. cod. I. 65. l.)

25.¹

Más.

Az fajtalan férges erkölcsöknek gyűlöltetésével kereszt-
 tyén kegyes erkölcsöknek szereteti ajánltatik im ez
 versecskében.

Az rossz feslett erkölcs,
 Ha csak rád lehel is,
 Elhidd merígyesít
 S igen dögösít is:
 Ne nyeld s nyald hát bátor
 Kóstoló ízít is,
 Kinek érezhetted
 Jó távol büzit is.

Távoztasd magadtól
 Az gaz társaságot,
 S húzni vonni velek
 Ne siess egy hámot,

¹ E költeményét Rimay I. Rákóczy Györgyhöz egy 1629-ben írt leve-
 lébe is befoglalta; e levélnek Kántor Jánostól II. Rákóczy Ferencz titkárá-
 tói készített másolata megvan a radványi levéltárban. Kiadta Ipolyi is
 »Rimay I. államiratai és levelezése. Bpest 1887« cz. műve 332—33 l.

Igazságot szólván,
Nem beszélek álmot,
Barátságok adat
Lelkedről nagy számot.

Az undok rútságot
Soha ne szépítsed,
Magadot előle
Félen tekerítsed :
Éktelen gázságát
Igen meg tekintsed
S hozzája szivedet
Ne kételenítsed.

Egy summában szólván
Jó erkölcsöt szeress,
Szú azt nem rághatja,
Mert zöld s mindenkor nyers,
Az gaz erkölcs penig
Természetből eves,
Sokakra ragad el,
Minthogy szurkos s enyves.

Szeretetre ez
Valakit gerjeszthet,
Szép s jó erkölcsöt az
Soha nem kedvelhet ;
Virtus jószágival
Ékesült sem lehet
S így rossz érdemével
Nagy böcsre nem mehet.

26.

Leges mensales J. R.

Et cibus et potus, qui hic ministrabitur nobis,
 Dignante numine, nutriant membra nostra.
 Absint tricae nugae, facessat foeditas linguae,
 Spurca nec improbitas hic sua iura promat.
 Crapula hinc fugiat, ventrem nec gula distendat,
 Nullumque pocellorum hic sit certamen, Amen.

*

Ez asztalhoz mostan
 Kik letelepedünk,
 Szükség az Úr Istent
 Öszvességgel kérnünk,
 Hogy mind ételt, italt,
 Kikkel részeltetünk,
 Szent áldomásával
 Adja elköltenünk.

Távozzanak tőlünk
 Garázdálkodások,
 Szóbeli hitságos
 Csacsogdologások,
 Szemptelenségeken
 Való vigasztások,
 Kikből fajzattatnak
 Paráználkodások.

Gözködő italnak
 Se legyen itt helye,
 Tobzódással magát
 Senki se terhelje,
 Mit gyomrában betölt,
 Azt meg is viselje,
 Okádtá moslékát
 Se nyalja, se nyelje.

Ne felejtse senki
 El keresztyénységét,
 Sőt itt emelgesse
 Ékes zöld czégérét,
 Viselje zabláján
 Nyelvét és beszédét,
 Szíviben forgatván
 Az Isten félelmét.

Ilyen lakodalom
 Illyet ¹ embereket,
 Istenes élető
 Hív keresztyéneket :
 De a kik mindenütt
 Követik kényeket :
 Fige helyett falják
 Sovány kökényeket.

Üzzék, teljesítsék
 Maszlagosságokat,
 Doboló, tomboló
 Sok rusnyaságokat,
 Trágár bolondoknak
 Kik gyűjtik számokat,
 Gyönyörködésekkel
 Hallgatván szavokat.

Szaporodnak mostan
 Köztünk ilyen hősek,
 Efféle frisséggel
 Kik igen gőgösek,
 Sokan feletkeznek
 Arról is, hogy nősek,
 Dicsekedvén azzal
 Hogy ők fertelmesek.

¹ A. m. illet.

Igy látjuk most lenni
 Világ állapotját,
 Nevelten neveli
 Sok csintalanságát;
 Moslék embereknek
 Osztja alafáját,
 S csak wiczgaságokra
 Tekergeti nyakát.

Irtogasd Úr Isten
 Az sok gonoszszágot,
 Az kegyes életnek
 Ki torkára hágott;
 Gyomlálj ki közülünk
 Az oktalanságot,
 Talpára állatván
 Az szép jámborságot.¹

(S.-k. c. l. 70—71. l.)

27.

(Sodoma.)

Sodomához hasonló paráznák hajléka,
 Cleopatrának ² szép ékes barlangja,
 Sémiramis asszonynak lakó hazája,
 Fertelmességnek tanuló oskolája.

Bujaság, torkosság te benned lakik,
 Paráznaság tőled el nem távozik,
 Az az jó benned, ki igen iszik,
 izivel ha bőven telik.

¹ Rimay János e költeményt már idősebb korában írta, mert a betűket öreges kéz vetette.

² Törölve: mézes.

Minden rossz gaz erkölcs te benned vagyon,
Tökéletlenség benned nő nagyon,
Hazugságnak akla hivatal, mondom,
Állhatatlanságnak fészke nagy vagyon.

Latorságnak fiai benned lakoznak,
Kik csak örülnek az tolvajlásnak,
Tágulása nincsen az sok lopásnak,
Fiai merülnek nagy prédálásnak.

Az az jó te benned, ki nagyot hazudhat,
Az ki nem volt sóha, olyant is mondhat,
Jámborok szava nálad semmit nem hat,
Mert szitkos voltoddal nyelveket gázoltat.

Istentelenségben merülő ifjak,
Paráznaságra hajlandók, mint az vak,
Nem nézvé, hogy közel való atyafiak,
Csak ők büzelhessék odóját, mint az bak.

Atyafiúságnak benned nagy romlása,
Fertelmességtől benned ¹ bomlása,
Atyafiak között való rút ágyasa,
Egyik mint másik kútját úgy ássa.

Ásszonyok nem nézik benned hogy atyafiak,
Egy méhből való származandottak,
Sem igaz kötelét az házasságnak,
Fékemlőit eresztik paráznaságnak.

Oh te parázna nőtény materia,
Mely szivedet bűnnel az ördög marja,
Ne nézz az feslett erkölcsnek katonáira,
Tekints, gondolkodjál pokol kénaira.

Férj, ki immár az sok fertelmességből,
Mélységes nagy viznek forgó örvényiből,
Ne igyál immár bujaság mételéből,
Szabadíts meg magadat ördögnek tőritül.

¹ Törölve: való.

Nem ilyen vala ez előtt ez e vár,
 Mikor benne lakoz zöld publican madár,
 Nem vett erőt akkor véres szemő hohár,
 Mostan sok rosz lakja, felette nagy kár.¹

(S.-k. c. II. 19. 1.)

28.

Bendő Panna komáromi asszony éneke.

Komáromban lakó te Bendő Panna!
 Igaz ember volna, ki szemedre hánna:
 Fajtalan életedet elődben számlálna,
 Mint egy tükerből dolgaidot ábrázolna.

Eszedben nem veszed, mikint állapotod,
 Belől az testedre rút fekély fakadott,
 Ragadó bojtország ruhádra akadott,
 Hamar is miatta leszen bódulásod.

Jámor asszonyok közé nem is számlálhatnak,
 Gonosz erkölcsök mert téged buritnak,
 Czégéres vétkekben nagy gyakorta látnak,
 Lator társaid te veled mind bánnak.

Pesténi hév vízben te mit cselekedtél,
 Fajtalan ifjakra gyakorta szemléltél,
 Kamoka ködmönben igen frissen léptél,
 Egy ingben sétálván, igen gyönyörködöttél.

Fő rendek közül tégedet számláltak,
 Nagy jószágú vagy, felőled tartottak,
 Gonosz erkölcsödöt peniglen hogy láttak,
 Végre lovászkák is az hasadra hágtak.

¹ Ugyanolyan öregedő kézzel írott betűkkel és ugyanazon téntával írva, mint az 1629. évben szerzett »Dícsíret«. (Istenes énekek 5. sz.)

Itt is Komáromban az ser áruláshoz,
 Az serre jártanak, mint egy bordély házhoz,
 Noha nem mindennek volt kedve ferdőhez,
 De azért sokaknak az tested volt köz.

Két felől háznak serednek czégérét,
 Aranyúl megadták az testednek bérét,
 Noha vallottad nem kicsin szégyenét,
 Fejeden meglátod végre itiletét.

Buja természeted hasonló disznóhoz,
 Ki életednek fertelmeskedést hoz,
 Parázna voltod semmi jót nem hoz,
 Hasonló vagy k kutyához.

Kleopatrát követed te ebben,
 Parázna életben bemerülvén igen,
 Nem állasz meg azon, hogy csak egyik menjen :
 Egyik ha lecsúsz, más ágyban heverjen.

Uradat ha háznál te nem érezed,
 Egy mélyföldre ha eleredett,
 Mely nem méltó, melléd fekteted,
 Csak telhessék nyers bőrrel hived.

Szép friss ruhákban sétálsz az utczákon,
 Arany lánczczal kötözöd magad nyakon,
 Szemedet idestova hányod az ifjakon,
 Lábadnak nyomát hogy mérjék az ágyon.

Nincs oly ifjú, kit te meg nem csalsz,
 Szemed hunyoritással ha te megpróbálsz,
 Ha nincsen is pinze te meg nem utálsz,
 Űtője ha nagy, vele örömet halsz.¹

(S.-k. c. II. 33. 1.)

¹ Ugyanazon korból való írás, mint az 1629-ki »Dicsfret«. (Istenes énekek 5. sz.)

V.

ISTENES ÉNEKEK.

1.

Ének ad notam: Az jó hitő ember halad ez világon.

Az hit remélendő dolgoknak állatja,¹
Láthatatlanoknak szemes bizonyysága:
Szent Pál azt vallatja;
Boldog azon ember, az ki azt megtartja.

Hittel értettük, hogy világot teremptett,
Isten igéjével láthatóvá is lett;
Moizes így beszélget,
Az szent írásnak adván becsületet:

Áldoztanak hitből Istennek fiai,
Min(d)nyájan kik voltak Ádám unokái,
Hiv igaz szolgálai,
Kik az ígéretet várták ő hivei.

Senki hit nélkül Istennél nem kedves,
Ha gázdag leszen is, ott nem kelemetes
S nem mehet székihez:
Ha hitből világon nem tesz épületet.

¹ E vers előtt más által, valószínűleg Madách Gáspár kezével írott következő magyarázat olvasható: »Az author írja meg, hogy az ember igaz hite által tetszhetik az Istennek, Szent Pálnak mondása szerint és hogy az Istent igaz hite által foghatja meg, teljes bizodalommal és reménységgel lévén ő szent fölségéhez, atya, fiu Istenhez igaz hiti által járulhat az ember és az ő érdemit és szent sacramentomát az az szent testét és vérét hiti által veheti bűneinek megbocsánatjára magához, üdvösséget nyervén és az örök életet lelkének.«

Hitből kell az(t) tudnod, hogy vagyon egy Isten,
 Atya, fiu, szent lélek az három személyben,
 Csak egy Istenségben,
 Az igaz embernek megtartója legyen.

Noe és Ábrahám legyen neked példád,
 Kik hittel biztanak várván Isten fiát,
 Krisztus áldozatját:
 Abban az nyomdokban foglaljad te magad.

Hittel fogod meg Istennek országát,
 Töltsed, ha lehet, Isten akaratját,
 Te rád áldást bocsát,
 Hitedben jól élvén, jó áldomásokat lát.

Elhídjed, hogy Krisztus legyen Isten fia,
 Mert ő bűnösöket csak hozzája híjja,
 Szent János azt írja,
 Reménységed legyen hited biztatója.

Hiteles legyen nálad, hogy te éretted,
 Jézus Krisztus, ki viselt keresztet,
 Éretted szenvedett,
 Iszonyu nagy kint elviselt végetted.

Hittel járulván Istennek fiához,
 Nagy drága és szent sacramentomához
 S testamentomához:
 Várnod bocsánatot szent teste véréhez.

Az igaz hitből mindeneket megnyersz,
 Mindjárt ellenséggel bajt vinya megmersz,
 Hitből ha könyörgesz,
 Csak meg ne nyomjon káromló tévelygés.

Azért hitből találsz bűnöd bocsánatját,
 Mikoron ajánlja Krisztus önönmagát:
 Ragaszkodj hozzá hát,
 Nem von be téged pokolra kárhozat.

Az hitnek éli veri ellenségét,
 Mikoron gyötri az ő jó hiveit,
 Aklában juhait,
 Megőrzi az ur kicsinded seregét.

Igaz hittel mi is Istenünkhöz menjünk,
 Kik romlott világnak árnyékában lakunk,
 Tőle áldást vegyünk :
 Kérjük azért őtet, hogy legyen mi velünk.

Épitse mi bennünk az jókat hit által,
 Lelkünket ujítsa ő szent lelke által,
 Az ő szent áldással,
 Üdvességet adván megboldogulással.

Dicsírtessék Isten, örökké szent neved,
 Kik erős hittel bizunk mi te benned,
 Mig világban éltet,
 Amen(t) mondjon minden, legyen tiszteleted.

(S.-K. cod. I. 84 - 8. l.)

2.

Más.

Illik én nekem, édes Istenem,
 Dicsírnem nevedet !
 Mert életemben
 Sokképen nekem
 Jódot részeltetted ;
 Érdemem fölött szent ismeretedet
 Üdvösségem örök útjára
 Belém szerkesztetted.

Gondod volt, Uram, születésemre,
 Felnevelésemre ;
 Kisírtetektől, veszedelmektől
 Való őrzésemre ;

Esésem nem lött
 Csonkúlt sértésemre :
 Romladozásom történt
 Sőt épületemre.

Sok keserűség, gyakor betegség
 Noha tántorgatott,
 Vigasztalással, gyógyítgatással
 Kezed támogatott :
 Illetlenséggel,
 Mértékletlenséggel,
 Mint hig nádat az szélvész,
 Ördög hajtogatott.

Meg is ragadott, bezárt lakatot
 Reám nem vethetett :
 Es örök rabbá, a mint akarta,
 Engem nem tehetett.
 Kinek köszönjem ?
 Csak neked, ki könnyen
 Kiragadtál körmös kezéből
 S mentté tetted fejem.

Ezekről, Uram, ha mind untalan
 Én jól gondolkodom,
 Hála adással, magasztalással
 Én neked tartozom.
 Ha ezt tágítom,
 Kedvedet vadítom
 S kárhozatra való bűnömmel
 Magamat nagyítom.

Segíts hát segíts, ösztönözz, ébriíts
 Magasztalásodra,
 Én sok vétkeket
 S kegyességedet
 Vessed mérő fontra :

Haragod hajol
 Irgalmasságodra
 S így hát engem vezethetsz
 Te szent országodra.

Nem kételkedem, hitemet bennem
 Csak ne kisebbsítsed ;
 Ékes étellel, keresztyénséggel
 Lelkemet szépítsd ;
 Szívemet, Uram, ne is keserítsed,
 S holtom után lelkemet
 Menyben telepítsd.

(S.-K. c. I. 67—68. l.)

3.

Más.

Reménységem vagyon nekem
 Az én gondviselő kegyes Istenembe:
 Hogy el nem hagy, sőt meg is áld
 Lelki testi minden
 Kedves szükségembe,
 Szent természeti őtet követi
 S nem akadoztathatja vétkembe.

Irgalmasság, szép igazság környöközi
 Az ő kegyes természetit:
 Így ez okon, semmi módon
 Maga elől el sem taszít
 Soha senkit.
 Csak azt kívánja,
 Hogy szánja, bánja
 Ki ki bűnét, el is hagyja vétvét.

Mert ki meg tér s kegyelmet kér,
 Jó voltához nem fér,
 Hogy ő azt elhagyja:
 Mindent megnyer, ki kérni mer

Szent fiáért tőle : fia maga mondja.
 Menyen felyül ér,
 Irgalma, kit mér
 Annak, ki őtet féli és várja.

Az én vétkem penig nekem
 Elviselésemhez lévén igen terhes
 Kérlek uram, ügyelmezz rám
 Segíts, könnyíts s légy is
 Én nekem kegyelmes :
 Bűnöm bűziben, pokol tűziben
 Ne engedjed, hogy lehessek részes.

Itileted, Uram, ne tedd
 Méltó haragodnak
 Nyomós mértékére !
 Tekingetvén, nem úgy az én
 Vétkemre, mint Fiaid
 Kiöntött vérére !
 Én érdemetlen és elégtelen,
 Igazítlak csak az ő érdemére.

Ennél teljesb, tökéletesb
 Igazulásomnak módját
 Nem lölhettem !
 Fiaid bérét, piros vérét,
 Hitem által hogy ha
 Lelkemre vehetem,
 Magam érdemét
 Mint szennyem tetvét,
 Mustra nélkül csak
 Hátam megé vetem.¹

(S.-K. c. I. 68—69, 1.)

¹ A versfőkbén : »RIMALÉ«.

4.

Ut et rosa spinis et lilia premuntur urticis :
 Amor et amaror sic iuncta spineta ferunt.
 Nil tam dulce extat, quod non austeritas tangat :
 Nulli unquam homini, mel sine felle datur.

Ar Úr engem sanyarita,
 Nyavalyák közé szorita,
 Szivemen nagy sebet nyita,
 Kivel magához vonita.

Oltoványkámot kivevé,
 Szép jó voltát megkedvellé,
 El nem töré s meg sem szegé,
 Maga kertébe viteté.

Az mely kertet sem dér, ragya,
 Zápor s kő eső sem járja,
 Veteményét nem fogyatja :
 Hasznát csak az Úrnak adja.

Teljék kedve s akarátja :
 Övét vette s övét tartja ;
 Minthogy jó szemmel is látja :
 Legyen szerelmes magzatja.

Segélj engemet ! Istenem !
 Enged(j) is búmban pihennem,
 Ne hagyj megkedvetlenednem,
 Adj veled örökké élnem.

(S.-K. c. I. 69—70. I.)

5.

Dicsíret.

18 die Martij szerzettem, Anno 1629.

O Jehova, szent Istenem !
 Életemben légy vezérem,
 Dolgaiban segedelmem,
 Tisztességes előmentem.

Ohajtozván, téged hivlak,
 Alázatosan imádlak,
 Jobb kezed felől had álljak :
 Mert ¹ üdvözítőmnek tartlak.

Segélj engem szükségemben,
 Ez mostani nagy inségben,
 Végy fel engem én igyemben :
 Szoríts be te szent kezedben.

Minden időben velem légy,
 Engem szárnyaid alá végy,
 Üdvözült néped közé tégy,
 Minden jókkal áldj s nevelj így.

Őrizz nagy kegyesen engem,
 Tarts lelkem nagy csendességben,
 Bűneim ² távoztasd tőlem,
 Ne hagyj megfúlni bűnökben.

Igy tarthatsz engem boldogul,
 Ha te lész nekem oltalmul,
 Megáldván kegyeségedbül,
 Szentséges áldomásodbul.

Szent Háromság, egy Istenség!
 Legyen te neked dicsőség,
 Tőlem ³ Fiadtól tisztesség :
 Téged dicsirjem mind végig.⁴

(S.-K. c. II. 20. l.)

¹ Ezután törölve : téged uramnak.

² Előtte törölve : Bánatot.

³ Törölve : Szegény.

⁴ Öregedő kézzel írott betűkkel.

6.

Az Ötvenegyedik Psalmus magyarázatja.¹

Nóta: Legyen jó idő csak.²

Könyörülj én ³ rajtam
 S Ur Isten irgalmaz,
 Lelkem mert ⁴ megrutult,
 Körülñötte ⁵ bűn, és gaz;
 Mind ⁶ az kárhozat is
 Rajtam elhatalmaz,
 Sokságos ⁷ irgalmad
 Ha meg nem oltalmaz.

Lelki fekély ellen
 Csak te vagy jó orvos,
 Kinek ő füstitül ⁸
 Én lelkem is kormos,
 Bűnömnek szenyéből
 Kérlek azért kimosd, ⁹
 Tisztíts is vétkeimből ¹⁰
 Ne legyek ily piszmos. ¹¹

Érzem és esmerem, ¹²
 Hogy nagy álnokságom,
 Előtte ¹³ áll bűnöm
 És tött gonoszságom .

¹ A »R.« cod. sorszáma: 19.

² Az 1632—40. kiadásban; az 1676-kiban nincs.

³ Az 1632—40, 1670 és 1676-iki kiadásokban: Könyörülj én rajtam.
 Ur Isten. s irgalmaz.

⁴ 1632—40: Mert lelkem megrutult
 Körülñötte bu s gaz.

⁵ 1670, 1676: S Körülñötte

⁶ 1632—40: 1670 és 1676: Majd

⁷ 1632—40, 1670: Sokságos

⁸ 1632—40, 1670, és 1676: Ki tüze füstétül

⁹ 1632—40, 1670 és 1676: Azért engem kimoss

¹⁰ 1632—40, 1670 és 1676: Tisztíts vétkeimből.

¹¹ Így! Mind a három kiadásban 'piszmos áll.

¹² 1632—40, 1670: ismérem.

¹³ 1632—40: előttem; 1670, 1676: Előttem

Ki miatt elveszett
Kedvem, ¹ vigasságom,
Ételhez italhoz, ²
Sincsen ³ kívánságom.

Sem csak az bőrömrre ⁴
Vétkem enyven ragad, ⁵
De belől is belem
Mérgétül eldagad;
Lelkemben nincs oly rész,
Kire rüh nem ragadt, ⁶
E miatt való bum
Éjjel nappal szaggat. ⁷

Bün fészekbe ⁸ penig
Még akkor akadtam,
Mikor én anyámnak
Méhében fogantam, ⁹
Első tejjel együtt ¹⁰
A bünt szoptam, nyaltam, ¹¹
Onnan való magbul
Bünre így ágaztam. ¹²

¹ 1632—40, 1670, 1676: Kedvem s

² 1632—40, 1670 és 1676: ételre, itálra

³ 1632—40: Nincsen

⁴ 1632—40, 1670: Nemcsak a bőrömrre; 1676: Sem csak az bőrömrre

⁵ 1632—40, 1670 és 1676: enyve ragadt,

⁶ 1632—40, 1670 és 1676: Belől bélemre is

De rut mérge fakadt,

Nincsen oly rész bennem,

Kire rüh nem akadt,

⁷ 1632—40: Ez miatt való bum

Éjjel nappal faggat

1670, 1676: S e miatt való bum

Éjjel nappal faggat.

⁸ 1632—40: fészékében; 1670, 1676: Fészékébe

⁹ 1670, 1676: Méhébe fogantam,

¹⁰ 1632—40, 1670: téjjel edgyütt

¹¹ 1632—40: Az bünt tőle szoptam

¹² 1632—40: — — magból

Igy bünre ágaztam.

Te bölcseségednek
 Ágára felvittél, ¹
 És titkaid közt is ²
 Oktattál, viseltél. ³
 De im elhajlottnak
 Azokban esmertél ⁴
 És az étéletben ⁵
 Engemet meggyőztél. ⁶

Te neked vétkeztem
 S ellened tők gonoszt, ⁷
 Ki most szentségemtől
 És érdememtől foszt, ⁸
 Érdemlett jutalmul ⁹
 Ördög hév poklot oszt, ¹⁰
 Fejemről, Istenem,
 Vond le ezt ¹¹ a rut koszt. ¹²

Ne kéméld én tülem
 Irgalmadnak íret,
 Szítasd ki lelkemből
 Azzal ganéjt, rühet; ¹³

¹ 1632—40 : Utára emelél; 1670, 76 : Utain viseltél.

² 1632—40, 1670 és 1676 : Között

³ 1632—40 : Oktatál s nevelél; 1670, 1676 : s neveltél.

⁴ 1632—40 : De kitévelyetnek

Im azokból löltél;

1670, 1676 : De kitévelyetnek

Im azokból lettél.

⁵ 1632—40, 1670 : itéletben.

⁶ Az 1632—40-ki kiadásban e versszak a 9-dik.

⁷ 1632—40, 1670 és 76 : Ellened tők gonoszt

⁸ Mindhárom : Szentségemben — érdemben

⁹ 1632—40, 1670 és 1676 : Jutalmul béremben

¹⁰ 1632—40 : Ördög kint s poklot oszt

¹¹ 1632—40, 1670 és 1676 : azt

¹² Az 1632—40-ki kiadásban 6-dik versszak.

¹³ 1632—40 : Szítasd ki lelkemnek

Azzal gennyét, rühét;

1670, 1676 : Ugyanígy, csupán az első szó : »szívtasd« tér el.

Hallhassák mások is
 Használható ¹ hírét,
 Kikre pokol és bűn
 Vonta nyilas éjjét. ²

Isóppal hints engem
 S tisztulást úgy veszek; ³
 Belől lelkeddel moss
 S hónál fejérb leszek; ⁴
 Segélj, giámolits,
 Miglen el nem veszek,
 Kirül áldást neked
 Örömből teszek. ⁵

Hallásomnak adj is
 Vig örömet azért, ⁶
 Had romlott tagaim
 Vegyenek már új vért:

¹ 1632—40: használatos

² 1632—40, 70 és 1676: ijjét.

³ 1632—40, 1670: Tisztulást úgy vészek.

⁴ 1632—40, 1670: lészek,

⁵ 1632—40, 1670 és 1676: Előzz meg kedveddel,
 Miglen el nem vészek,
 Kiről örömben
 Néked áldást tészek.

Az 1632—40, 1670 és 1676-iki kiadásban itt a hatodik versszak tévedésből még egyszer közöltetik s utána a következő strófa áll, mely hiányzik a Radvánszky-codexből: Mint ne győzhessen is

Igaz ítéleted,
 Hol semmi mentséget
 Nem lelek ellened:
 Könyörgők inkábbban
 Előzzön meg kedved,
 Mert bő irgalmaddal
 Hires köztünk neved.

Az eltérés a háromféle közlés között az, hogy az 1670 és 1676-iki kiadásban 1. sorban: »győzhetne, 4. sorban: lelék« áll.

⁶ 1632—40: Adj én hallásomnak

Vég örömet azért,

1670, 1676: Adj én halálomnak — Vig — —

Vétkeimtől orczádat
 Elfordíts fiadért
 S elkend álnokságim,¹
 Lelkem mert hozzád tért.

Fertelmetlen tiszta
 Szívet teremts bennem,
 Igaz és szent lélek
 Hogy lakhassék velem,²
 Bűn s ördög hatalmat
 Ne vegyen ellenem,
 Adj győzedelmesnek
 Ezek ellen lennem.

Az³ te színed elől
 El ne vess engemet,
 S ne foszd szent lelkedtől
 Meg is én mellyemet;
 Üdvöztetésedben⁴
 Tartsad örömömet
 S lelked erejével
 Tölts⁵ meg is keblemet.

Lelkemnek te lelked
 Legyen⁶ fejedelme,
 A mit a⁷ parancsol,
 Ahoz legyen⁸ kedve;
 Semmi⁹ rossz vétkeknek
 Ne legyen¹⁰ engedve,
 Hogy kiért¹¹ előtted
 Lehetne megvetve.

¹ 1632—40: Fordíts el orczádot
 Vétküinkről fiadért
 S nyomd el álnokságom,

1670, 1676: Elfordítsd orczádat
 Vétkimtől fiadért
 S nyomd el álnokságom.

² 1632—40: bennem.

⁷ 1632—40: Az mit a —

³ 1632—40: A'

⁸ 1632—40: Légyen

⁴ 1632—40, 1670, 1676: Idvözté-
 sedben

⁹ 1670, 1676: Semmit

¹⁰ 1632—40: Légyen

⁵ 1632—40: Töltsd

¹¹ 1632—40, 1670, 1676: kikért

⁶ 1632—40: Légyen

Igy téríthetek meg
 Utadra sokakat,
 Kik meg is ¹ követik
 Ő álnokságokat;
 Megmutatom nekik ²
 Az ő romlásokat
 S intem, hogy elhagyják
 Ő gonoszságokat.

Vérontás terhétül
 Mentsed meg fejemet
 S azzal szép áldásra
 Oldd meg is nyelvemet;
 Térítsd meg éppen
 Örvendezésemet,³
 Érezhessem bennem
 Kész üdvösségemet.⁴

Az én ajakimat
 Nisd ⁵ fel jó szélesen,
 Had mondjon szám neked ⁶
 Hálákat kedvesen.
 Minden népek között
 Én nyelvem hirdessen,
 Hogy az ⁷ te nevedben
 Minden szent hihessen.

Ha áldozatokban
 Kedved gyönyörkednék:
 Bakvért tüzre béven ⁸
 Oltárra ⁹ öntenék
 S nagy láng között kevér ¹⁰
 Tulkokat égetnék,
 Füstöt így azokrul
 Égbe eresztenék.¹¹

¹ 1632—40, 1670, 1676: még

² 1632—40: nekik.

³ 1632—40: Megörvendeztetésemet tárol.

⁴ 1632—40, 1670, 1676: idvösségemet

⁵ 1632—40, 1670: Nyisd

⁶ 1632—40, 1670: néked

⁷ 1632—40, 1670: a'

⁸ 1632—40, 1670, 1676: bővön

⁹ 1632—40, oltáron; 1670, 1676: Ol-

¹⁰ 1632—40, 1670, 1676: kövér

¹¹ 1632—40, 1670, 1676:

S füstöt így azokból
 Égben eresztenék.

De ez ¹ az áldozat
 Te nálad ² nem kedves,
 Hanem bus s ³ tört lélek,
 Ki büntül ⁴ félelmes
 És ⁵ megepedett sziv,
 Bánattal keserves :
 Ebben ⁶ gyönyörködél ⁷
 S ehez vagy kegyelmes.⁸

Szemeid Sionon
 Megkönyörüljenek,
 Hierusalem ⁹ fali
 Hogy megépüljenek,
 Az ¹⁰ benne lakók ¹¹ is
 Békével éljenek,
 Borjukkal oltárid
 Hogy megbővöljenek.¹²

Dicsőség teneked
 Legyen ¹³ az egekben,
 Ugy most is és végig,¹⁴
 Mint volt eredetben.
 Akadált ne tegyen ¹⁵
 Semmi erő ebben ¹⁶
 S te ellened bálvány
 Ne álljon meg helyében.¹⁷

(R. cod. 165. l. 1632—40: 95—101. l.; 1670: 65—70; 1676: 109—120. l.)

¹ 1670, 1676 : az

² 1632—40, 1670, 76 : Előtted

³ 1632—40 : «S» hiányzik; 1670,

1676 : s tért lélek

⁴ 1632—40, 1670, 1676 : büntől,

1670 és 1670 : szü.

⁵ 1632—40 : S az

⁶ 1670, 1676 : Ebbe

⁷ 1632—40 és 1670—76 : gyönyör-
 ködöl

⁸ 1632—40, 1670, 1676 : figyelmes.

⁹ 1632—40, 1670, 1676 : Jerusalem

¹⁰ 1632—40 : A'

¹¹ 1632—40 és 1670, 76 : valók is

¹² 1632—40 és 1670—1676 : bővül-

jenek

¹³ 1632—40 : Légyen

¹⁴ 1632—40 és 1670—1676 : mind

végig

¹⁵ 1632—40, 1670 : leljen

¹⁶ 1632—40 és 1670—76 : dolog

¹⁷ 1632—40 : Meg ne álljon helyben ;

1670 és 1676 : S te előtted bálvány

Ne álljon meg helyben.

7.

Kiáltok hozzád mélységből,
 Uram, ments ki ez inségből;
 Hatalmatat nyújts ki mennyből,
 S gyógyíts meg lelki sebemből.

Vallást tészek magam ellen,
 Vagyok sok bünnel éktelen,
 Ártatlanságom éptelen,
 Veszek, ha vetsz, mint érdemlem.

Ne menj velem ítéletbe,
 Mert ugy esem kísértetbe;
 Tégy részt ¹ inkább bő ² kedvedbe,
 Ki gazdag vagy kegyelmedbe.³

Számba ne ird sok vétkeket,
 Mert megterheled lelkemet,
 Érzem igen esetemet,⁴
 Emeld fel ⁵ földről fejemet.

Pörben ne szállj, Uram, velem,
 Mert sok tanú áll ellenem,
 Nem is tudnék, mit felelnem,
 Pokolra kellene mennem.⁶

Irgalmadban bőséges vagy,
 Tűrő vóltod is azért ⁷ nagy;
 Érdememben hát hátrahadgyj
 S ingyen való jutalmat ⁸ adj.

¹ 1670, 1676: rész.

² U. o. bőv.

³ U. o. kegyelembe.

⁴ 1632—40: sajtóhibából: »esetemet« áll.

⁵ 1670, 1676: földről fel.

⁶ U. o. Pokolban kellenék.

⁷ U. o. elég nagy.

⁸ U. o. sóldot is.

Tekints fiad halálára,
Lelkem teljes ¹ váltságára,
Függeszteték keresztfára,
Bűnömet vévén vállalára.

Ő már előtted szentségem,
Vére tökéletességem :
Nem veszhet el nálad bérem ;
Mert ő előtted érdemem.

Vidám orczával tekints rám,
Hadd enyhődjék meg nyavalyám ;
Pirosítsd ² meg fonnyadt orczám,
Hogy áldhassa nevedet szám.

Harmatoztass rám áldomást,³
Minden jókkal fejemet lásd,
Hitemben adj igaz vallást,
Ne tiszteljek helyetted mást.

(1632/40-iki kiad. 101—103. l. 1670 : 73—75. l. 1676 : 124—7. l.)

8.

Reménységem te légy nékem,
Bő kegyelmű nagy Istenem : ⁴
Tőled légyen segítségem,
Mikor terhel én sok vétkem.

Bűmmel noha elmém ⁵ rútúlt,
S álnoksággal ⁶ szívem borúlt,
Ne légy mégis ⁷ mellőlem múlt,
Látván, hogy igen ⁸ rád szorúlt.

¹ U. o. terhes.

² U. o. pirosíts.

³ U. o. bő áldást.

⁴ 1670, 1676 : Nagy hatalmú bölcs Istenem.

⁵ U. o. élttem.

⁶ U. o. Álnoksággal.

⁷ U. o. megis.

⁸ U. o. igyem.

Por s hamuból én eredtem,¹
 Sok szennyt ezekből rám vöttem,²
 Kiben úgyis keveredtem,
 Hogy tisztulttá most sem löttem.

Senki nincs előtted igaz,
 Minden mi érdemünk csak gaz,
 Menyországban részt vehet az,
 Kinek jóvoltod irgalmaz.

Szükség tehát mindeneknek,
 Kincsét kérni kegyelmednek :
 Hogy természeti kedvednek,
 Lágýitson ítéletednek.

Félen³ tévén érdememet,
 Rád hagyom én is igyemet :
 Töltsed így bé szükségemet,
 Hogy idvözítsed lelkemet.

(1632/40-iki kiad. 104—5. l. 1670 : 77—78. l. 1676 : 131—3. l.)

9.⁴

Oh ki későn futok lelkem orvosához,
 Ki bizonyos íret nyújt gyógyításához,⁵
 Sok esküvéssel is köti magát ahoz,
 Hogy minden órában kész orvoslásához.

Szemem fényében tött kis szálkát avagy port,
 Kicsiny ideig is nem szenvedhetem ott ;
 Lelkemen peniglen rut fekély fokadott,
 S arra nem fül elmém, jóban oly akadott.

¹ U. o. Por hamuból én eredetem.

² U. o. vettem.

³ 1676 : Féltre.

⁴ Az 1670-iki kiadás szerint ; az 1632/40-iki kiadásból (29. kv. l. ki van szakítva.

⁵ 1676 : gyógyításomhoz.

Életem Istentől eltávozott s hódult,
 Bolygó rühes juhkint, ki pusztára szorúlt,
 Mint havi vér ruha igazságom oly rút,
 Érdememnek rólam a gyapja is elhúlt.

Nagy restségem mégis tunyasággal terhel,
 Noha szegény lelkem csak meg nem hal éhel,
 Rút kárhoznak is maradott bennem hely,
 Csak az Isten keze szakaszthat tőle el.

Krisztus, igaz pásztor, Istennek szent fija,
 Juhod seregének te tudod hány héja,
 Kilenczvenkilencznek ¹ vajjon századikja,
 Nemde én vagyok-é mentül rosszabbikja?

Egyedül csak te vagy, ki engem szegényt szánsz,
 Romlott mivoltomban kedvedtől el sem hánsz,
 Sebeimmel ² mint hű samaritanus bánsz,
 Idvezültnek lenni kegyelmedből kívánsz.

Engedj bűneimből igaz kifordulást
 S azoknak rutságán szivemben pirulást,
 Hogy mikor elérem e ³ világi válást,
 Nyerhesse el lelkem a szép bődögulást.

(1670-iki kiad. 81—3. l. 1676: 137—40. l.)

10.

Ad Notam: Valaki azt hiszi, hogy nyér.⁴

Óh kegyelmes Isten, nézz szépen rám ⁵ nyavalyásra,
 Terjeszd ki fényedet,⁶ kezedet, ne bizz és hagyj másra;
 Ne ved ⁷ is életemet,⁸ kedvemet megszorodásra,
 Gerjeszd fel inkább szívemet áldozatul vig áldásra.

¹ U. o. »Kilenczven« kimaradt.

² U. o. Sebeusimmel (sajtóhiba).

³ U. o. a.

⁴ Csak az 1670 és 1676-iki kiadásokban.

⁵ 1670. 1676: reám.

⁶ U. o. s kezedet.

⁷ 1676: Sajtóhibából: Ne veld; 1806: Ne véssed.

⁸ 1670. 1676: életemet.

Bűnöm rut fertelmét, kék mérgét vesd el szemed elől,¹
 Irgalmazd szépségét,² hó színét viseld rajtam fellyül;³
 Tisztogass vizeddel, lelkeddel engem kívül, belől,
 S én is téged áldlak, magasztallak teljes tehetségből.⁴

Édes hív pásztorom, Krisztusom, emeld fel botodat,
 Legeltess s⁵ vezérelj, hol jó hely,⁶ őrizz mint juhodat,
 Halljam édes szódat⁷ add jódat, ne vess rám⁸ rosz gondot,
 Szerencsémben, éltemben csak te szabj és rendelj módot.

Felyebben kedvezhetsz, mint verhetsz, mert kegyes szívű vagy,
 Kegyelmezni szeretsz, meg nem vetsz senkit, vagy kis vagy
 nagy,⁹

Jól érzed sebünket, vétkünket, mert vagy lelki hadnagy;
 Azért mi lelkünkre már végre gyógyító íret adj.¹⁰

Vetem életemet,¹¹ fejemet lábodnak zsámolyul,
 Mint ily bűnös féreg, míg élek, tartlak¹² hű gyámolul:
 Tudom kárhozatnak, pokolnak nem vetsz martalékul,
 Mert meghitt lelkem, igen tart is hű¹³ paisul s árnyékul.

(1632/40-iki kiad. 35–38. l. 1670: 92–93. l. 1676: 156–59. l.)

¹ U. o. Bűnöm piros szennyét s kék mérgét vesd el szined elől.

² U. o. Irgalmazd szentségét.

³ U. o. felyöl.

⁴ U. o. Hogy el ne szakadjak, váljak igaz hív őltalmod mellől.

⁵ U. o. Legeltess, vezérelj.

⁶ U. o. s őrizz.

⁷ U. o. szódot ne vess.

⁸ U. o. reám.

⁹ U. o. Inkábblan kedvezhetsz, mint verhetsz,
 Mert kegyes szívű vagy, könyörülni szeretsz,
 Meg nem vetsz senkit vagy kis vagy nagy.

¹⁰ U. o. S ugy sem vetsz előled senkit, irgalmad mert elég nagy.

¹¹ U. o. életemet.

¹² U. o. tartalak.

¹³ U. o. hiv.

11.

Nota: Siralmas nékem ide.

Örök életnek,
Szép idvösségnek
Kéncses ¹ fejedelme :
Gondolat, élet, ²
Bő dicsőséged
Áll rajtunk terjedve.

Foghatatlan vagy,
Széli s ³ hossza nagy
Irgalmasságodnak :
Gyakor sértése,
De mértéklése
Vagyon haragodnak.

Látván sebünket,
Úndok vétünket,
Kettőt cselekedél :
Egy kézzel sújtolsz,
Mással orvosolsz
S hamar megbékéllél.

Borodhoz olajt
Edényedből ⁴ hajt
Sebünkben ⁵ jobb kezed,
Mint Szent Lukácsnál
Szép példával áll
Erről emlékezet.

Mi fájdalomunkba,
Jajgatásunkba
Vétünket fedezed : ⁶
Tisztulásunkra,
Gyógyulásunkra
Gondunkat felvészed.

¹ 1670. 1676 : kincses.

² U. o. felett.

³ U. o. Széli, hossza.

⁴ 1676 : Edényből.

⁵ 1670. 1676 : Sebünkbe.

⁶ U. o. fődözöd.

Genyedtségünktől,
 Rothat sebünktől
 Te meg sem ¹ irtózol;
 Szomjuságunknak,
 Forróságunknak
 Italt s ² oltást hozol.

Ez az jó ³ orvos
 Utálatlan mos
 Rólunk minden szennyet;
 Ő gyermekinek
 Kő s vessző helyett
 Ád zsiros kenyeret.

Oh áldott éhség,⁴
 Buzgó kegyesség,
 Lelkünk édes étke,
 Kiből ki nem szitt ⁵
 Idvözítő ⁶ izt
 Eddig senki vétke.

Csak Pharisaeus tölt
 Kevélysége részt
 Ebben nem vehet:
 De publicanus
 Üresült keble
 Véle bővön telhet.

Nékem is látnom
 S add tapasztalnom
 Ezt a dicsőséget;
 Kiben mi vétünk
 És gyakor sebünk
 Nem ér soha véget.

¹ U. o. nem.

² U. o. Italt, oltást.

³ 1676: Es a jó.

⁴ 1670. 1676: bővség.

⁵ U. o. szívt.

⁶ U. o. Idvezítő.

S bő áradása,
Soha látása ¹
Nem mutat feneket.

(1632/40-iki kiad. 105—108. l. 1670 : 97—99. l. 1676 : 166—69. l.)

12.

Nóta : Légyen jó idő csak.

Bóldog, kinek az Ur vétkét megbocsátta ²
És sok álnokságit befedte ³ s takarta,
Érdemlett haragját rajta ⁴ nem mutatta,
Sőt sok áldásival ezek felett látta.

Sokan voltak ilyek s többi közt im egy én,
Mindennap rühem kél, de az Ur irrel kén ; ⁵
Gyakorta tévelygek bűnökben ⁶ hevervén,
De nyájához térít az Ur felkeresvén.

Méltó édes ízit ez Urnak ismérni,
Ki ilyen kegyesen szokott bűnöst verni ;
Sőt hogy idvösséget tudna ⁷ érdemleni,
Halálra kelleték szent fiának menni.

Honnan vadnak ezek s micsoda érdemből, ⁸
Csak az ingyenvaló, merő kegyelemből.
Gazdagot ő térszen, mint nagy Ur, szegényből,
A kit elválasztott magának kedvéből.

Mert mihelt kit választ, azt azonnal híja,
Szent isméretire igéjéből birja,
Fia érdeméből meg is igazítja : ⁹
Igazítás ¹⁰ után élő könyvben írja.

¹ U. o. áradásra — látásra

² 1670, 1676 : Kinek vétkét az Ur
m. b.

³ 1670, 1676 : befödte.

⁴ 1670, 1676 : hozzá.

⁵ 1676 : rihem kel, — ken

⁶ 1670, 1676 : bűnökben.

⁷ 1670, 1676 : idvösséget tudnék.

⁸ 1676 : érdemből.

⁹ 1676-iki kiadásból e szó «igazítja»
kimaradt.

¹⁰ 1670, 1676 : igazálás.

Ez az idvösségnek kútja és folyása,
 Mélység, sem magasság¹ ezt félre nem ássa;
 A ki egyebet vall, kérem, jól meglássa,
 Tévelygő ösvényre lábát ne hágtassa.

Az² híveknek számát erős pöcsét tartja,
 Sem bűn, halál, ördög azt fel nem szakasztja,
 Szeretettül³ őket el nem is választja,
 Mert minden dolgokat Úr javokra adja.

Áldott légy, örökké, én édes Istenem,
 Hogy édességedet kóstoltatod velem
 És morsalékidban részt engedtlél vennem:
 Ugy hogy érdemlenék kölykeid⁴ közt lennem.

Mosd, földözd s⁵ töröld el sok álnokságimat,
 Szenvedd türéssel is tántorodásimat⁶;
 Add szívből bánhatnom téged bántásimat,
 S ne hadd erejekben az én vádlásimat.

Amen: bizony beszéd, minden szód ezen áll,
 A ki benned hiszen, nem árt annak halál;
 Mindeneket biztat bő⁷ kedveddel szent Pál,
 Hiszem hát, hogy rám is kész idvösséged száll.

(1632—40-iki kiad. 108—112. l., 1670-iki kiad. 100—3. l., 1676: 172—7. l.)

13.

Azon nótára.⁸

Hívek, keresztyének! jer ne tévelyegyünk,⁹
 Szent írásból nyújtott igaz úton menjünk:
 Semmi hitetéssel arról el ne térjünk,
 Erőt az Istentől mi hitünknek kérjünk.

¹ 1670, 1676: Sem mélység, magasság.

² 1670, 1676: A — — pecsét —

³ 1670, 1676: Szerelmétől

⁴ 1676: kölykeik

⁵ 1670, 1676: földözd, töröld

⁶ 1676: el ugatásimat

⁷ 1676: bőv.

⁸ 1670-ben hiányzik.

⁹ 1670. és 1676: tévelyegyünk.

Istennek ereje az evangéliom,
 Kinél idvösségre nincsen bizonyosb nyom :
 Több sok gondolt ¹ vallás csak mind félfelé von,
 Bújdostat ² tétova, de ez megnyugtat hon.

Szeligy és edgyüdgyü ³ ez a szép tudomány,
 És szeligy ⁴ elmét is értelméhez kíván :
 Mert ki ezt fundálta, ⁵ az is szeligy bárány, ⁶
 De bizonnyal tudja, hajunk szála is hány.

Publicanusokhoz vagyon ennek kedve,
 Bűnök fájdalmával kik vadnak terhelve,
 De kik érdemekkel járnak felemelve,
 Mint Pharisaeusok hátra vadnak vetve.

Nem érdemli ennek senki ⁷ egyéb kedvét,
 Csak kire ruházta az maga ⁸ érdemét,
 Ártatlanságával ⁹ megszentelte éltét,
 És ez ékességgel adta hozzáléptét.

Miként zsák ¹⁰ aranynyal tetéig tölt ládát
 Benne valójáért kiki kedvesben lát :
 Bizonnyal hiheted, hogy idvösség úgy áld,
 Ha Krisztus érdemét színezheted jól rád.

Csak ez edgy szint nézi mi bennünk az Atya
 S ennek vagyon nála csak kedves illatja ;
 Kinek lehet azért ¹¹ örök kárhozatja,
 Kit mentté tölt ¹² az egy Krisztus áldozatja ?

Tökéletesekké ez által löttének,
 Mindazok vérével, ¹³ a kik szenteltetnek,
 Biztató lelkétől ők vezéreltetnek
 S jó reménség ellen nem is kételkednek.

¹ 1670, 1676 : szerzett vallás mind csak —

² 1670, 1676 : S bújdostat

³ 1670 : szelid és egyigyü, 1676 : szelid és egyigyü.

⁴ 1670, 1676 : szelid

⁵ 1670, 1676 : fondálta

⁶ 1670, 1676 : szelid

⁷ 1670, 1676 : egyéb senki

⁸ 1670, 1676 : ő maga

⁹ 160, 1676 : S ártatlanságával

¹⁰ 1670, 1676 : sár

¹¹ 1670, 17676 : vajjon

¹² 1676 : mentett

¹³ 1670, 1676 : nevével

Szép zálogunk vagyon, Urnak vacsorája,
Csak jó készüléttel járuljunk hozzája :
Édes lakodalmat löl¹ ott lelkünk szája,
Mert fő testamentom vagyon benne zárva.

Ajánlattatik ott Krisztus teste s vére,
Lelkünknek s² hitünknek legfőbb eledele
És halála által keresett érdeme,
Hogy nálunk maradjon az emlékezete.

Emlékezzünk azért meg a³ szép érdemről
És ne is reménljünk életet egyébtől :
Igy kifeselhetünk a sok tévelygésből
S talám nem is botlunk nagyot kevélységből.

Szép világosságnak mi fiai légyünk,
Minden hivatalban ártatlanul éljünk,
De okkal jutalmat abból ne reménljünk,⁴
Éptelenségünkön sőt inkább törődjünk.

Adjuk az Istennek meg a dicsőséget,
Ki bennünk töldozza az éptelenséget :
Mibe mutathatunk tökéletességet,
Ha ő menyből nekünk⁵ nem nyujt segítséget ?

Magáját magáért koronázza bennünk,
Nincs mit magunkéból eleiben⁶ vinnünk,⁷
Mint haszontalanok bátor ne kérkedjünk :
Sőt alázatosan ő kedvével éljünk.

Alázatosságban ha⁸ talál bennünket,
Szépen felemeli lehajtott fejünket :
Étellel bétölti az⁹ mi éhségünket
És meggazdagítja mi reménységünket.

(1632–40-iki kiadás: 112–7; 1670: 106–10; 1676: 182–189. l.)

¹ 1670: lél.

² 1670, 1676: »s« elmaradt.

³ 1670, 1676: az

⁴ 1670, 1676: mi ebből reménljünk

⁵ 1670, 1676: nem nyujt nekünk

menyből.

⁶ 1670, 1676: eleibe

⁷ 1670: vinnénk

⁸ 1676: »ha« hiányzik

⁹ 1670, 1676: a.

14.

Nóta : Siralmas nékem.

Oh Uram Isten !
 Melly távol estem,
 Az igaz járt úttól ¹
 Eltévelyedtem :
 Mély sárban ² léptem
 Mocskosúltam rútól ! ³

Erőtelenné ⁴
 És éptelenné
 Bolygás miatt löttem :
 Neked sok vétket
 S rossz engedelmet
 Törvényednek töttem.

Egy csegni szentség,
 Kivüled készség
 Nincs bennem az ⁵ jóra :
 Istenes élet
 Rám csak úgy eshet, ⁶
 Mint korom az óra.

Nincs bennem épség,
 Erő s egészség,
 Tetémtől ⁷ talpiglan
 Bűn mélységébe
 És tengerébe
 Merültem torkiglan.

¹ 1676 : uttul.

² 1670-ből a két első versszak hiányzik. 1676 : mely sárba

³ 1676 : S mocskosultam rútúl.

⁴ 1676 : Erőtlenne

⁵ 1670, 1676 : a

⁶ 1670, 1676 : illhet

⁷ 1670, 1676 : tetémtől.

Mint egy tükörből
Szent törvényedből
Látom nyavalyámat
És abból való
Meggyógyulható
Fogyatkozásimat.

Nagy meredek hegy
Az ¹ te törvényed,
Kór azt nem hághatja :
Tetejét látja,
De nem járhatja :
Szent Pál azt vallatja.

Látom s javallom,
De nem tarthatom
Meg az javalt jókat :
A testi törvény,
Elmémben örvény,
Nem ² akadályokat.

Lélek az ³ testtel,
Mint ellenséggel,
Harczol s ⁴ tusakodik :
Lelkiekhez röst ⁵
Földi agyagtest,⁶
Bűnhöz ragaszkodik.

Vétkek halomja,
Az lelket nyomja,
Pihenést sem vehet :
Folytó közében
Kedved egében
Ha részes nem lehet.⁷

¹ 1670, 1676 : a

² 1670, 1676 : Nemz

³ 1670, 1676 : a

⁴ 1670, 1676 : »S« elmaradt.

⁵ 1670, 1676 : rest

⁶ 1670, 1676 : agyaktest.

⁷ E versszak hiányzik az 1670, 1676-iki kiadásokból.

Nagy orvosságot,
 Irgalmasságod
 Lőle ¹ nyavalyánknak :
 Kiért mindnyájan
 Vallhatunk ² nyilván
 Kegyelmes atyánknak.

Törvényed terhét,
 Mert épen vetéd
 Testesült fiadra :
 Éptelenségünk
 Ő benne nekünk
 Teljék ³ igazságra.

Igy igazulást
 Kivüle tehát
 Én sem kereshetek :
 Hajlandó voltom
 Ejt ⁴ minden módon
 S mit érdemelhetek ?

Krisztus érdeme,
 Kedvednek ⁵ helye,
 Kiben megnyugodtál :
 Ez edgy köszálon
 S fundamentomon
 Mi idvösségünk áll.

Mert csak ő nyomta
 És sajtóította
 Azt az erős sajtót,
 Ki által mutat
 Egyenes ⁶ utat
 S idvösségre ajtót.

¹ 1670, 1676 : Lele.

² 1676 : Várhatunk

³ 1670, 1676 : Teljes.

⁴ 1670, 1676 : Itt.

⁵ 1670, 1676 : Kedvének

⁶ 1670, 1676 : Igyenes

Ezzel tenéked
 Légyen dicsíret,
 Illendő áldással :
 Kérlek kedvéért
 Mind végiglen légy
 Hozzám áldomással.

(1632—40 : 117—121., 1670 : 112—5. 1. 1676-diki kiad. 193—8. 1.)

15.¹

Egyedül te benned,
 Mellém híván neved,
 Szent Jehova reménlek ;
 Hív ígéretedben,
 Fiad² érdemében
 Bizom,³ hol járok, kelek.
 Te benned nyugodván,
 Mint lelkem oszlopán :
 Minden jókkal bételek.⁴

Szégyen vallott orczád,
 Vajjon azon ki lát,
 Ki fölött kinyúlt karod.
 Vétkes voltában is,
 Nincs köztünk csak egy is,
 Kinek vesztét akarod.
 Csakhogy benned hidgyen,
 Reá vigyázsz igen
 S haját is számán tartod.

¹ 1632—40-iki kiadásban felirata : Eiusdem generis.

² 1670, 1676 : S fiad —

³ 1676 : Bizony

⁴ 1632—40-ki kiadásban csak ennyi jelent meg, folytatását az 1670-ik évi szöveg szerint adom.

Nem tilt vétkes vólta
 Tőled senkit soha,
 Sőt azokat szóllitod,
 Eltévedt vóltokat
 Te magad is szánod
 S utokra igazítod :
 Búsúlt haragodat
 Azon, ki megbántott,
 Csuda, mint lágyíthatod.

Végphetetlen örvény,
 Tekinthatetlen fény,
 Ható és bő kegyelmed :
 Nagy könnyen kedvet nyér,
 Fiadból kifolyt vér,
 Ránk ha haragod terjed.
 Vessződet téríti,
 Kezedet enyhíti,
 Lelkünket hogy ne verjed.

Fiad áldozatját,
 Mint lelkem zálogát,
 Én is tartván hitemben,
 Sok bűm s bűnöm között,
 Mely már megtört, főzött
 S kinzott minden izemben,
 Magam reád hagyom,
 Mert hitelem vagyom,
 Hogy vélem léssz igyemben.

Ha te velem léssz
 S életemnek kedvezsz,
 Kivel mit gondolhatok ?
 Bűnömtől tágulván
 S bűmtől szabadulván,
 Könnyű szerrel járhatok
 S a mikor parancsolsz,
 Vagy hívatsz magadhoz,
 Készen előállhatok.

Hogy ezt tedd én velem,
 Ne nézz abban engem,
 Vagy ¹ bűnöm akadályát:
 Hanem magad frigyét
 S Fiad szent érdemét,
 Ki megkérlelt szent Atyát.
 Te vagy mi örökünk
 S tarts meg végig köztünk
 Krisztusnak felkölt napját.

Csak ő az élő kút,
 Hozzád vezérő út,
 Mint szent ígéből értjük,
 Mi szomjúságunkat
 És fáradságunkat,
 Csak nála enyhíthetjük.
 Te nagy jóvoltodat
 S irgalmasságodat
 Ő kedvével vehetjük.

Dicsíret, dicsőség,
 Egyenlő tisztesség
 Néki legyen te veled;
 Mert ő érdemében
 És engedelmében
 Tölt néked minden kedved:
 Mely bétölt kedvedből,
 Kérünk s kegyelmedből
 Sok vétünköt elfeledd.

(1632—40: 41—2. l. 1670: 116—119. l. 1676-diki kiad. 200—205. l.)

¹ 1676: Nagy

16.¹

Kiben az embernek ez földön való állapotjáról
emlékezik.

Notája: A régi édes győröm etc.

Vitézség embernek
Ez földön ² élete:
Sok nyavalyájában ³
Szent Jób ezt értette,
Mikor késértette,⁴
Az Isten, ⁵ próbáin
Nyertessé is tette.⁶

Nincs itt semmi java
Embernek, ezt értsd ⁷ meg
Csak hogy üdvössége ⁸
Utát itt leli ⁹ meg,
Hogy ha Isteninek ¹⁰
Enged is ¹¹ magában,
Helt ad ígijének.¹²

Ezé ¹³ világ rakva
Álmitó ¹⁴ méreggel,
Sokakat gyulaszt fel
Maga szerelmével

¹ A »R.« codexben sorszám: 16.

² 1632—40: föld fölött; 1670, 1676-ki kiadás: Föld felett.

³ 1632—40, 1670, 1676: nyavalyáiban.

⁴ 1632—40: kisértette; 1670, 1676. kisirtette.

⁵ 1632—40, 1670, 1676: s próbáin.

⁶ 1632—40: tötte.

⁷ 1670, 1676-ki kiadásban: érts.

⁸ 1632—40, 1670, 1676: idvössége

⁹ 1632—40: löli

¹⁰ 1632—40, 1670, 1676: Istenének.

¹¹ Mindháromban: és

¹² 1670, 1676: ád ígjének.

¹³ 1632—40: Ez ez; 1670: Ez e

¹⁴ Az eml. kiadásokban: álmító.

S¹ könnyen is hitet el:
De végre ördöggel
Pokolban² vitet el.

Higyjed³ hogy oda⁴ kell
Asztalánál lenned,⁵
Nem kell ő étkében
Mingyárt hőn⁶ enned
S meg kell mértéklened,
Hogy mennit⁷ kell hozzád
Poharában⁸ vened.

Mert ha ez a Círce
Egyszer megrészeget,
Istenes dolgokhoz⁹
Elmédben megszedít¹⁰
S¹¹ lelkedben leszépít:¹²
Kárhozatra benned
Sok utakat épít.

Ulisses szolgálai
Érted¹³ mint járának,
Ez¹⁴ Circe szavának
Az¹⁵ kik helt¹⁶ adának,

¹ 1670, 1676: »S« hiányzik.

² 1670, 1676: pokolba.

³ 1670, 1676: Higyjen.

⁴ Minden kiadásban: »óva.«

⁵ 1676: »enned.«

⁶ Mind a háromban: heven.

⁷ Mind háromban: mennyit.

⁸ 1670, 1676: Ó borában.

⁹ 1632–40: dolgozban 1670, 1676: dolgokban.

¹⁰ 1632–40: megsebhít

¹¹ Az »S« a kiadásokból hiányzik.

¹² 1632–40: megszedít; 1670, 1676: megsebhít

¹³ Mindenütt: tudhadd.

¹⁴ 1670, 1676: E.

¹⁵ 1670, 1676: A.

¹⁶ 1670, 1676: helyt

Barmokká válának,¹
 Uroknak fülei
 De be dugatának.

Mi is Ulissesnek
 Példáját kövessük
 Es² Circe szavára
 Fülünket békössük,
 Beszédét megvessük :
 Ő gyönyörüségét³
 Csufoljuk,⁴ ne vessük.

Üdvösségre⁵ lelkét,
 Hidd meg, az tarhatja⁶
 Az ki Christust végig⁷
 Ép hittel vallhatja,
 Bálvánt elfogyhatja,⁸
 Ez⁹ világnak mézét
 Szívából utálhatja.

Ő sok mézes java,
 Tetszik¹⁰ egyebeknek,
 Christus pohár¹¹ köszönt
 Az¹² keresztyéneknek
 S¹³ kárhozatra abból¹⁴
 Ne részegedjenek.

¹ 1632—40 : Barmá változának,
 Uraknak —

² 1632—40 : Ez, 1670 : E, 1676 : É

³ 1632—40 : És hizelkedését
 Utáljuk —

⁴ 1670, 1676 : Útáljuk.

⁵ A kiadásokban : Idvösségre.

⁶ 1632—40, 1676 : tarthatja.

⁷ 1632—40, 1670, 1676 : A ki végig Christust.

⁸ Mindenütt hagyhattja.

⁹ 1670—1676 ; S e.

¹⁰ Mindenütt : Tessék.

¹¹ A kiadásokban pohárt.

¹² 1670, 1676 : A.

¹³ Az 1632—40, 1670, 1676-ki kiadásokban ez előtt áll. : Kit hittel nyeljenek.

¹⁴ 1632—40 : abbul

Tessék is hát nekünk
 Ő harczos zászlója
 Hogy ne ártson nekünk
 Ördög ál hálója,
 Kiben népet rója :
 Keresztivel Christus
 De hiveit ójja.¹

Kicsiny rongyos sereg
 Utált² vagy, de ne félj,
 Kemény³ szenyvedéssel⁴
 Szent⁵ körösz alatt élj ;
 Elmúlt már az éjfé :
 Üdvösséges⁶ napod
 Nem sokára felkél.

Elérkezik Christus
 Ő dicsőségében,
 Vég lesz ez⁷ világnak
 Gyönyörűségében,
 Kinek⁸ inségében
 Bízzál⁹ az igaz hit
 Várt reménségében.

(R.—cod. 162. l. 1632—40 : 121—5 ; 1670 : 124—6 ; 1676-iki kiad. 214—219. l.)

¹ E verszak hiányzik a kiadásokból és helyette ez áll :

Igát, s keresztet is
 Rendelt pohár mellé,
 Hogy természetünket
 Vélek mértékléné
 És megenyhítené :
 Csak ne tegyük őket
 Nálunk kelletlenné.

² Sajtóhibából : »utálsz« áll. A kiadásokban : Utált.

³ 1632—40 : Erős.

⁴ A kiadásokban szenvedéssel

⁵ 1632—40 : Sok körösz ; 1670, 1676 : sok kereszt.

⁶ Idvösséges.

⁷ 1670, 1676 : se.

⁸ Mindenütt hívek.

⁹ Mindenütt bé száll.

17.¹

Hogy az egekből mindenekre vigyázván és gondot
viselvén, kívánja s parancsolja is Isten, hogy minden
szükségünkben néki esedezzünk és csak magához
folyamodjunk.

Az Ur az égbe,
Mint királyszékbe,
Bölcs tanácsából mindent rendel :
Mindennek szívét
S a mellett szükségét
Jól látja s kinek-kinek mi kell :
Azért ő hozzá kiáltunk mi fel,
Hogy áldását nyerhessük el.

Súlyos ostora,²
A mint látjuk noha,
Keserves sebeket rajtunk nyit :
De azzal gerjeszt,
Bűneinkből ébreszt
S mint kegyes atya térésre int :
Ne fogyjon azért bennünk meg az hit
S kezével nekünk áldást nyit.

Hozzá siessünk,
Kegyelmehez essünk
S fussunk fejenként irgalmához :
Áhitatosan,
Nagy alázatosan
Borúljunk arczczal szent lábához ;
Ragaszkodjunk is fogadásához,
Szorítson minket ő magához.³

¹ Az 1632—40-ki kiadásból kitépve.

² 1676: ostort

³ 1676: ű magához

Soha az égen,
 A nap olyan szépen,
 S gyorsasággal is el nem nyugszik,
 A mely hirtelen,
 Nagy atyaiképpen
 Mi velünk az Úr megalkuszik.
 Ránk vigyáztában nem is aluszik
 S gondjában meg nem vajuszik.

(1670-diki kiad. 159—60. l. 1676 : 276—8. l.)

18.

Hogy nyavalyájáról és fájdalmáról senkinek bizvásban
 és hasznosban nem panaszkodhatik, mint magának
 az Istennek, mert ő tőle kérhet ember orvosságot
 életének.

Kinek tegyek panaszt, Ur Isten, nem tudom,
 Sokféle kísértet mindenfelől mint nyom,
 Bú, bánat másfelől minden rángat és ¹ von,
 Csendességben nyugtom nincsen sem kin, sem hon.

Emberről segítségre hozzám nem hihatok,
 Mert ezen igában kit-kit lenni látok :
 Rakva mindenkinek bűnnyalábbal hátok ;
 Kik közül sokakat meg is öl, s fojt átok.

Te kívülled nincs itt senki vigasztaló,
 Irgalmad bizonyos, segítségéd való,
 Természeted penig kegyességre hajló,
 Nem visz, s tusakodol azzal, a ki gyarló.

Engem is romlott port és keznek hamvát,
 Sok kísértetemben segélj s gyámolgass hát,
 Hogy hitivel minden bizhassa magát rád,
 A ki engem tőled segéltnak lenni lát.

¹ 1676 : s

Reád támaszkodom teljes reménységgel,
 Cselekedjél velem nagy kegyelmességgel,
 Sújtoljad elmémet bár keserőséggel,
 Csak ebből lelkemet áldd meg idvösséggel.

(1670-diki kiad. 161—2. l. 1676 : 279—81. l.)

19.¹

Igen szép dicsíret.²

Legyen jó idő csak :
 Fecske száll házamra,³
 Nincs öldhatatlan nyűg
 Vetvén nyavalyámra,
 Ha gondja Istennek
 Csak egy szál hajamra,
 Inkáb gondot visel
 Lelkemre s magamra.

Hát miért ostoroz,
 S próbákkal miért sebhít ?
 Mert senkit magához
 Kereszt nélkül nem hitt,
 Fia is e⁴ földön
 Sok kisirtettel vitt,
 S úgy szerzett lelkünknek
 Jó örömmondó hírt.

Eső száraz földnek
 Mit árt, ha meghinti,
 Soványságát hó is
 Mert csak kövériti :

¹ A »R.« codexben sorszáma : 6.

² Ez a czim az 1676. kiadásban hiányzik, helyette »Lelki vigasztalás« áll.

³ Csak ennyi van a codexben, a többbit az 1670-ki kiadás 162—4. l. szerint adom. Itt czíme : Lelki vigasztalás. Az 1632—40-ki kiadásból (Marosvás. példány) kitépve.

⁴ 1676 : ez

Igy Isten veszszeje
 Lelkünket enyhíti,
 Mint aranyat a tűz,
 Lángjával szépíti.

S mint sötét mutatja
 Tűznek szép világát,
 Tereh alatt viszi
 Pálmafa fel ágát :
 Így lelkünk sujtással
 Toldja okosságát
 S kereszt is viseli
 Lelkünk boldogságát.¹

Nohát én lelkem türj
 S tanulj reménleni,
 Hogy tudhass uradtul
 Sok jót érdemleni :
 Mert mint köd után szép
 Szokott a nap lenni,
 Rajtad is bűd után
 Jód úgy fog félneni.

Kegyes Isten, kinek
 Nagy hatalma felnőtt,
 S irgalma oszlopa
 Többől még ki nem dőlt :
 Vigasztald lelkemet,
 Ki buban forrott s főtt :
 Küld el is fecskédet,
 Hadd lássak jó időt.

(R. cod. 154. l. 1670 : 162—4. l. 1676-iki kiad. 281—4. l.)

¹ 1676 : okosságot (sajtóhiba.)

20.¹

Kedvező szemeddel,
Nézz szent ² Isten, reám,
Kinek irgalmának
Száma nincsen héján!
Segélj meg igyemben,
Kit te tudhatsz nyilván.

Az én bum gyötrelme
Mert nem engedheti, ³
Hogy enyhült lelkemmel
Tudjalak meglelni,
Tartóztat szómban is,
Ügy mér öldökleni.

Te tudhatod inkább
Meg is mértékelní, ⁴
Mint kinek mi igye ⁵
Tudhat érdem lenni, ⁶
Üressé nem hagyod
Senki hitit ⁷ lenni.

¹ A »R.« codexben sorszámá: 31. Ettől kezdve más a ténta és más az írás. Az 1632–40-ki kiadásból hiányzik. Az 1670-iki kiadásban ez előtt a következő »tartalom« áll (28. lap). »Gyakor nyomoruságunkban oly szivfuladással való sulyos terch szokott elménkre rakodni, hogy lelkünknek minden vidámsága megszomorodván véle és elménk el- is megtompulván tőle, könyörgésünknek buzgóságát úgy elenyésztí, és fogyattya sokszor bennünk, hogy csak szánkat sem tudhatjuk Istenünkkel való beszélgetésünkre és neki való könyörgésünkre feltátnunk, sőt még hitünknek is alig szorul és nehezen marad mustármagni részecskéje gyakorlatossággal a szívünkben, ki mellett mindazonáltal az Istennek munkálkodó lelke úgy annyira emlegeti s gyámolgatja fogyatkozott s bádgyadott állapotunkat, hogy az egy mustármagni hitből származott egy fohászkodásunk is tellyes esdekésint gyanánt való hasznot hoz Istennek kegyelmétől és áldomásától reánk, mindazáltal minden sok háboruk, minden nagy fájdalomak s minden mély kétségek ellen is erőssítő s vastagító bátorságra kell minden tehetségünket azért Isten segítsége mellénk hívásából nekünk erőködnünk s bizonyos formáju esdekléssel és könyörgéssel is így kell az Isten füleit nagy bizodalmunkból meghallgatásunkra hajtogatnunk.«

² 1670, 1676: nagy.

⁵ 1670, 1676: ügye.

³ 1676: Sajtóhibából »endedheti« áll.

⁶ 1670, 1676: érdemleni.

⁴ 1670, 1676: mértékleni.

⁷ 1670, 1676: kértét.

Arra int is fiad
 Igaz esküvése,
 Hogy senki személyét
 Szemed meg ne vesse :
 Az ¹ bűnöst is nálad
 Érdeme kellesse.

Jót várhatok én is
 Hát ily sok bú ² közt is,
 Ha fogatkozással
 Hitem lelhet ³ meg is :
 Felhat szikra ⁴ is
 Ha lánggal nem ég is.

Mint habzó tengeren
 Mely veszett ⁵ gálya űz,⁶
 Kit nem igazgathat
 Sem kormány kalauz,
 Csak szél hajtogatja,
 Így ⁷ hal is félre úsz : ⁸

Akképen életem
 Bumnak vészén ⁹ haboz,
 Keserűségében
 Lelkem fogy, bágyadoz :
 Habjaival borul
 S veszélylyel akadoz.

Rabjává tött most ¹⁰ ha
 Nagy szomorúságom,
 Kicsinben sem lehet
 Kedvem, nyájasságom,¹¹

¹ 1670, 1676 : A.

² 1670, 1676 : bum.

³ 1670, 1676 : lehet.

⁴ 1670, 1676 : szikrája.

⁵ 1670, 1676-ki kiadásokban is veszett.

⁶ 1676 : usz.

⁷ 1670, 1676 : S egy.

⁸ 1670, 1676 : huz.

⁹ 1670, 1676 : vészén.

¹⁰ 1670, 1676 : mint.

¹¹ 1670, 1676 : vigasságom.

Ezer boszúsággal
Térj meg vigasságom.¹

Az ² méreg hatalmas
Sem ér keservemmel,
Mert ez titkon fogyat
Lelkemet testemből : ³
Nem hagy szólnom is jól ⁴
Veled Istenemmel.

Mégis mindazáltal
Táplál az ⁵ reminség,
Hogy száll reám ⁶ még
Menyből oly boldog kegyesség,
Kivel mind ezekben
Lesz örömmel ⁷ vég.

Az természet is la
Mert mindent változtat,
Az ⁸ mit egy ideig
Egy kézzel tartóztat :
Tél az ⁹ mit aszal, foszt,¹⁰
Nyár megvirágoztat.

Gyakran az ¹¹ tenger is
Hab után csendesül,
Homálybul az ¹² nap is
Tisztájára ¹³ derül,
Tüzétül hevült ég
Harmatja által hül.

¹ 1676: Sül (1670: Ful) egy nyájas-
ságom. Ez után az 1670. és 1676-ki ki-
adásokban a köv. (a kéziratból kima-
radt), versszak következik:

Jegyül sem tarthatom
Már egy oly napomat,
Kin nem érezhetném
Dupla bánatomat.
Nincs is jelentenem,
Kinek panaszomat.

1670, 1676: A.

² 1670, 1676: lelkeimmel testemmel

³ 1670, 1676: S nem enged szólnom,

⁴ 1670, 1676: a reménység.

⁵ 1670, 1676: rám.

⁶ 1670, 1676: örömmel.

⁷ 1670, 1676: a.

⁸ 1670, 1676: a.

⁹ 1670, 1676: a.

¹⁰ 1670, 1676: foszt s aszal.

¹¹ 1670, 1676: a.

¹² U. o. a.

¹³ 1670, 1676: szép tisztára derül.

De az ¹ természetnek
 Ez csak szabott rendi :
 Nagyobb te hatalmad
 Az ² ki megtekinti,
 Természet ellen is
 Sokban párját hinti.³

Olyban is ereje ⁴
 Mert annak kitetszik,
 Kiben az ⁵ természet
 Gyakran ⁶ ellenkezik ;
 Népe hallatra ⁷ is
 Hertelen ⁸ érkezik.

Légyen hát nekem⁹ is
 Ebben kedvedbül rész,
 Minek előtte még
 Hitem el nem fogy, vész,¹⁰
 Ébredjen fel lelkem
 S légyen szolgálni kész.

Nincs mert életemnek
 Bizottabb kormánya,
 Az ¹¹ te szent kezedenél,
 Kinek csinálmánya
 Mind lelkem és ¹² testem
 Noha sok hab hánnya.

Azok példájára
 Tégy velem kegyesen,
 Kik segedelmedet
 Vehetik kedvesen,
 Száradt ¹³ örömömet
 Lássam már nedvesen.¹⁴

(R. cod. 173—74. l. ; 1670 : 165—9 ; 1676 : 284—93. l.)

¹ 1670, 1676 : a.

² 1670, 1676 : a.

³ 1670, 1676 : Erejét jelenti.

⁴ 1670, 1677 : hatalma.

⁵ 1670, 1676 : a

⁶ 1670, 1676 : Igen.

⁷ 1670, 1676 : Messzé halladta.

⁸ 1670, 1676 : hirtelen.

⁹ 1670, 1676 : nekem — kedvedből

¹⁰ 1670, 1676 : Én hitem el nem vész.

¹¹ U. o. A.

¹² 1670, 1676 : mind

¹³ 1670, 1676 : Hervadt.

¹⁴ 1670, 1676 : Add láthatnom nyersen.

21.¹

Az inségnek és nyomoruságnak enyhítésére.

Enyhítsd meg, Ur Isten, bús szívem keservét,
Ki régtől viseli már súly kezed terhét
S nyeli kinja mérgét,
Buvának ² nem lelvén keservében végét.

Ha nem ébresztene néha ez gondolat,
Hogy a kiket szeretsz, kezed azokra hat,
Sújtolva ³ sanyargat:
Epedvén megfűlnék s elnyelne kárhozat.

Igy ha kételkedném, hogy nincs reám gondod,
Sújtolván atyai oktató ostorod,
Gyujtanám boszúdat,
Mert így is enyim vagy, nagy hiteddel mondod.

Fiad szent igája, kit nekünk ajánlott
S jegyben nyájas terhül vállunkra felrakott
S azzal néked vallott:
Ne hozzon unásért rám is hát szidalmot.

Megyek én is inkább azok seregében,
A kik részt nyertenek Krisztus érdemében,
Mosodván vérében:
Mindent elviselhet hatalma nevében.

Hivek szent Istene, könyörülő atyám!
Könyörülsz, mint atya epedett magzatján,
Viselvén úgy száján,
Hogy el ne tévedjen vétke tág utczáján.

Engedd, hogy a mint már szívből meghittelek,
És lelkem őrzővé hitemmel töttelek:
Végig úgy leljelek,
A mint hiveidhez jónak ismértelek.

¹ 1632–40. kiadásból hiányzik.

² 1676: Bujának

³ 1676. sujtolya; 1806-iki kiad. sujtolva.

Akaratod szerént vezérelj kedveddel,
 Vigasztalj, bátoríts, ne fogyjak bumban el,
 Hogy a mit kezdeddel
 Rám vetsz, viselhessem nagy csendes szívvel el.

(1670 : 169–171. l., 1676-iki kiad. 293–6. l.)

22.¹

**Az »usquequo oblivisceris mei Domine« Psalmusból
 fordított ének.²**

Hogy feletkezik el³
 Rólam teljességgel
 Mennyei boldogsága!⁴
 Reám való gondodat,
 Hogy csak halogatod,⁵
 Nézvén nyomoruságom :⁶
 Ki megepeszt engem,
 Ha meg nem hajt engem⁷
 Esdekő imádságom.⁸

Meddig tartóztatod
 Szentséges orczádat⁹
 Vigan rám fordítani?
 Véghetetlen sok¹⁰ gond,
 Ki untalan¹¹ csak ront,
 Fog-e soká tartani?
 Rajtam nyomorulton
 Ki élek vaiuton (*így!*)¹²
 S mint kezdek maradhatni.

¹ A »R.« codexben sorszáma : 17.

² E helyett a következő cím van a nyomtatott (1670 és 1676.) kiadásban : 171, ill. 296. l. »A kétségnek mérges kisírteti ellen.« Az 1632–40. kiadásban nem volt benne.

³ 1670, 1676 : feledkezők.

⁴ Mindkettő : boldogságom.

⁵ E két sor helyett u. o. a köv.
 van : »Látván mind naponként.

Szenvedgyek mennyi ként.«

⁶ U. o. Nővén nyomorságom.

⁷ U. o. nékem.

⁸ 1676 : Esdeklő imádságon.

⁹ Mindkettő : orczádot.

¹⁰ U. o. bu s.

¹¹ U. o. szüntelen.

¹² U. o. vajutlon.

Az ördög is csufol,
 Mondván: Istened hol,
 Ki meg szabadithasson?
 S várhadd-e? mond tovább,
 Hogy szemed¹ vesse reád²
 S kegyelmivel is³ lásson?
 Csak kár, mert elvetett,
 Reád⁴ oly törvényt is tett,
 Hogy el is kárhoztasson.

Ez ily nagy kisértet⁵
 Nem kicsinné⁶ sérthet,
 Mert a lelkemet marta;
 Hogy ily szemtelenül
 Az⁷ te szent kedvedtől⁸
 Elesésemet⁹ várja
 S hogy hitem se¹⁰ legyen,
 Ki kegyelmet vegyen:¹¹
 Lesni vigan akarja.

Te azért szent király,
 Erőddel mellém állj
 S biztads fáradt¹² hitemet:
 Kevély ellenségem
 Hamis szava ellen
 Vedd fel igaz¹³ igyemet
 S mutasd meg is neki,¹⁴
 Hogy nem vetetted ki
 Kegyelmedből éltet.

¹ U. o. szemét.

² U. o. rád.

³ U. o. s atyai kedvvel.

⁴ S rád.

⁵ 1670, 1676: kisírtet.

⁶ 1670, 1676: kicsinnyé.

⁷ 1670, 1676: A

⁸ színedtől.

⁹ 1670, 1676: esetemet.

¹⁰ 1670, 1676: ne legyen.

¹¹ U. o. végyen.

¹² U. o. epett.

¹³ U. o. elfogyott.

¹⁴ 1670, 1676: néki.

Adj fént én ¹ szememnek,²
 Vigyázást szívemnek :
 Ne aludjam halálban ;³
 Ellenségem oly hirt
 Ne hintsen, hogy megbírt
 S adattam hatalmában :⁴
 Lássá inkább, hogy kész ⁵
 Reménlettem szép rész ⁶
 Irgalmadnak hasznában.⁷

Igy megörvendezettsz
 Búmból levetkőztetsz ⁸
 Szívem megvigasztalod :
 Bágyadt reménségét ⁹
 S kétes üdvösségét ¹⁰
 Soknak felmagasztalod ;¹¹
 Kiért szent nevedet,
 Ki reánk ¹² kiterjedett,
 Áldania is hallod.¹³

(R. cod. 163. l. 1670 : 171—3 ; 1676-iki kiad. 296—300. l.)

23.

Hatalmaskodók ellen.¹⁴

Ha az Isten nékem
 Segítségben ¹⁵ fényem
 S őrzi is életemet,
 Mi erő retteglet
 S csalárdság féltetett,

¹ 1670, 1676 : Hiányzik.

² U. o. szemeimnek.

³ 1670, 1676 : halálba.

⁴ U. o. hatalmába.

⁵ U. o. kész.

⁶ U. o. részt.

⁷ U. o. hasznába.

⁸ U. o. vetkeztetsz.

⁹ U. o. reménséget.

¹⁰ U. o. idvösségét.

¹¹ U. o. lábra állatod.

¹² U. o. ránt.

¹³ 1670, 1676 : hagyod.

¹⁴ Az 1632—40-ben nem volt meg.

¹⁵ 1806-iki kiad. Setétségben.

Hogy ronthassa fejemet ?
 Bár álnokoskodják,
 Titkon ólálkodják,
 Nem szegi meg kedvemet.

Egyedül ellenem
 Álnok ellenségem
 Készítvén teljes hadat,
 Hogy engem nyavalyást
 Fogatván, mindgyárást
 Vigasztaltassa magát.
 De a mely álnok tört
 Én nyavalyámra tött
 Magára fordult s akadt.

Bár ¹ teljes tábora
 Nyilát már rám szórja
 Ártalmas dárdaival :
 Fenyegető törét
 S vérben forgó szemét
 Rám vesse pártosival :
 Bátran az ő harcát
 Nézem s nagy táborát
 Semmi háborúimat.²

Egyet kértem s kérek,
 Mind a miglen élek,
 Szívem szerint szüntelen :
 Minden rossz gondoktól,
 Megmentvén azoktól,
 Hogy láthassam szent helyén :
 Az Urnak házába
 Élven zsellér módra,
 Nevét áldván, szenteljem.

¹ 1676: Sajtóhiba: Bir.

² 1806-iki kiad. háborúimmal.

Sátora árnyékát
 Ott kezével mindgyárt
 Rám téríti s eltitkol:
 Minden háborútúl
 S csalárd hatalomtól
 Távoly téssen, ki rám foly:
 Mint síma kőszálon
 Építettett váron
 Letévén bepaláncol.

Sőt még most is ¹ engem
 Gyarló életemben
 Nem hágy megnyomorodnom:
 Tudván, hogy senkihez
 Nálánál egyébhez
 Nincs mint fejemet fognom.
 Meghallja kértemet,
 Hallván szükségemet,
 Ha így kezdédek szólnom:

Hallgass meg engemet,
 Ki ² hívom nevedet,
 Menybéli Úr, Jehova!
 Nyavalyával teljes
 Bünnel lévén terhes,
 Nem mehetek sohová:
 Tégedet tisztellek,
 Tégedet követlek,
 Vezérlesz valahová.

A te szent szinedet,
 Ki felettem fénlett
 Minden háborúimban,
 Ne fordíts el tőlem,
 Sőt állasd felőlem

¹ 1676: most engem.

² 1676: Hiányzik.

Most is nyavalyáimban :
 Órizd életemet,
 Kit tartok tenéked
 Minden háborúimban.

Az én atyám, anyám,
 Kikhez igen bizván
 Kötelezem életemet ;
 Barátim egyemben,
 Kik minden igyemben,
 Vötték jómat s kedvemet :
 Felejtven elhattak,
 Magoknak maradtak,
 Látván ellenségemet.

Te pedig magadhoz,
 Ki nyomorúltakhoz
 Kegyes vagy, befogadtál :
 Reményemmé löttél,
 Nagy bátorrá töttél,
 Óríztl s oltalmaztl,
 Sok harcz fegyver között,
 Szemed híven őrzött
 S helyemre éppen hoztl.

Most is szememnek fényt
 S lábomnak adj ösvényt,
 Hogy én azt bátran járjam :
 Az igaz járt útról,
 Tőled élő kúttól
 Hogy el ne tébolyodjam
 Ellenségem keze
 Kedvemet ne szegje,
 A jót hogy el ne hagyjam.

Ne hagyj hamisságról,
 Álnok bizonyásgról ¹
 Engem körülvétetni ;

¹ 1806-iki kiad. hamisságtól — bizonyásgtól.

Mert sok hazug szája
 Éltemet akarja
 Foglyos tőrben ejteni :
 Zabolázd meg őket,
 Kötd meg nyelveket
 S ne hagyj kísérteni.

Mint vivó fegyverét,
 Kiki hazug nyelvét
 Ellenem élesíti :
 Magát hazugsággal,
 Rám való szóllással
 Uránál kedvesíti ;
 Sőt ugyan jutalmát,
 Mint nyelje fő zsoldját
 Ellenségemtől lesi.

Meggyőzetett volna
 Elmem már régulta
 Ennyi bosszúvallástul ;
 Ha jó reménségem
 Nem kis segítségem
 Vólna biztatásodtúl :
 Hogy búsulás után
 Mostan viselt munkám
 Hasznót nyer áldásodtúl.

Ily nagy háborumban
 Te én lelkem úszván,
 Ne kesergessed magad :
 Tűrj mindent békével,
 Csendes szenvedéssel
 Mig Isten kiment s ragad.
 Ki meg is erősít,
 Szent kedvével béhint
 S kegyelme rajtad marad.

Buchanánus verssel
 Deákul ily renddel
 Ezt a Sóltárból írá ;
 Most penig magyarra
 Vigasztalására
 Elmém megtolmácsolá,
 A magyar igéknek
 Folyásához s ennek
 Értelmét helyén hagyá.

(1670 : 174—9. 1. 1676-iki kiad. 301—310. 1.)

24.¹

Az »Serva me Domine« psalmusból kimagyarázott
 ének.²

Tarts meg, Uram, engem,
 Mert elfogyott az ³ szent ;
 Az igazság elkölt,
 Az ⁴ hit fel felé ment,
 Mindent nagy álnokság
 Elburított ⁵ s bekent,
 Szű ⁶ hamissággal foly,
 Jámborság elrekent.⁷

Álnok ajakakat ⁸
 Az Ur eloszlasson,
 Mérge az hivekre,
 Hogy ki ne hathasson ;

¹ A »R.« cod. sorszáma : 18.

² XVI. Zsoltár. Az 1632—40-ki kiadásba nem volt felvéve. Az 1670. és 1676-iki kiadásban 179 és 1. köv. »Summarium« áll : »Az anyaszentegyház tagjainak háborgatói ellen«.

³ 1670, 1676 a.

⁴ U. o. S a.

⁵ U. o. borított s bekent

⁶ U. o. Sziv — — forr

⁷ U. o. elrekent.

⁸ U. o. ajakokat.

Kiki csak ¹ azon jár,
Mint kinek ² ártasson
S más kárával hasznót ³
Magának adhasson.⁴

Jer, vegyük elő, mond,
Igyünket nyelvünkkel,
Istentül se féljünk,
Haragját nyeljük el;
Nyomorítsunk mindent
Pinzes értékünkkel,
S úzzunk kereskedést
Reánk ragadt tisztünkkel.

Tanácscsá tett minket
Az mi fejedelmünk,
Ő ellene senki
Nem is áll ellenünk;
Mi dolgunkba azért
Bátraknak kell lennünk,
Akaratunk szerint
Mindent cselekedjünk.

Marhát, pénzt, ki másé,
Szabadsággal osszunk;
Hittül lélekben is,
Kit lehet, megfosszu(n)k;

¹ »csak« helyett »mínde« van az 1670 és 1676-iki kiadásban.

² U. o. Másnak mint.

³ U. o. És hasznót kárából.

⁴ Ezután a következő versszak áll az 1670 és 1676-iki kiadásban:

Sokan az hívekre
Forralnak tanácsot,
Nyakokra némellyek
Élesítnek kardot.
Romlásokra többi
Kinek ajakokat,
Alig találhatják
Szegények nyugtokat.

Nézi ezt mind Isten
És igen jól látja;
De bizonyos okért
Magát tartóztatja;
Hertelen a konkolyt
Ő ki nem gyomlálja,
De nagy búsultában
E szókat mondálja.

Ám tartassék érte
 Isten előtt bosszunk,
 Ördöggel magunk közt
 Errül megalkoszunk.¹

Ez eltűrhetetlen
 Sulyos nyavalyáért,
 Mely minden hívőnek
 Szívére hiven² ért
 S lélekben sok szegént
 Mérgével bágyaszt,³ sért :
 Én, Isten, felkelek
 S rontom az álnok vért.

Sok nyomorultaknak
 Keserves sirása
 Szememet serkenti,
 Hogy igyeket lássa.
 Felelek : Megszűnik
 Nevem káromlása,
 Nem is terjed tovább
 Hiveim romlása.

Üdvösséges⁴ helre⁵
 Teszem⁶ hiveimet,
 Kik hozzám biztokban
 Viselték⁷ sziveket
 S rontom az ily⁸ rajtok
 Járó kevélyeket,
 Méltó kárhozattal
 Kik rakták kebleket.

¹ E három versszak hiányzik az 1670 és 1676. kiadásokból.

² 1670, 1676 : Heven.

³ U. o. ssért.

⁴ U. o. Idvösséges.

⁵ U. o. helyre.

⁶ U. o. tészem.

⁷ U. o. viseltek.

U. o. S megrontom a.

Az Urnak ő szava
 Tűzben megfőtt ezüst,
 Hétszer tisztított,
 Kin rosda ki nem üt,
 Probálásban pedig ¹
 Meg sem fogta az füst; ²
 Tiszta, szép és fejr,
 Nem elette ³ réz üst.

Az ⁴ te szódnak azért
 Tarts ⁵ meg igazságát,
 Hiveidnek, Uram,
 Enyhítsed is rabságát;
 Add meg mi lelkünknek
 Hiti szabadságát
 S álnok ⁶ kevélyeknek
 Ronts ⁷ meg társaságát.

Ő birodalmoktul
 Hogy megmenekedvén,
 Tégedet áldhassunk
 Nevedet dicsérvén; ⁸
 Kiváltképen penig
 Többi közt igen hön ⁹ (így)
 Áment mondjon erre
 Mind gyermek, iffiu, vén. ¹⁰

(R. cod. 164. l. 1670: 179—181 l. 1676-iki kiad. 310—15 l.)

¹ U. o. penig.

² 1670, 1676: a füst. Sajtóhibából: az 1676-ki kiad. »fűlk« áll.

³ 1670, 1676: illeti.

⁴ 1670, 1676: A

⁵ 1670: Tartsd; 1676: Tartad (sajtóhiba).

⁶ 1670, 1676: És a.

⁷ 1670, 1676: Rontsd

⁸ U. o. dicsírvén.

⁹ 1670, 1676: én

¹⁰ U. o. s vén.

25.¹

E világi életünknek sok rendbeli ránk rohanó veszedelmes ostromlásit, melyeket gonoszakaróinknak irigysége, gyűlölsége és rágalmazása szór legkiváltképpen reánk, türésünkkel és szenvedésünkkel fordíthatjuk inkább nagyobb részént el magunkról, hogy nem vélek való ellenkedésünkkel vagy ellenek való tusakodásunkkal. A türésnek, szenvedésnek olaját peniglen az alázatosságnak és szelidségnek ² híg kútjából meréthetjük lágy elménknek tág szájú vödrével hozzánk, ha jól mesterkedünk e dologban: mesterkednünk is kell peniglen, mert csak ez az olaj távozathatja el azt a szívünkhez ragadott bosszúforralásnak rozsdáját tőlünk, amely miatt fonnyad, olvad, fogg kopik és emészlődik mind szívünk, életünk, s amely miatt nem minden ígéretinek rajtunk való bételjesedését is vehetjük el sokszor Istenünknek. Jól int azért az apostol ama szavával bennünket: Türesre vagyon szükségek, hogy az ígéretet elvehessék. És Krisztus urunk ő maga: Tanuljatok tőlem, mert én szelid s alázatos szívű vagyok és nyugodalmat találok lelkeiteknek. S bizony dolog az is, hogy mind lelkét, mind elméjét s életét is megnyugotja a türéssel s a bosszútételnek elviselésével, s keresztyénségének nem kicsiny jelét is adja kész szelidségével ember, Istenre bízván a bosszútételnek és méltatlan szenvedésnek megtorlását s jutalmaadását, melyet magának kíván maga is engedni tőlünk az Ur Isten. Kiki azért a szelidség mellett megnyugodván csendes lelkiismeretin ³ s elhívén magában, hogy igaz jutalomtérítője a bosszútételnek azok igyében az Isten, a kik a bosszútételnek ő szent felségére bízzák állapotját. Így énekeljen azért az ő eféle állapotjakor kiki magában.

Az jóhitú ember szelid e világon,
Senkire nem támad, bár sok bosszút valljon,
Megalégszik azzal, hogy égbe kiáltson,
S inségében fejet ⁴ az Istennek hajtson.

¹ Az 1632–40-iki kiadásban nem volt felvéve.

² 1676: szelidségnek

³ 1676: lelkiismeretire

⁴ 1676: fejét

Mondván óltalmaddal, Uram, hajolj hozzám,
Mert ha megtekinted, nagy az én nyavalyám :
Én szegény fejemet annyira alázám,
Hogy ellenségemnek földig magam hajtám.

A szelidség ellen mostan is nem véték,
Tűrésemmel inkább mind holtomig élek,
Tudván, habjaimban hogy el nem merülek,
Mert segítségedből kész megmentést érek.

Azért te szolgádnak siess óltalmára,
Hogy gonoszság miatt ne jussak halálra :
Csak tégedet várlak lelkem válságára ;
Eltiprott igyemnek bosszúállására.

Vidámits meg immár hitem szerint egyszer :
Hogy elvegye zsóldját a versengő ember ;
Hiveid romlását ne örülje többszer
Ki miatt epedtem én is sok ezerszer.

Vigasztalj meg engem, szolgálodat, Úr Isten !
Mert lelkem te hozzád emelem szüntelen,
Tudván, hogy ép és bőv kegyelem kezvedben,
Mindenekhez, a kik élnek igaz hitben.

Végzetetlen a te jóvoltod mi hozzánk,
Mennyből is e földre néz hív két szemed reánk,
Segítségül azért siess jőni hozzánk,
Hogy meg ne emésszen számtalan nyavalyánk.

Sok Istenek közül, kiket e világ néz,
Nincs senki hasonló hozzád, ki csudát tesz :
Kölcsön erőt mástól és hatalmat nem kérsz,
Mert minden szükségre karod ereje kész.

Oktass útaidra engemet, Úr Isten !
Hogy híven élhessek te isméretedben :
Erősíts engemet a te félelmedben,
Hogy én zsívem áldjon téged igaz hitben.

Dicsirlek is téged örökké szívemből,
Mert jóvoltod hozzám érzettem mindenből :
Hála légyen néked én tőlem vég nélkül,
Hogy megmentél engem halálos inségtől.

Sok irigy barátim, imé elomlának,
Kik gyűlölségekből reám támadának ;
Kikből kiállani, hogy nem is tudának :
Mind fejenként tőled kigyomláltatának.

Mert te, Uram, jó vagy s kész a kegyelemre,
Kik tehozzád térnek s néznek intésedre :
De sok türés után ha térsz büntetésre,
Gonoszok hajtatnak veszedelmes részre.

Te nagy jóvoltodért állj fogadásidba
És könyörülj rajtam sok nyavalyáimba :
Szolgádat részeltessd szent áldomásidba
És szolgálód fiát ne hagyd habjaiha

Hogy a kik gyűlölnék s életemet bánják,
Legyenek előtted azok gyaláztattak ;
Sok jelekből rajtam szemekkel is lássák,
Hogy szeretsz s vermemet ők héjában ássák.

(1670-iki kiad. 182—8. l. ; 1676-iki kiad. 315—26. l.)

26.¹

A kilenczedik Psalmusból a régi időnek boldog állapotját veti e mostani idő állapotjának boldogtalanságával és soványságával össze, törekedvén könyörgése által Isten előtt, hogy ő szent felsége haragjának megengyhítéséből pihenést adjon sok nyavalyáinkban s megörvendeztessen bánatinkban.

Kegyes Jehova, tekints reánk mennyből,
Kik rád kiáltunk keseredett szívből :
Ments meg éltünket a sok undok bűnből,
Nagy kegyelmedből.

¹ Az 1632—40-iki kiadásba nincs felvéve.

Légy azon kedvvel hozzánk, romlottakhoz,
 A melylyel voltál régi atyáinkhoz,
 Kik folyamodtak úgy te irgalmadhoz,
 Mint ércoszlophoz.

Éltek sok időt szép ékes vénséggel,
 Tagjok erős volt, gyomruk egészséggel:
 Ő szomszédjokkal laktak békességgel
 Nagy csendeséggel.

Szeretet köztök zöldelt nyájassággal,
 Törvényt ítéltek tiszta igazsággal,
 Téged szolgáltak szorgalmatossággal,
 Háládással.

Állott nagy rendben fiok és leányok,
 Ölkben tartván édes unokájok;
 Bort, buzát bővön teremt ő munkájok,
 Termett gyümölcsfájok.

Sok száz esztendők mikor így elmúltak,
 Kedves halálban mintha elalúttak;
 Koporsójokba, mint újult hunnyokban
 Vigan járultanak.

De a frigyedet mi velünk megszegéd,
 Mert sok bününket szemünk közé vetéd:
 Minden jótéted rólunk el-leszedéd
 S ládádba rekesztéd.

Mi jönkat mondjuk, te reád támadván?
 Vesződünk, bolygunk, vagyunk nagy bádgyadván:
 Mezitelenek, szégyenben bújdosván,
 Sok bút kapdosván.

Szörnyü gyűlölség köztünk nevededik,
 Vér ő vérével pöröl s ellenkedik,
 Előmenetén búsul s irigykedik,
 Kegyetlenkedik.

Mi esztendeink folynak gyorsasággal,
Mert haragodat érzik buzgósággal :
Edgyek álminkkal hasonlatossággal,
Által mulással.

Ha ki közülünk nyólczvan esztendőt él,
Nagy boldogságot annak sok nép ítél ;
De mely sok búval adassék ez kis czél,
Látja, a ki él.

Rakodtak vagyunk minden nyavalyával,
Erőtlen testünk, szívünk fájdalmával :
Ellenségünk ront néha szidalommal
S néha kardjával.

Számlálhatatlan kinunknak nagy vólta,
Te haragodnak méltó rajtunk vólta :
Fénylik te nálad titkos bennünk vólta,
Mint napfény vólta.

Ah, Uram, Uram, térj meg kegyelmedre !
Régenten szokott kegyes törvényedre :
Adj egy kis időt megpihenésünkre,
Csendességünkre.

Ne tedd nagyobbá bűnünk irgalmadnál,
Gonoszságunkat a te jóvoltodnál,
Melynek szikrája tisztább e világnál
S undokságánál.

A mely kis időnk ide elő vagyon,
Ily romlásunkra kérünk ne maradjon :
Atyai vóltod benne feltámadjon
S reánk áradjon.

Földjük azokban el nyavalyáinkat,
Te víg vóltodból szomorúságinkat,
Kik ez ideig nyomdosták nyakunkat
És tagainkat.

Mi érdeminkért, igaz, semmi jóval,
Nem vagy adósunk, de sőt hév pokollal;
Arra ne siess, hogy a szerént fizess¹
Nagy kemény zsólddal.

De a Krisztusért, kit mi értünk adál;
És bűneinkért meghalni nem szánál,
Emeld fel fejünk és irgalmazz nekünk,
Mi jó Istenünk.

Dicsiretedért hogy vígan számlálván,
Kevés napinkat elméinkben tartván,
Te rád mind éjjel és nappal kiáltván,
Hálákat adván.

(1670-iki kiadás 188—193. l.; 1676-iki kiadás 326—335. l.)

27.²

Oltalomért és a kísérteteknek eltávoztatásáért való
esedezés.

Nincsen segítségem
Kivüled, Istenem!
Vagy én hív vezérem,
Jótéted hirdetem:
Őrizd éltet, neveld hitet,
Félnem ne hagyj s búval élnem.

Vagy ülök, fen járok,
Fekszem, vagy ballagok,
Lovon avagy gyalog,
Hon vagy kinn sétálok,
Rád kiáltok: tiéd vagyok
És óltalmat tőled várok.

¹ 1676: Hogy a szerént fizess, arra ne siess.

² Az 1632—40-ki kiadásba nincs felvéve.

Tégy velem kegyesen,
 Ki kérlek kedvesen,
 Ne hagyj szerelmesen,
 Bűnben fekélyesen :
 Ördögtől ójj kegyelmesen,
 Tört rám fojtván ne vethessen.

Késérts, de ne sebhits,
 Lelkembe ne rémíts :
 Vétkekkel ne buríts,
 De szentséggel újíts :
 Áldj, vidámits, el ne taszíts,
 Építs és kedved szerént taníts.

Te fiad érdeme
 Nékem ezt megnyerje,
 Kinek ő szent vére
 Lelkünknek ép bére :
 Mindent megnyér,¹ a miket kér,
 Nem vér, de vígan hozzánk tér.

(1670 : 193—4. l. 1676-iki kiad. 335—7. l.)

28.²

Ez következő éneket Báthori Sigmond fejedelemnek csinálta vólt és Kátaj Györgytől küldötte³ bé kevés napokkal azelőtt néki, hogy Havasalföldéből Szinán Vezér Basát 1595. esztendőben kikergette, diadalmat vévén hadán a Duna mellett Gyirgyónál.⁴

Jójj mellém, szent Isten !
 Mert kivüled nincsen
 Reményem, segedelmem :
 Lássá ellenségem
 Teljes hadam, népem,

¹ 1676 : Mindent nyér.

² Az 1632—40-iki kiadásból hiányzik e költemény.

³ 1676 : küldette.

⁴ Az 1806-iki kiadás előtt e felírat áll :

Nem Báthori Sigmond, hanem Isten győzé :
 Szinán vezér basát Dunán által üzé.

Hogy vagy hű fejedelmem :
 Kinek nagy nevébe
 És vezérlésébe
 Köt szablyát fel seregem.

Emelj te is zászlót,
 Ne légyen rémült, holt
 Szivemben lengő hitem :
 Hogy azt követhesse,
 Szüntelen nézhesse
 Szememmel tekintetem :
 Elmémet vezérlje,
 Mihelyt valamire
 Szándékomat téritem.

Ha ezt megnyerhetem,
 Ottan nem félhetem
 Ellenségem fegyverét :
 Nem kell is kívánni,
 Hogy siesse adni
 Szomszédom segítségét :
 Semmi s közérővel
 Törhetem veled el
 Ellenségemnek fejét.

Nem éles kard éli
 Tudom győzi s veri
 Ellenségem seregét :
 Hanem a te karod,
 Azholott akarod,
 Hogy kinyújtsa erejét :
 Mihelyt megijeszted,
 Szörnyen elterjeszted
 S futván hányja fegyverét.

Szoktass arra azért,
 Hogy tudjak mindenért
 A te erődhöz esni :
 Ki csalhatalatlanul
 Hozzánk mennyből járul,

Nem szokott is megkésni :
 Annak, ki hitivel
 S kész készületivel
 Tudja járt után lesni.

Te légy hitem czélja,
 Lelkemnek pánczélja,
 Szablyám éli, aczélja
 S így bátor lehetek :
 Semmit nem félhetek
 S dolgomnak nem lesz héja :
 Terjed merészségem,
 Rémül ellenségem,
 Romolván kardja s íjja.

Népe sokaságában,
 Szekere számában
 Ámbár ő dicsekedjék :
 Neved erejében,
 Akarom, mindenben
 Hogy én lelkem örvendjék,
 Nagy bátran élhetek,
 Nyertes is lehetek
 Csak kedved nékem fényljék.

Krisztus főhadnagyom,
 Ki nevében vagyon
 Szándékom eredeti,
 Te birj és vezérelj,
 Tanácsomban nevelj,
 Folyjon jól dolgom rendi :
 Tarts meg seregedet,
 Szenteljéd népedet,
 S légyen előmeneti.

29.

Az jó emlékezetű, vitézségben és istenes életben gyönyörködő, Tekintetes és Nagyságos Homennai István¹ uram kértére csinálta e következő kis éneket.²

Nóta : Siralmas nékem idegen föld.

Igaz általút,
Jókkal forró kút,
Csak te vagy Ur Isten!
A ki veled jár,
S áldást tőled vár,
Abba hült szív nincsen.

Eleget forog
S csaknem tántorog
Szorgos gondolatunk:³
De mi hasznunkra
Kivüled jónkra
Módot s helyt nem látunk.

Ég, tűz, tenger, föld
S ezekben mi költ,
Mind hatalmadban áll:
Kiből mit akarsz,
Terem s terjed az,
Kedved hátra nem száll.

Méltó egyedül,
Hogy téged szívből
Hát minden szeressen,
Kedves táplálást,
Mindenben áldást,
Csak tőled vehessen.

¹ Mindkét kiadásban így! Homonnai helyett.

² Az 1806-iki kiadásban »két éneket« van. Az 1632—40-iki kiadásban nem volt meg.

³ 1676: gondolatnak.

Engem is, Uram!
 Táplálj untalan
 Lelki kenyereddel:
 Áldd élted folytat,
 Ne hagyd fogytát,
 Bőséges kedveddel.

Hittel erősíts,
 Tarts, őrizz s építs,
 Mellőlem el ne állj:
 Fegyveres harczon,
 Kétes piaczon,
 Hitemtől el ne állj.

Az hitnek éli,
 Bátran metéli
 Ellenségek tagját:
 Vesztí, tompítja,
 Töri és rontja
 Kopja jár,¹ kardját.

Jephte, Gedeon,
 Dáviddal Sámson
 Ez által éltenek,
 Sok ellenséggel,
 Keserves kézzel
 Vini nem féltének.

Ha reám is néz
 Ebből mi kis rész
 Szent áldomásodból:
 Tőlem el ne vedd,
 Sőt nagyobbá tedd
 S neveld áldásodból.

(1670 : 197—199. l. ; 1676-iki kiad. 341—345. t.)

Igy sajtóhibából, bizonyára *kopjáját* helyett.

30.

Ebben az Istenben való igaz hitnek kiabrázott természeti és ereje ajánlása mellett Isten előtt kellemetes penitentia tartásunknak jó reguláját is eszünkben vehetvén, bűneink bocsánatjáról való törekedésünkre s a Christusban való igazulásunknak bizonyos módjára is tanuságot vehetünk.¹

Nem lehet szebb dolog az ² keresztyénségnél,
Az Isten igéjén fundált igaz hitnél
S az a mondás igaz lehet mindeneknél,
Hogy az igaz ember igaz hitiből él.

Az hit indít bennünk isteni szerelmet,
Szeretetből való fiui félelmet,³
Igéjéhez való szelid engedelmet ⁴
S jó cselekedetre való kész figyelmet.

Hittel követhetjük ⁵ Isten akaratját,
Vévén igéjével ajánlott szent fiát,
Ki nélkül senkinek idvösséget nem ad,
Ahoz való eszközt mert csak ő belé zárt.

Isten ajándéka s mennyből száll ez szép kincs,
Hol ez gyökeret vér, ott semmi kétség nincs :
Bár csak Ábrahámnak példájára tekints
S hasznos magot onnan lelked kertében hints.

Nem rest az igaz hit és nem hívolkodik,⁶
A szeretet által épít s dolgolódik,
Az Ur szavátul ért s azon forgolódik,
Távoztassa, mivel igéje kotródik.

¹ Az 1670. és 1676-iki kiadásban e helyett a következő czím áll :
»*Christianae pietatis et almae fidei succincta commendatio.*»

² 1670, 1676 : a

³ 1670, 1676 : szelid engedelmet.

⁴ 1670, 1676 : Igéjéhez való fiui félelmet.

⁵ 1676 : követhettük.

⁶ 1670, 1676 : hívolkodik.

Sok szép ígétit ¹ vizsgálja s szemléli,
 Hiv fogadásiban bizodalmát veti,
 Kikben kétségekkel lelkét nem terheli,
 De sőt reménységét ellenek neveli.

Hiszi bizonyosan büne bocsánatját,
 Kit ingyen hiveknek Atya fiáért ad,
 Tudja, hogy azoknak ördög s pokol nem árt,
 Kiket Krisztus vére feredőjében ² márt.

E szép feredőben ³ tisztul, mosakodik,
 Vétkeiknek ⁴ szennye mikor sokasodik:
 Egyéb érdemmel is csak ebből rakodik,
 Kivel ⁵ dicsőségben lelke bódogodik.

Böcsületben légyen nálunk azért az hit,⁶
 Kedvre Isten előtt mert mindent csak e vitt
 S e nélkül Felsége nem szeretett senkit,
 Bizonyságul erre ha bévesszük szentit.

Zsidókhoz irt levél bővön megmutatja,
 Mely gyümölcsös légyen az hit állapotja;⁷
 A ki nyereségül ezt mennyből kaphatja,
 Magát dicsőségben véle avathatja.

Méltó hát ez ⁸ kincsért szívből törekednünk,
 És egyebet érte mindent hátravetnünk,
 Kiben naponként is úgy kell nevedednünk,
 Hogy gyümölcsözzhessék idvösséggel lelkünk.

Ezt az idvösséget Krisztusban lelhetjük,
 Ha bizodalmunkat érdemében vetjük,
 Lelki italunkat ⁹ tőle kinyerhetjük
 Élő kenyerünknek csak magát hihetjük.

¹ 1670, 1676: igiretit.

² 1670, 1676: főrödőjében.

³ U. o. főrödőben tisztul s m.

⁴ Vétkeinknek.

⁵ U. o. Jutalmunkat tőle meríthetjük | S élő

⁶ Kiben,

⁷ 1670, 1676: az igaz hit.

⁸ U. o. a hit állapotja.

⁹ U. o. e

Atyával s lelkével övé az ¹ dicsőség,
 Kegyelmességében nincs, nem is lészen vég,²
 Ha vádol bennünket egyfelől szegénység,³
 Biztasson másfelől bennünk ⁴ ép reménység.

Igy az igaz hittel jól kereskedhetünk,
 Istennek ⁵ kedvével megerősödhetünk,⁶
 Áldást átok ⁷ helyett lelkünknek vehetünk
 S az veszedelemtől ⁸ megmenekedhetünk.

(Az 1632—40-iki kiad. 87—93. l.; 1670: 204—8.; 1676. 353—9. l.)

31.⁹

Kit más kérésére csinált az Szüz Mária énekiből,
 melyet egy kép mellett küldtek ajándékon egy pápista
 fő asszonynak.¹⁰

Szüz Mária lakozván Nazaretben,¹¹
 Életit viseli nagy szelédségben,¹²
 Esék hitért Isten kedvében,¹³ |
 S küldi ¹⁴ angyalát hozzá követségben.¹⁵

¹ 1670, 1676: a

² Kegyelmességekben nincs s nem is

³ 1670: egyfelől minket rút szégyenség, 1676: — — — szegénység.

⁴ 1670, 1676: benne.

⁵ 1670, 1676: S Istennek.

⁶ 1670, 1676: megékesedhetünk.

⁷ 1670, 1676: azok;

⁸ 1670, 1676: S a veszedelmektől.

⁹ A »R.« codexben sorszáma: 32.

¹⁰ Az 1670- és 1676-ki kiadás 208. és 359. l. e czím hiányzik és helyette a következő felirat van: »Cantici Beatae Mariae virginis paraphrastica explanatio.«

¹¹ 1670, 1676: Nazaretbe.

¹² U. o. Életét viseli szép szelidségbe.

¹³ U. o. Ingyen az Istennek kedvébe.

¹⁴ U. o. küldvén.

¹⁵ U. o. követségbe.

Álmélkodó csuda hért monda neki: ¹
 Szent lilektől kezdene ferhesülni, ²
 S fogná ő azt az Isten fiat szülni, ³
 Ki Dávid székiben kezdene ülni.

Üdvöz ⁴ légy mond: Mária és légy áldott,
 Mert az Úrnak kedve reád áradott,
 Te méhedben áldott gyümölcsöt adott
 S betöltötte, az ⁵ mit régen fogadott.

Szüztul ⁶ akarta légyen születése,
 Az ki az hiveket üdvözíthesse: ⁷
 Ez az én szóm szivedet ne rémitse, ⁸
 Sőt örömrre te elmédet ébřitse.

Ejté gondban Máriát ez ⁹ követség,
 De szívében nem ötlék ¹⁰ semmi kétség,
 Hála adásra sem lőn benne restség, ¹¹
 Így ¹² ű lett az szelédség.

Az én lelkem az Urat magasztalja,
 Híveihez irgalmasnak is vallja,
 Követségét engedelmesen ¹³ hallja,
 Örvendező lelkemet bú nem falja. ¹⁴

¹ U. o. nagy hirt mondata néki.

² U. o. hogy lélektől kezdene terhersedni.

³ U. o. S fogna tőle Isten fia születni.

⁴ U. o. Idvöz.

⁵ 1670, 1676: S bétöltötte így.

⁶ U. o. Szüztől.

⁷ U. o. A ki az Izraélt idvözíthesse.

⁸ U. o. Én szóm azért szivedet ne rémítse.

⁹ U. o. e.

¹⁰ U. o. esék.

¹¹ 1670, 1676 Nem lőn áldásra is ő benne restség.

¹² U. o. Így szólítá őtet a szép szelidség.

¹³ U. o. engedelemmel.

¹⁴ U. o. És tetszését mindenkben javulja.

Ő szolgáló leányát megtekinti
S hogy alázatosnak szívében leli:
Minden nemzetek előtt előlvevé
És boldognak érette nevezteté.¹

Felvevé és emelé az szegényeket,²
Levetvén székébül az³ kevélyeket,
Javaival betölté az éheket,
Üresítvén gazdagoknak köbleket.⁴

Irgalmárul magát emlékeztette,⁵
Az Israel azért kedvében vevé,
Mint saját gyermekit⁶ tartá, neveli⁷
És király dicsőségire emeli.⁸

Az⁹ mint megesküdt vala Ábrahámnak
És utána az ő maradékának:¹⁰
Nem lőn hia¹¹ igaz fogadásának,
Mert bü¹² voltát kiönté¹³ áldásának.

Ez áldásért azért ő tiszteltessék,
Kibül¹⁴ minden hive¹⁵ is részeltessék,
Sziveinkben¹⁶ öröm gyököröztessék¹⁷
S lelkünk üdvösséggel¹⁸ ékesíttessék.

FINIS.¹⁹

(R. cod. 174—5. l., 1670: 208—10. l., 1676-iki kiad. 359—364. l.)

¹ E helyett az 1670, 1676-ki kiadásokban:

Megtekinté alázatosságomat,
Kit kedvéből én erkölcsömben adott,
Melyért engem boldognak is mondatott,
Kegyelméből fel is magasztaltatott.

² U. o. Elővvé így ő a szegényeket.

¹¹ U. o. hja.

³ U. o. székekből a.

¹² U. o. bő.

⁴ U. o. 1670: kebleket.

¹³ U. o. nyujtá.

⁵ 1670, 1676: Irgalmáról magát
emlékezteté.

¹⁴ U. o. kibén.

¹⁵ U. o. hívó.

Israelt — vevé

¹⁶ U. o. szívünkben.

⁶ U. o. gyermekét. 1676: gyermeket.

¹⁷ U. o. gyökereztessek.

⁷ U. o. nevelé.

¹⁸ U. o. idvösséggel.

⁸ U. o. És királyi dicsőségre emelé.

¹⁹ A Radvánszky-codexben ez az
utolsó darab.

⁹ U. o. A.

¹⁰ U. o. maradékinak.

32.¹

Az Evangéliom recitálása után, minekelőtte az igének magyarázatjához kezdene a tanító, ezt az három versecskét és énekecskét az ő nyelveken éneklik a csehek, melyeket azon ige folyásával és azon nótára így magyarázott meg. Az első vers az Atya Istennek személyét, a második a Fiu Istennek, a harmadik a Szent Lélek Isten személyét illeti.

Mi Urunk s édes atyánk!
Add nekünk szent lelket,
Szent Fiadért közöld is
Ugy velünk bő kedvedet;
Hogy ismérhessük éppen
Te igaz törvényedet
És hamis tudománytól
Ójjuk is szent igédet.

Krisztus! ki hívednek
Küldtél mennyből Szent lelket,
Kiket atyád öröktől
Választott és eljegyzett;
Nekünk is azon lelket
Mostan közinkbe küldjed,
Ki által szent igédben,
Ismérjünk éppen téged.

Óh szent és édes lélek!
Légy mi kedves vendégünk,
Ki sok kincscsel gazdag vagy,
Lakozzál együtt velünk,
Készíts nyelvet szóllásra,
Adj kedvet tanulásra,
Hajts fület a hallásra,
Gyűjts szívet megtartásra.

(1670: 211—2. l., 1676-iki kiad. 364—7. l.)

¹ Nem volt meg az 1632—40-iki kiadásban.

33.¹

Post concionem dicenda.

Adjunk hálát Istenünknek,
Velünk jól tölt teremtőknek :
Iffiak, menyek, kis gyermekek,
Hallgatói igéjének,
Ki most minket legeltetett,
Szent igijével éltetett.

Mi is öreg² népek s vének,
Szolgáljunk ő Felségének
S könyörögjünk szent nevének :
Kedvezzen éltünk vétkének.
Mondván : Uram vagy hatalmas,
Légy azért nekünk irgalmas.

Vigasztalj meg keservünkben,
Segélj minket szükségünkben,
Emlegess is esetünkben³
Erősíts kísértetünkben :
Tölts bé nekünk fogadásod,
S tartsad rajtunk áldomásod.

(1670: 112—3 l. 1676-iki kiad. 367—8. l.)

Az 1632—40-ki kiadásba nem volt felvéve.

² 1676: örög

³ 1676: életünkben, 1806-iki kiad. Emelgess is esetünkben.

VI.

KÖLTEMÉNYEK

CATO BÖLCS MONDÁSAI ALAPJÁN.

1.

*Nil temere uxori de servo crede querenti,
Saepe elenim mulier, quem coniunx diligit, odit.*

(Fogalmazat.)

(Cato I. 8.)

Ne hid(j) mindenkor az asszony állatnak,
Jámbor szolgákra ha panaszkodnak ;
Nem is kell helt adni kívánságoknak,
Hogy ² igaz szolgáját érte megúnják.

Az asszonyállat azt nem kedveli,
Melyet az férje leginkább szereti :
Mindenkor az ellen haragját neveli
S végre férjét is érte meggyülöli.

Ez világon vad s gonoszabb állatoknál,
Asszony ³ állatoknak kegyetlen haragnál,
Nem is mondhatnál mérgesebbet annál,
Mikor megbúsul(t) haraggal előtted áll.

Asszony állatoknak csudás ő elméjek.
Mint ⁴ lassú viznek tekergős örvények :
Magokban eloszló haraghozó mérgek,
Ne csudáld, hogy halvány miattok az férjek.

¹ Az eredetiben ez idézetek nincsenek megjelölve.

² Törölve : mindjárt.

³ Tör. utána : embereknek.

⁴ Tör. az.

Férjének nem nézik az ő becsületit,
 Ha látja jönnie kedves jó vendégit,
 Mindenben mutatja becsstelenségit,
 Morogva készíti minden főzelékit.

Asszony ¹ ha haragszik mérgében reszket,²
 Akkoron gonoszság szívében ver fészket:
 Átkozza és szidja az nyavalyás férjét:
 Kivánja szegínnék egy órában vesztét.

Hogyha neki ³ tisztességhez férne,
 Búsult állapotban ⁴ tudja mit cselekedne,
 Ha férjének élte zsinóron lehetne,
 Haragjában ⁵ ő mindjárt elmetszene.

Nem ok nélkül mondja Salamon könyvében:
 Férfiat, ezer közül, talált az seregben,
 De tökéletes asszonyállatot egyet sem,
 Ki természetiben volna mint az napfény.

Némely asszonyállatok tisztesség kívánók,
 Czifrázásokban mód nélkül valók,
 Szerelmeskedésben igen bemerülők,
 Ne csudáld, hogy bomlik farokon az hámjuk.

Jámbor s tökéletes ⁶ asszonyemberek
 Magokra ez verseket ne terjesszék:
 De sőt ez verseket nagyra becsüljék,
 Csak ⁷ gonosz asszonyállatok erkölcsére értsék.

(S.-K. cod. II. 7. 1.)

¹ Előtte iör. Mert.

² Előtte tör. ugyan.

³ Tör. utána: az.

⁴ Tör. ki

⁵ Törölve: azt

⁶ Törölve: csendes

⁷ Előtte törölve: Hanem.

2.

Az gonosz asszonyállatról.

(Második kidolgozás.)

Asszonyállat¹ ha haragszik ugyan reszket,
 Akkoron gonoszság szívében ver fészket:
 Átkozza, szidja nyavaliás férjét,
 Kivánja szegénnek egy órában vesztét.

Asszonyállat azt nem kedvelli,
 Melyet férje leginkább szereti,
 Mindenkor az ellen haragját neveli,
 Végre férjét is érte meggyülőli.

Világon vad gonoszabb állatoknál,
 Asszonyállatoknak kegyetlen haragnál,
 Nem is mondhatsz mérgesebbet annál,
 Mikor megbúsul(t) haraggal melletted áll.

Asszonyállatoknak csudás elméjek,
 Mint lassu viznek tekergős örvények,
 Magokban eloszló haragos mérgek:
 Ne csudáld, hogy halvány miattok férjek.

Férjének nem nézik ő becsületit,
 Ha látja jönnie kedves vendégit:
 Mindenben mutatja böcstelenségit,
 Morogva készíti ő főzelékit.

Hogy ha nekik tisztességhez férne,
 Busúlt állapotban tudja mit cselekedne,
 Ha férjének élete zsinóron lehetne,
 Haragjában azt mindjárt elmetszene.

Nem ok nélkül mondja Salamon könyvében:
 Férfiat ezer közül talált egy seregben,
 De tökéletes asszonyállatot egyet sem,
 Ki természetiben lenne mint az napfény.

¹ Az előtte állott »Gonosz« szó törölve.

Nem gondol urával, széllel futos,
 Noha kis subája prémes és nyusztos,
 Eső vitzől pegyvét süvege lustos,¹
 Féketője leesett, haja csuportos.

Rágalmazza asszonyállat szomszédit,
 Dicsíri magához hasonló kevetőit:
 Urára morog, hogy nem készíti étkit,
 Melyre hihassa k . . . tó barátit.

Felette való tisztesség kívánó,
 Morgolódó mód nélkül való,
 Kényességében igen bemerülő,
 Az farán hámja igen lecsüggő.

(S.-K. c. II. 5. 1.)

3.

Az jó asszonyállatról.

I.

Nagy Isten ajándéka,
 Kinek jó házastársa
 Ő Felségtől adatik.
 Házában az nyugszik,
 Csendesen nyújtózik,
 Elméjében nem bágyad,
 Marhája szaporodik,
 Pénzivel rakodik
 Szekrénye tárházában.

Mint lángozó gyertya
 Aranyos tartóban
 Világosan égdegél:
 Így az jó feleség
 Házában férfinak
 Gyönyörű(ség)² ékesség,

¹ lueskos.

² törölve: ség.

Szépsége jámborság,
Tökéletes jóság,
Csendes alázatosság.

Az részeges asszony
Ostorul adatik
Istentől az férfinak :
Mert nincs békessége,
Feslett rossz erkölcsé
Ha jut néha eszébe :
Széllal alá fel jár,
Hogy fejét nyomja kór,
Bujdosik elméjében.

(S.-K. c. II. 30. 1.)

4.

Az jó asszonyállatról.

II.

Nagy Isten ajándékja,
Kinek jó házastársa
Ő Felségtől adatik :
Házában az nyugszik,
Csendesen nyújtózik,
Elméjében nem bágyad,
Marhája szaporoszik,
Pénzével rakodik
Szekrénye tárházába.

Mint lángozó gyertya
Aranyas tartóban
Világosan égdegél :
Igy az jó feleség
Házában férfinak
Gyönyörű szép ékesség ;
Szépsége jámborság,
Tökéletes jóság
Csendes alázatosság.

(U. o. II. 6. 1.)

1 Törölve utána e sor : Testén egészsége

5.

Más.

Asszony embernek szemérmessége,
 Jó erkölcs az az ő szépsége,
 Urához való engedelmessége :
 Fegyhetetlen (*így*) az ő jámbor élete.

Asszonyállat magát kedvessé teszi,
 Szeretettel¹ magához szeligyíti,
 Engedelmességgel hozzá édesíti,
 Becstelenségtől ő urát félti.

Él² urával szépen, nagy boldogúl,
 Életit viseli tisztán és szentül,
 Mindenkor házban cseléd között ül,
 Rokkáján ülven kézben orsója perdül.

Ura ágyát szépen felékesíti,
 Jámborságnak selymével szépíti,
 Szentségnek bársonyával öltözteti,
 Szemérmességgnek paplonával fedezi.

Az olyan asszony az ő urát,
 Gyönyörűséggel hosszabbítja óráját,
 Tartóztatja tőle minden ó bűjét,
 Felejteti vele mérges haragját.

Mint az olajfáknak terjedt ágai,
 Gyermekeit isteni félelemben neveli,
 Oktatja s tanítja, őket ékesgeti,
 Jó erkölcsre szoktatván szelidíti.

(S.-K. c. II. 6. 1.)

¹ Törölve utána : urát.

² Tör. utána : férfival.

6.

Uxorem fuge ne ducas sub nomine dolis.

(Cato III. 12.)

(Fogalmazat.)

Feleséget ne végy magadnak jószágért,
Sem penig ¹ drága friss aranyas ruháért,
Szeressed asszonyállatot jó erkölcséért,
Szemérmes jámbor s tökéletességéért.

S ki jószágért veszen asszony állatot,
El kell szenvedni ² morgolódásokat,
Békével nem tűrhetik ³ utált lakásokat,
S gyakran pálcza is kenegeti hátokat.

Aféle embernek étele sem esik jól,
Mikor felesége haraggal dúdol,
Noha tetteti az férje s neki szépen szól,
De azért ⁴ mérge testiben széleloszol.

Szemére hányja mindennapi költségét,
Hogy sokat költ, hozzá nem keres többet,
Izzasztja, erőlteti szegénynek az fejét,
Előle kiúzi, nem szánja az vesztét.

Jobb eféle házasságot elkerülni,
Egész életében nőtelenül lenni,
Hogy sem ez világon bú bánattal élni,
S gazdag asszonyállattal magát kötelezni.

Boldog Isten, kik sokan vannak effélek,
Kiknek nyakokon vadnak ilyen kötelek,
Nagy háborúság miatt elvész az eszek,
Mert egész életekben nem békességsek.

Törölve utána : nagy.
Tör. : neki.

¹ Tör. : vele.
⁴ Tör. : az.

Az olyan embernek nincs gyönyörűsége,
Élete folytában nagy keserűsége :
Feleségének ha jut gonosz erkölcsé eszébe :
Mindjára * nagy bánat érkezik szívébe.

Noha tetteti felesége előtt, hogy örül,
De szemével gyakran reája kakucsol,
Ha látja, hogy bortul orcája pirosul,
Vigságát elhagyja, féltében melléje ül.

Szegény alázatost jobb feleségül venni,
Jó erkölcsén gyönyörkedvén nyugodni,
Hogy sem nagy konyhájú asszonyt csókolni,
Hat lovó szekeren nagy suhajtozván ülni.

Ilyennel az Isten jobban megáld
S csendes étellel tégedet meglát :
Bű bánattal éltedet távoztat,
Semmi keserűsége neked okot nem ád.

(S.-K. c. II. 8. 1.)

7.

Uxorem fuge, ne ducas sub nomine dotis.

(Második kidolgozás.)

Feleséget ne végy magadnak jószágért,
Sem penig pénzért s aranyas ruháért :
Szeressed csak őtet drága jó erkölcsért,
Szemérmes, jámbor s tökéletességért.

Ki jószágért veszen asszonyállatot,
El kell szenvedni morgolódásokat,
Nem tűrhetik azok együtt lakásokat,
Ha szintén pálcza is üti az hátokat.

Mit az ura végez, azt visszaczáfolja,
Emberek előtt vele visszahazudtolja :
Ha becsületi vész, azt ő nem gondolja,
Csak boszuját urán tölthesse s torolja.

Dul-ful ő magában, nincsen soha kedve,
Ha az férje elkölt ládából pénzébe,
Mindenkor morgódik nyavalyás férjére,
Akarván tánért is haitani fejére.

Szemire hánya minden nap költségét,
Hogy sokat költ s hozzá nem keres többet :
Izasztja s fárasztja gonddal ő elméjét,
Előle kiüdvén, nem szánván ő vesztit.

Férjének nem nézi az ő becsületit,
Ha látja jönne férje jó vendégit,
Mindenkor mutatja ő böcstelenségit :
Morogva készíti minden főzelékit.

Azon asszonyállat nem mutatja kedvét,
Melyet az férje leginkáblan szeret,
Haragját neveli az ellen, ha lehet,
Végre férjet is mással is gyűlöltet.

Mert ha haragszik, mérgében ő reszket,
Akoron gonoszság szívében ver fészket :
Átkozza és szidja az nyavalyás férjét,
Kivánja szegénnek egy órában vesztét.

Hogyha nekie tisztességhez férne,
Busult állapotban ő mit cselekedne :
Ha férjének élte sinóron lehetne,
Haragjában ő azt mindjárt elmentszene.

Afféle embernek étele sem esik jól,
Mikor felesége haraggal dudol,
Noha teteti férje és neki szépen szól :
De azért mérge testében széleloszol.

Jobb ily házasságot neki elkerülni,
Egész életében nótelenül lenni,
Hogy sem ez világon bubánattal élni
S gazdag asszonynyal magát kötelezni.

El kell nekie mindenekeket türni,
 Ha pénzében akar valamit költeni,
 Feketét fejérnek kell mindent mondani,
 Járomba ha fogja, nyakát ott tartani.

Hire nélkül nem mer szomszédjához menni,
 Mindjárt másokhoz tudja ő toldani :
 Böcstelenséggel fogja ő illetni,
 Az hon akarátja, ott kell neki ülni.

Boldog Isten, mily sokan vadnak effélék,
 Kiknek nyakokon vannak ily kötelek,
 Nagy háboruság miatt elvesz az eszek :
 Mert egész életkben nem békeségesek.

Az olyan férfinak nincs gyönyörűsége,
 Élete folytában nagy keserűsége,
 Felesége ha jut s gonosz volta eszébe,
 Mindjárt az bánat férkezik szívébe.

Felesége körül tetteti hogy örül,
 De szemiben gyakran, ha lehet, kakucsol,
 Ha látja bortul orczája pirosul,
 Vigságát elhagyja, féltében meléje ül.

Dicsiri, hogy nem volt szebb s jobb felesége,
 Előbb feleségét ócsárlja előtte ;
 Emeli az pohárt, csókolja féltébe :
 Ő mint oroslány ül neki ölibe.

Ifjakkak, özvegynek jobb feleségül venni,
 Jó csendes erkölcsén gyönyörködven nyugodni,
 Hogy sem nagy konyhájú szép asszont csókolni,
 Hat lovó szekeren suhajtozván ülni.

Keress te magadnak csendes jó leányzót,
 Ne nézz nagy cifrára, jószágó s gazdagot ;
 Ha szelid és jámbor, mindent megtalálsz ott,
 Megáld az Isten mindennel házaot.

8.

*Tranquillis in rebus quae sunt adversa caveto.
Rursus in adversis melius sperare memento.*

(Cato IV. 26.)

Jó szerencsében magadat el ne higyj,
Mert oly az szerencse, mint az gonosz mirigy:
Látja, hogy másnak jó, ő ahoz oly irigy,
Nincsen semmi jóra ő közöttök az frigy.

Mert az szerencsének az ő kerekei,
Mely felyül vagyon, hamar alul ejti,
Az ki alul vagyon, felül helyhezteti,
Udvar tisztinek is így vagyon keleti.

Gonosz szerencsétől magát oltalmazni,
Reménséged legyen, ha kezdesz elesni,
Sáfár példájával magadat biztatni,
Mikor erős számot tőled kezdenek venni.

Számadásban ha engednek, fel ne fualkodjál,
Felebarátoddal meg ne haragudjál,
Adósságod felől vele megalkudjál,
Uradnak haragját fejedre ne vonjál.

Ne húzzanak szolgálai kegyetlen tömlöczben,
Kiknek semmi jóval nem voltál éltedben,
Barátságtalanul éltél mind ezekben,
Mammonbul te szedtél magadnak kebledben.

Irigy most ez világ, azt minden jól tudja,
Torkos tisztartókon minden szem láthatja,
Mihent valamit lát, ő hamar elrántja,
Ládája fenekét predával takarja.

Mostani tisztartók csak az pinzt gyűtésben,
Követik magokat hamis keresetben,
Nem nézik azt jól meg¹ mint élnek az² tisztben,
Tisztbül³ leesvén hevernek tömlöczben.

¹ Törölve utána: hogy

² Tör.: székből

³ Törölve előtte: Székből

Uroknak nem nézik sok kárvallásokat,
Csak ők tölthessék meg buzával kasokat,
Pénzzel rakhassák meg vászonyos zsákokat,
Takarhassák el sok nyert prédájokat.

Urok marháját eladják jó pénzen,
Pénzt magoknak tartják erszényekben,
S forgódik az sok ruha szerzésében,
Szekrénynyel küldözik másuvá szekérben.

Tisztviselésekben barátságtalanok,
Atyafiaihoz haszontalanok,
Gazdag helyen ülven felfualkodók,
Kevélségekben ember nem becsülők.

Okosak legyetek, tisztartók, ti ebben :
Sok barátotok legyen ti nektek az tisztben,
Mikor számadásra juttok mind ezekben,
Mellettetek fogjanak igaz igyetekben.

Ne járjatok úgy, mint az gonosz sáfár,
Melynek közel voltát kerüli az hóhár, *(így)*
Noha még teli áll haraggal az pohár,
Kiknek nyakában hág az két élő poslár.

Oltalmazzon Isten bennetek ezektől,
Az uratoknak haragos kezeiktől,
Ne szakasszon el az ő hűségétől
S kegyes életnek jóságos voltától.

(S.-K. c. II. 9. l.)

9.

*Tempora longa tibi noli promittere vitae,
Quodcunque ingredieris, sequitur mors corporis umbra.*

(Cato IV. 37.)

Sokáig való éltedet ne kívánj,
Mert ez világon éltünk csak sovány :
Minden állapotunk ¹ merő ragadomány,
Nem néz arra halál, az hajunk szála hány.

Jónás próféta is éltét nem kívánta,
Hogy zöld borostyánfát az féreg megrágta,
Hévség miatt fejét verették áztatta,
Végső óráját Istentől csak várta.

Jesabel előtt Illyés mikor futott,
Negyven nap és éjjel Horeb hegyre jutott ;
Kivánta Istentől halálhozó időt,
Vennék ki világból, ne gyötrené már őt.

Szent Pál is kivánta világgal válását,
Mondván, hogy elérte már pályafutását :
Kérvén Krisztusban csendes halálát,
Menyekben elnyervén hervatlan koronát.

Sok szentek kívánták az ő halálokat,
Hogy hoznája Isten végső órájokat,
Ne látnának már sok boszuságokat,
Isten ellen való sok káromlásokat.

Hasonló életünk az hajó nyomához,
Mikor az nagy szél tengereken hordoz,
Igy mi életünk is szomorúságban labloz, *(így)*
Azt sem tudjuk, mikor ránk szél habot hoz.

¹ Tör. utána : csak az.

E világon való életünk csak árnyék,
Széles mély vizeken fenn álló buborék,
Mint az száraz fű¹ lángol, hamar ég:²
Igy életünkben is hamar leszen vég.

Holnapot magának senki ne ígérje,
Élete fonálát hosszan ne is mérje:
Mert az halálnak húzván vagyon ijje,
Órája eljutván, szívet hogy meglőjje.

Nyavalyával rakva világi életünk,
Búbánat, betegség szorongat mi bennünk,
Nagy keserüségtől feketül homlokunk,
Mikor nagy veszélyben esik az mi fejünk.

Jobb hát mi nekünk világbul kimulni,
Istentelenek közül boldogul kimenni,
Üdvösség javával lölkünk meg is telni,
Hogy sem ez világon gazdag helyen ülni.

(S.-K. c. II. 10. l.)

10.

Demissos animo tacitos vitare memento :

Qua flumen placidum est, forsán laet allius unda.

(Cato IV. 31.)

Az lassú viz, tudhadd, hogy¹ partot mos,
Világ tengeréhez hasonló bút, kint hoz:
Ne bizzál emberhez, ő lassu szavához,
Mert álnokságával megköt az karóhoz.

Szép szavával beszél, neked hizelkedik,
Ajánlja magát, erősen esküszik,
Hogy jóakaród, veled elhitetik:
De ha látja módját, félre tekeredik.

¹ Tör. : se füstől.

Tör. Ne csudáld, hogy éltünk romol mint az cserép

Az gyikint te rólad, ha lehet, levonja,
 Undok rút beszéddel téged meggyalázza :
 Az előbbeni szavát mind hátra czáfolja,
 Hiredben, nevedben téged letapsolja.

Ilyen most az világ és az ő kölykei,
 Meglásd az szemeddel, kinek akarsz hinni :
 Ha látod zabláján hig az fékemlői,
 Ne siess hozzája igen közel menni.

(S.-K. c. II. 11. I.)

11.

Cum Venere et Baccho lis est et iuncta voluptas.

(Cato IV. 30.)

Borral, szerelemmel, ha lehet, jól él(j),
 Mindaz kettőben okkal cselekedjél,
 Hogy keserű bánattal kenyeret ne egyél,
 S halálhozó helyre hogy ne heveredjél.

Józan embernek való az szerelem,
 Ki okossággal bír s mindent elfedezzen,
 Csattogásával hire semmi helyen
 Ki ne terjedhessen, dolga mibe legyen.

Mert az szerelemben nincs jobb hallgatásnál,
 Szeretődnek is avval ¹ használhatnál,
 Hogy rágalmazásra okot nem adhatnál,
 Úgy maradhatnál meg csendesen meg háznál.

Ha az szerelemmel okkal nem tudsz élni :
 Hamar ő hátárul le kezd téged vetni,
 Iszapos rút sárban kezdesz heveredni :
 Lábad talpaira nem tudhatsz felkelni.

¹ Tör. utána : te is.

Borban ha sokat iszol, elméd eltávozik,
Mint az fa bálvánkép ugyan ő aluszik :
Rút undok ganéjban nem gondol, ha fekszik,
Mint egy féle állat sárban kevereszik.¹

Részegség után ember mikor felkél,
Sárga és halovány, reszket mint nyárlevél,
Tekereg elméje, mint az forgandó szél,
Feje fájdalmtól néz, mint az vak, szélel.

Az bornak is jó az kevéssé innia,
Kotyogós üvegből igen lassan szívnia :
Nem hajol meg azért részegségtől ina,
Mikor ágyból reggel akar állania.

Bortul, szerelemtől Isten ójjon engem,
Nagy részegségekől engemet megmentsen,
Szerelem törítől ójjon meg kegyesen :
Mind az kettőtől ment ember lehessen.

(S.-K. c. II. 11—2. l.)

12.

*Quod potes, id tenta : nam litus carpere remis
Tutius est multo, quam velum tendere in altum.*

(Cato IV. 33.)

A mi lehetséges, olyban törd magadot,
Iszapos mély vízben ne vessed horgodot :
Hogy az úszkálással mélen be torkodot,
Örvényes széliben ne merits magadot.

Mert az tengeren nehéz az úszkálás,
Széles s mély vizekben való az halfogás :
Jobb neked² csekély vízben való állás,
Hogy sem³ tengeren hal után bujkálás.

¹ Lásd az »Erény dicsérete« fogalmazatában.

² Tör. utána : az

³ Tör. : az

Kicsin vízben neked jobb kis halat fogni,
 Hogy nem mély vízben az torkig bubogni,
 Iszonyú habzással sok vizet is nyelni,
 Mikoron az örvény téged le kezd nyomni.

Világi dolgokban olyban törd magadat,
 Hogy mások is lássák hasznos szolgálatod,
 Ne is igyekezzél nagy magosra hágnod,
 Hanem csak addig, míg elmédet látod.

Jóban törd elmédet és ne hagy nyugodni,
 Rossz gondolatokkal ne hadd azt lenyomni,
 Istenes étellel azokat befogni,
 Csendes elméjében szelíden hon ülni.

Ez világ tengerin hogy hattál uszkálni,
 Benned való hitben végig megmaradni,
 S jótéteminyedért neked megköszönni,
 Éltem fottáig kész leszek neked hálát adni.

(S.-K. c. II. 12. l.)

13.

*Ereptis opibus noli moerere querendo :¹
 Sed gaudeo potius sibi si contingat habere.*

(Cato IV. 35.)

Veszett marha után te ne siránkozzál,
 Veszélt² magadnak ne hozzál azzal,
 Bús szívnek voltával hogy el ne kárhozzál,
 S lelkednek örökké ne adj helt kinzással.

Mi haszon te neked azután bánkódní,
 Az kit Isten elvett azon szánakozni,
 Elme törődéssel az³ fejedőt hánni,
 Jobb⁴ Istenednek azon hálát adni.

¹ Némethy : . . . maerere dolendo, | Sed gaude potius, tibi . . .

² Tör. : magatoknak ne hozzatok.

³ Tör. : fejünket

⁴ Tör. előtte : Hogy

Gazdagsága nagy volt tudhadd az szent Jóbnak,
Egy nap elveszése mind az sok¹ marhának,
Jó példa adója ő volt mind azoknak,
Kik türessel szenvedik vesztét marhájoknak.

Istenes étellel ha marhát keresed,
Bő áldásával rakva leszen csüröd,
Házadban és Kevül áldomással méred,
Irgalmasságot is végre megérezed.

Az új keresetnek te inkább örvendjél,
Az kit szemeddel látsz, annak hizelkedjél,
Az kit Isten adott, ahoz légy őrzéssel,
Alamizsnálkodó szegényhez bő kézzel.

Áldja meg az Isten az új keresetben,
Hagyja elkölteni² boldogul életben,
Miatta ne hagyjon esni kisírtetben,
Holtunk után lölkünk jusson dicsőségben.

(Sajó-K. c. II. 13. l.)

14.

*Damnaris numquam post longum tempus amicum :
Mutavit mores, sed pignora prima memento.*

(Cato IV. 41.)

Régi barátodat meg ne rágalmazd,
Hiriben neviben meg ne háborítsd,
Az hon kívántatik, haláltól is ójjad,
Igy az Isten kedve bőséggel száll reád.

Az előtt az kinek jó hirt, nevet adtál,
Sok esküvésseddel mellett bizonittál,
Meglásd, azután hogy rágalmazással,
Magad hírét nevét ne veszessed azzal.

¹ Tör : baromnak

² Tör. : -nünk.

Barátod ¹ ha szintén, ² öltözött más erkölcsben,
 Ne hajts azért őtet semmi oly szegényben,
 Bujdosó elméjét ha látod szegényben,
 Mellette légy mégis minden ő ügyében.

Az te barátodnak cselekedetét,
 Meg ne növesszed az ő beszédét,
 Semmiben ne hányjad böcstelenségét,
 Hanem inkább oltalmazd jóvait.

Igaz barátságot szeret az Isten,
 Mint az Jézus Sirach írja könyvében,
 De szeressed őtet tökéletesen,
 Érte ne szánjad véred kiöntvén.

(S.-K. c. II. 13.)

15.

*Utere quaesitis opibus, fuge nomen avari :
 Quid tibi divitiae prosunt, si pauper abundas.*

(Cato IV. 16.)

Élj marhádbul szépen másnak hasznára,
 Magadnak hogy essék lelked javára,
 Ne legyen vágyásod nagy uzsorára,
 Tested ne vettessék érette ³ nagy búra.

Mi haszon az sok gyűtött gazdagságnak,
 Ha másnak javaid nem használhatnak,
 S magadnak becsületire nem szolgálnak :
 Lelkednek veszedelmire többet állanak.

Cresus királynak ő gazdagsága,
 Ez világi életben nem volt hasznára :
 De sőt nevedék nékie kárára,
 Végre szorúlván más konyhájára.

¹ Tör. utána : -at

² Tör. : látván

³ Tör. utána : pogolra.

Darius császárnak nagy birodalma,
Kincsiben s népiben ő hiszen vala,
Mindennap nagy frissen éldegél vala,
Hintóban lőtt végre szolgáitól halála.

Uzsorás gazdagnak nagy vig lakása,
Szegény Lázárnak nem használhata :
Mert az lölkit ördög hozzá kapcsolta,
Végre az testit is utána vonta.

(S.-K. c. II. 14. 1.)

16.

*Contra hominem iustum prave contendere noli :
Semper enim deus iniustus ulciscitur iras.*

(Cato IV. 34.)

Igaz emberekkel ne kezd(j) törvénykedni,
Mert fogja az Isten ügyében emelni
S hozzá folyamóknak érték megfelelni,
Rá tátván torkokat nem hagyja elnyelni.

Az szent embereknek ő volt szószólója,
Kik ép hitekkal ¹ futottak hozzája,
Érdemetlen voltokat ² terjesszék alája,
S bizodalmokat helyheztetik ³ rája.

Az pörnek sok ága és rút bűdös mocskos,
Mely ha gyakorolja, fejére száll rút kosz,
Ne csudáld, hogy sokszor veritéktől pizmos :
Izzad, törli magát, ha szól az dologhoz.

Némely embereknek nincsen igaz igye,
Fut és k széllel, izzad az erszénye,
Pör patvarkodás nélkül mind ellehetne,
Ha gonosz furdalás lelkit nem fejtene.

¹ Tör. utána : futnak ő

² Tör. : terjesztik

³ Tör. : abba.

Gonosz prókátorok kinozzák az embert,
Ha nem szaggathatják bőséggel az kendert,
Noha szegény ember az dologhoz nem ért,
De az aranyakkal tudományához fért.

S kinozza az ördög, kik effélékkel élnek,
Pör patvarkodásra szájok kinek égneek,
Istentől elszakadt pörökkel kik élnek,
Luciperrel (így) pokolban nyilván ¹ elférnek.

(S.-K. c. 14. l.)

17.

*Cum tu recte vivas, ne curas verba malorum:
Non est arbitrii nostri, quid quisque loquatur.*

(Cato III. 2.)

Ha te jól élsz, másnak gonosz életivel ne gondoldj,
Mert az rágalmazás lator nyelveken foly,
Nincsen hatalmunkba beszédek és oly, (így)
Hogy rágalmazásért embereket megölj.

Gonosz erkölcsről ² ne is gondolkodjál,
S ki ki mint él, arrul tudakozzál,
Mert ³ feslett erkölcs kinyilatkozással,
Mint ⁴ ár az zsákból kijűn és általáll.

Tekints ⁵ te magad beszéd folyására,
Ne szóljon nyelved másnak gyalázására,
Mert ⁶ a gonosz nyelv ⁷ nagy rágalmazásra,
Okot ad barátodnak nagy romlására.

¹ Tör. : immáron.

² Tör. : utána : te ne

³ Tör. : az

⁴ Tör. : az

⁵ Tör. : az

⁶ Tör. : az

⁷ Tör. : okot ad

Jobb az nyelvet szájban kevésbé megfogni,
 Hogy sem az után szók után bánkodni,
 Az bölcs embereknek mondásával élni,
 Hallgatásnál nincs jobb, azon megnyugodni.

Azért az ki hallgat, az jól uralkodik,
 Nyelve fékemlőin nem igen hánkódik,
 Fekszik csendesen, örül, nem bánkódik,
 Nyelvének miatta nem is törvénekedik.

Hallgatását ¹ ember soha meg nem bánta, ²
 De ³ szólását gyakran megsíratta: ⁴
 Mikor ⁵ nyelvét folytában bocsátta, ⁶
 Bölcsnek ⁷ szép mondását ebben helin hagyta. ⁸

Nyelvének miatta ember el is vész,
 Ha reá rohanik minden felől szélvész,
 Élesbet nem foghat az aczélos nagy kés,
 Rágalmazó nyelved ha foly, mint ⁹ lépes méz.

Az embert az nyelve felette meggyaláz,
 Olyan lesz miatta mint az ijesztő váz:
 Baráti elhagyják: marad mint az kalász,
 Vigasztal helyett száll reá szomorú gyász.

Nyelved miatt néha nem mersz szemben nézni,
 Kit azelőtt rutul szoktál rágalmazni,
 Nem vetted eszedben hogy magát gyalázni,
 Rut iszapos sarat az nyakadban hánni.

Nyelv miatt vesztenek jó erkölcsű szűzek,
 Rágalmazó szótul veszett tisztességek,
 Éktelenségre jutott tiszta éltek,
 Böcstelenségre marad hírek, nevek.

¹ Tör. utána: -amat

² Tör.: -m

³ Tör. utána: szólásomat

⁴ Tör.: -m

⁵ Tör.: nyelvemet

⁶ Tör.: -m

⁷ Tör. előtte: Az

⁸ Tör.: -m

⁹ Tör.: az

Nyelveskedésével tisztességét veszti,
Ha fékemplőit nyelvének ereszti,
Tőle ő barátit taszítja s terjeszti,
Jó hírít, nevit földben besülleszti.

Nincsen nagyobb rágalmazó szónál,
Mikoron hazugnak nyelve igen szolgál,
Hazugnak vagyon böcsi az udvarnál:
Jó erkölcsnek ottan zsoldja leszáll.

(S.-K. c. II. 15. l.)

VII.

CATO DISTICHONAINAK

MAGYAR FORDÍTÁSA.

(I. KÖNYV.)

I. 2.

*Plus vigila semper, nec¹ somno deditus esto ;
Nam diuturna quies viliis alimenta ministrat.*

Többet vigyázz s tanulj te is mindenkoron,
Álomnak ne hagyj erőt venni magadon ;
Mert ha az restség s álom fog nyakadon,
Semmirekellő rest lesz itt ez világon.

I. 3.

*Virtulem primam esse puta compescere linguam :
Proximus ille Deo,² qui scit ratione tacere.*

Első jószágodnak alítsad az nyelvet,
Zabolázással őtet felékesítsed ;
Tartóztatással mindenben vezéreljed,
Igazmondással Istenhez közelítsed.

I. 4.

*Sperne repugnando tibi tu contrarius esse :
Conveniet nulli, qui secum dissidet ipse.*

Magaddal ha lehet ne ellenkezzél,
Másnak kárt boszut ne cselekedjél ;
Az jámborokkal mindenben egyezzel,
Dicsőretes dolgokra józan igyekezzél.

¹ Némethy Géza Cato-kiadásában (1891) neu.

² U. o. *Deo est.*

I. 5.

*Si vitam inspicias hominum, si denique mores,
Dum culpant¹ alios, nemo sine crimine vivit.*

Embereknek erkölcsét ha jól megnézed,
Élteket vizsgálod s meg is mértékeled;
Kárhoztatnák is nekiek élteket,
Nem találsz senkit is vétek nélkül őket.

I. 6.

*Quae nocitura tenes, quamvis sint chara relinque:
Utilitas opibus praeponi tempore debes.²*

Melyeket ha tudsz ártalmasoknak lenni,
Igyekezzél távol azoktól elmenni;
Nagyobbra az hasznot kell neked becsülni;
Hogysem fősvény gazdagnak szolgálni.

I. 7.

*Constans et lenis, ceu³ res expostulat, esto:
Temporibus non est⁴ sapiens sine crimine mutal.*

Légy állhatatos s ahoz engedelmes is,
Ha kívántatik csendes is, tűrő is,
Mert az okos ember néha idő szerint is,
Változtatja gonoszra jó erkölcsét is.

¹ culpant.

² debet.

³ ut.

⁴ Így! Némethynél: mores.

I. 8.

*Nil temere uxori de servo ¹ crede querenti :
Saepe etenim mulier, quae coniunx diligit, odit. ²*

Ne hid(j) mindenkor az asszonyállatnak,
Jámbor szolgálkra ha panaszkodnak ;
Nem is kell helt adni kívánságoknak,
Mert kit ura szeret, azon ki is adnak.

I. 9.

*Cumque mones ³ aliquem, nec se velit ipse ⁴ moneri,
Sit tibi sic ⁵ charus, noli desistere coeptis.*

Ha meg akarod valakit inteni,
S nem akarja tőled jó neven venni :
Kezdett dolgotul ne kezd(j) hátra lépni,
Kedves barátod ne szünjél ösztökölni.

I. 10.

*Contra verbosos noli contendere verbis,
Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.*

Csácsogó emberrel te ne vetekedjél,
Ellenemondó s intő beszédekkel ;
Rágalmazó szó foly az embereknél,
Elme bölcsesége találtatik kevésnél.

¹ servis.

² Némethy : Semper enim coniux servum, quem diligis, odit.

³ Cum moneas.

⁴ ille.

⁵ Si sibi sit carus.

I. 11.

*Dilige sic alios, ut sis tibi charus amicus,
Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur.*

(Fordítása hiányzik.)

I. 12.

*Rumores fuge,¹ ne incipias² novus author haberi,
Nam nulli tacuisse nocet,³ nocet esse locutum.*

Távoztasd az mondta mondó hireket,
Uj találónak ne mondjanak tégedet;
Hallgatásban tartván az te nyelvedet,
Szókimondva gyakran vesztek élteket.

I. 13.

*Rem tibi promissam certo promittere noli.⁴
Rara fides ideo, quia multi multa loquuntur.*

Az mit igirsz, azt meg ne revocáljad,
Jókedvvel igiretedet meg is adjad,
Másnak azon marhát ne ajándékozzad,
Mert gyakorta megpirul orczád, azt tudjad.

I. 14.

*Cum te quis⁵ laudat, iudex tuus esse memento,
Plus aliis de te, quam tu tibi, credere noli.*

Ha dicsírnek téged, megemlékezzél,
Te magad ítélőjének is lenni igyekezzél;
Magadnak sokat ne légy igérettel,
Csak magadban mit látsz, azont hidjed el.

¹ cave.

² ne studeas.

³ Nam tacuisse nocet nulli.

⁴ Spem tibi polliciti certam promittere noli.

⁵ aliquis.

I. 15.

*Officium alterius multis narrare memento,
Atque aliis cum tu¹ benefeceris ipse, sileto.*

Más barátidnak jótéteményeket,
Hirdessed mindenben becsületeket;
Az te magad jó cselekedeteket,
Említeni se hagyj dicsírvén őket.

I. 16.

*Multorum cum facta senex et dicta recensēs,²
Fac tibi succurrant, juvenis quae feceris ipse.*

Ifiunak dolgát vénségben ne számláljad,
Cselekedetit előtte ne is iteráljad;
Dolgaid jussanak eszedben, azokat roszaljad,
Gondolkodással elődben vessed s hányjad.

I. 17.

*Ne cures, si quis tacito sermone loquatur:
Conscius ipse sibi de se putat omnia dici.*

Ne gondolj csakhogy rágalmazással,
Marja alattomban tégedet mondással;
Ha magához gyanós, ötet hallgatással,
Magát megemészti kétséges voltával.

¹ At quaecumque aliis.

² ac dicta reprendas.

I. 18.

*Cum¹ fueris felix, quae sunt adversa, caveto :
Non eodem cursu respondent ultima primis.*

Miglen boldog vagy, jól eltávoztassad,
Ellenkező dolgokat ne is gyámolítsad ;
Haragra ingerlőt tőled eltaszitsad,
Utolsó végedre elmédet fordítsad.

I. 19.

*Cum dubia et fragilis sit nobis² vita tributa,
In morte alterius spem tu tibi ponere noli.*

Gyarlóságos élet adatott mi nekünk,
Ember halálában ne legyen reménységünk,
Mert mi is tengeren, hajóban evezünk,
Kétséges napjaink, hon elmerülünk.

I. 20.

*Exiguum munus cum dat³ tibi pauper amicus,
Accipito placide,⁴ plene et laudare memento.*

Szegény atyádfia és régi barátod,
Mutat teneked kisdéd ajándékot,
Vedd kedvesen tőle becsülvén azokat,
Dicsírvén, mutass kedves akaratodat.

¹ Si.

² nobis sit.

³ det.

⁴ laetus.

I. 21.

*Infantem nudum cum te natura creavit,
Paupertatis onus patienter ferre memento.*

Természet minket meztelen teremtett,
Itt ez világon ruhával ékesített;
Gazdaságban ne vessünk reménységet,
Csendesen viseljük ránk adott szegínséget.

I. 22.

*Ne timeas illam, quae vitae est ultima finis:
Qui mortem metuit, quod vivit, perdit id ipsum.¹*

Ne tarts attól, ki az haláltól fél,
Mert annak is vége csak hertelen jön el,
Napjait egyenként, óránként vesztí el,
Nem tartóztatja meg nyár és havazós tél.

I. 23.

*Si tibi pro meritis nemo respondet² amicus,³
Incusare Deum⁴ noli, sed te ipse coërce.*

Barátod ha neked jóért meg nem felel,
Ne zugolódjál s perölj az Istennel;
Tartóztasd meg magad s ne szólj az nyelveddel,
Hadd boszuállódra, hallgatással nyögöd el.

¹ perdit, quod vivit, id ipsum

² succurrit.

³ E két sor Némethynél felecsereelve.

⁴ deos.

I. 24.

*Ne tibi quid desit, quaesitis utere parce,
Utque quod est, serves, semper tibi deesse putato.*

Keresett marhával, ha lehet, szükön élj,
Nagy kedvesen él(j) keresményeddel;
Tékozlás ne legyen, költvén becsülettel:
Mintha nem volna, tarthassad kezeddél.

I. 25.

*Quod praestare potes, ne bis promiseris ulli,¹
Ne sis ventosus, dum vis urbanus haberi.²*

Az mit egyszer adhatsz, kétszer ne ígírd,
Senkinek ígírní azon ne is merjed,
Emberségedet inkább neveljed,
Eszelős voltodot bánjad, hogy elterjed.

I. 26.

*Qui³ simulat verbis, nec corde est fidus amicus,
Tu quoque fac simile,⁴ sic ars deluditur arte.*

Ki téteti magát álnok beszédével,
Szívében is nincs az jó emlékezettel,
Te is hasonlóan cselekedetteddel
Csufoljad meg őtet olyan mesterséggel.

¹ potes nec vis, promittere noli.

² dum vis bonus esse videri.

³ Cum.

⁴ simules.

I. 27.

*Noli homines blandos nimium sermone probare :
Fistula dulce canit, volucrum dum decipit auceps.*

Hizelkedő embert te ne is javaljad,
Barátságod vele, ha lehet, ne tartsad,
Madarász sipszóval fogja az madarát :
Édesen mikor szól csalván lépre magát.

I. 28.

*Si¹ tibi sunt nati, nec opes, tunc artibus illos
Instrue, quo possint inopem defendere vitam.*

Fiaid ha vannak, tanítsd tudományra,
Hogy legyen azután haza oltalmára,
Éljen becsülettel jó tanulására,
Szüleinek legyen azután hasznára.

I. 29.

*Quod vile est, charum, quod charum est, vile putato :
Sic tibi nec parcus,² nec avarus habebis³ ulli.*

Mi az alávaló, te itild drágának,
Ez az mi drága azt alávalónak ;
Eképpen fősvény nem lehetsz magadnak,
Sem penig egyebek fősvénynek nem tartnak.

¹ cum.

² cupidus.
nosceris.

I. 30.

*Quae culpae soles, ea tu ne feceris ipse :
Turpe est doctore,¹ cum culpa redarguit ipsum.*

Melyekről szoktál az előtt büntetni,
Magad ne láttassál azokat cselekedni :
Rut dolog, tanítót ha kezdi feddeni,
Maga vétkeiről nem tudván kitérni.

I. 31.

*Quod justum est, petito, vel quod videatur honestum ;
Nam stultum est petere id,² quod possit jure negari.*

Az mi tisztességes láttatik, azt kérjed,
Ki hozzád nem illik, kívánni ne merjed ;
Bolondság azt kérni, ki nem adattatik neked :
Jobb elhallgatni, rá sem menjen nyelved.

I. 32.

*Ignotum tibi nolito³ praeponere notis,
Cognita judicio constant, incognita casu,*

Jó esmerősödöt igen megbecsüljed,
Ismeretlent penig ne tarts annál feljebb ;
Történt dolgokbul igen megesmérjed,
Próbált barátodot józanon tiszteljed.

¹ rectori.

² stultum petere est.

³ tibi tu noli.

I. 33.

*Cum dubia in certis versetur vita periculis,
Pro lucro tibi pone diem, quicumque laboras.*¹

Kit nagy erőddel győznél is, türéssel meggyőzzed :
Az igen szép jóságos cselekedet ;
Mert az igen engedelmes tűréсед
Jó erkölcsnek drága jó vezéred.

(Hiányzik 34—38.)

I. 39.

*Conserva potius, quae sunt jam parva labore :
Cum labor in damno est, crescit mortale egestas.*

Az kit nagynehezen munkával kerestél,
Azokat megtartsad, azon igyekezzél :
Mert ha kárvallásban gyakorta te esel,
Megrakoszol te világon szeginséggel.

I. 40.

*Dapsilis interdum notis, charis et amicis,²
Cum fueris foelix,³ semper tibi proximus esto.*

Mikor boldog vagy, közelb légy magadhoz,
Magaddal úgy légy, mint jó akaródhoz.
Adakozó légy az atyádfiaidhoz,
S ne hagyj megcsükenni jóvóltát barátidhoz.

(S.-K. c. I. köt. 89—85. l.)

¹ sequetur.

² notis et carus amicis.

³ dando.

MÁSODIK RÉSZ.

★

PRÓZAI MUNKÁK.

I.

RIMAY ELŐSZAVA BALASSA BÁLINT
VERSEIHEZ.

Clarissimi viri, generosi ac magnifici domini do. Valentini Balasy, baronis a Gyarmath, Pannonii plectro Apollineo modulata, varii generis carmina, quibus amoenum Musarum chorum sic ille exornat, ut ipsius Hungarica et arundo et avena, admirabili concentus svavitate et vocum arguta harmonia, coeteras si quae sunt, omnes multis intervallis superando, ipsa etiam invidia eis suffragante, locum superiorem authoritatis et laudis occupent.

Ad calcem operis Julia ipsius est addita, cuius formae venustate, morum item svavitate et ingenii plurimo decore illectus, eam multiplice svasionum genere, in metuum amoris ardorem amplectendum sollicitat, nunc preces, nunc minas, laudes, blandimenta, nunc exempla, tam foeto et sagaci ingenio ubique depromendo ut nec Catulli Lesbia, nec Tibulli Neaera,¹ nec Propertii Cynthia, nec ipsa Petrarchae Laura, Scaligeri Taumantia, nec Vezelii casta Candida, vel ipsa Secundi etiam Julia, cultiora et elegantiora, carpere

¹ Nem tartozik ugyan szorosan ide, de megemlítjük, hogy a kritika mai álláspontja szerint a Neaeráról szóló költemények (Lib. III. 1—6.) nem Tibullus, hanem Lygdamus költőtől származnak.

cum amoris illectamenta, tum flammis ardentiores unquam potuerit.

Az magyar nemzetbeli főrendő személyek és irás éretlen ajándékjával ékeskedő barátimnak közbevetettett szószólásommal tudósítom ezekről közönségesen az egész magyarságnak minden rendit is.

Az elmúlt s haladott fölső seculomot Christus Urunk születésének ezer négy száz elmúlt esztendőök után az teljes ötödik század esztendőnek fordulóját minden mesterségnek és tudományoknak kellemetesen elől való haladással, ékesen való virágoztatással s gyönyörűségesen való gyümölcsözletéssel is megékesítettett lött légyen csudálatos kegyességéből még az Ur Isten, a ki csak rövideden való okoskodó iteletiből vagy elmélkedéséből, kelletiképen nem értheti, nem alitom, hogy bővséges elmélkedésével rövideden is érthesse az s hogy az külső kézi mesterséges sok munkáknak, külömbkülömb új találmánó ékes formáirul itt bár semmit ne szólljon neki is és az régi időkbeli munkákkal azokat pályára ne vegyük is. Az elméli (*így*) írástudó mesterségekben is elég álmélkodó ajándékát tapasztalhatjuk az Ur Istennek, melylyel ezt ez időt igéjének tökéletes értelemre való jutatásával, szent fiának igaz ismeretire való igazításával, akaratajának homály nélkül való kinilatkoztatásával felruházás s ékesité és minden rozsdáját, mohát, dohát, porát, peniészét, sűrő pókhálóját is elvonyogatván és tisztitván, az az menyei bölcsesség fényének, az emberi szivhöz ragaszkodott setét bizonytalan és tévelygő vélekedeteknek s balgatag értelmeknek mértéklésével menyei lámpási világa által az bizonyos dolgok látására és forgatására nitá az elméknek is fel szemeket, megvidámitván s gyengitvén ostobasággal, gorombult temérdekséggel, kiből következött, hogy nem csak az deáki nyelvnek alá természeti és keleti

szerint való tudománya és álapatja helére, de kinek-kinek (az tudományoknak kiáradásából) honnjabeli nyelve szólással is úgy ékesedék meg, hogy távol való hertelen tekintéssel is az tudomány szép kamokáinak felemelt virági veresen látathatnak az tudós szemektől rajta.

Dicsirtessék az Istennek neve, ebben való szép ajándékátul az magyar nyelvnek sem lött csalatkoztatása és fogyatkoztatása, ha ki csak ezeket az jó emlékezetű néhai nagyságos Gyarmati Balassa Bálint uram (tőlem egybeszedetett s renddel helyheztetett) tudományos elméjéből irt tudós énekit ítélettel megolvassa és kelletiképen való rostálással hányja is meg minden részeiben őket, nem tagadhatni, hogy mint az sas az több apró madarak előtt, úgy ő minden magyar elméjek előtt az magyar nyelvnek dicsősége fundamentomába való állásával felette elő haladott s czélt tött az pályafutásra, ezben az pályafutásban való serénkedőknek fel, nemde az oroszlánnak is körmét az közönséges példabeszéd szerint nem hadta-é itt az írásiba, kiből azféle dologban oroszlánnak is mondhatnák s esmérhetnék is lenni és itéletet is tehetni mind tudományáról s mind elméje bővelkedéséről, melybe mind az theológiának felséges bányája érczéből olvasztatott tündöklő fényes aranyát s mind az philosophiának tekintetes örvénye mélységéből meritett nektárját bágyadt szemgyönyörködtetéssel, szomju nyelv, szájelevenítéssel igen benne hadta s elvegyitette is, szenyezte is ezekkel igen írását, úgy hogy az historiáknak széles elterült mezein való szép gabonavetési, az poeták írásinak külömb-külobb szinnel ékeskedő örvendetes kertei virágjának illati között is s elaltathatja ez énekek olvasásában ember az elméjét. Így lévén azért az dolog, hogy az vitéz s vitézlő rend nevelő atyjának az derék tudomány kincsével is így rakodott s gazdagodott volt meg az elméje,

ha már nem láthatjuk is, nézzük elméjének képét és szépségét írásiba, melyet sokan egyebek is, tudós bölcs emberek álmélkodással néztenek benne és halálán való szánakodásokból irt szép deák versek között az Musákot ő magokat is holtán való siránkozásra serkengetvén ily szép érdemével való ajánlást is tesznek előttök felőle :

Tanto casu turgescite Divae,
 Vester erat doctus, vestris adolevit in ulmis,
 Aenio cuius mulcistis murmure cunas :
 Heus, pia luctificis ululantia pectora pugnīs
 Mnemosine pulsante dea : jacet Hungarus heros.
 Pars laeta mirae Cithereidis inclita mirtho,
 Nil Salaminaici Troiana volumina vatis,
 Asereis ¹ senis munerosa hortamina ² chartis,
 Martia Romulei claudunt, nil proelia patris,
 Paladia quod non tranavit fervidus unda,
 Hem dolor, hem casum resonantia nubila tristem.
 Sic laudis vestrae cecidit dux almus avitae.
 Ille Stagiritae culcabat predius altum
 Flumen, amica dein Ptolemei sidera pernox
 Docti loqui necnon numeros Demostenius addit :
 Pervigil et pernox verbosa tonitrua tolli.

Azok, a kik deáki nyelven értnek, alkalmasint eszekbe vehetik ezekbül, elméjébe ki volt s minemő lehetett ez a mi Balassa Bálintunk, kit én az maga magyar nyelven irt szép írásiból akarok az magyarokkal ösmertetnem. Ez dologban való munkálkodásomra penig, hogy ez éneket én így egybe szedném és sok helyben való bontakozási megigazításommal ép rendben írnam is őket, vezérlett ez két ok :
 1) kiváltképpen első, hogy része vagyok aniból ez énekeknek én is, hogy tiz, tizenkét esztendőös korombeli ítélettemmel is

¹ Asereis helyett.

² E szó nem vehető ki tisztán.

munkálkodott ezeknek némelikébe, én igazgatásomnak bocsátotta meg efféle ép irásit örömet, kikbe semmi igazgatás sem láttatott szükségesnek lenni. Tartoztam hát vele, hogy holta után is suffragálnék annak s gyámolitást adnék munkájának, a ki életiben sem idegenítette censuramtól aniban munkáját, a meniben az én magyarságomnak hozáiok huzalkodható értékét tapasztalhatá elmémben. Második ok, hogy méltó szübeli fájdalommal való szánakozásom volt ez énekeknek mód nélkül való marczongásin s vékony sugár ágainak természetiből való tekergetésével hozott fonyadásin, midőn kiki az ő maga elméje csonkaságához, tompaságához csonkítaná s tompítaná hajlásokat az egész magyar nemzetiség magyar nyelv ékessége tükörinek fertéztetésével, és pazarlásával, kiről még éltében nem csak szavával jelengett neheztelési, de irás által való panaszolkodási is voltának magának előttem, mint az többi között Pruzországi Transpergából írott egy levelében is:

•Kegyelmednek uj esztendőbeli kedveskedő ajándékom emlékezetire kül(d)tem két könyvet is ; elolvasván mind végig Kegyelmed, kéremKegyelmedet írja meg felölök való tetszését ésopinióját. Igazán irhatom Kegyelmednek, hogy semmi írásolvasásból efféle politiai tiszteknek igazgatása módjában, a mint én nem okoskodtam, mint ez egymással ellenkedő két authornak írásiból küldtem Kegyelmednek magam elméje fáradékiból vágatott rövid három énekekcskémét is, de magának Kegyelmednek tudván hogy természetekben való neveléssel ékesgette s tudja őket magánál tartani s igazítani is Kegyelmed. S nevetem azokat s busulás nélkül sem szenvedhetem, a kik akarmi írásimot is elméjeknek csontos pórazára kötven, sok ígéknek változtatásával (obruálván sensusit is) veszte-

getik, festetik és izetlenítik és az mellett engem való rágalmazásokkal, nyelveknek hegyeit is fenik. Mit irjak azért, hanem hogy énnekem elég az, ha Kegyelmed és egyebek, kik olyak mint Kegyelmed, azaz quorum nativa virtus aliis quoque virtutibus est cumulata, szeretik és ha Kegyelmedtek elméjéből ki nem kopik az emlékezetem, megmaradván Kegyelmedteknek kedve is hozzám, instar omnium vos mihi tres quatuorve estis.

Igy annakokáért, a mint maga bánta éltiben írás-természetinek pazarlását s tövel hegygyel visszájára való forgatását, úgy képébe holta után neheztelhetem én is s nem szenvedhetem is sok embereknek velek való izetlenkedését, kiket az magyar nyelv ékessége példájának közöttünk való terjedését s erősödéséért irtogatni is erőlködtek reájok ragadott bojtortványoktól és színekhez nem illendő haloványoktól, hogy így természetjek szerint való ábrázatokban is tekintelgetnök őket s tökéletes magyarság ajánló formát és példát is vehetnénk követésükre belőlök. Mert ha meggondolom és vizsgálom ez előtt s két-három száz esztendőkkal fő dolgok állapotjában való munkákban is mint irtanak magyar nyelven az magyarok, ennek az szép magyarság eleven lángjának az sem füstje sem árnyéka nem lehetne, holott semmi tudomány részének gyenge fékét sem arányozhatni, hogy nyújthatna és mutatna valameliken magában. *Mutathatnék Mária király és királyné aszony kezibe forgott oly imádságos magyar könyvecskét is, a ki minden magyarságával és tudományával savanyu fekete kökénye sem lehetne ennek az szép pirossággal gyönyörködtető tudomány ékességivel elvegytett teljes magyarságu megírt édes cseresznyének; az szerint való résziben mondom, melyben theológiának természetit és állapotját viseli s foglalja magában. Ha ki az sze-*

relem argumentomában való énekének munkáját nem javolja
 penig, sőt kárhoztatná, inkább kárhoztassa az egyéb min-
 den nemzetségek nelvén irt hasonló munkákat is, hát azt
 tegye semmivé ez(e)ket,¹ csak arányozhassa, hogy bizonyos
 részekbül épített valami dolognak épületi és épsége nagyobbik
 részének tőle való elszakosztásával még maradékát is teheté
 épségében. Az deáki nyelvnek kincses tárháza is felette
 megüresülne, bizony meghalványodnék igen ábrázatjának a
 képe is, ha az ábrázatját igen ékesítő egyéb színe közül ezt
 az tekintetig felette szépítő miniumját letörlenők róla s
 elszakasztanók mellőle; ki noha nem az theológiához, de
 az teljes és derekas deákság állapotjához s akarmi nemzetség
 nelve vakításához oly szükséges, hogy sem az első, sem az
 közép, sem az utolsó időbeli elmék nem tartóztatják ez
 argumentomon való munkálkodásoktul magokat, hacsak
 Ausoniusról, Dantesről, Petrarcháról, Bocatiusról, Eneas
 Silviusról szállítjuk ennek ez munkának successióját és
 származatját is Sanazariusra, Auratusra, Mareniusra, Vese-
 liusra, Cordeliusra, Monemiusra, Samartanusra, Passeratiusra,
 Auratusra,² Bellaiusra, Johannes Secundusra, Petrus Loti-
 chiusra, Vulteiusra s az több velek egy időben élő és utánok
 következőt szántalan fő tudós emberekre, kik az deák nyelv
 ékesítése mellett ezen miniummal az közönséges honjokbeli
 nelveket is mind színezték s mind ékesítették, kiknek írási-
 hoz Plautusnak, Terentiusnak, Ovidiusnak, Catulusnak, Tibu-
 lusnak, Propertiusnak, Cornelius Gallusnak, Horatiusnak,
 Martialisnak is tökéletes deáksági írást ragasztván, könnyen
 megarányozhatjuk, hogy ha az deáki tudománynak ezek
 munkáival hosszú magosra huzalkodott tornya nem apadna

¹ E mondat értelme homályos.

² Így, kétszer!

s nem alacsonyodnék-e valamit, ha rajta való épületiből ezeknek munkáit kihadnók és rekesztenők.

Igy annakokáért ez az mi elmés tudós Balasa Bálintunk is ezeknek nyomdokát hasonlatos nemű irásával jó móddal követvén az mi szükséges foglalkozott Parnassus hegyére ez előtt nem érkezhett magyar nyelvünket, ha arra az bátorságra, becsületre, s értelemre is emelt, hogy az Helcion erdejének kies árnyékában éneklő s beszélő Musák szavát is értheti s tudhat is már velek beszélgetni: nem általjuk ez dologban való fáradságát neki most is megköszönni s érdemlett neve becsületivel kezünkben is munkáját forgatni és viselni.

Mely munkáját három részre való osztásomban foglaltam ez jelen való írásomba. Az első részében Istenhez tölt keresztény buzgó könyörgési vadnak helyheztetve, de avval az elveszett éneke hiával, kinek kezdeti: *Pokolbeli kísértetek fogatnak* etc. Ez énekének eleiben penig mindeniknek deák summácskát jegyztettem. A három első Himnuszát ő maga is deák argumentomocskával ékesítvén, kiből arányozám, hogy bizonyos emberek kedvéért nem alkolmatlanul helyheztetek az többi eleiben is deák nelven való rövid argumentumocskákat. Az másik részében egyeledett állapotrul való elvegyült énekeinek engedtem helit, magyar argumentomocskát irván mindenike eleiben, de hármát ezen énekeinek is nem kaphatám: Egyikének kezdeti: *Szít Zuzána tüzet szivemből magára*; ¹ másíknak: *Egy nagy követ-séggel, Venus siettséggel, küldé hozzám Cupidót*; harmadíknak: *Eger vitézeknek ékes oskolája, Jó katonaságnak nevelő dajkája*. Juliáról szerzett éneki foglalták penig az harmadik részét magoknak, ugy hogy mindenik eleiben deák argumentumocs-

¹ Lásd Balassa B. költ. (Bp. 1879) 158. l.

kákat jegyezgettem, minthogy ő maga is kettei eleiben a végre csinált volt deák summácskát, hogy az többinek is olyan rekedési lettek volna.

Te neked azért, magyar nemzet, ki eleitül fogva mindenféle tulajdon honyodbeli jódót, szép bódogságodot, nemzetségbeli emberek által mutatott gyarapodó állapotodat, állapotodban való huzalkodásodat, szerencsédben való hoszszabbodásodat nehezen tudtad mind ismerni s mind becsülni. Malozát is kívántál fáradsággal, törődéssel, egészségednek epedésére, vérednek temérkedésére, elmédnek szelédkedésére, értékednek kevesedésére honyodban onnan hozatni, a hol maloza gyanánt isszák, vagy inkább innya kívánják az te tarczali, mádi, szánthai, zombori boraidot. Neked úgy ajánlom ujobban ez könyvet, vagy ítéllettel olvasván minden részét, holta után is megbecsüld azt, a ki életiben való kis becsületivel ily virágzó éles és tudós elmét viselt előtted s ki nagy hasznodra is tudott volna lenni, ha elméjével te tudhattál volna élni.

Rímaj János m. p.

In eruditissimum dominum Valentinum Balassam,
Musarum acerrimum mystam.¹

Bálint nevezetben ² ki voltál Balassa,
Munkádot ³ kiadom, hogy minden szem lássa ;
De élit elmédnek nem vélem kaphassa,
Kinek Apollónál nem volt tanulása.
Vagy Syren, vagy Circe, vagy magyar Amphion,
Arany írásodba nincsen peniszes ön ;

¹ Az 1676-ik évi kiadásban czíme : »Elogia Spectabilis ac magnifici Domini Valentini Balassa de Gyarmat militis & poëtae cultissimi. Ad Valentinum Balassam Johannes Rímainus.«

² 1676 : nemzetedben.

³ U. o. Munkádat.

Tíz¹ igen több(et) nyomsz, mint más nagy rakás szón,
 A ki ebben kétes, nyomozzon balhát honn.²
 Terhelje³ [elmjét vak balgatagsága,
 Kinek munkáidhoz nincsen kívánsága,
 De szeret és ohait azok társasága,
 Elmédnek kik értik hogy nagy gazdagsága.
 Én pedig írásid nyomát kinyomozom,
 Ne bánd új életre hogy nevedet hozom,
 Emlékezetedet mindenütt hordozom
 S így hired, nevedet, mint lehet, töldezom.
 Nyugodjál s koporsód légyen dicsőséges,
 Állapotunk most itt nem gyönyörűséges,
 Kit te ékesgettél Eger is törökös,
 Kivánom, hogy légyen lelked üdvösséges.
 Hibe városának, hol nyugszol, állása
 Ott vagyon Krivannak hol magas havasa :
 Vendégfogadóját minden úgy szállhassa,
 Szeredet tekintvén hogy meg is állhassa,
 Mondván : itt fekszik az a Balassa Bálint,
 Ki kevés öröm közt nyelt sok keserves kint,
 Kinek irásában a ki jól is tekint,
 Elméje bársonyán szemlélhet skarlátszint.

Tolnai Balog János dicsőítő verse Balassára.⁴

Istenasszonyokkal égben az istenek,
 Új harczot s viadalt magok közt kevernek :
 Balassa Bálint kell csak mindenikének,
 Kedvelvén szép voltát tudós elméjének.

¹ U. o. Egy.

² U. o. Hón.

³ Itt megszakad a kézirat szövege s folytatását az 1676-iki kiadásból adom ; az 1670-ki kiadásból e vers ki van szakítva. (Sajó-Kazai cod. II. 39—54 l.)

⁴ Tolnai Balog János latin nyelven írt verse, melyet Rimay magyarra fordított, megvan a Balassa-Rimay régi kiadásában. Címe : »*In eundem Janus Balogus Tolnaeus.*« Rimay fordításának címe : »*Ungarico idiomate per Joannem Rimai reddita in hunc modum.*« Azért közöljük itt, mert valószínűnek tartjuk, hogy a Rimay kézírata is ezzel végződött.

Tudni akarod-é, ezek kik legyenek ?
 Mercurius és Mars neve ketteinek,
 Pallás s Apolló is közösi ezeknek,
 Venus az ötödik, kivel ellenkednek.
 Mercurius keres Bálintban magájét,
 Nem egyebet, hanem tudós szólló nyelvét,
 Mars peniglen éles vagdalkozó törét
 És Venus beléje öntött nagy szerelmét,
 Pallás kéri tőle esze bölcs elméjét,
 Apolló peniglen verses sok énekét,
 Minerva kezdé el azután beszédét :
 Mindnyájan Bálintnak hadjatok (mond) békét.
 Bölcsőbb, vitézb, szebb is ki lehet nálamnál,
 Egyedül nállam az, ki mindnyájatoknál,
 Én kedvem, szerelmem Bálinttól el nem áll :
 Méltán azért ő is én táboromban száll ;
 Nem engedem tőlem őt elvonni másnak,
 Sem néked Apolló, sem harczoló Marsnak,
 Örvendvén maga is az velem lakásnak,
 Tartom őt magamnak válhatatlan társnak.]

II.

RIMAY AJÁNLÓLEVELE DARHOLCZ KRISTÓFHOZ.

(Töredék.)

Generose domine Christophore Darhocz, domine amice suavissime, fratris instar mihi observande!

Pro laudabili tuo illo praestito labore, quo Balassiorum sparsas hincinde a doctis viris laudes in fascem collectas (minuendi saltem luctus eorum omnium causa, quos lethalia adeo patriae vulnera et vix unquam satis consolidatae cicatrices, exagitant) publicae tu quidem luci consecrasti, quis est, qui non in amorem tuum sponte eat, tuique desiderio, tam celebri atque fructuoso, vel invitus quoque non feratur? Mihi quidem contractae iam ante tecum notitiae tuae, istud tuum tam praeclarum, tamque laudabile, de defunctorum etiam amicorum memoria bene merendi, studium ad suscipiendam magis ac magis virtutem tuam pondus non exiguum addidit, quum scilicet eiusmodi viri virtuosissimi necessitudine afficiar: qui ne morte quidem disiunctorum amicorum memoria et desiderio, usque adeo carere possit, ut laudum perpetuarum sono inveterascentia, pene atque interitura eorum nomina ab ipso quoque sepulcro suscitando, vitae feliciori reddenda putet, usuque ea gloriae dotet. Gaudeo etiam vehementer, ut in coeteris

multis aliis rebus, ita in actae vitae horum quoque laudis celebratione sensum tuum meo coivisse. Quoties enim de reipublicae huius statu (cuius non modo succum omnem et sangvinem, sed speciem etiam pristinam et colorem amisimus) te sensate disserentem auscultavi praecipue, ubi de membris et capitibus eius fusius egimus, in his ipsis restaurandi illius decoris dudum absoleti momentum, magna ex parte nos destinabamus, nec nostrum nos iudicium fefellisset, si optata eis cum fortuna, tum vitae conditione frui licuisset. Quid enim habebant illi vel a natura tributum, vel studio maiorum quesitum, vel fortuna quoque sua (licet minus propitia nec virtuti illorum unquam aequa lance arridenti) partum, quod non in usum illum penitus, in quem reipublicae istius praecipua necessitas potest verti, contulerint? exemploque aliis cum maioribus omnibus, tum pari etiam loco natis, militaris exercitii splendore ac heroica fortitudinis virtute longe praeiverint. Ut omittam, quod Agria totius Hungariae celeberrima militaris academia, Europaeque nostrae luculentissimum, idque non naturali, vel arte quaesita munitione etiam magis, quam fortissimorum virorum lacertis tutatum; propugnaculum tot trophaeis ac triumphis splendidissimarum victoriarum saepissime illustratum, tum cum maxime floreret, horum consortio, splendore et autoritate praecipuum sibi ornamentum vendicaret, veraeque strenuitatis et elegantiae, in ea re rivos ab his tamquam ex fontibus omnes solidissime ducerent. Si qui vero aliter sentiant, dixisseque ista illis ad invidiam usque videar: illi, ut facile se obtusos, patriae commodo parum studiosos, virtutis osores, crassi item iudicii viros, vel nutu primo etiam produnt, ita mihi parum de illorum sententia vel dicto curandum puto. Mea mihi conscientia (ut utar disertissimi viri verbis) pluris est, quam omnium sermo.

Equidem amavi vivos, amo, amaboque et mortuos ac tutor famae illorum fiam, quorum ardendi desiderio susceptum dolorem meum nec abjicere potui, nec si possem, vellem. Quis enim ferreo adeo animo praeditus sit, qui nutantis istius peneruiturae reipublicae nostrae tantarum columnarum et sustentaculorum eliminationem, orbatamque his fulcris laceram Hungariam non gravi angore ferat, quorum quidem restitutioni vix aetas haec tam labefactata, fracta, dissipata et direpta manum aliquando adhibebit, quippe cum et reliquis, quae per se ad casum iam sponte inclinant, eandem legem intentet, eversionemque pronam minitetur. Atque utinam etiam tantum, quantum et deberem et vellem, dolere possem, id ipso me magis consolarer. Qui enim de vita et virtutibus illorum explorata quaeque apud nos habemus et vitae testimonio et amicitiae indicio ducti, quum idem illorum praecipuae sive patriae praestitum munus, sive eximias alias virtutes, quas amplas habebant, et corporis et ingenii, ut quidem tu probe nosti, servatum etiam in nos nunquam aboliturum amorem, ab ipsa nunc etiam morte, odoramur, graviore doloris sensu nos ferri haud mirum est, ut toto illi animo et mente obsecundemus et nisi cogitatio illa, quid patientia, quid fortitudine, quid magnitudine animi dignissimum sit, quae non solum animum comprimit, sed ipsum etiam dolorem, nescio, quo pacto, mitiorem facit, sese opportune ingereret, immorandum merito quidem et diutius moerori inspreta omni consolatione esset. Dandum tamen morti quoque illorum nonnihil loci est, quae nec Herculi quidem contigit tam honestissima nemini uni impetu doloris nostri indulgendo, nulla luctus intercapidine gloriae illius rationem ullam habuisse nos existimetur? Non erit dubium, quin ex morte ipsorum tam gloriosa par patriae decus contigerit fructus illi, quem erat et diuturnum et

optatissimum in hoc gravissimo republicae tempore vitae beneficio latura, si sors virtuti ipsorum merito debita suis auspiciis percommodissime ipsis esset suffragata. Magnam enim vim esse fortunae ad utrosque casus, vel secundas ad res vel adversas, quis ignorat? Nam et cum prospero flatu eius utimur, ad exitus pervehimur eo quidem usque ut

Nil penitus esse potest fortuna, gubernat
Res hominum, valet illa piis obsistere coeptis
Illa favere malis

Quin ipsa etiam:
Rara adeo est virtus, quam non fortuna gubernat,
Quae maneat stabili cum fugit illa pede.

Coeterum quo debiti mei defunctorum istorum heroum officii partem persolverem, quove tuum sensum quoque et laborem eorundem laudi pridem consecratum, apud eos saltem, quos copia et usus, Latinae linguae destituit, communior, hortatu talium etiam frequenti adductus, ea, qua potui, tenui, Minerva vulgari nostro sermone de eorum vita et obitu, pauca ut vides, carmina cum apologetico nostro proemio magnifici et generosi domini Thomae de Nadasd etc. de his ipsis patriaque sua et literis elegantioribus praeclare sentientis nomini inscripto, edidimus, ea quidem lege, ut te (cui nostra omnia probata fuisse saepe meminimus) in tutorem eorum legerem, necnon adversus omnes falsi rumores sequaces, qui acerbissimo dissidio virtutes, ni quietam etiam illam quietem destinatas importunissime inquietant, in custodem et praesidium ponerem. Si vero tale quid lucubrationes vitae nostrae tibi continere videbuntur, quod vulgaria quorundam ingenia minime vulgari modo afficiant, parumque captui illorum alibi respondeant, secutos eum nos scito, qui et talibus delectabatur, dum viveret,

nosque is idem instituebatur, et cuius etiam memoria ac genio talia conveniebant. Quid enim uspiam elegantiarum latere potuit in latissimo illo literario campo, cuius ex flosculis sedulo haec apud aculeo, non graviter succos elicuerit, inque favos sapidissimos etiam reconditos usus eruditorum cum admiratione pariter et laude sui ingenii transtulerit? Cum vero praeter Latini, Italici, Germanici, Polonici ac Bohemici sermonis peritam, nostrum quoque melle rhetorico undique imbutum ad eloquentiae fastigium usque perduxerit, admirabilisque in expoliendo eo apud sensatos omnes esse concupiverit, tanto Turcici sermonis facultate quoque praecelluit, ut summum penes se eius artificium et decus cuncti linguae illius capacem singulariter fuisse contenderint. Nos quidem etiam sane eius imitatione et exemplo moti, non potuimus decoris, suavitatis, adeo etiam grauitatis, in hac scriptione esse omnino obliti, ut videlicet sermonem etiam ipsum nostrum per se alioquin plus satis asperum mundo honestia vestitum, haustumque ex fontibus Heliconis eruditorum saltem intuitu adhibita, scriptorum veterum authoritate etiam cultiorem proferemus. Tu si coeteris assensum praebendo bono (quod speramus) exemplo praeiis, insultus malevolorum nostrorum despicientia reliquos etiam foetus nostros omnes in hoc turbulentissimo vitae nostrae cursu, tamque molesto otio, quasi in tenebris et vinculis altos in lucem proferre haud dubitabimus. Si vero te ducem optime sequuntur ii quoque, quos probamus, quibusque cordis esse cupimus nos et nostra (proles illas Palladias, magnificos et generosos dominos Nicolaum Istvanfium, Michaellem Forgatsium, Petrum de Reva, Michaellem Kathaium et Nicolaum Szokolium etc. reliquamque illorum similem familiam humanioribus studiis praeditam, ob idque genuinae illius gloriae futuram haeredem, aeterna memoria

dignissimam intelligimus) turbam omnem, illiusque turbas, convitia, calumnias atque iustitiam ipsam quoque facile spernemus. Neque enim ii sumus et erimus, qui genus eorum a consortio humano tollere possimus, qui meliores obtrectare malunt quam imitari et quorum similitudinem desperant, eorum adfectant similitatem scilicet ut, qui suo nomine obscuri sunt, aliorum innotescant : Sine quorum ius, quaerela autem et praeiudicio quoque nos messem hanc nobis peragendam suscepimus, siquidem in vitae huius civilis specula constituti dum uniuscuiusque in rempublicam merita non sedula minus, quam acri quadam inspectione quoque ponderamus, ne ingrata oblivio nomina eorum tollat, quos laus perpetua dignos esse se voluit, consecrandos quoquomodo posteritatis commendationi eos iure censuimus. Has vero partes sensate Tullius etiam sapienti omni cum se ad civilem societatem natum senserit, jubet suscipere, qui non solum subtili disputatione sibi ea utendum putet, sed etiam fusa latius, perpetua oratione, qua regat populos, qua stabiliat leges, qua castiget improbos, qua tueatur bonos, qua laudet claros viros, qua praecepta salutis et laudis apte ad persuadendum edat suis civibus, qua hortari ad decus, revocare a flagitio, consolari possit afflictos, factaque et consulta fortium et sapientum cum improborum ignominia sempiternis monumentis prodere. Non est ergo, ut quispiam dubitet me et rite et meo quidem munere fungi, quod eius memoriam, cuius studio teneor, quique me, quicumque me efficit literarum amantem, (quod quidem facio et libenter et ut spero, recte!) non potui silentio praeterire. Et si autem sapientibus conscientia ipsa factorum egregiorum amplissimum virtutis praemium est, teste Macrobio, tamen illa divina virtus, non statuas plumbo inhaerentes, nec triumphos arescentibus laureis, sed stabiliora quaedam et

viridiora praemiorum genera desiderat, quod ipsum solae literae praestant, quas laudi istius quidem adhamare, non invitat solum me natura mea, sed etiam cogit, ut sic vel mortuo ei in amore responderem, a quo superstite provocatus toties fuerim, quod non duntaxat hominis, sed ipsius inprimis humanitatis est, adeoque mei ipsius etiam officii. Non enim tantum admiratus sum ego virum illum, sicut omnes, sed etiam praecipue dilexi. Primus enim me flagrantem studio laudis in spem impulit, posse virtutem sine praesidio fortunae, quae contendisset labore et constantia provenire, satisque beatum eum esse, qui superatis aequanimitate, et perseverantia cunctis fortunae ictibus sua esset sorte atque salino contentus.¹ His vero me tum praecipue levabat, cum et mihi consolatione ista magis opus esset et se peregrinum solum incolendo ea fulciret et sustentaret. Occulati illi ad aliena vitia sua coeci, nimisque iniqui ob id, quod bonorum praetermissione, plurimorum malorum, quorum vis, culpabiliorum enumerationi solum intenti, virtutum acervos quantum vis ingentes nec cernunt libenter, nec si cernunt, laude ulla prosequuntur, si acrius in ipsius vitam, qua fines aliquos modestiae esset praetergressus, iudicio parum moderato et immitti lege etiam ferantur. Nos quidem pro illo ipsis illis nosmet vel hic interponeremus, nisi in Apologia nostra tutelare nostrum scutum ad excipienda adque refellenda omnia famam ipsius eminus impetentia spicula opportune iam erexissemus. In quo videlicet praeter luxuriae atque irae culpam vix aliud intolerabile quidquam fuisse deprehendimus, et quidem iram ipsam quoque talem, quae sedulo se ab eo corrigi etiam pateretur, si sinistrae — —

(Itt megszakad a kézirat szövege.)

(Sajó-kazai cod. I. 159—168. l.)

¹ Tollhibából: »contentijs« áll.

III.

BALASSA BÁLINTRÓL.

(Töredék.)

Plato mondása szerint azért, Virtutis sublato praemio, nemo est, qui virtutem sequatur.

Valahol az jószágos cselekedetnek az jutalma el vagyon vettette, ritka, a ki annak az rendit és tisztit követhesse.

De bizonynyal hiszem azt én, hogy ha annak az mi Alcibiadesünknek is (hogy így szóljak) jószáginak és elméje gyümölcsinek adattatott volna oly piacza, a hol azoknak hasznait kitergegethette volna, mind nevének és mind hazájának sokat szolgálhatott volna s ottan nagyobb bizony-ságért legyen im ez ő maga ¹ írása ide helyheztetve, kit ezen igékkel írt az jó emlékezetű öcscsének egy Krakóból küldött levelébe :

»Ne véljen uram senki oly bolondnak, hogy ha ott kin tisztességesen szolgáltatnának velem, hogy örömesben az szolgálatban, mint az vers faragásban nem foglalnám az elmémet. De ha nem szolgáltatnak velem, megyek ? Az Hibeí bíróságot vegyem-e fel ? Nem illik. Megházasodjam-e ? annak ellent mondtam. Azért uram így lévén az dolog, hogy meg se házasodhatom, s az szolgálatra sem lévén hivatalom,

¹ t. i. Balassa Bálinté.

nem jobb-e itt kisebb bosszúsággal és elmémnek vékony törődésével, urakkal és hercegekkel való nyájasságban az időmöt elmulatnom, mint otthon csak az szamországbán (*így*) és morgolódásban? Bezzeg, ha valamely szorgos gondot bíznanak rám, mint Tatát vagy Palotát, a hol kin-kintelen distrahalnom kellene az elmémet az virtus gyakorlásra, elhadnám Krakót érette, s úgy el is távoztathatnám az emberek rágalmazását, mert az mindennapi munka és fáradtság, az testet is megszeliiditené. Az gondviselés pedig az elmémet is megenyhitené az hivolkodásban, mert alio esset mens atque cogitatio conversa, atque in unico solaeque virtutis exercenda studio omnis cura defixa, etc.« — — —

A többi hiányzik.)

(Sajó-Kazai c. I. 9—10. l.)

IV.

RIMAY JÁNOS NAPLÓJA A SZŐNYI BÉKEKÖTÉS
TÁRGYALÁSÁRÓL.

(1627. május 25—augusztus 1.)

MEMORIALE.

Anno 1627.

25. die Maii indultam Alsó-Stregovárul Komáromban.

29. die Maii érkeztem Komáromban délután 2 óra
tájban.

30. die Maii lettem szemben Esterhaz Dániel urammal
ő nagyságával és presentáltam ő nagyságánál az vármegye
levelét inquisitióval együtt, a mellett salutáltam is ő
nagyságát.

7. die Junii érkezett meg cancellarius uram ő nagysága
Bécsbül az ő felsége és palatinus uram instructiójával.

9. die Junii küldték meg ő nagyságok az salvus con-
ductust Budára az vezérnek Eörszi Sigmond uram által.

18. die Junii jüttek fel csauzok Szónre az helet meglátni
és innen is alá külték volt commissarius urak az vice-
capitánt Spáczai Mártont, Budai Pált és engemet, hogy
együtt az törökökkel lássuk meg az sátoroknak való helyt
Szón és Komárom között, az hon legalkalmatosb helye
lehetne.

19. die Junii jüttek fel az török commissarius urak Szónre.

20. die Junii mind az két részről az commissarius urak az sátorokhoz menének, egymást becsületesen követek által köszöntötték, kívánván követek által egymástúl, hogy szemben legyenek.

Kivánták az török commissarius urak, hogy az török császárok sátorában legyenek szemben egymással, ezek is contra azt kivánták, hogy az mi császárunk sátorában jőjjenek. Így egymással sokat követek által tractálván soká együvé nem mehettek, megtartván mind a két fél az császárok méltóságát, noha az törökök mondották, hogy az szógyéni tractakért török császár sátora alatt lött legyen az tracta, itt is ott legyen, de az urak semmiképen reá nem mentek, hanem re infecta oszlottanak el egymástúl.

21. die Junii küldött az budai vezér csauzoktól egy levelet az uraknak ő nagyságoknak az szemben létel felől.

22. die Junii küldték vala alá Liptay uramat három vármegyebeli követekkel az török commissarius urakhoz Szónre, hogy tractáljon az szemben létel felől, hogy az római császár sátorához jőjjenek.

Eodem die küldtek volt fel az török commissarius urak az urakhoz az vezér levelével, a mellett üzenték is, hogy ha sátor alatt nem akarnak szemben lenni, tehát tartásák magokat az palatinus uram ő nagysága végezéséhez, miként végezett az vezérrel, hogy Szón legyen az tractáló hely, azért ők készek az falunak felit megerősíteni és az uraknak eresztetni és az falu közepén csináljanak egy szénet,¹ az kiben tractáljanak, de az urak ő nagyságok semmiképen reá nem mentenek, hanem megüzenték, hogy ha az vége-

¹ A. m. szint.

zéshez akarják magokat tartani, tehát menjenek ki Szönbül és szálljanak Almásra és mindennap Szönre járjanak tractálni.

23. die Junii üzenték volt commissarius uraknak az török commissarius urak, hogy felküldenek palatinus uramhoz ő nagyságához, hanem ő nagyságok békével bocsássák.

24. die Junii indult palatinus uramhoz ő nagyságához az szolnoki Olaj bék.

26. die Junii Palatinus uram ő nagyságához küldvén az törökök követeket, azt nem várhatták, hanem üzentek az uraknak, hogy innét menjen alá egy commissarius ur, onnét is egy jün fel és végezzék el az hely felől, hon legyen, kibeen szemben legyenek.

27. die Junii ment alá Lebl uram ő nagysága az sátorhelyhez Baloghi István urammal és az török részről jün fel szolnoki Muharin bék, egymással sokat traktálván, elvégezték, hogy az két császár sátora között csináljanak egy szinet, melyben szemben legyenek egymással, melyet fel is csináltak.

28. die Junii ugyan derekasan szemben lettek egymással sokat beszélgetvén némely dolgokról és az mi commissarius urainkat meg is ajándékozták török császár nevével egy-egy kaphtánnyal. Az derekas tractának elkezdését rendelték.

29. die Junii ő nagysága cancellarius uram behivatott egymagához és ő nagysága sok szóval declarálván az mi kegyelmes urunknak császárunknak kegyelmes atyai gondviselését az magyar nemzethez minemő atyaiképen provideal felőlünk ő fölsége kegyelmes akarattjából. Két dolgot proponálnak előnkben, első, hogy ha fegyvert akarunk-e az pogány ellen, mert abban is módja vagy on ő fölségének, hogy az pogányok ellen fegyvert fog; másikat azt, hogy ha az békességet akarjuk-e, abban is ő fölsége nem ellenkezik, hanem elvégezi az békességet az török nemzettel és két

dolog felől ő nagysága minden vármegye követétül voxot kívánt, mi tetszik és melyik. Azért mi az békességet kívántuk, hogy ő fölsége végezzen az török nemzettel; és mi módon hozzá kezdjenek ő nagyságok, arról is kívánták tettségünket, melyre mi megegyezvén egymással, hogy az zítvatoroki és bécsi artikulusokon fondálják, minden dispositiókat és kívánságokat.

Ultima die Junii szemben lettenek egymással az commissarius urak és az mi kívánságok volt az uraknak, nagyobb részét meg is jelentették és az szegénységnek nagy inségerül 23 inséget adtanak beírva.

1. die Julii egymással szemben lévén, az többi között azon egyeztenek meg, és alkudtanak, hogy minden kívánságokat és gravaminakat írva adják be egymásnak és hogy minden punctjaiban az zítvatoroki, bécsi, komáromi és szogyéni végezések helyben maradjanak és ez mostani tractát ahhoz szabják.

3. die Julii jüttenek fel ide Komáromban az török commissarius urak közül ketten: az esztergomi bék és Chizani aga, budai Olaj bék az 23 inségre való felelettel, a mellett hoztanak ők is fel 17 panaszokat, kik az alatt történtenek az magyaroktól. Azt is jelentették, hogy mostan Szegednél az magyarok soldjukat felvették, és egynehány töröket levágtanak. Az csavargók azért attúl hogy megszünjenek, mert mostan is az vezér ő nagysága akart utánnok menni két ezer lóval, de mégis meggondolván, hogy itten nem kicsin emberek vadnak, kik ezt az dolgot is elvégezhetnék, azért ha meg nem szűnnek, hittel is mondotta, hogy ő nagysága utánnok megyen és valamely végházban mennek, azt az végházat megégetteti és porrá teszi.

5. die Julii adták be az mi commissarius uraink derekasan minden akarajtjokat és kívánságokat az vármegyék

gravaminaival együtt és miben violálták legyen az zitvatoroki végezéseket és bécsi articulusokat, kinek megértésére és megfeleletire, terminalására két vagy három napot hogy vesznek, de másnap ugymint sexta die Julii megüzenték bizonyos főemberek által, hogy megfordítván megértették és holnap szokás szerint hét óra tájban egymással ismét szemben akarnak lenni és választ adni; hogy ez két dolgokat beadták, akkor nagy sip- és dobszóval, örömmel menének el tőlünk.

7. die Julii. Legelsőben szép és jó módjával kezdtek volt az tractához, derekasan, de öszvekapának szóval és megharaguvának egymással, re infecta oszlának el egymástól, ugyanakkor derekas akaratjokat és kívánságokat, ismét az magyar urak ellen való, melyet cselekesznek az szegénységen, négy rendbéli panaszokat és magok kívánságát is.

9. die Julii küldték alá az urak ő nagyságok Budára Liptay Imre uramot, Nagy Pál győri sereg biráját az vezérhez panaszolni az török commissarius urakra, adván ő nagyságok bizonyos instructiot. Ugyanaz nap küldött vala ő nagyságok Szőnre az török commissarius urakhoz, hogy kisíró törököt adjanak Liptay uram mellé, kik elkisirtsék Budáig.

13. die Julii mig oda Budára jártak Liptay uramék, küldtek volt fel török commissarius urak egy csauszt, szabadságot kérvén arra az uraktul, hogy megengednék, hogy két csauszokat bocsátanának ők is fel; egyiket császár urunkhoz és másikat palatinus uramhoz ő nagyságához, de nem bocsátták, mig Liptay uramék vissza nem jűttenek Budáról.

14. die érkeztenek meg Budáról Liptay uramék igen kedvetlen válaszzsal. Ugyanazon napon mindjárt három avagy négy óra mulván ismét elküldték Nagy Pál uramot palatinus

uramhoz ő nagyságához azzal az válasszal, az melylyel Budáról jűttenek, hogy referálja ő nagyságának is és onnan ő nagyságátul mindjárt Bécsben menjen ő felségéhez. Ugyan-ezen napon mentenek Lebl uram ő nagysága és Kuestembergh ő nagyságok császár urunkhoz Bécsben az válasszal. Ugyan-ezen napon ment el cancellarius uram Sellyére az érsekhez.

Liptay uramnak, hogy aláment Budára az vezérhez, ilyen instructiót adtanak az urak: Primo, hogy az bécsi és zitvatoroki végezést (*így*) minden punctjaiban megtartassék és hogy ezek az commissarius urak, hogy az békességnek tractáját continualják és hogy az zitvatoroki és bécsi articulásokhoz tartsák magokat. Secundo: hogy Váczt megadassa, mert az bécsi és zitvatoroki végezés ellen vette meg. Tertio. Az követség felől, hogy az mi császárunk részéről nem tartoznak most az török császárhoz küldeni az portára, hanem ők tartoznak küldeni igazság szerént az mi császárunkhoz. Quarto, hogy szegénységnek nagy inségek és az hatvan falunak felyül való beholdultatása felől hogy mindjárt kiereszszék és az rabok felől is, hogy elbocsássák.

Ezekre az propositiokra az vezérnek való választétele.

Primo. Hogy ő semmiképen az zitvatoroki és bécsi articulásokon ezt ez mostani tractát nem fundáltathatja s nem is fundálja, arra való teljes hatalma sincsen az ő hatalmas császárjátul, hogy ezeken az articulásokon fundálhassa, csak ezt adván ratioját, hogy azok az emberek, az kik azt végezték, megholtanak, s mind penig az császárok, az kik idejében lőtt volt az végezés, és azokban is csak kettő is alig él.

Secundo. Hogy ő vette eszében, hogy mi azért kívánók fundáltatni ezt az tractát az zitvatoroki és bécsi végzésen, hogy Vác visszaadassék és azultátul fogva lőtt károk megtéríttetnének és visszaadtnának, kiért azelőtt való vezérnek

is meg kellett érte halni. Oka ez, hogy az szőgyéni tracta is azért nem lehetett állandó, hogy az mit ott végeztenek, be nem teljesedett és az mint az római császár részéről be kellett volna menni az követnek az portára az hatalmas császárhoz, miért hogy be nem ment, életének is el kellett fogyni, mert hazug hirrel táplálta a hatalmas császárt.

Tertio. Hogy ő semmit Betlem Gábor hire nélkül nem cselekedhetik s nem is cselekszi, mert vagy legyen meg az békesség avagy nem; ha meg leszen is, ő vele együtt kell megírni az hatalmas császárnak, ha nem is, és az hatalmas császártól meg vagyon nekie parancsolva, hogy semmit Betlem király hire nélkül nem cselekszik és az okon semmire nem akar menni.

Quarto. Hogy ő is akarja az szegénységnek dolgát hogy jó karban vigyék, mert maga is eléggé keserüli, minemő nagy insége legyen az szegénységnek.

Hogy az török commissariusok megharaguván felugrottanak, annak sem ők okai, hanem cancellarius uram ő nagysága, mert az hatalmas császár commissariusinak szemekre egynehányszer hitit hányta az római császárnak, nem igaznak mondván és gyakorta gyalázatokra jelentette nekik, melyet el nem szenvedhettek, cselekedték. Jelenté azt is, hogy ha ezek által az commissarius által végben nem mehetne ez az szent békesség, csak palatinus urunknak ő nagyságának accedaljon ehhez kedve, kész ő maga is feljöni és magával palatinus urunkkal ő nagyságával minden jót végezni.

Ezeket is látván Liptay uram és Nagy Pál uramék az környülálló dolgokból országunknak jövő veszedelmes romlását mikoron értették volna az vezérnek ilyen szándékát, hogy maga is ki akarna az mezőre szállani, mondták az vezérnek, azzal az cselekedetivel ő nagysága minemő

romlást és veszedelmet hoz országunkra, ezt mind Isten s mind ez világ látja és meg fogja ösmerni, hogy ő nagysága maga két kezével vonsza országunkban az német hadakat, kik teljességgel elburítják országunkat és semmivé teszik. Erre azt mondotta az vezér, lássák az jó magyar urak és a németek ő nekik leszen károkra. Azért úgy tanácsolják és kérjék is az commissarius urakat, hogy meglegyen az jó békesség, mert ő is szánja s keserüli az szegénységet. Több dolgokat, panaszokat nagy hosszú beszéddel számlálván eleikbe, minemő sok károkat vallott legyen az magyaroktól, erről is emlékezett, hogy ha az békesség megleszen, nem kívánják azt, hogy az követ az ajándékkal menjen be az portára, hanem csak főembert küldjenek mintegy tizenkettőd magával és hogy ők is Betlen Gáborral együtt küldhessenek velek az hatalmas császárhoz.

20. die érkezett meg cancellarius uram ő nagysága.

Ugyanazon nap az csauzok is érkeztenek meg palatinus uramtól ő nagyságától, késedelem nélkül alá mentek mindjárást Budára az vezérhez.

Ugyanazon nap az csauzokkal egyetemben jüttenek palatinus uram két szolgálja: Réwai András és Tassy Gáspár, az secretáriusa, melyek mindjárást Budára mentenek az vezérhez bizonyos instructióval.

26. die Julii. Küldték vala Ujvárból generális uramék ő nagyságok és több urak is Forgáts Péter uramot ő nagyságát ide az commissarius urakhoz tanács kérdeni, Manczfeld hada eleiben akarván menni, de azt az igyekezetet elbontották és hagyták.

Eodem die mentünk vala mi vármegyék követei az urakhoz, az hazamenetel felől ő nagysága oly választot adván, hogy várakozzunk palatinus uram szolgálaira, mig eljünnek az vezértől.

28. die az török commissarius urak irtanak ide az urakhoz, hogy szemben legyenek egymással és tractáljanak, ne halogassák el ilyen jó napokat semmiben.

29. die ilyen választ adtak ő nagyságok, hogy ők semmiképen szemben nem lehetnek addig, míg palatinus uramtól nem érkezik választjuk és az palatinus uram szolgálai még meg nem érkeztek, mivel hogy palatinus urammal kezdték el tractájokat, ő nagyságától várnak.

Eodem die küldött Tassy Gáspár Budáról egy levelet az uraknak ő nagyságoknak és az választot is megküldte, mint resolválta magát az budai vezér palatinus uram ő nagysága több rendbeli conditióira, mely conditiók így következnek:

Primo, hogy Vác megadassék.

Secundo, hogy az török császár vitézítő az hatvan faluk kívül beholdoltatott faluk visszaadattassanak és engedtetessenek s ne is háborgattassanak.

Tertio, hogy török császár az mi kegyelmes urunkhoz császárunkhoz követét bocsássa, az minthogy ennek előtte is az mi kegyelmes urunknak volt követe utólban is az török császárhoz.

Quarto, hogy az szögyéni, avagy kőhid-gyarmati végezés után elfogatott rabok elbocsáttassanak mind az két részről, azokon kívül, az kiket az szent békesség ellen elfogadtattak.

Quinto, hogy az bécsi, zítvatoroki és komáromi végezések minden pontjaiban megtartattassanak és az miben megbántattanak volna, azok is helyreállattattassanak.

Mindezekre az budai vezér így resolválta magát palatinus urunknak ő nagyságának küldött követinek:

Primo. Vácot, hogy emlitenek négyen, csak hallani nem akarja, sőt azt mondja, hogy csak emlékezetben se légyen, emlékezni sem kell róla, mert ha szintén az budai

ablakról kellene nézni is az vácsi mezőben az római császár hadait, még ugy sem adná meg.

Secundo. Az mi az hódult faluk dolgát illeti, arról így resolválta magát. Nemhogy azokat engedné vissza, de sőt azt kívánja, hogy ugyan az diplomában be legyenek foglaltatva, és iratva és oda alá az Sárköz tartományából Simon-tornya, Koppán, Bács, Pécs, Földvár és mező Szeged tartományából semminémő falukot ne kívánjanak felholdulni, sőt mindennemű közünket kivegyük belőlük, ugy mint mintha soha semmi közünk nem volt volna hozzájuk.

Tertio. Az mi az követség dolgát illeti, arra minden kívánsága ilyen és külömben semmiképen nem akarja, hanem az mi kegyelmes urunknak ő fölségének az római császár,¹ mindjárást bizonyos köveit küldje tisztességes ajándékokkal az hatalmas császárhoz és mihelyen az ő fölsége követe Szőnben érkezik, mi is mindjárt az moghatihaját megindítja (*így*) és császár urunkhoz küldi, hogy ott legyen mindaddig, valameddig római császár urunk ő fölsége követe megfordul az portárul és annak utána mindjárást a török császár is hasonlóképpen követit bocsátja az mi kegyelmes urunkhoz császárukhoz.

Quarto. Az mi pedig az rabok dolgát illeti, arra így resolválta magát, hogy ő neki vagyon tizenhat vagy tizenhét német rabja, ő azokat örömet elbocsátja, de ő egyebeket senkit nem erőltethet reá, hogy rabjait elbocsássa.

Quinto. Az mi az zítvatoriki, bécsi és komáromi végezéseket illeti, azokra így resolválta magát, hogy azok mindsem mirekellők, azaz kik végezték volt is, rossz emberek voltak, bolondok is voltak s meg is holtak, azért semmi-

¹ Javítva, előbb császárnak-ot írt; az igazítás többi része (urunk ő fölsége) tollában maradt.

képen állandó nem lehet, mert csak azok veszekedésekre és nagy háborúságra adnának okot, hanem ha az békességet kívánjuk, más új articulushoz és végzéseket kell tennünk és csinálnunk.

Mindezeket az resolutioikat Thassi Gáspár uram vele levő társával egyetemben, mihelyen az vezér magát resolválta, mindjárt per postan *(így)* megírta és elküldötte palatinus urunknak ő nagyságának, az győri pusztán fel nagy hamarsággal és az tudósította palatinus urunkat, ő nagyságát, és módját is megmutatta, az mint minekünk úgy mint követeknek jelenték ez itt levő commissarius urak ő nagyságok, hogy palatinus urunk ő nagysága találna módot abban, hogy ha lehetséges, valami kevés időre való indutiát csinálna mégis velek, hogy az szegénység és minden emberek inkább betakarodhatnának, mely dologról még eddig semmi bizonyost nem érthettünk.

Ugyanakkor és ugyanazon napon, ugy mint 28. die Julii ezen resolutióit az vezérnek ide is tudtára adták az commissarius uraknak ő nagyságoknak, mely dolgokat császár urunknak is ő fölségének mindjárt tudtára adtak ő nagyságok, ugy mint 30. die Julii bizonyos embereket bocsátván császár urunkhoz ő fölségéhez, az mely dolgoknak megértésére minket is követeket behivattak vala ő nagyságok magokhoz, és előnkben adván az vármegyék követeknek, sok szép szóval declaralván, azt jelentették ő nagyságok ugyan cum protestatione, hogy ő nagyságok semminek okai ne legyenek, mert ők valamit meg kellett cselekedniük, mindeneket megcselekedtenek és mi nálunk nélkül és hírünk nélkül semmit nem is cselekedtenek és ő nagyságok az ő instructiójoknak ez ideig meg is feleltenek, s bizonyos napok alatt ő fölségének mindeneket értésére adván, ő fölségétől sem lett egyéb válaszok ő nagyságoknak, hanem csak ez

vagyon instructiójok, s mindenben ahhoz tartsák magokat és attól semmi okkal ne recedáljanak.

Ehhez képest ő nagyságok is ezt adák eleikben, hogy mi is odahaza minden atyáinkfiainak és vármegyéinknek ezt az dolgot adjuk értékre és tudósítsuk őket, hogy senki magát az békességgel felettébb ne assecuralja, hanem kiki vigyázásban legyen. E mellett mindazonáltal senki meg se ne rettenjen, mert még vadnak remediumok, hogy az Ur Isten jobban adhatja, mert az ur Isten, s mindeneket jól adhat.

Az mikor palatinus urunk ő nagysága secretariusus bement Budára és audientiája levén az budai vezértől, megértvén palatinus urunk ő nagysága kívánságát, mindjárást in scriptis per postan nagy hamarsággal beküldötte Betlen Gáborhoz, mely csausz meg onnan még nem érkezett, kire ez mai napig is mind ott várakoztatja palatinus uramnak ő nagysága követit az budai vezér, kikből reminlik az emberek, hogy ne talántán jobb módjával resolvalná magát, ha onnan Erdélyből megérkeznének. Noha az dolog titkon vagyon palatinus urunk követeitől, de mindazonáltal minden dolgok értésére lettenek. Ezt is megírta Betlen Gábornak az budai vezér, hogy noha ő fölsége Betlen Gábor ő nálánál felyebb való, de mégis az hatalmas török császár után megírta és megparancsolta nekie, hogy mindjárást minden hadait megmustrálván, minden késedelem nélkül megindítsa, kiből Isten mit hozhat ki, csak ő fölsége maga tudja, de ezt az budai vezér nyilvánossággal megmondotta palatinus urunk ő nagysága követeinek, hogy így akarom s így legyen s különben sem leszen annál.

Az többi között jelenték ezt is az commissarius urak ő nagyságok, mivel palatinus urunk ő nagysága követi bizonyosan értették volna Budán, hogy az budai vezérnek is mezőre való kiszállását, oka nem egyéb, hanem Betlen

Gábor írta volna meg neki, hogy mindjárást kiszálljon mezőre és ha azt cselekszi, mindeneket jobb módjával végezhet.¹

Ugyanazon 30. die Julii érkeztek meg az csauszok Bécsből, császár urunk ő fölsége nem lött szemben velek, sem egy úr is, hanem palatinus uramhoz igazították, hogy ott végezzen és itt az commissarius urakkal.

Pridie ² Augusti küldtek volt fel az török commissarius urak két csauszt levéllel, a mellett cum paribus az vezér levelét is hozták az uraknak ő nagyságoknak. Az szécsényiekre panaszolkodván, hogy e napokban alámentenek egynehányan és törököket vertenek fel, egy török gyermeket is elhoztanak, azért azokat, a kik cselekedték, kikerestessék és visszaadják az gyermeket marhával egyetemben.

1. die Augusti éjjel érkezett palatinus uram szolgálja postán az urakhoz, onnét Budára is menvén Tassy Gáspárhoz, ez fellyül török budai vezérnek választételire való replicával, a mellett szóval is üzent, hogy másnap mindjárást audientiát kívánjon és valami választot ad, vagy jó leszen, vagy gonosz, mindjárást jüttön jüjjön vissza.

(S.-K. cod. II. 59—75. l.)

¹ Itt üres hely van hagyva a kéziratban.

² Javitással.

V.

ORVOSSÁG AZ DÖGÖS PESTIS HALÁLBAN.

Orvosság, avagy praeservativum az dögös pestis halálban. Contra vim mortis non crescit herba in hortis, sem flastrum és semminemő füveknek gyökere meg nem orvosolhatja, sem gyógyíthatja az embert, hanem az te szent Igéd.

Uram az te kezéd előtt el nem röjtözhetik, sem el nem futhat senki. Eccle. Cap. 12.

B. Augus. in tract. supra Johann. 49. c. 11. Mortem arnis omnis homo timet, mortem an`mi pauci.

Minden ember haláltúl fél,
Reszket szive nagy félelemmel,
Hogy hamar világból kikél,
Gazdagsága hogy ingyen marad el.

S gyötri elméjét sok gondolattal,
Fohászkodván szívbéli bánattal,
Gyermekire néz nagy siralommal.

Örök halálról nem gondolkodik,
Izzad, fárad, ládája rakodik.

Az halál mindenfelé elér,
Ha indul, sohonnet vissza nem tér.
Gazdagnak, szegénynek egyaránt mér,
Az minden embernek holtában bér.

Rövid életünknek minden óráját
 Az Isten birja s adja határát,¹
 Kinek nem kerülhetjük el fullánkját.

Nem gondol nagy hegyen épített várakkal,
 Városokban lévő aranyas házakkal,²
 Mindent egyaránt az halál megtalál,
 Beférkezik ő horgas kaszájával.

Ifjat, szüzet³ és gyermekeket
 Lekaszálván, mint az füveket,
 Lábról leejti szép ősz véneket,
 Földben téteti hányja s fejeket.

Mindennel vagyon ő neki igye,
 Senkinek nincsen örökké frigye,
 Ifiu, vén ember bár azt elhidgye,
 Célja érkezvén, hogy mindent vigye.

Ereje terjed mindenfele,
 Vissza nem térít császár levele,
 Pápa bullája, sem ő miséje,
 Eljár tisztiben, rakoszik keble.

Boldog embernek az halál álom,
 Nem is rakoszik reá bűnös halom,
 Lelkiben nem lesz semmi ártalom.
 Ábrahám kebelében lesz nyugalom

Honnét indittathatik és micsoda eszközökből származék légyen az pestis.

Ez világon levő emberek sokféle gondolatban voltak,
 honnét és miből tekerhessék ki légyen és származhassék s

¹ Ezután lehuzva: Halál kezében látjuk a kaszát.

² Lehuzva: Ifjat, vénet egyaránt lekaszál.

³ Lehuzva: Vénét.

micsoda influentiákból az dögös pestis. Némelyek így okoskodtanak, hogy az pestis származék az égi ködökből és földnek nedves párákból. Némelyek mondták lenni az éhségtől és az föld alatt való szelek rekedésitől hogy származnék.

Azon kívül vagyon-e még oly eszköz, kiből származhassék az pestis ?

Némelyek az árnyékhoz kapván, avagy az füstöt akarván kapni az falokon, mondják, hogy az meleg ködöknek influentiájokból származék, de ez ellenben megneveti egy astronomus őket, mondván, jó barátom az te atyádfiainak veszedelmes állapotjok felől jövődölsz ex constellatione planetarum, magadnak pedig meg nem jövődölhetted, hogy az ételtől leszen megfulladásod.

Jobban elmélkedett egy néminemő doctor, mikor kezdett volna elméjével vizsgálni az pestisnek indulatiról és származó okairól, honnan legyen eredeti, ilyen orátiót mondott: Cum in ulteriori harum rerum investigatione subsistere cogamur, fateamur, quod res est, aciem mentis nostrae vinci ac superari operum divinorum excellentia et maiestate. Azaz az mely dolgokat mi elménk meg nem felel, arról mi ne törjünk fejünket, hanem hagyjuk az Istenre.

Az pogányok mikoron látták és semminemő okon meg nem vestigálhatták, honnét származék legyen az dögghalál, egyenlő akaratból egy ünnepet rendeltének, melyet charitásnak neveztének és azt a Jovi servatori és Junónak szenteltének.

Melyik az igazi eszköze és származó oka az dögghalálnak ?

Ez kiváltképen, az mint Moizes 5. könyvének 24. részében mondja: Hogy ha az te Uradnak Istenednek parancsolatját meg nem tartod és szerzésit meg nem oltalmazod:

etc. Bocsát az Úr reád döghalált és pusztaságot. Ismég 15. részében azt mondja: Megsebesít az Úr tégedet mérges keli-
sekkel tetétől fogva talpaiglan, kit meg nem gyógyíthatsz.
Ugyanazon Moyzes 4. könyvében 14. részében írja: ¹ Meg-
verem őket döghalállal és elvesztem őket. Hogy ha te nem
engedendesz az te Uradnak Istenednek beszédének, hogy
megőrizzed és megtartsad minden parancsolatit és rende-
lésit, melyeket én parancsolok ma te néked, bocsát az Úr
te reád akkor romlást és veszedelmet, mindenben, valamit
kezdész vagy cselekszel, míg el nem töröltetel, és gyorsa-
sággal elveszt az te cselekedetidnek gonoszságáért. Hozzád
ragasztja az Úr döghalált, miglen megemésztt tégedet az
földről. Móz. 5. könyv 28. részében.

Ámos propheta is ilyenképen szól Istennek ihlése
által az ő irásának 6. részében: Megesküdt az Úr Isten az
ő életére és meg lészen, ² azt mondja az seregeknek ura Istene,
hogy ha tiz emberek maradnának is egy házban, meghalnak
és mikoron valakit az ő barátja felveszen, avagy az temetőre
hogy vigye annak tetemit az házból, ha annak azt mon-
dandja annak az háznak szomszédja, vagyon-e még valaki
több az te házadba, azt feleli az, nincsen.

Micsoda az döghalál?

Istennek ostora: Psalm. 89.

Istennek nyila: Psal. 91.

Istennek fegyvere: 1. Paralip. 21.

Istennek keze: 2 Királ. 24., mely az bűnökért az emberi
nemzetet bünteti és ostromozza.

Hogyha Istennek keze az döghalál, kelletik-e előtte
elfutni?

Szintén oly hasznos foganatja vagy on elfutásnak, avagy

¹ Javítással.

² Javítással.

röjtökezésnek az halál előtt, mint az mi első atyánknak Ádámnak és Évának paradicsomban levő Istennek színe előtt való elrejtekezések. Mindenütt az Istennek láthatóságának, terjedő erejének hatalma megtalálja az embert, ha szintén az világon való minden rejtékő szögleteit felkeresné is és azokba leszállanának is, mert azt mondja az Úr Ámos propheta által 9. rész: Nem szaladhat el, ugymond, senki az én színem elől. Ha az föld alá száll, onnét is az én kezem kivonsza, ha az menyeknek magosságában menének is, onnét is lerántom, ha pedig elröjtöznének az Karmeli hegyének tetejében is, ott is felkeresem, és elveszem onnét. Hogyha elröjtöznének az én szemeim előtt az tengernek mélységes fenekire, megparancsolom az kigyóknak, hogy onnét kimaradossák, ha pedig fogságra vinné őket az ellenség, ott is megparancsolom az fegyvernek, hogy megeméssze őket és fordítom az én szemeimet nem az ő javokra, hanem az ő veszedelmekre.¹

Szent Dávid propheta is így énekel az ő 49. psalmában: Uram hová menjek az te lelked elől és a te orczád elől hová futnék, ha az menyégben² mennék is, ott vagy, ha³ az koporsóba vetem is ágyamat, ott is jelen vagy; ha

¹ *Lapszelen*: Nem szalad el ő közülök, az ki el akarna futni, meg sem menekedik, azaz, ki megakarna menekedni; ha az földnek gyomrába ásnák is be magokat, az én kezem onnan is kihozza őket; ha az égbe hágnának is fel, onnan is levonszom őket; ha az Kármelith tetején röjtöznének is el, onnan is előkeresem, kivonnám őket, ha az én szemeim elől a tenger fenekébe rejteznének is, parancsolok ott is az kigyónak és megmarja őket és ha az ellenségek előtt őket fogságra viszik is, ott is parancsolok az fegyvernek, elfordítom az én szemeimet veszedelmekre, nem javokra.

² *Lehuzva*: égre felmennék is.

³ *Lehuzva*: (Ha sötét koporsóba vetnének ágyat is, jelen vagy, ha vennék magamra az napnak) ragyadó villámjának fényességétől való szárnyakat is és mennék az tengernek tulsó részeinek szögletiben is, oda is a te kezed vitetne és az te hatalmadnak erje (*így*) megelőzne. — A zárójelbe nem tett részt elfelejtette lehuzni.

olyan szárnya volna is, mint az hajnalnak és az tengernek utolsó határánál lagnám is, oda is az te kezed vinne engemet és az te jobb kezed megfogna engemet. Ha azt mondanom is: talán az setétség elfedezi engemet, az setétség is világosságot lészen én körülöttem.

Mindenkor kelletik-e az döghalálnak helyétől őrizkedni?

Hogy ha oly veszedelmes helyek, kik az pestisnek dögös szelleitől meg vannak vesztegetve, az te okosságod szerint megoltalmazkodhatok tőlök. De az szentírás mást mond, holott így ír Moyses: ¹ részében. Mikor az Urnak haragja kiment, immár is elkezdődött az döghalál, melyben 14 ezer és hétszáz ember holt meg és Moizes állott az holtak között.

Hogy ha a víz és tűznek veszedelme elől kitérhet az ember, mennyivel inkább az döghalál veszedelmének előtte kitérhetnek.

Vizet, tüzet, mely előtted vagyon, szemeiddel láthatod, de az Istennek ellőtt nyilát, ki reád jövődő, mely időben jöhet reád, nem tudhatod, mert az Istennek hatalmának ereje megvizsgálhatatlan. Jezus Sirach 2. részében írja: Az Istennek előtt nyila előtt semmiképen el nem mehetsz, ² Valami jó te reád, vedd el örömet és az te megalázásodnak elváltozását reménljed hosszú tűréssel, igaz hitnek általa, mert az mely ³ nagy az Isten hatalmas volta, olyan nagy az ő irgalmassága ⁴ is; mert jobb az Istennek kezében esni, hogynem az emberek kezébe.

Mindenkor vagyon az döghalál.

Az döghalálnak mérges nyila vagyon az kódnek bűdös

¹ Kitöltetlen maradt.

² Lehuzva: Bocsássad és tegyed magadat az Istennek kezére.

³ Lehuzva: az minemő.

⁴ Lehuzva: kegyelmessége is.

szagának szelletiben. De az Úr Isten bocsátja az ő nyilat, nem az ködös idő.

Mond az Isten Jerem. 9. részében: Menjetek az váras által és öljetek, az te szemed egyikének se engedjen, se könyörüljön, vénet, ifjat, szüzet, kis gyermeket, öljetek mindaddig, de az kin jegy volna, ahhoz ne járuljatok, az én szentségemnek helyétől kezdjétek el.

Ki oltalmazhatja meg magát az Istennek előtt nyilatól?

Minden ember az megoltalmazhatja magát, ki ő szent fölségében veti reménségit és buzgóságosan mindennemő dolgaiban ajánlja és helyezetteti magát könyörgésnek általa. Psal. 91. részében. Ne félj az éjjeli rettegéstől, és az nappal röpülő nyiltól. Az éczaka kegyetlen dögtől és az délben pusztító döghaláltól. Ha elesnek mellőled ezeren és jobb kezed felől tizezeren is, mindazonáltal te hozzád nem közelget. Nem illet téged az veszedelem és az ostor nem közelget az te hajlékodhoz. Mert az ki az Istenben való oltalmazó s hatható erejében bizik s helyheztetvén igaz hitinek való reménségit benne, azon ember az mennyei felségnek gyönyörű hajlékában lakozik.

Moyzes mikor az Madiániták¹ ellen való hadakozásban és velek való harczolásban könyörögvén fenntartotta öszve-
teven kezit, addig meg nem győzhették az Madiániták Izrael népét, de ha meglankadván, leeresztette az kezét, mindjá-
rást meg kezdték verni az Izrael népét. 2. Moizes 17. rész.
Mely sokáig Uram az te kegyelmes szárnyaidnak tollával befedezel minket, oly sokáig megmenekedel az dögös pes-
tisnek mérgétől, ha azoknak számából való vagy, melyben elválasztott az Úr Isten az halálra, meg kell halnod, ha
penig nem vagy azok közé való, meg nem halsz, ha szintén

¹ Így. (Midianiták helyett.)

ezer holttest között lennél is, mert hiába fél az olyan ember az haláltól külsőképen, ha belsőképen az ő gonosz lelki-esméretit értette.

- Találtatik az ő törvénybe, hogy az aer támaszthat-e dőghalált.

Az Istenfélő embernek sem az kód, sem az dögös dér nem szolgál veszedelmére avagy halálára, mert ha az ételt is, kit magadhoz veszsz naponként, soronkint az te testednek erősítésére, ha Istennek akarátja az, hogy te néked halálodra szolgáljon, megcselekedheti ő szent Fölsége, mint-hogy mindenható, azért hatalmának senki nem állhat ellene, de hogy találatnék az szentírásban oly, hogy erősítőnek és elhítelre méltónak lenni az kódnek erejében, az fel nem találatik, mert az Istennek újja és keze az. Levitic. 26.

Mindenkor nagy félelem vagon ott, az hon pestis uralkodik.

Légy jó bizodalomban és magadtól ved el az gyermeki félelmet, mert az magasságban lakozó Úr az ő szent akarátjának szárnyaival befedezett és az ő szentséges kezének tollaival tégedet betakart, Psal. 91.¹

Mond az Úr Ezsaiásnak 49. részében: Én tartolak meg az te öszült vénségben, (így) megoltalmazlak és szabadditlak tégedet.

Ahoz ő szent Fölsége az ő őrző angyalát adja melléd, hogy oltalmazzon tégedet mindennemő veszedelmes állapotban, csakhogy minden reménségedet s bizodalmodot vet-néd ő benne. ² Mert megparancsolta az angyalinak te felőled, hogy őrizzenek tégedet minden te utaidban. Psal. 91. Táborúl vagon az Istennek angyala azok körül, kik ő szent Fölsé-

¹ *Lapszelen*: (Az ő szárnyaival fedez be tégedet és az ő szárnyai alatt leszen oltalmad, paizs az ő igaz ígreti.)

² *Lehuzva*: Megparancsolván angyalának, hogy

gétől félnek és ¹ megszabadítja őket az ő igyekben. Psal. 74. v. 18. — Az Istennek angyalának őrzésében te ne légy kétséges, mert az Isten megparancsolta, hogy az ő parancsolataiban szüntelen eljárjanak és azokat makula nélkül teljesítsék. Hogy ha az Úr Istennek angyala az Egiptomba való Izrael népe lakásakort elment az ház mellől, mely háznak az ajtaja felett felső küszöbén és az két mellékén volt megkenve az báránynak vérével,² Ex. 12. ver. 23., hát mennyivel inkább az döghalál nem árt annak, ki az ártatlan báránynak, Urunk Jézus Krisztusnak vérével meg vagyunk mosva és váltatva s minden bűneinktől, ki ő benne bizik hitnek általa meg vagyunk tisztítva.

Orvossággal az döghalálban élhetnek-e?

Nem kell megvetni az Istentől rendelt orvosságot, mert az Úr teremptette az földet és orvosságot, az ember meg ne útálja azt. Jezus Sirach könyve 78 része: Tiszteljed az orvost az szükségnek okáért, mert őtet az Úr teremttette, mert az Úrtól vagyon az orvosság, melyért még a királytól is dicsértetik. Az Úr teremttette az földből az orvosságot annakokáért az eszes ember attól nem iszonyodik. De ez ellenben jól megoltalmazd magadot, hogy legelsőben az orvossághoz bűvös-bájos asszonyokhoz ne folyamodjál, hanem az te Uradhoz, Istenedhez könyörgésed által folyamodjál, őtet hijjad segítségül mindennemő nyavalyáidban és nehéz s keserves betegségédben. Így cselekedett amaz istenfélő Ezechias király, ki midőn megbetegült volna, fekvésekor ágyában az Úr Istennek könyörgött és az ur meghosszabbította az ő esztendejének számát. Viszontag az ki veti azt emberekben az ő reménségit és nem az Úrtól várja betegségében való meggyógyulását, az mint cselekedett Aza király

¹ Lehuzva: oltalmazza.

² Lehuzva: kilincsét avagy sarkát megkenvén.

betegségében, hogy az emberekben vetvén és keresvén gyógyulását. 2. Paral. 16. rész, az kiért az Úr Isten megvetette, meg nem áldván ezen orvosságot nekie, melyben meg kellett halni. Azokkal se élj, melyek megtiltva vadnak az Úr Istentől, bálványokhoz való futamodásodban és segítséget keresésében. Ugy cselekedett Ochoziás király, keresvén orvosságot, avagy oltalmat Belzebul Akaronbeli bálványtól, melyért az Úr Isten megharagudván, így hagyta mondani nekie prophéta által: Avagy nincsen-e Isten Izraelben, hogy küldesz az Belzebul Akaronbeli Istenhez. Azért ez ágyadból fel nem kelsz, meg kell halnod. 2. Kir. köny. 1. Rész.

Igy hát gondolkodván, az Istennek ostora szintén úgy jó az istenfélőre, mint az istentelenre?

Nem ok nélkül vagyon az, mert mind az istenfélő s mind az istentelen halandó emberektől születetünk eredendő bűnben, az halál egyaránt eljár s nincsen abban semmi különбөзөs, de mikor meg kell halni és ez árnyék világból ki kell költözni, az istenfélőnek és az istentelennek abban vagyon nagy különбөзөs, mert az istenfélő embernek az halál által való kiköltöztetése atyai ostromozás szerint vagyon, de az istentelen embernek veszedelmes ostora, mely szolgál nekik örökké való veszedelmeknek kinjára. Az istenfélők kivéttnek ez világnak hizelkedő, csalárd, álnokságnak tanuló oskolájától, kiváltképen való Istennek akaratja szerint, hogy ne lássanak istenteleneknek jövődő romlásokat, de az istenteleneknek az ő ez világból való kiköltözések Istennek haragjának ítéleti szerint vagyon, mely reájok jövődő Istennek kemény sulyos ostora szerint. Az istenfélőknek az halálok az Úr Istennek szine előtt igen hasznos, de az istenteleneknek s keserves és átkozott s veszedelmes.

Hát én mit cselekedjem az dögös pestisben?

Ilyen orvosságot keress és tartsd az magad betegségének megorvoslására, az halálban való készöletedben.

1. Első. Az te Uradot Istenedet féljed s rettegjed és az ő parancsolatjának igéje szerint járj el az te utaidban és azt erősen megtartsad.

2. Penitentiát szüntelenképen tarts.

3. Elmélkedjél untalan az te keresztségedről, hogy az szent keresztség által beoltattál az Jézus Kristusban.

4. Az Ur Jézus Kristustul rendeltetett és szereztetett szent sacramentumokkal gyakorta élj.

5. Mértékletesen, jámborul, igazán, tökéletesen viselvén magadot itt ez világon élvén.

6. Unás nélkül könyörögj az Ur Istennek ő szent főségének.

Ez ilyen fő orvosságokkal éltenek az istenfélők az pestisben és szomoruságban s hoszas, keserves betegségekben s ne is kérdezkedjél, hogyha igaz recepta legyen-e ez, holott ez világon való istenfélő hivek éltenek ezzel és mostan is élnek felháborodott, veszedelmes állapotokban.

Kérhetek-e az Istentől hosszú ideiglen való életet magamnak?

Arra megfelel az Istennek választott edénye, Szent Pál Phil. 1. részében: Én nekem a Christus mind életemben s mind halálomban nyereségem, hogyha hasznos élni testben munkaért nem tudom, mit választanék, mind a kettőhöz engedelmes vagyok, akarván meghalni és Krisztussal együtt lenni, az ki minden felett jobb lenne,¹ de még ideig megmaradnék testben ti érettetek. Erre példaképen vagyon

¹ Lapszélén: Én nekem a Krisztus mind életemben, s mind halálomban nyereségem az Krisztus /*így*/. Hogyha pediglen szükséges legyen énnekem az testben élnem és melyiket válasszam, nem tudom, mert szorongattatom az kettő között, kívánván elköltözni és lenni Krisztussal, mert az mindennél jobb, de még eddig —

Ezechias király, melynek az ő könyörgésére 15 esztendővel meghosszabbította éltét. Az szent Pál mondását szüntelen forgassad előtted, hogyha felebarátodnak és az Istennek tisztességére vagyon kérésed s azt hagyjad az Istennek akaratjára és készülj mindennap ez világból való kiköltözésre.

Mikoron az Istennek nyilával meg volnék sebesítve, azaz az ő szentséges ostorával, mit cselekedjem ?

Bizzad magadot az te Uradnak Istenednek szentséges akaratjára, melynek kezébe és oltalmában megmaradhatsz. Ha érzed magadban, hogy meg vagy lőve az Istennek nyilával, vessed az Urban való reménségedet és ha istenesen élsz orvosságokkal, se jobbra, se balra nem tekereszél bálványozó kívánságod szerint az te Uradtól Istenedtől : higgyed, hogy jovadra fog szolgálni s meggyógyulsz. Valamit ő szent fölsége ígért fogadása szerint s meg is cselekeszi s betölti az istenfélőknek, csak igaz hitnek általa ragaszkodjunk ő szent fölségében, az mint példánk vagyon szent Jóbban, ki nem vetette reménségit az emberekben, hanem az könyörülő s vigasztaló Istenben, s megszabadította az ő nyavalyás és súlyos, kelevényes betegségéből.

Moyzest megoltalmazta Isten az viznek felháborodott szélvész veszedelmitől nád közepiben egy gyékinből¹ csinált ládácskában. Moiz. 2. könyv. 7. r.

Noét vizözön idejében az bárkában nyolczad magával megoltalmazta az több vadállatokkal egyetemben, kik vele valának. Mostan is ugyanazon Isten ki tégedet az ő kezén feljegyzett Ezai. 49. az ő szerelmes fiának Jézus Christusnak szent vérének általa megváltott és szent lelkének általa az örökké való életre felszentelt, amaz mondás szerint, az mint

¹ Törölve : szőtt kosaracskában.

49. részben meg vagyon írva Ezaiásnál: Valyon az anya elfeledkezhetik-e az ő kis gyermekéről, úgy hogy ne könnyörüljön az ő méhének fián, ha ugymond,¹ azok elfeletkeznének is, de én el nem feledkezem² rólad, azt mondja az Úr.

Hogyha pedig az Istennek tetszhető akaratja ahoz járulna, hogy tégedet ez árnyékvilágból magához akarna szólítani pestis avagy más betegség által és gondolnád, hogy te neked utolsó órád elközelgett, légy engedelmes az Istennek, és az te lelkedet untalan ő szent felségének kezeiben ajánljad, ezt mondván: Uram Jézus Christus, vegyed hozzád az én lelkemet. Jobb az Istennek oltalmában bizni magát és lakozni az ő szentséges sátorában, hogysem ez világi pompás és czifrás alakoztató javaiban bizni avagy oltalmazásokra hadni magát.

Vaj ki nehéz az férfinak az ő házas társát, viszont az feleségnek az ő szerelmes urát és gyermekét elhadni.

Salamon mondásakint heában való és testi gondolkodások azok, mikor az emberek elmélkednek ez ilyen hiában valóságnak dolgairól, melyet az Sátán gyakran az embereknek szívekből indítani³ igyekezik és támaszt is az ő csudálatos s hamis praktikák által, de te gondolkodjál és gyakorta emelkedjél *(így)* az Istennek csudálatos gondviseléséről, az hon ő maga mondja Psal. 68. Én vagyok, ugymond, árváknak, özvegye(knek) atyja és megoltalmazója,⁴ ki az ő szentséges helyében lakik. Így hadták az istenfélő atyák is az ő szerelmes házastársokat, gyermekeivel egyetemben, ajánlván Istennek kegyelmes gondviselő voltában őket.

¹ Lehuzva: az anya elfelejtkezik és.

² Betoldva: el te.

³ Lehuzva: támasztani.

⁴ Lehuzva: ki nem hagyom őket semminemű ügyekben.

Poetakint : Nunquam orphanus erit, Qui Deum credit patrem.

Az ki Istenben igaz hittel bizakodik,
Könyörögvén hozzája fohászkodik,
Ha szintén árvaságra hagyattatik,
Éhezést nem lát s tőle oltalmaztatik.

Valyon az szenteknek írásokból nem láthatjuk-e avagy mindennapi experientia nem mutatja-e meg, hogy némely férfi az felesége halála után jobban vagyon, viszont az asszonyállatnak az férfie halála után Istennek áldomása szerint ¹ való gondviselése, ² hogy sem ura idejében. Megáldatnak az gyermekek is s gazdagságokban bővelkednek, hogy sem az édes szülejek idejében az Istennek providentiája által.

Egészséges levén, felebarátomat meglátogassam-e az ő beteges ágyában ?

Azt mondja Jezus Sirach : Fiam ne restelkedjél az betegeket meglátogatni, mert afféléért ³ (így) dolgokért kedves leszesz. Sirach 7. rész. Ő maga is Christus urunk azt mondja szent Máténál 25. részében : Beteg voltam, meglátogattatok etc. ; valamit cselekedtetek az ti felebarátotoknak, csak legkisebbjének is, velem cselekedtétek.

Azt félelemmel és magam egészségem megfogyatkoztatásával kell ⁴ megcselekednem.

Mikor az hatalmas Istennek kegyes oltalmazásával meg vagy környékeztetve az ő szent angyalainak s vigyázása szerint való őrzésével ⁵ az igazaknak és Istennek parancsolatja szerint való utain jársz. Miért kelljen tenéked az Isten-

¹ Lehuzva : jobban megmutatódik asszonnak rajta.

² Lehuzva : szerint rajta.

³ Lehuzva : szeretettel másoktól.

⁴ Lehuzva : azt.

⁵ Lehuzva : és.

uek kegyelme felől kételkedni és az heában való testi gyarlóság félelmének helt adni, holott így szól szent Dávid az ő psalmusában énekelvén az Istennek 91. Az én kezeimen hordozlak tégedet, ugymond, hogy az te lábadot meg ne üssed az kőben.

Mond meg énnékem, mit jegyezz az : Az Istennek kezein hordoztatol ?

Jegyzí az Istennek kegyelmében és irgalmában lenni, mert ki az Ur Istenben igaz hitnek általa bizik és kegyelmében veti reménségít, az olyan ember minden ő veszedelmes dolgaitól megmenekedik, ha szintén az halál által kiszóíittatik is ez világnak árnyékhoz hasonló javai-ból is, az szolgál nékiek örök üdvösségekre. Psal. 15. Uram ki lakozik az te sátorodban,¹ avagy ki nyugszik Uram az te szentséges hegyeden,² az ki tökéletességben jár és igazságot cselekedik és igazságot szól az ő szívébe. Te is hát ember jár(j) Istennek utain és cselekedj igazságot sem magadhoz, sem az te gyermekedhez nem fér az pestisnek nila, az mint 19. psalmusban vagyon írva : Mert bennem hitt és vetette reménségít, megszabadítottam azért és oltalmazni fogom, mert ösmerem az ő nevéről.

Vagyon-e oly eszköz, avagy recepta, melyek által elfordíttathatnék az pestis ?

Írják az tudós emberek, hogy az mi eleink utczáról utczára járván égették az fenyű fának ágait és abban helyeztetvén, ugy gondolták, hogy avval elűzhetik az döghalált. De ti, ki az Istennek szent lelkének általa gyulasztó erejével meg leszél környéközve, vétkes voltodat, testednek gyarlóságát³ megesméred, életedet megjobbítod, minden belső

¹ Lehuzva : hajlékodbán.

² Lehuzva : a ki igazságra cselekszik.

³ Lehuzva : voltát.

részednek¹ rőjtőkeidből s elmédnek gondolkodásiból épen kiveted az te gonosz kívánságodat, könnyen elfordíthatod az Istennek ostorát tőled. Mert a mint ő maga szól az Úr Ezechiél által; mondván² 18. részében. Térjetek meg és forduljatok el minden ti álnokságtoktól, vessétek el tőletek minden álnokságtokat, melylyel vétkeztetek és szerezzetek magatoknak új szívet és lelket és miért halnátok meg. Mert nem gyönyörködöm az halálra valónak halálában, ezt mondja az Úr. Ismét Joél 2. rész: Megkegyelmez Isten az ő földének és irgalmas lesz az ő népéhez.

Az ur Isten él sok eszköz által az ő népének oltalmazásában.

Az Jehova Isten élt az ő népének oltalmazásában és megtartásában és mostan is él ő szent fölsége. Megtartóztatá az Veres tengert az Izrael népének által való költözésében, az Faraót beleveszté. Megtartóztatá az napot az ő járásában, tüzet az égő kemeniczében. Az szenteknek adatott hatalmok szerint is,³ az mint az apostol szól, bedugták az éhező oroszlánok száját, hogy ne ártsanak az igazaknak.

Hogy az természet szerint való dolgok is megtartóztatnak az Istennek neve által, mennyivel inkább az Istennek kegyelme megtartóztatja pestisnek dögös voltát, igaz, buzgó könyörgések által.⁴ Bocsáta az Úr dőghalált az Izrael népére reggeltől fogva az elrendelt ideig és meghala az nép közül Dántól fogva Berzebáig 70 ezer férfiak. Megszáná az Úr az

¹ Javítás miatt e szó első tagja nem vehető ki tisztán.

² Lehuzva : 55. rész. Istentelen had el az te uradat és gonosz gondolatodat, térj meg a te uradhoz Istenedhez, ki te hozzád megtér, mert nagy az ő kegyelmessége.

³ Lehuzva : adatott.

⁴ Lehuzva : Mikor az Izráel Dántól fogva Berzebáig, még *(a szövegben lehuzatlan maradt :)* meghala 70 ezer férfi, mondván az Ur angyalának, az ki ölte az embereket, elég imár, hadd el az öldöklést.

veszedelmet és mondá az angyalnak, az ki az népet öli vala : elég immár, hadd el az öldöklést, Dániel ¹ 24. rész.

Ez igen fő eszköz és recepta az Istennek szava és igéje, mert ő parancsolta és meg is lött.²

Hát ezen kívül az mi Urunk Istenünk tartozik-e mi nekünk valamivel, az miért jót érdemlenénk. Semmiképen nem, mert valamennyin voltak az mi első atyáink mind eddig, most is ³ mi is mindnyájan elhagytuk Istennek parancsolatját, semmi jót nem cselekszünk, így hát az ő szertőinek ad üdvösséget és az istenteleneknek örökké való károhozatot igit nekik.

Tudom, hogy az mi buzgó imádságunk Istennek előtte fogاناتos leszén.

Ezek az igaz bizonyos eszközök és preservatívák az pestisnek dőgi ellen való elűzésére az keresztyén anyaszentegyháznak gyülekezetiben szüntelen való imádságok, könyörgvén ő fölségének buzgó ájtatos szívvvel, mert nincs Istennek előtte legjobb áldozat, mint az töredelmes lélek, és buzgó ájtatos szívbeli könyörgés. De mit mondjak, az pestisnek dögiben nem akarunk Istennek szolgálni, hogy ő szent fölsége elfordítaná rólunk az ő súlyos ostorát, nem látván mi bennünk semmi buzgóságot, indulatot, így ő szent fölsége elfordítja tőlünk az ő kegyes orcáját, elfordulván tőlünk, bocsátja mi reánk az ő súlyos ostorát reánk (*ígg*). Ehhez képest az mi első atyáink rendeltenek az pestis ideiben háromszor való harangozást, és az nap Istennek házában felgyülekezvén, könyörgéseket tegyenek, az mint bizonság arról 1085., 1420., 1520., 1524.

¹ Lehuzva : 2 Kir.

² Lehuzva : Psalm. 37.

³ Lehuzva : és ezután.

De nem minden ember gondolkodik az ő halandóságáról, mikor lát koporsóban feküvőt is.

Keresztény embernek elméjében minden szempillantásban kellessék tartani az ő romlott állapotjának halandóságát, nemcsak akkor, mikor az felebarátjának holt testit látja fekünni az örökös házában. Az pestisnek ködi ellen való elmélkedésünk mindenkor és szünetlen előttünk vagy, gondolkodván, hogy miképen elforditassék tőlünk imádság által, arról meg nem emlékezünk. Az Istennek felgerjedett haragjára siránkozunk, de ezt honnét és mért jün reánk, azt nem akarunk tudni s érteni; ha akarjuk, hogy az mi Istenünk kegyelmes legyen mi hozzánk, minden azt cselekedje, hagyja el az ő gonoszságát, igazságot cselekedjék, életét megjobbítsa, az bűnt elhagyja, minden reggel és szempillantásban Istennek könyeregjen ez világból¹ boldogul való kimulásaért.

Óh Jézus Christus, légy mi nekünk is kegyelmes, ki ez világnak árnyékában nyomorgunk, oltsad az te szent lelkedet belénk, hogy ez világban való atyai gondviselésed alatt élvén, az dögös pestist eltávoztathassuk és tégedet, mint atyánkot örökkön örökké dicsérhessük és felmagasztalhassuk. Ámen.

(S.-K. cod. II. 89—110. l.)

¹ Lehuzva : való.

VI.

NAGYPÉNTEKI MEDITATIO.

Nagy pénteki szenteltetett méltóságos napon minden ételtől italtól maga megtartóztatásával hogy hivatkozva ne mulatná el azt az szent napot, ezekkel az igikkel és igaz magyarsággal ékesedett írás által foglalható elmélkedéssel töltse idejét estvéiglen annak az szent napnak mulását és alkonyodását el, melyek ide alatt írva lesznek. Ne legyen kedvetlen ez az elmélkedés az benne foglalt nagy dolgoknak méltóságára nézve is, az kik az mi méltatlanságunkért fejünkről leragadtatott üdvösséges koronánkot, az haragjában megengeszteltetett, rajtunk megkönyörült és velünk megbékélt atya ur Istennél, nekünk megadatnak és ismét fejünkben nyomattatnak. Ebbe lévén az örök élet foglalva, hogy az atya Istent s az ő szerelmes fiát, kit mennyből bocsátott közzénk alá, igaz, valóságos, egy örök Istennek ismerjük és higgyük lenni. Igyekezünk is igen ilyen nagy dolgokkal, szent fia kínjával, szörnyű halálával, bizonyító irgalmasságának bevelkedésével, s bűnünk bocsánatja felől jó reménységünkkel, erős hitünkkel is élnünk, nem kételkedvén semmit, hogy az Christus halálának hatható érdeme az erők életnek örökségében be ne helyeztesse az mi lelkünket, a mint az közönséges credóban is valljuk, hogy hisszük bűneinknek bocsánatját, az örök életnek megadását. A kit valaki nem hiszen,

nem igaz, nem egész és nem tökéletes keresztyén is az, mivel az olyan ember az Isten véghetetlen irgalmasságának, az Christus halála hasznának tapodója, fosztója, tolvaja, fuladoztatója is, fuladoztatván, fojtván az maga lelkét is az örök tűznek magára való vonyogatásával, vétkezvén avval az szent lélek ellen való bűnnel, vétkekkel is, az ki megbocsáthatatlan. Az mely vétektől, bűntől oltalmazzon az ur Isten meg bennünket, lelkünk üdvössége felől való hitelünkkel, gyarapítván oly hitet bennünk ő szent fölsége, hogy szent Jóbbal ki ki mondhasa közülünk: *Etiam si me occiderit, tamen in illum sperabo.* Ha megölelend is az Ur engemet, mégis ugyan ő benne reménlek s el is hiszem, hogy ezen bűrőmmel körnikeztetvén ő szent felségétől, ezen én testemben és ezen testi szemeimmel fogom nézmem és látnom őtet, ugymond.

Ezen kívül nem jó hanyatt-homlok kételkedésre való, vonó, látó hitetlenségben leledzeni, kifogadván szent János apostolnak azt az szép intését, hogy el ne hagyjuk hitetnünk magunkat bűneinknek sokaságával, nagyságával, úgy hogy hitetlenkedésinkkel elszakadnánk az Istentől és hogy lelkiesméretünk vádlásával se essünk kétségbe, mivel nagyobb az ur Isten az mi lelkiesméretünk vádlásánál; jól beszélget azért ama szent doctor is, a ki írásában ez igiket veti szemünk eleiben: *Qui perit, non ideo perit, quod peccavit, sed quod non credidit. Modicum despexit et peccatorum suorum medelam sprexit, extincta in se fide et fiducia in Christi salvatoris morte maiora existimans, peccata sua ad interitum sui esse, quam dei misericordiam ad ignoscendum et salvandum et sic ubi infinitam Dei misericordiam exiguis finibus metitus, infinita sua incredulitatis fune se ipsum stragulat et praeceptum in damnationem suam fertur.* A ki elvész vagy kárhozik, nem azért vész és kárhozik, hogy vétkezett, de

hogy hitetlenkededett s nem hitt. Bűnei bocsánatjának orv-
 sát semminek vélte, s megvetette bűnei bocsánatjának az
 orvosságát is, megoltván magában az igaz hitnek világát, s
 az üdvözítő Christus halálában való bizodalját nagyobb-
 állítván az ő bűnei kárhozatjára lenni, hogy nem mint az
 ur Istennek véghetetlen irgalmasságát bűne bocsánatja s
 boldogságára. És így a hol az Istennek véghetetlen irgalmas-
 ságát csak rövid végekre vonogatja, szűkítván, szorítván vég-
 hetetlenségét s foghatatlanságát, az önön maga véthetetlen-
 kedő hitetlenkedésének s kétségben esésének estrangával ő
 maga fojtja meg magát s nyakra-főre akarát szerint is esik
 az kárhozatnak örvénébe s vermébe be, ugymond. Ez legyen
 annakokáért az mi feltétetett mind czélunk s mind tárd-
 gyunk, az kihez hitünknek ijjával s nyilával mindenkor ará-
 nyozzunk, hogy elhitessük igen magunkkal azt az mondást,
 hogy sanguis Jesu Christi emundat nos ab omni peccato és
 hogy absque sanguinis effusione non fit remissio. Az Christus
 Jézusnak vére ¹ tisztít meg bennünket minden vétkeinknek
 undokságából és hogy az ő vére kiontása nélkül nem talál-
 hatunk is semmi bűnbocsánatot magunknak s így az Christus
 halálának érettünk szenvedett sokféle kínjának s az mi vét-
 keinkért kiontatott drágalátos vérének megadván becsületit,
 ne kételljük, hogy az örök életnek dicsőségével ne ajándé-
 koztassunk tőle, ha az mi bűneink lehetlenségét vethet-
 nének is ebben előnkben. Kolompozzunk és zörgessünk szü-
 netlenül az ajtaján és szorgalmaztassuk is könyörgésünk
 által halálának érdeméért való bűneinknek megbocsánatjáért,
 tanulván azt szentírásnak tanításából, hogy pulsanti aperie-
 tur, és hogy omnia possibilia sunt credenti. Az kolompozó-
 nak nyitlatik az ajtó meg és hogy mindenek lehetségesek

¹ Törölve: kiontása nélkül.

az hívónek. Példát *(igy)* is mutatják az evangéliumnak seriesébe, mennyit használtak azok magoknak vele, az kik az Üdvözítőt szorgalmaztatták, vallatták, könyörgésekkel, sőt köntöse alja megragadásával ugyan tartóztatták is mindaddig, a míg megnyerhették, a mit tőle kívántanak. A mely untatást, szorgalmaztatást, tartóztatást annyira nem bánt, nem ellenezett ő szent fölsége, hogy ugyan gyönyörködött is könyörülő természeti szerint benne, nézvén arra az hitre és bizodalomra, a ki abból az untatásból, szorgalmaztatásból buzgott és származott, mert annyira szerette és mostan is ugy szereti az benne helyheztetett bizodalomó hitet ő szent fölsége, hogy csak mustár magocskányi kecsenséget sem veti meg és csak annyi nagysággal is mindent nyerhet ő szent fölségétől az hív ember.

Hogy bezárjam írásomat, azt vegye kiki eszébe, hogy az nagy pénteki napnak méltósága felől való elmélkedésébe számlálgassa azokat az nagy dolgokat elő a kik méltóságát terjeszdegélik annak az szent napnak, mutogatván írásomban, miképen kellene is az keresztyén hiveknek gondolkodniok azon az szent napon, vagy miben magokat foglalniok annak az napnak által mulásán. Itt immár ez rövid íráskámban szólottam hasznáról az Christus szenvedésének, halálának, keresztfán való megfizetésének s drágalátos vére kiontásának, kinél nincsen semmi drágalátosb kincsünk, nincsen örvendetesebb gyönyörüségünk s dicsekedésünk is. Igen megemlékezzünk azért az Christus keresztről és dicsekedjünk is benne, szent Pál apostollal mondogatván : Absit mihi gloriari.

Ezt ez mai nagy pintekő méltóságos napot az keresztyén anyaszentegyházban foglalódott hivek, a kiben s a kik közzé számlálom (Esterhajának legkarajtöbb *(igy)* széli alatt való lételemmel) én méltatlan is magamot. Az te lelki kin-

szenvedéseidnek, szivbeli sokféle gyötrelmeidnek, szörnyű haláloed szörnyű szegének emlékezteire üdnepeljük, tiszteljük is nevednek üdvözlésével, mi édes megváltó ur Christus Jézusunk. Adj erőt szent lelked által igyekeztünkben, adj elménkben elégséges értelmet is, s ehez ez dologhoz kívánandó szivünkbeli keserőséget is, a ki által ennek az nagy mélységes és titkos rejtkeő szentséges fő dolgoknak, mind üdvösségünk fundamentumának böcsös méltóságát emelgethessük, fogdozhassuk kezeinkkel becsülettel, méregethessük gyökereiből való részeiben szeretettel, józan értelemmel s kesereghessük is siránkozásunkkal, szivünkbeli epedésünkkel is. Bizonyára felette méltó is, illendő is elménket, eszünket ezekre fordítanunk, minden ez világi hitságinknak, vigadozás inknak, mulandó árnyék dolgok felől való minden gondolkodásainknak távoztatásával s hátrahagyásával. Mert ha az égen világoskodó verőfénynek erejében és természetiben forogdogáló apadás és szűnés nélkül való tökéletes tündöklése meg tudott természete fogyatzásával az te keserves haláloed hathatóságán és hatalmán fogyatzozni, sötétedni, s az föld környékezetinek gömbölyek teljes tömöke azonképen magát állhatatossággal viselő erejében meg tudott rözzenni is nagy mozgásával indulni, gyomrában nyugovó régi elporhamodott halottainak magából való kiadásával s koporsójokból életjükre való kifordításával, kőszikláinak repedésével, hasadozásával, az templombéli szentségek burítására felvonattatott s által terjesztetett nagy kárpitnak kétfelé való szakadozásával, a mely érzékenség nélkül való állatokban s eszközökben okosságot, értelmes iteletet is nem öntött, oltott uram szent felséged. Mint ne setétítsük s keserítsük, szomorítsuk, épétsük is szeméink csordulatjával hát, mi Uram, az mi husból s vérből álló szüveinket avagy miért ne repedeztessük, hasadoztassuk

kemény elméinknek kőszikláit hozzád való folyamodásunkkal, ragaszkodásunkkal, keserves kinaidon való siránkozásunkkal. Földünkéből, azaz testünkéből, szívünkéből halottainkot, azaz bennünk megrothadott és senyvedett számlálhatatlan sokféle bűneinket mellyünkéből, gyomrunkból való kiokádásunkkal s azon mi bűneinknek superlátozó röjtögető rossz lelkiismeretünk fonta fonalaiból szőtt kárpitunknak kétfelé szakadozásra való erőlködésünkkel. Mivel minket Uram, elmés, okos teremtetett állatidat az te hasonlatosságodra való formálásodból elegendendő érzékenységgel is, okos elmével is, természet vizsgáló értelemmel és itilettel is ruháztál fel, e végre is ontatván véredet ki, hogy annak rajtunk áradozó sok hasznó gyümölcse lelki életünkre való elevenedést, újulást öntene szíveinkbe.

Mit vétettél, vagy mi bűnt tettél is peniglen te, sok keserűségekkel terhelődött és epedett, alázatos, együgyű, tiszta szűz anyának husvéti bárány ártatlan édes magzatja, minden hitság, minden vétek és álnokság nélkül való tökéletes életteddel, fedhetetlen szeléggy alázatos erkölcsöddel s isteni erőből származó csudatételiddel bizonyítván, mutogatván, hogy te légy amaz valóságos igaz emberi testben, mi velünk lakozó Emánuel, egy Istenünk és az a fejedelmünk is, a ki az ő királságát és fejedelemségét az propheta szava szerint az ő vállain viseli s egy végétől fogva ez világot az másik végéig birja. De Uram, az emberi testben való ruházkodásodból szent Pál tanítása szerint üresítvén s vetkeztetvén méltóságodból magadat, az szolgai állapotnak s hivatalnak terhes s fáratságos testi viseléséhez szabad életedet engedelmesnek mutatván az te menyei szent Atyádnak akaratajához, természetedet meg akarván bizonyítani s be is teljesítenéd amaz mondásodot, hogy nem azért jöttél az világra, hogy te szolgáltatnál egyebekkel ez világi mód szerint ma-

gadnak, de hogy te szolgálnál sőt inkább mindeneknek s lelkedet is, hogy adnád sokakért. Ennek ez te szódnak bizonításához cselekedettel való bizonításodot is akarván, Uram, ragasztanod s pecsétlened, következött, hogy tanítvániddal való szentséges vacsorálásod s azon tanítvánid lábait megmosogatások után amaz tereh hordozáshoz teremtetett szélesség szamarocskának vemhe hátán alázatos lelki királyságodra Jeruzsálem városába közönségesen látható fejedelemségekbe való bemeneteled után mindjárt nem sok idő telvén, vérrel verétekező homlokoddal, éczakai buzgó imádkozásodban Cedron viz melléki kertben tulajdon magad tanítvánid számából való Judástól ellenségednek harmincz ezüst siclus pénz áron árultatnál el, kiktől meg is kötöztetnél s azonoktól kötözött voltodba vonottatnál, rángattatnál, hurcoltatnál, gyaláztatnál, csufoltatnál, pökdözésekkel nyálatatnál, szemeid bekötöztetésében arczul csapdotatnál, kinzatatnál, tövis koszoróval koronáztatnál, fejed, homlokod, arczatod vére lecsorgásáiglan és folyásáiglan. Sceptum, azaz birodalom igazgató királyi pálcza s bot helyett nád szállal is ajándékozatnál, törvény ítéleti alá is adattatnál osztán, megostoroztatnál, sententiáztatnál s megöletésre az bűnösök kezeiben is adattatnál, keresztfára kételére feszített kezeid s keresztültött lábaid fejei megszögzésével felfeszített két tolvaj közepette között, te is megfeszült voltodba keresztfáddal felmagasztaltatnál s állatutnál eczetbe mártott spongyából itatnál is nagy szomorúságodba ; rágalmazások, káromlások s gyaláztatások közt oldalban által is ökleltetnél kopjával, lelkednek testéből való kibocsátásával, kit szent Atyád kezében ajánlál.

Imhol mi édes, mi kegyes Ur Christus Jézusunk, mely számtalan és számlálhatatlan gyötrelmeknek kévéiből, csomóiból rakódott s tetéződött is fel az te sokféle kinaidnak

tömött búza szemő kalászos asztaga, a mely asztagbeli buzának kenyere örök üdvösségre való táplálással tengeti, élteti lelkeinket. De kicsoda közülünk az Uram, a ki tized résznyi hálaadó voltával közelíthessen is ezeknek ez megfizetethetlen érdemő drágalátos munkáidnak meghálálásához s megköszönéséhez? Kinek bizonyára sem formáját, módját, sőt módjának, formájának csak az kezdetét is, vagy elménknek arra való buzdulását és mozdulatját is magunkba magunk erejétől mi fel nem kelhetjük (*így*) s találhatjuk. Te oktass, te vezess, te taníts azért, te adj indulatot, kívánságot, akaratot, értelmet is, Uram, belénk erre való igyekezetünkre s neked hálaadásunkkal való kedveskedésünkre. Mozduljanak az szemérmes szép erkülcscsel, együgyü alázatosságokkal s tiszta életekkel ékeskedő gyenge szűzek előljáróiul meg, nyomokban mindgyarást áhítatosságot, kegyességet viseldegélő ékes menyek, házasságban élő mind nagy s mind köz rendű, Isten félelmével ruházkodott asszonynépek, sótolodott s nyomorodott özvegyek is, ezekkel egyesleg, a kik édes magzatjok halálán szivepedésekkel való mardosásokat, gyötrelmeket szenvedtenek, kiváltképen seregeljék, gyámolgassák, enyhítgessék, öntögessék is siralmatos könnyvezésekkel az te boldog méhő, hét éles hegyes törrel szivet hasogató, ökleldező véghetetlen szükséggel virágozdogált s örökké virágozdogáló epedett édes anyádot, a kit külső s végső szükségében, ügyetlenségében az te szerelmes tanítványodnak s rokonodnak, Jánosnak ajánlál.

Emelkedjenek fel, Uram, s induljanak minden ez földi hatalmasságok, császárok, királyok, uralkodó s uralkodások alá vettetett minden egyéb rendek is meg. Ide siessenek jönni és érkezni az fájdalmas s töredelmes szívő minden bűnösök is. Ez világtól megvettetett, utálásban élő, magok utálásával alázatoskodó állapotbeliek is s ide gyülekezvén

öszveséggel, buruljanak arczatjukra az te keresztfád tövé-
 nél. Tekintsenek fel is osztán az te keresztfán való függé-
 sedre s megfizetésedre s arra való nézésekben itiljék, fon-
 tolják illendő elmélkedésekkel: vagyon-e hasonló fájdalom,
 Uram s kinszenvedés az te fájdalmaidnak s kinaidnak az
 szenvedésihez. Arról is gondolkodjanak, mire mentél legyen
 Istenséged szerént is, atyja lévén minden örök időknél, a
 ki mindeneket is teremtetél és emberséged szerént is, qui
speciosus existens prae filiis hominum, a ki minden emberek
 fiai felett tekintetesb, szebb és örvendetes ábrázató is lévén
 Felséged, *vermis non homo opprobrium mundi et abiectio*
plebis esse maluisti — féreg nem ember, ez világnak csufja,
 utálatja s az községnek megvetettje akartál inkább érettünk
 lenni. Azt is végezetre leginkább mértékeljék, ítéljék is mely-
 ségesen: volt-e, vagyon-e, és lehet-e drágalátosabb, haszno-
 sabb haszonnal való halál az te halálodnál? az ki ez világi
 minden vétkek váltsága fűzető árát foglalta magába. A mely
 halálod hasznával áldjad, Uram, az te hiveidet s engemet is
 bűneim terhével megnyomatott nyomorult férgedet dicső-
 séges nevednek s ingyen való irgalmasságodnak áldással
 való kiáradására, örökké való magosztálására. Ámen.

(S.-K. c. II. 119—133. l.)

VII.

AZ ISTENES ÉS OKTATÓ ÉNEKEK MAGYARÁZATA.¹

Első argumentum.

Minthogy Isten ellen sok ezerképen való minden napi vétkeinknek számtalanságához képest semmire sincsen nagyobb szükségünk töredelmes szívből szívárkozó szünetlenül való poenitentia tartásunknál és bűnünknek dögleletességével ellenünk ingerlett Istennek haragja hév kérélsénél s kedve engesztelésénél: szükség ennek ez dolognak valóságos módját, sima és igyenes reguláját, bizonyos útját is megtanulunk s mindenkor előttünk tartanunk, hogy ennek ez igen felette szükséges dologban való módnak Isten igéjéből előnkben adatott és ő fölségének tetszésére szabott ép reguláját illetlen toldalékokkal nem illetvén, vakon és vakmerőn valami csuportos, görcsös és horgas regulát ne kövessünk. Mely jó regulának Isten tekinteti előtt minden állapotjában való szép igyenességét is, jó ábrázat mutató tükörét, miért minden újságul talált emberi tévelygésből való toldalékok előtt, szent lélek vezérlése által megiratott és nekünk követésre példaul

¹ Rimay e rövid elmélkedéseket bevezetésül szánta istenes és oktató költeményei elé s több kiadásban egész terjedelmében közölve is találjuk ezeket, ugynevezett »Summácska« gyanánt. Kéziratunk töredékes, a mennyiben benne csak 15. illetőleg 16 ének bevezetése van meg.

adatott szent Dávid királynak ötvenegyedik poenitentia tartó soltárában részenként való épséggel fellölhetjük az igaz poenitentia tartásnak regulájában, nem szükség az ellen más regula után elménket hajtanunk. De vétkeinknek terhe sulyosító fájdalmunkba szivünk töredelmességével s lelkünk alázatosságával így kell ez dologban együtt szent Dávid királylyal magának ő szent felségének az Ur Istennek szólanunk:

Psalmi quinquagesimi primi paraphrastica explanatio.¹

*Könyörülj én rajtam etc.*²

Másik.

Szent János apastal nem hiába való okból ítél s mond is hazugoknak minyájunkot, a kik bűn nélkül valóknak mernők mondani magunkot. Int bűnünknek meg-esmeretire azért s parancsolja, hogy bűnünket meg is valljuk Isten előtt, kinek hatalmas felségő hévségét ajánlja, a mely hévségéből csalatkozás nélkül azoknak vétkeket megbocsátja kegyesen ő fölsége, a kik mind vallást s mind vádlást tevén magokrúl, bűnök megbocsánatja felől csak ötet szorgalmaztatják s fia által megengeszteltetett kedvét is kérlelik az ő közbejárásából. Szükség azért vádlással s vallással való vétkeink undoksága érzékenységével Isten előtt bűnünk megbocsánatja felől való törekedésünkhöz mindenkor kezdenünk. Mert a mint Ágoston doctor is figyelmezésre igen méltó intésével tanít egy személynek szóló írásával mindnyájunkot: Si non dixeris Deo, quod es, damnat Deus, quod in te inveniet, vis ille ignoscat, tu agnosce, ut possis Domino dicere: Averte faciem tuam a peccatis meis. Ha meg nem mondd Istennek minemő vagy, azaz mely bűnös légy, kárhoztatja Isten, a mit benned talál! akarod ő meg-

¹ Így! Az utána következő éneknek czíme ez, lásd 141. l.

² Lásd Istenes ének 6. szám 141. l.

bocsásson, te szükségedet esmérje el az megbocsátásra, hogy mondhasd az Urnak: Fordítsd el színedet az én bűneimtől. Christus Urunk is nem egészségeseknek, de az betegeknek mondja az gyógyító orvost szükségesnek és a ki kolompoz annak nyitja az ő ajtaját meg s annak is adatik, a ki kéri tőle és szorgalmaztatja nála az ő adományát. Bűnünk esmeretéből származó szívbeli keservünkből, mintegy lelkünk fojtogató örvényéből az Ur Istennek sok ígéretivel ajánlott szabadítást hozható, orvosló s gyógyító kegyelméhez hitbeli bizodalommal folyamodván azért, kiki maga képébe így szóljon ő szent fölségének:

Kiáltok hozzád mélységből etc.¹

3-dik.

Igaz köz mondás az, hogy a ki sárban esik, keveredetlen nem kél ki belőle. Hasonlatosképen vagyon bűnbe való keveredésünkkel is állapotunk. Elég nagy akadály s gyalázat is penig, hogy bűneink undok szennye ránk ragadása miatt mocskosan kell könyörgésünk idejekorán is Isten színje eleibe állapadnunk, de mint az verőfény világa tündöklő fénye fertelmes dögökre, s rut undok sárokra való terjedésével is magát soha nem fertéztetheti, de megtartja tündöklésének szépségét s tisztasága természetének erejét: így az rajtunk könyörülő nagy Istennek szentséges kegyelmő irgalmának ereje is reánk terjedésében meg nem fertézteti most is eloszolhatatlan világa ragyagását. Mindazáltal mi nekünk ebben az állapotunkban amaz Szt Pál intésére kell megemlékeznünk, hogy félelemmel s rettegéssel munkálkodjonk üdvösségünknek dolgába, de úgy, hogy az a rettegés és félelem az Istennek tartozó fiui szeretetünktől meg ne üresítsen

¹ Lásd Istenes énekek 7. sz. 148. l.

minket, a mely szeretetből bizván, az ő biztató atyai kész kegyelméhez is folyamodjunk, ki a mi vétkeink szerint nem is cselekedik velünk, megemlékezvén, hogy romlott porból valók vagyunk és senki sincs, a ki igaznak vallhatván előtte magát, ne szűkölködnék kegyelme nélkül. A mely kegyelmének minden szempillantásban való szükségére gondot is viselvén magunkba, kiki jó reménységgel maga képébe így is szóljon ő szent fölségének :

*Reménységem te légy nekem etc.*¹

4-dik.

Az mi gyarló életünknek zabolázatlan hig fékemlőjének tágan való megeresztéséből lölki életünknek gyarapításában oly igen meg szoktunk fogyatkozni, hogy ha valami okból támadott fogyatkozás és nyavalya csak gyenge fájdalom szerint való szomorítással kezdi valamely tagunkot illetni, szorgalmatossággal való jobbitással, igazgatással és orvoslással igyekezőnk minden módon neki mindjárt segíteni s csak szemünkbe valami kicsin szálkának beakadását egy szempillantásig való késedelemmel nem akarjuk szenvedni és viselni. Azokat az lelki életünkbe való sok akadályokat penig, melyekkel jó lelki ismeretünk s az üdvösségnek is maradtatik, *(így)* vaslaltatik és fojtogattatik, serény orvoslással az régi római lyricus Horatius poétának, imez emlékeztetése szerint is resteljük lelkünkötől távoztatni :

Quae laedunt oculos festinas demere, si quod
Est animum, differs curandi tempus in annum.

Ez dologban vádolható rossz tunyaságunkot penig hogy magával ő szent fölségével az Ur Istennel is esmer-tetjük és nézetjük minden szempillantásban való napfény

¹ Lásd Istenes énekek 8. sz. 149. l.

világánál tetszhetőbb kész mustráltatásunkkal bennünk, nemde nem méltán borzadhatunk, rémülhetünk és pirulhatunk-e az ő tekinteti előtt! Mely tunyaságunkban való heverésünk, raggat s fakadoztat koszt, ríhet mind testünkre, s mind lelkünkre, sőt az tiszta menyei harmattal sirosodott pásiton legelő juhok számától is elszakasztván, sárba s porba fertenget s hevertet szomjan és éhen bennünket. Az mi kegyes Christus pásztorunknak juhaira való szorgalmatos gondja és vigyázó pásztorsága itt tetszik azért meg immár, a ki kilenczvenkilencz juhának elhagyásával is megkeresi és azoknak számához vitte ez eltévedt századikat. Méltó annakokáért ezt az ő fölsége mi tunyaságunknak kárhoztató vétke elfődezésével való nagy irgalmasságát magunkban megesmernünk s mind becsülnünk s gyarlóságunk felől való sapólódásunkba így nekie is szólanunk.

Ó ki későn megyek lelkem orvosához etc.¹

5-dik.

Ha az Ur Istennek értékezhetetlen szentségének mély-séges fölségét meggondoljuk s az ő tisztaságának tekinthetetlen fényességéről bővebben való elmélkedésünkkel elmélkedünk is magunkba, könnyen fellölhetjük s megtapasztalhatjuk, hogy minden mi szentségünk és minden mi szenteknek tisztasága csak az külső isteni szentségnek avagy tisztaságának vékony árnyékát is nem hasonlíthatjuk, sőt gyakorta fertelmesség ő előtte, a mi tisztának tetszhetnék nekünk és merő bűn, a mi valami tekintetre való érdem láttatnék, lehetne is bennünk. Mindenkoron alázatosságból való kétséget viseljünk azért fogatkozásunkhoz képest Istenben való bizodalmunkkal s kegyelméhez való ragasz-

¹ Lásd Istenes énekek 9. sz. 150. l.

kodásunkkal magunk felől és az ő kegyelme ellen jutalomra
 való üdvösség érdemlő dolgot magunkéból ne tulajdonítsunk
 semmiben is bár magunknak, sőt inkábbban amaz mondást :
 Nem tudhatja ember gyűlölségre, vagy szerelemre legyen-e
 méltó etc. romlott állapotunknak alázatossággal mértéklő
 ösztöne gyanánt forgatván elménkbe, gyanakodjunk igen
 érdemünknek épségébe, éptelennek tartván Isten tekinteti
 előtt még afféle cselekedetünket is, a ki a mi tetszésünknek
 néminemő épségét és teljességét mutathatná is magában és
 hogy ne talán kedvetlenséget érdemlünk az Oza¹ levita cse-
 lekedeti példája szerint még afféle dologgal is sokszor, a
 mivel nagy kedvre láttatnánk ő szent fölsége előtt juthatni.
 Mert merő tisztaság lévén az ő tekinteti, egy mákszemni
 szurkocskánk is temérdek mocskokat mutathat szemei fénye
 élinek olyanokat rajtunk, kiknek utálatosságát mi elménkbe
 sem vethetjük. Summája ez azért az dolognak, hogy nobis
 displicendo possumus placere Deo s talám nem oka nélkül
 is penig. Mert oly igen megsáposodott s avasodott állapot-
 jában merültünk az bűnnek és hogy zsiros legelő mezón
 való járásunknak véljük vétkeinknek sikeres sarában való
 járásunkot, valamikor az Istennek vezérlő követésétől mag-
 vával behintett mezején való járásunkba megfosztatunk és
 az ő hadnagyságának vagy pásztorságának őriző botjátúl
 eltávozunk. És továbbá az felette való bódulást is ez álla-
 patunkba az mi szédült fejünknek, hogy az magunk igazsága
 bizodalmának kevélységgel temérdekedett kódében és meg-
 sűrült fölhejében való járásunkba és heverésünkbe nem
 aranyozhatjuk osztán Isten ellen való vétkezésünket is meg-
 gyakorta, szent Dávid királynak amaz bizonító mondása
 szerint is: Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda

¹ 1676. kiadásban : Uzza.

me Domine. Ki érti mond az vétkeket, az én titkos röjtököim-től tisztíts meg engemet Uram. Ez mind attól esik penig inkább, hogy az magunk érdemének és szentségünk bizodal-mának tetézéséből nemcsak minen magunknak, de egyebeknek is adóssá és kötelessé teszünk minden jutalom adásra Istenünket, mint ha ugyan adós bérrel tartoznék munkánknak még akkor is ő fölsége, mikor elégtelen és haszontalan szolgálatunkért, sőt ellene sok ezerképen való vétkeinkért tartozott hivatalunknak hátrahagyásából is s elhenyéléséből büntetést érdemlünk inkább tőle. Azaz szolgálatunkot számláljuk, nem az szolgálatban való fogyatkozá-sunkot örömesben, ki türhető volna talám, ha valami épség és tökéletesség lehetne valamelyikében, de csak egy sines, a ki vétkeinknek avasságát magára ne ragasztaná s pókhálós peniszt hozzája ne szívna. Mert hig gyengesége miatt oly szikomló és olvadó állapot levén bűnünkbe, hogy hév gőzi és meleg párája szívünkbe való buzgozásával s tekergő sze-rénységével meghaladja és megcsalja érzékenység alatt vi-selhető vigyázásunkat is s éptelenné teszi gyarlóságunk miatt kis érdemre való értékecskénket is, nem tudom mind kevélykedhetünk szentségünkkel vagy mint is dicsekedhe-tünk épségünkkel? Hát így az jó cselekedeteknek szép gya-korlásában megfogjam-é kezeimet s megtartóztassam-é tőlök ugy elmémet, hogy ne várjak, se reméljek néminemő üdvös-séges hasznot magamnak belőlök? Azt kérhetnéd. Ne fogd se kezedet s ne tartóztasd elmédet is tőlök. Mert ha keresz-tyén vagy s dicsekedni mersz hiteddel, hivatkozni nem hagyod hitedet, sőt munkálódtatod az szereteted által sér-tetlenül benned jelét és próbáját adván egyebek előtt is mind választásodnak s mind zöldelő s gyümölcsöző hited nyers állapotjának velek, gondod levén, hogy lámpásod se fogyatkozzék világosságától s világa táplálására való olajától

is meg. De az Christus intését és tanításait igen kövesd ez állapotba, hogy balkezed se tudja, az mit az jobb kezed cselekeszik s egyedül magának adjad, magadnak való minden tulajdonításod nélkül itt az dicsőséget, meggondolván szent Ágostonnak amaz mondását, hogy: Nulla praesumptio perniciosior, quam de propria iustitia superbire. Nem is illik bizony semmiképen magunknak azt tulajdonitanunk, a kit magáénak akar velünk ismertetni Istenünk. Miért? Cum non sit nostrum, quod sumus, quomodo nostrum est quod habemus? Stultitiae genus est, ut cum aliis debeas vitae beneficium, tibi adscribas ornamenta virtutum. Nem levén mienk, hogy vagyunk, mint lehet az miénk, a mink vagyon? Bolondságnak neme egyebek jótéteményének tulajdonitanod életedet s magadnak foglalnod és tiednek számálnod az jóságos cselekedeteknek ékességét. Jobb azért minékünk s ilyen dicsőségesebb Ezaiás profetával az Ur Isten előtt magunk való vádolásából minden mi igazságunkot az vérhavi asszonyember ingéhez hasonlitanunk és orczánk pirulásával amaz szép biztatásához folyamodunk, hogy ha az mi vétkeink oly veresek volnának, mint az skarlát szín is, hófejségévő (*így*) tétetnek általa s ha mint az igen piros festék úgy piroslanának is előtte, gyapjuhoz hasonló fejséget vesznek tőle. De ezt az ő veres piros festékö, bűnök fejérető jó kegyelmét, minthogy csak azoknak adja ő fölsége, a kik méltó magok megalázásával buzgó könyörgések által töredelmes szívből szorgalmaztatják előtte, kiki ne resteljen ő szent felségének így szólani könyörgésében felőle:

Ad notam: Valaki hiszi hogy nyerjen etc.

*Ó kegyelmes Isten nézz szépen etc.*¹

¹ Lásd Istenes énekek 10. sz. 151. l.

6-dik.

Bizonnyal elhigyjük az Christusnak bizonításából, hogy az Isten előtt való igazulásunkra tökéletes fundamentumunk vagyon adatva amaz érdeme fogyatozásával megaláztatott, ajtófélen állapotodott, föld színire néző s üres mellyét nagy szívbeli fájdalommal ütögető köz publicanusba, hogy nem amaz tettetes sok cselekedetiből maga tetszésére érdemmel teli tölt, oltár előtt kövér hasát mutogató s registrom szerint bőjti s alamiznája számazó, kérkedékeny, kevély phariseusba s helyén mondás is igen az, hogy *Deus magis delectatur in publicano humiliter poenitente, quam in Phariseo elate multum de se praesumente*. Hidd meg, hogy emberi érdemmel tölt édent nem tetéz s nem pótol Christus az ő érdemivel. Amaz samaritanus szép példájából hozott tökéletes barátságát sem mutatja ő szent fölsége egyébhez, csak az tolvajoktól megfosztatthoz, vagdaltotthoz és holt eleven szám állapotjába hagyatthoz, kit mindazon sebes, véres s bágyadt voltában is úgy annyira nem utál s vet hátra, hogy bort s olajt töltvén sebébe szamarocskájának hátán, jó gondviselő gazdának nyugodalmas szállására vivén, s kész füzetésével gondja viselésébe ajánlván, meggyógyítja sebeit. Így levén az dolog igen megójjuk magunkot, hogy Christus érdemének tökéletességét és teljes épségét az mi érdemünknek tökéletlenségével s fogyatkozott éptelenségével öszve ne keverjük és zavarjuk és mit ő adott kegyelméből maga tekintetire méltót belénk, azt mind ő tőle származtat, alázatosságból való szorgalmatossággal tartzuk s takargasuk és őrizzük nálunk, hogy azt a magáét bőbithesse és gyarapithassa napról-napra ő felsége amaz szép mondása szerint bennünk: A kinek vagyon, annak adatik, a kinek nincs peniglen még, ha mie láttatnék lenni is, elvétetik tőle etc. Így jár az phariseus is, nem levén Istené semmi kebe-

lébe, az is elvéteték és semmivé téteték, a mi soknak tetszett magáénak lenni nála. Mely nyomorult állapotra hogy ne jusson magunk erejébe s érdemébe való felfuvalkodásból mi nekünk is dolgunk, az ő ingyen való kegyelme ajándékanak belénk oltott méltóságát (méltatlan szolgálknak mondván mindenben magunkot) igen megbecsüljük, csudáltató dicsőségében is hagyván elménk felett velünk nagy hasznunkkal bánó pöpöcslését és anyai módon rajtunk való esdekedését és könyörülését, így szólunk ő szent fölségének:

Örök életnek, szép üdvösségnek etc.¹

7-dik.

Az mi örvendetes lelki boldogságunknak mivel nem kis és nem utolsó része is foglaltatott bűnünk megbocsáztatjába, ennek az boldogságunknak megszerzéséhez és nyereszéséhez ugyan vastag hitből huzalkodott kezünkkel kell nyulnunk és valóban el kell hinnünk, hogy igaz és tökéletes az Ur Isten az ő hiveinek és választottinak fogadott hív ígéretiben, a mely bizonyos isteni hivséget és örök életnek ingyen, mérő kegyelemből nekik nyújtott ajándékát sem bűn, halál, ördög, pokol, mélység és magosság benne meg nem fogyatkoztathatja, kiknek oly pásztort is rendelt ő felsége, hogy nyájából bolygással kitévelyedett egy juhát is helyére hozatja vele és pecséti alá zárlott juhainak számát meg nem hagyja fogyatkoztatnia. Mely juhait aklának hajléka alatt kegyesen helt, eledelt s nyugodalmat s irgalmason orvoslást ad még az szédülttjének s dőgesülttjének is, megdolván, hogy az urok asztaláról lehullott morzsalékokkal az kölkek is tengettetnek. Valóságos bizodalma legyen bűne

¹ Lásd Istenes énekek 11. sz. 153. l.

megbocsánatja felől azért minden hív embernek az Istenben és ebből való boldogságában gyönyörködven, Isten által igaz hitből illendőképen is szóljon magában Isten előtt :

Boldog, kinek az Ur vétkét megbocsátta etc. ¹

8-dik.

Istennek ereje lévén minden hívőnek üdvösségére az Evangélium, kiből tanulhatjuk publicanusokkal ahhoz képest szeretettel való közlött kedvét Christusnak, hogy helt találhatott benne érdemének s üdvözíthető kedvének, úgy viseljünk ez állapotban magunkot, hogy Christus érdemének bennünk munkálkodó szükségére mindenkoron helt mutathassunk magunkba, és valami legkisebbni indulat is legyen olyan bennünk, melylyel üdvösségünk örökségén gyarapíthatunk valamit, azt teljességesen Christus által való Isten ajándékának esmerjük, higyjuk s valljuk is magunkba lenni, minthogy állatjának esmeretire is s az magában való hitelre is csak egyedül ő épít maga tetszésére való állapotot bennünk. Övé legyen azért teljességgel az dicsőség, miénk pedig az mi méltó orca pirulásunk, de úgy hogy azokat az ő ajándékot kegyelmében való dicsekedésünkkel, alázatosságból való hálaadásunkkal esmérjük is, virágoztassuk s gyümölcsöztessük is az ghirának reánk bizott értékéhez képest fel-fuvalkodás nélkül való jó kereskedéssel bennünk, figyelme-tesek lévén amaz mondásra, hogy Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam suam. S így nem vesztí is osztán az az cselekedet Istennek ígéretiből ajánlott jutalmát, csak egy ital víznek szeretetből, Isten nevében való nyújtásában is el nálunk, ha munkánkban az ő munkálkodásának adunk böcsületet, mert nem koronázhat is egyebet, csak

Lásd Istenes énekek 12. sz. 155. l.

tulajdon ő magáét, jutalomra valót a mi cselekedetünkbe ő fölsége. Így hát ingyen adja az üdvösséget is, nem a mi cselekedetünkből szent Pál szava s tanítása szerint, hogy senki ne dicsekedjék erre való maga érdemével se Isten, se ember előtt.

Ezek penig hogy elménkbe fészket verhessenek s meg is emlékeztethessenek velünk közölhető hasznos erejéből egyik-másikunknak szorgalmaztatásával, ez következő egynehány verseket ne resteljük énekszónkkal is mondanunk ekképen :

Hivek, keresztyének, jer ne tévelyedjünk etc.¹

9-dik.

Minthogy az Isten parancsolatjának kemény erejéhez képest az emberi romlott természetnek erőtlensége az törvénynek tökéletességgel való megtartásához Isten kívánságának értelme szerint semmiképen nem férkezik s igazulttá sem lehet törvényből senki Isten előtt az Isten törvényének egyedül eleget tölt Jézus Christus igazságának magához való kapcsolása nélkül. Méltó szent Pál apostallal ezt az törvény erejéből való erőtlenségén minden embernek magában esmerni és ebből az ismeretből az Christus igazságának magához való kapcsolására erőlködni, hogy így az Christus halála legfőbb haszna se fosztassék attól az tulajdonságától meg, melylyel az ellenünk való adós levelünket elszaggatván, szent atyja haragja megkérlelésével az hivek képébe eleget tölt az törvénynek, átokká levén érettek bűnöket magára való felvételével, látván, hogy nincs nekik módjok az törvénynek elégtételébe s abból való igazulásokba. Ha ki az

¹ Lásd Istenes énekek 13. sz. 156. l.

törvényből keres pengig igazulást felfualkodással, vakmerően magának, heába holt annak meg az Christus, azt tanítja szent Pál. Mely hiv tanításának hogy fogantja lehessen maga megalázásával, kinek kinek elméjébe mind az Isten törvényének erejéről, mind az maga az erőhöz kívánandó erőtlenségéről s ez két ellenkező dolog közé Istentől nagy bölcsen rendelt üdvösségünknek Christus urunknak tökéletes és hatható áldozatja által való közbe vettetett ékes, szép eszökről is józanon, itélettel gondolkodván, így szöljon buzgóságosan lelke üdvösségére való haszonnal szent Pállal magában :

Ó Uram Isten, mely távol eszem etc. ¹

Tizedik.

Mínthogy az szomjuztaknak kedvekért lett élő kut folyásává Christus urunk s maga is az szomjuztakat hívja csorgó folyásának italára, egyedül magában való könnyebbulést és pihenést ajánlván s igirvén az bűn terhe alatt megfáradtaknak is ; minden ember tanácsot adjon magának, hogy mind szomjusága s mind pengiglen fáradtsága szükségében könnyebbitő pihenéssel s enyhítő itallal való orvoságot ő szent felségénél keressen lelkének ; bűnös volta sem idegenitvén s hidegitvén senkit ahhoz képest ez ajánlásától s ajánlásához való folyamodásától, hogy az ő közbejárásának világ végezetiglen fennálló tisztí s engesztelő áldozatévó papsága nekünk hasznot hozó tulajdonságában s erejében maradjon meg. Mely keresztyéni dologra Istenben való bizodalma által hogy jobb hittel való bátorságot adhasson kiki bágyadt elméjének s ájulással fáradozó szívinek, így szöljon magában az Istennek :

Egyedül tebenned, mellém híván neved etc. ²

¹ Lásd Istenes énekek 14. sz. 159. l.

² Istenes énekek 15. sz. 162. l.

Tizenegyedik.

MÁSODIK RÉSZE.

Kiben ez világi életünknek állapotjából származó akadályoknak orvosló eszközeit szedegetheljük elménkbe.

Két rendbeli állapotó dolgok között forgunk kiváltképpen ez világi életünkben. Egyik rendbeliek azok, a kik szívünket tágitják és vidámitják, másik rendbeliek, a kik szorítják s hervasztják. Azokat azért az dolgokat, a kik szívünk vidámitásával kedvünket emelik s elménket gyönyörködtetik, jó szerencsétől s boldog állapattól származtagnak, a kik pedig kedvünk szomorításával és szívünk sorvasztásával szoktak gyakrabban reánk rohanni, gonosz szerencsétől folyamodtagnak szoktuk szónk járásunkba nevezni s mondani. Mind az két rendbeli dolgok mézes s mérges mivoltokkal számtalan ütközeteket, sok veszedelmeket szoktanak szegény lelkünknek terhelésére magokkal hozni, ha jó móddal s mértékletességgel nem tudjuk magunkot közöttök viselnünk és dicsőségeket fegyverünkkel megelőznünk. Mert ki nem veheti azt eszébe, vagy oly megvakult ki lehet, hogy ne lássa, sőt ne tapasztalhassa is az kedvemelő dolgok folyása mely nagy kevélységet, kinyességet, nagyakarást, egyebeket mindeneket felyülhaladni való kívánást, bujálkodást, zabálódást etc. a kegyes és istenes életben való hátramaradással ez világhoz való ragaszkodást, mely mesterséges ekintettel, elménk, szívünk édesgetésével, tanácsunknak megszédetésével mint tudjon belénk oltani úgy, hogy ez világnál és az ő szeretetnél semmi kedves s gyönyörűsegesb kívánság ne férhessen is sohonna hozzánk; így ad az dolognak első része szép simogatással s csiklandással mézesmadzagot az szánkban. Az másik részéről pedig az sok számtalan nyavalya, nyomoruság, háboruság, testi lelki inség meni fájdalom

mokot, bánatokat, szomorúságokat, keserőségeket, kétségben eséseket, sapolódásokat, Isten ellen való zugolódásokat s káromlásokat mint szivárkoztasson óránként fel bennünk — nem kell sok mutató hozzá, kiki érezheti s tapasztalhatja magában is s láthatja másban is. Nagy mesterség, ép erősség és kész vitézség is kívántatik ez okáért ez jóságos cselekedetekből vont szép fegyverekkel ez Circae és Sirena éneklése, Scilla és Charibdis hajjai veszélye közé szorítottatott és zárlatott éltünkhöz úgy mértékelvén ez életünk ellenkező két állapotjának való jó mértékében magunkot, hogy az kintető édes dolgokkal is felettébb ne emeltessünk s az keserűesekkel is meg ne epedtessünk amaz intésecske szerint:

Si fortuna sonat, caveto tolli,

Eadem si tonat, caveto mergi.

Summa szerint az szent Jó patriarcha bizonyításával merő vitézség itt ez világon való életünk s ellene való sarcolásunkot jó bajviadallal, ez világnak szeret(etétől) magunk megvonásával s az virtusoknak, azaz az jóságos cselekedeteknek hozzánk való foglalásával vihetjük többire véghez, jelesül, ha abban az vitézkedésben az Christus kereszti viselése mellett minden akadályunkban és bánatainkban vigasztalással véget vetendő eljöveteiglen az ő örömdetes igájához és ránk köszönt pohara italához szoktattuk és szabjuk magunkot, így énekelvén ezekről való elmélkedéssel magunkba:

*Vitézség embernek föld felett élete etc.*¹

Tizenkettődik.

Encomia virtutum.

Az jóságos fő cselekedetek, melyek deák nyelven virtusoknak hivattatnak, ugymint: hit, reménység, szeretet,

¹ Lásd Istenes énekek 16. sz. 165. l.

igazság, okosság, józanság, nyájasság, mértékletesség, erősség, tűrés és szenvedés, de minden dolgok felett felemelkedett elmével az adakozó kész kedv is, kikkel az emberi elme felruházván magát, Isten és emberek előtt kedvessé teszik azokat s ékesítik személyeket, a kiből lakoznak, ez versekben úgy irattatnak meg mintha egy asztalnak környékénél az ő hivataljoknak lakodalmában ülven, másoknak is afféléknek asztalokhoz való járulásra és magokkal való nyájaskodásra okot láttatnának adni, az kik az ő társaságokban és természetjekben kíváncznak részesedni. Ez éneknek vagy versecskének authora pedig az verseknek közepiben könyörög Istennek, hogy ezeknek az jószágos cselekedeteknek ékes istenasszony nyájasságában és társaságában részesedést engedjen nékie. Mely könyörgésének folyásában effectusit s természetiekben való hasznait is az virtusoknak úgy írja meg, hogy kiki eszében veheti, minemő hasznot kell társaságából mindenikének reményleni s mint kell is kincseket becsülni.

*Virtus lelki jószág, kit sok bölcs magasztal etc.*¹

Tizenharmadik.

Ez világnak az ő természetiről és állapotjáról: kiknek legyen édes anyjok és kicsodáknak kedvezzen nekik való dajkázkodásával s nagy kintetésével, kinek szeretetitől s kedvétől viseltetvén az emberek, csak arra viselnek gondot, hogy pénzek lehessen, minden jóknak az keresetiben megrestülnek és inkább igyekeznek gazdag gonoszok, hogynem mint jámbor szegények lenni, mintha ez világon az latrúl keresett gazdagságnak s kegyetlenségnek is nagyobb böcsületi vagyon, mint az igazság követésének keresetiből talált

¹ Lásd Oktató költemények 9. sz. 106. l.

szegénységnek s istenes életnek az emberek között, vagy mondjam, ez világi népek között.

*Kerekded ez világ, gömbölyeg, mint lapta etc.*¹

Tizennegyedik.

Az udvari nyalakodó rossz életnek és prédával töltött kapitányságó tiszteknek méltó feddésével s utáltatásával ajánlja ez ének ez emberi elme ékesítő bölcseségnek megbecsülhetetlen méltóságát, ki által az ember vétkeinek s balgatagságának sűrű sok gazzából kiirtván s tisztítván s az jóságos cselekedeteknek világosodó tág piaczára, mintegy tömlőcz setétségéből kihozván is magát, néminemő részent az isteni természetnek követésére szabadulást s esmeretet is veszen ez életbeli szent szabadságával is magának.

*Udvar s irigy tisztek tőlem távozzatok etc.*²

Tizenötödik.

Az szerencsének természetiről és állapotjáról: miért írják az szerencsét az képirók golyóbison fél lábbal állani szárnyakat miért irnak vállaiba s mit jegyezhet, hogy homloka hajas, hátul pedig kopasz az feje? Miért áll egyik keze hátra és az másik elő? Mi okért halovány ábrázató, az karjai miért gyengék, csüggők s az szemei vakok, itt megtanulhatod:

*Hitelő szerencse nem kell ajánlásod etc.*³

Másik:

*Seukit az pénz és kincs boldoggá még nem tölt etc.*⁴

(Sajó-Kazai c. I. 131—144. l.)

¹ Oktató költemények 3. sz. 89. l.

² Oktató költemények 1. sz. 81. l.

³ Oktató költemények 4. sz. 91. l.

⁴ Oktató költemények 5. sz. 93. l.

VIII.

A PARÁZNASÁGRÓL.

Ez mostani seculumban meghanyatlott állapotjának, bűnnel való bővelkedésének terjedése s fertelmes parázna életnek bujálkodásának cselekedendő gonosz s vezérlő volta anyira elhatalmazott, az emberek között édesgető csipkedésével behatott szívnek belső gyökerecskéjében, hogy semmi-képen onnét ki nem üzettethetik s verettetik gonosz fulánk-jának mérge, mely pedig az jóra való indulatot, istenes, jószágos cselekedeteket megfojtja s fullasztja és oszlatja, semmivé téteti az emberekben, a mint szent Jób szól felőle 31. részében: Az fertelmesség legnagyobb eszköze az ember-nek veszedelmére, mely mint az tűz mindent megemészt. Mert három rendbéli dolgot az paráznaság az emberben semmivé téteti és mind a tűz megégetendő voltával megemészt:

1. Első heában való ideinek állapotja. Salamon király el nem mulathatá, hanem az ő könyvének 29. részében mondja: Az ki fertelmes asszonyállatokot tart, az ő marháját fogytatja. Egy poeta is így ír felőle: Qui sequitur Bachum, taxillos et meretrices, infamis semper, semper egenus erit.

Ki korcsmát gyakran érdeki
Szerelmet s koczkát követi,
Magát gonosz hirben ejti,
Szegénységre kell annak jutni.

Lehuzva: Ki a korcsmát gyakorolja,

Ismét másik :

Thaida si quis amat, non se sua credat amari,
Thais amare carens, munus amantis amat.

Ki szerelmét gyakorolja,
Erszényét pénzzel fontolja,
Mert szerelemnek az java,
Ki ajándékkal toldozza.

Az több jóságos cselekedeteket s kegyes, józan, tiszta életet ez is megrutítja, embernek az ő állapotját s hírénevét bűja természet és henyélő restség, az mint szent Gergely írja: Buja, fertelmes élet minden gonoszságnál feljebb hat. Eccles. 47.

2. Bujaság az embert vezérli az természettől adatott egészségének megvesztegetésére), az mint Aristoteles 1. Etnicor. Sanum esse delicatissimum est, desideratissimum, quam sanitatem facit perdere luxuria.

Az egészség mindeneknél,
Arannál és szép ezüstnél,
Becsültetik mind ezeknél,
Ki szép mértékletesen él.

Elveszti azt bujasággal,
Fertelmes paráznasággal,
Részeges állapotjával
Ezekkel gyakorlásával.

Glossa. A szent Pál korinthusbelieknek levelére írja: Az ki paráználkodik, az maga teste ellen vétkezik. Mond tovább: több vétkek, kik cselekededendők, azok az magok lelkét fertéztetik meg, paráznaság pedig nemcsak az lelket fertéztetik meg, de az embernek testére mindenféle nyavalyát gerjesztenek, avagy hoznak, a mint több országokban és másutt is láthatunk.

Senecakint :

Libidines tremores manuum ac pedum generant.

Parázna életet ki követi,
Kezét, lábát reszketteti,
Egyéb nyavajákban ejti,
Végre fejét utánna veszti.

Szent Jeronimus végső órájának testamentomában ilyen kérdést állatott : Honnét — ugymond — az halál és hertelen való nyavalyák származnak legyen az emberekre, az untalan való tobzódás, ételnek, itálnak mértéktelenségéből és az asszonyemberekkel való gyakran közösülésből. Az bujaság megfertézteti az embernek okosságát s elméjét tompítja s veszti, az mint Seneca ír felőle :

Nihil est tam mortiferum ingeniis, quam luxuria.

Semmi elmét tompítja,
Testet felette szárazsítja,
(Szeme)¹ világát vakítja,
Mint az fűvet úgy fonnyasztja.

Tovább mond mégis azon Seneca, in libr. 1. Declam. Az buja élet embernek elméjét tompítja és feledékenységet szerez neki, az mint Aristoteles 2. Ethnicorum mondja : Buja élet elmét elveszti, melyből az hozza elő, hogy valamely ember feslett, búja, fertelmes életet követi, okosságában megfogyatkozván, bolonddá kelletik lenni buja életének miatta. Azért írják gyakran képirók az Venust vaknak, mert mindent megvakít szerelmével.

Quid deceat, vel non, non videt ullus amans.

Bujaság siketté teszen,
Noha nem hiszi hogy legyen,
A ki azon uton menten megyen
Dicsőiségtől üresüljön.

¹ Nem vehető ki tisztán.

Melyet ilyen példabeszéddel is meg akarom bizonyítani: Egy néminemő ifju legény követvén az ő buja természetének fertelmes életét, csak azon gondolkodván éjjel és nappal az ő elméjében, miképen az ő fertelmes életét véghez vihesse és követhesse: ment egy erdőn által éjjel, érkezvén egy romlott hidhoz, nem mehetvén az vizen által semminemő módon, melyről felette igen bántódott és szívnak fájdalmával törődött. Az ördög penig értvén az ifjunak gonoszra való indulatját s kész voltát, mindjára adta társul magát hozzája és emberi személyben hozzája szólván, ülj fel az én lovamra, én odaviszlek, az hová te kívánczol. Az ifju nagy örömmel felülvén lovára, gondolván és örölvén azon, hogy hamar az ő szeretőinél fog lenni. Az ördög nagy hirtelenséggel az vízben hajította és ott az vízben beholt s veszett és így az gonosz, fajtalan, buja természetű ifju, az ő gonosz kívánságának miatta testét és lelkét elvesztette.

3. Bujaságnak fertelmes volta. Szent léleknek kegyes szándékának és szentséges állapotának dilapidatora, szent Pálnak mondása szerint: 1. Korinthusbeliekhez írott 2. levele szerint, item epist. ad Damas.: Az bujaság teszi embert Istennek ellenségévé. Szent Jeronimus doctor is mondja: Buja élet ellensége az jóságos cselekedetnek, atyai keresményt vesztegetvén, Istentől elszaladván, szegénységről nem gondolkodván. Chrisostomus írja: Semminemő dolog ez világban úgy meg nem vesztegeti az jóságos cselekedeteket, mint az testnek kívánságának gyönyörűséges élte, mert az buja természetű, fertelmes ember az Istennek kegyelmétől megholt állapot.

Qui luxuriatur, vivens etiam mortuus est.

Ki él buja természetben,
 Holt az istenes életben,
 Noha látszik életiben,
 Nincs helye ott fenn menyégben.

Minthogy parázñaság és buja testi élet az embernek veszedelmire, örök életnek elvesztésének jutalmára szolgál: az ur Istennek az ő szentséges parancsolatjának ellene vagyon és világi jóságos erkölcsü, jámbor embereknek is nagy ellene vagyon, azért ez könyvecskében jobban kiterjesztem az buja fertelmes életnek gonosz feslettségét.

A parázna, buja természetről, mely az Ur Istennek színe előtt nem kedves és az ő parancsolatjának ellene vagyon, szent írás szerint.

Az parázna életnek ellenmondása.

Minden embernek kellessék tudni, hogy az buja természet és feslett élet az Istennek parancsolatja szerint tilalmazása vagyon, (*így*) az mint hetedik parancsolatban meg vagyon írva 1. első Moses könyvének 20. részében: Ne paráználkodjál, mely tilalmazással és parancsolatjával, az mint szent Ágoston interpretálja, hogy az ur Isten minden embertől tiltja buja természetet és paráználkodást, mindenféle rút tisztátalan életet. Az mint Thomas Akuinai in Summa contra gen. lib. 3. cap. 21. írja: Sok kiváltképen való eszközökkel avagy írással megbizonyíthatja ember, hogy mindenféle gonosz élet szent házasságnak kivüle halálos véték, minthogy az Istennek parancsolatját értjük 1. Moises könyvének 1 részében az mi első atyánknak Ádámnak világosan megparancsolta legyen, hogy csak egy feleségéhez ragaszkodjon s ne többhez, hát így miért keresnék több bizonytságot hozzá, abból megtetszik s világosban értelmet vehet ember, hogy az ur Isten nem mondotta légyen, hogy az parázna asszonyokhoz ragaszkodjék, hanem az ő tulaj-

don házastársához. Az ki pedig az Istennek parancsolatját átalhágja, nem jár az ő parancsolatiban,ilyent Istennek haragja és ostroma követi. 3 Moi. 20. Hogyha valaki paráználkodik az felebarátjának feleségével, meghaljon az. Másutt 5. Moi. 22. r. Hogy ha találkozik leányban az ő szüzességének megrontása, és parázna élte, megköveztessék, meghaljon, mert gonosz bűnben leledzett az Izraelben és paráználkodott az ő atyjának házában. Mikor mostan mind az parázna leányokat és férfiakot meg akarnák kövezni, talán az ő gonosz cselekedetének kövezéseért köveket sem kaphatnánk. Ismét mond az Isten 5. Moi. 23: Nem lészen Izraelben parázna személy. Tobiás mikor az ő utolsó testamentomát tevén Tob. 4.) így oktató és tanította szerelmes fiát, adván eleiben: Szerelmes fiam, oltalmazkodjál minden fertelmes élettől, feleségednek kivüle soha parázna életben ne leledzél. Eccle. 9. Ne adjad az te testedet fertelmes életre, hogy ne vesztenéd magadot, és te örökségedet. Ismét 19. Eccle. Qui se iungit fornicariis, erit nequam. Ugyanazon Eccle. 25. irta: hogy mindenféle gonoszság legkisebb az asszonyállat gonoszságánál, azért ne kívánjad az asszonyállatot, mert az ő szépségében az szégyenvallás. Item másutt 41. Ne nézz más ember feleségére, ne is kedveskedjél az ő leányára, sem ne állapodjál az ő ágya mellé. Item: Az asszonyállatok között ne lakjál, mert mint az moly az ruhától származik, úgy származik hamisság az asszonyállattól. Oziás propheta 4. cap. hogy paráznaság, bor és részegség az szívet keményítik, avagy lágyítják. Amos 6. Jaj tinéktek — ugymond — kik bujálkodtok az ti ágyaitokban. Ezen szerint szent János feddette: Szent Márk 6. Nem illik te néked az te atyádfiaiinak feleségével fertelmeskedned. Az mi Urunk Idvezítőnk mondotta: Szent Lukács 16. Minden, valaki elereszti az ő feleségét és mást veszen, paráználkodik és az ki elbocsátjatott asszony-

állatot hozzája vészen, paráználkodik. Szent Pál 2. Kor. 6. Ne kételkedjete azért, mert sem az paráznák, sem az sodomita gyönyörűséges életben kik élnek, Istennek országát nem látják, azért fussatok paráznaság előtt. Efezusbelieknek írja: Efes. 3. hogy ugyan ne említettessék az buja, feslett erkölcs ti köztetek, mert azt értsétek, hogy egy parázna nem uralkodik Istennek országában. Óh mely kemény és félelmes szók ezek, kinek az ő holt szívét is ehhez képest felébresztené és kő szívét meglágyitaná, még azt is hozzáadja az apostol, Zsidók 13., hogy bujálkodókat és paráznákat ő maga fogja megitilni, az mint Szent János látta Patmos szigetiben 17. írja: Jere és megmutatom az parázna asszonyállatnak nagy veszedelmit, melylyel az királyok paráználkodtak ez földön lakván, megrészegítvén magokat az ő parázna borával. Így hát megérthetted ez kicsiny írásokból, hogy ha jól gondolkodunk és elmélkedünk felőle, megessmérhetjük, hogy az Cupidónak mérges, bujálkodó nyila, az az paráznaság az Istentől meg vagy on tilalmazva, propheták, evangelisták és apostolok írások által.

Paráznaság avagy buja élet megtiltatik az doctorok írások által.

Szent Ambros doctor super Lucam írja: Mely ember nem az házasságnak gyümölcseért, hanem az ő testi gyönyörűségeért adják magokat egyben, paráználkodást cselekesznek. Másutt mond in libr. Abel és Cain, hogy az bujálkodás és paráznaság nem egyéb, hanem az ördögnek gonosz cselekedeti és gyiknak mérges csipkedése, mikor az asszonyállat férfiuhoz közel érdeki magát, szintén olyan, mint az szalmát hogy az tűz fellobbantja az ő lángjával, mert az ő lelkiessméretit, együtt lakván, megnehezíti és az fundamentumból való hegyeket kifordítja, hogy ha asszonyi állat *(így)* férfiuval együtt vagy on lakása, az ördögnek az ő hálója

közel vagyon hozzája. Szent Jeronimus így irt ad Zuzanam :
 O mely keserű az paráznaságnak gyümölcse, az epénél
 keserűbb és az éles fegyvernél élesebb. Szent Ágoston in
 libr. de constit. vitiorum : O quam parva concubitus hora,
 pro qua perditur aeterna vita.

Szerelemnek kis időért
 Lelkit elveszti bűneért,
 Gyönyörüséges voltaért,
 Pokolban érte kínzásért.

Szent Gergely in libr. 22. moral. mondja, hogy ha az
 bujálkodó, feslett erkölcs az emberben nem lett kigyomlálva,
 és kigyökerezve, az ő nagy volta az több jóságos cselekedete-
 ket elnyomja és semmivé teszi. Beda írásakint : Nihil ita
 mortiferum, sicut luxuria.

Nincsen nagyobb halandóság,¹
 Mint gyönyörüséges gazdagság,
 Mert ott lakozik torkosság,
 Társa nékie bujaság.

Paráznaság megtiltatik az szentséges törvényekkel.

Az olyan fertelmes buja paráználkodás megtiltatik az
 anyaszentegyházról rendeltetett törvényekkel, az hon így
 irnak felőle : Fornicatio nulli impune conceditur ; azaz hogy
 paráznaság senkinek nem engedtetik és büntetés nélkül nem
 kell hadni. Isidorus : Az több halálos vétkek között leg-
 nagyobb vétkeknek tartja az paráznaságot, mert az ő fajtalan
 és tisztátalan életével megfertézteti Istennek templomát.
 Másutt ismét ír : Tisztátalan személylyel lakozni, avagy hoz-
 zája nyulni, az Isten megtiltja. Azért az ki parázna életét
 semmi bűnnek tartja, az olyant eretneknek kell tartani.
 Az mint mostan is vadnak olyanok, kik mondják testi életet,
 paráználkodást szabad életnek, de nem tudom, kicsoda adta

¹ Lehuza : Semmi ninesen halálosabb.

legyen nekik az olyan szabadságot, hanem ha az, ki Ádám-nak és Évának szabadságot adott az vétekre, de az anyaszent-egyháznak gyülekezete máskülönben tanít és parancsol, hogy eretnek gondolkodások azok, kik az parázna életet dicsirik és az más ember feleségét kívánják véteknek gyönyörűségének, hanem az mint Christus Urunk mondja szent Máté 5. Minden az ki más asszonyállatra nézne és őtet kívánná, immár is lelkében vétkezett vele és az Ur Isten előtt az, — — —¹ és gonosz kívánság cselekedet gyanánt vagyon, az mint ez példával fogom bizonyítani.

Tovább az paráznaság megtillatik becsületes poeta írásival :

Claudianus poeta :

Luxuries praedulce malum, quae debita semper
Corporis arbitriis, hebetat caligine sensus.

Szerelem gonosz kívánság,
Elmére rut homályosság,
Ha testben indul bujaság,
Okosságot éri vakság:

Prudentius :

Tu praeceps ad mortis iter, tu ianua Lethi,
Corpora commaculas, animas ad Tartara portas.

Paráznaságnak az utja
Fertelmességnak ő kutja,
Testet szépségtől rutitja,
Lelket pokolra taszítja.

Item quidem alius versificator :

Femina corpus, opes, animum, vim, lumina, vocem
Polluit, annihilat, necat, eripit, orbat, acerbat,
Occiditque animam, consortia, foedera, famam,
Debilitat, perdit socios aufertque fideles.

¹ Javitás miatt olvashatatlan.

A parázna asszonyállat
 Férfiúnak az ő házat,
 Tékozolja ő marháját,
 Neveli minden bánatját.
 Mindeneket eltékozol,
 Házból másuvá elhurczol,
 Ély mással nagy fertelmesen,
 Fekvén öliben kedvesen.
 Hitit férjének nem állja
 S hamisan visszaczáfolja.
 Nem gondol az ő lelkére
 Jámborul kötött férjére,
 Jó hirnevét ő rutítja,
 Igaz társaságot bontja.
 Fertelmes ő életivel,
 Bujaságnak szerelmivel,
 Lelkét ördögnek ajánlja,
 Ki kész, hozzája fogadja.

Incerto :

Mala enim herba mulier mala,
 Saepe enim altum scholasticum fecit fantasticum,
 Abundantem fecit mendicantem,
 Dominum superbum transmutavit in servum,
 Querit is obulum, grossum et florenum :
 Non querit, honores, nec tendit ad pudores,
 Bilinguis mulier ac velut instabilis aer,
 Decipit quam plures, velut in nocte fures.

Keserű fű gonosz asszony,
 Mindenek higgyed, tanácslom,
 Sokszor az tudós deákat
 Hurczolván szélyel bolondot,
 Az gazdagot szegényíti,
 Fösvénynek erszényit üresíti,
 Csinál gazdagból szegint,
 Nagy urból lovas legint.

Néz csak arany forintokra,
 Mint telhessék farának zsákja
 Nem gondol szemérmetségvel.
 Kiván pinzt teli mértékvel,
 Messze távozik jó erkölestül,
 Nincs elmélkedés azokrúl,
 Mindeniket hiv melléje,
 Telhessék eleven késsel hivele.

Ovidius : Res est solliciti plena timoris amor.

Minden félelmes szerelem
 Retteg, fohászkodik épen,
 Bágyad esze és értelem
 Szólván neki keservesen.

Panphilius : Igneus ille furor nescit habere modum.¹

Szerelemnek hő² tüze
 Búja asszonynak eszköze.
 Nincs semmiben mértékletessége.

Autor Astrolabii : Non capit humanas animas, plus
 femina quicquam.

Mikor asszony ő hálóját
 Terjeszti mintegy sátorát,
 Lelkét másnak és ő magát
 Ajánlván pokolban diát.

Ovidius 2. de Aman.³

Quod iuvat exiguum ; plus est quod laedit amantes,
 Proponantque animo multa ferenda suo.

Vaj ki kevés haszna vagyon,
 Szerelmet ki gyakorolja nagyon,
 Bubánat, keserűség vagyon,
 Érdekli szegénység otthon.

Lehuzva : Búja természetű asszonyállat.

² Lehuzva : Indító.

A. m. Ars amatoria. II. (515—6.)

Virgilius in 4. Eneido :

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis ?

Óh átkozott szerelem,
Nincsen benned engedelem.
Rabod lesz szegény s fedelem, (így)
Lelkét elveszted hertelen.

Matheus in poetria sua parte 2.

Enervat studium pernicioza Venus.

Bujaság embernek ártalmas,
Szép tudomány előtte unalmas.

Cato in suis documentis : ¹

Cum te detineat Veneris damnosa voluptas,
Indulgerae gulae noli, quae ventris amica est.

Szerelem ha gyötri testedet,
Elhadgyjad az részegséget,
Minden gonoszságra indít,
Parázna életre mozdít.
Munkára veszed elmédet,
Mert pokolra taszít tégedet,
Szerelemmel, borral hevit,
Az ki Venus * benned épít.

Gualterus in Alexandria lib. 1.

— — — Te non emoliat intus

Prodiga luxuries, nec fortia pectora frangat
Mentis morbus amor, latebris et murmure gaudens,
Si Bacho Venerique vaces : qui caetera subdis
Sub iuga venisti, peris delata vacantis
Libertas animi, Veneris fragrante camino
Mens hebet interius, rixas et bella moveri
Imperat et suadet rationi vile sepulchrum :
Ebrietas rigidas enervat haec duo mores.

¹ Distich. lib. IV. v. IO.

* Javítással.

Eltávoztassad szerelmet,
 Buja életre ne add testedet.
 Oltalmazkodjál ő tőle,
 Mint méregtől fuss el mellőle.
 Mert szerelem embereket
 Jó értelemből vetkeztet,
 Szereti éjjeli járást,
 Setétben való bagozást,
 Hogy lefeküdjön árnyékban,
 Zöld fa alá szép pázsitban.
 Ha utált szerelmed üződ,
 Minden gonoszt reád füzöd :
 Elmédnek szép szabadságát,
 Vakítja szemed látását ;
 Okosságodat tompítja,
 Eszedet megbolondítja,
 Mert mikor hevit szerelem,
 Nincsen abban engedelem.
 Ha vesz feje is hertelen,
 Mégis szerelméhez megyen.
 Nem gondol jó hírrel-névvel,
 Csak telhessék szerelmével.
 Azért távozz boritaltól,
 Meg ne hevítsen szerelemtől.
 Bőcstelenségtől nem fél,
 Elméje forog mint az szél,
 Jobb add magad az munkára,
 Lelkednek az lesz hasznára.

Uno namque modo vina Venusque nocent.

Bor és szerelem együtt jár :
 Ez kettő emberben nagy kár.
 Egyaránu mértékben áll
 Ereje semmiben hátra nem száll.

Boetius lib. 3.

Fallax illigat improbis catenis terrendis
 Habitans libido mentes.

Heába való szerelem
 Jámboroknál is böcsstelen,
 Mert mint lánczczal úgy vagy kötve,
 Szeretőidnek szivibe.

Szent Jeronimus doktor az ő anyjának és leányának
 az szerelemről így irt :

Inter illecebras voluptatum etiam ferreas mentes libido
 domat.

Gyönyörőség és henyélés
 Állhatatosságban győzés,
 Józan életet megtörni,
 Fajtalanságra veti.

Az szerelem mindeneket meggyőz s nincsen oly, az
 ki állhatatosan megmaradhasson az ő állapotjában s rendi-
 ben, hogy megtarthassa az ő szép élete virágának állhata-
 tosságát. Lám Ádámot, az mi első szüleinket meggyőzé az
 szerelem. Az nagy erős Sámson és az eszes Dávit prophetát
 is, az mint ez régi versek bizonyítják :

Adam, Samsonem, regem David et Salomonem
 Femina decepit, quis modo tutus erit.

Ádám és erős Sámson,
 Dávid és okos Salamon.
 Szerellemmel őket csaltván,
 Öldöklésre okot hajtván :
 Mindeniket győzte asszony
 Szerelmire hajtván nagyon,
 Istentől őket szakasztván,
 Bálványozásra fordítván.

Szent Jeronimus doktor Salamon felől így ir : Salamon
 király — ugymond — oly állhatatlan szerellemmel volt meg-
 környékezve és gyakorta való asszonyemberrel való közösü-
 lés miatt, az ő feleségeknak szerelmek miatt az élő Istennek

templomát elhagyván, bálványozó templomokat épített, abból megismérhetni, mely nagyra viszi embert az szerelem.

Paráznaság megtiltatik a pogány philosophusok és bölcsek írási által.

Olvassuk Pithagorasnak az ő mondását in vitis philosophiis, mikor mondotta légyen, hogy az ember megoltalmazza magát az henyeléstől, részegségtől és fajtalan bujaságtól, sőt ha körülötte volna is, eltávoztassa minden tehetségével. Mikor egy buja természetű parázna ember Pithagorasnak felelt volna, mondván, jobb, ugymond, fajtalan parázna asszonyállatokkal élni és velek lenni. Arra felelt Pithagoras: *sues libentius in caeno, quam in aqua versantur.* Az disznók inkább a sárban hevernek, hogysen az tiszta vízben. — Seneca ad Lucil. epist. 18. írja: Semminemő gonoszabb és mérgesebb elmélkedés nincsen az emberben, mint az mikor az paráznaságon elméjében gondolkodik, mert az parázna élet könnyű veszedelem és világi vitézkekedés, mely sok gyűjteményeket s gazdagságokat semmivé télesen és eltékozolja, az mint versében is írja: *Vanas fuge voluptates, breves et poenitendas.*

Gyönyörűséges lakástól
Oltalmazd magad azoktól,
Mert azután megbánatja
Veled, ha üres erszénit látja.

Ide helyeztethetni amaz pogány philosophusnak Demosthenesnek mondását, ki mikor is egy fajtalan asszonyállatnak az ő mellyét és hasát tapogatta volna, mondotta: Ezt — ugymond — hogy akarod adni, arra felelt az asszonyállat, ezer ezüst selingen. Mondotta legyen Demosthenes:

Ego paenitere, tanti non emo.

Nem veszek ugymond olyast drága pénzen,
Kit egész életemben megkezdenék bántni.

Tovább Seneca írja :

Adolescens luxuriosus peccat, senex luxuriosus insanit.

Ifjú legény sokat vét
Ha keresi az szerelmet,
Vén ember pedig mind bolond,
Akarván forgatni koront.

Némely vén ember annyira elszárad s bágyad vénsége miatt, mégis az szerelemnek bolondságán kapdos és Cupido nyilával akar lövöldözni, melyről egy szép példát akarok mondani. Egy vén barát szerelem betegségében esvén, nem tűrhethvén, nem akarván az több barátokat avval terhelni, el akart indulni Egiptusban. Megértvén az cardianok mondván, ne menj sehová, maradj itthon, mert ha elmegy parázna vétekben esel. Azon megszomorodott az vén barát, haraggal mondom: Én, ugymond, még az parazna életet nézvé, nem láthatod-e, hogy az testem mind megtörődött és csaknem félig megholt vagyok, mégis meg nem tarthatá vén barátot helyiben. Egy neminemő leány az ő betegségében hozzálátogatván, megháborgatta és terhesítette, mely midőn idővel egy fiat szült volna, az vén barát kezeire felvevén, vitte az többi baráttársai közé, kit mikor látták volna az társai, elfakadának sirván minyájan, kiknek felelt az vén barát, látjátok-e — ugymond — ez gyermek én fiam, szófogadatlanságnak fia, azért oltalmazkodjatok ilyen állapattól, az ki én rajtam vén emberen esett, hogy ti rajtatok is szófogadatlanságért is ne essék. Imádkozzatok azért én érettem az ur Istennek, hogy az én bűneimért eleget tehessek. Seneca írja :

Vincit sanctos dira libido.

Meggyőz szerelem szenteket.

In vitis patrum szent Jeronimus megjegyzette in primo libro, hogy lakott egy remete egy erdőbe, kősziklának lyu-

kában, ki természetiben állhatatos volt, az ki maga két kezeivel eledelt keresett magának, avval él és éjjel-nappal Istenhez való buzgó imádkozással volt, szép, dicsiretes jó cselekedetekkel tündöklött. Abban látván magát, felfualkodott és maga magát szerettetni kezdette, számlálván elő jó cselekedetét. Látván azt az ördög és megösmervén az embernek magában való felfualkodását és heában való reménségét, kezdett tört és hálót vetni eleiben, miképen foghatta volna magához. Egykor estvefele az ördög szép asszonyállat személibben változván, mintha azon vad erdőben bujdosna, és sok járástúl mintha megfáradott volna, sehová fáradságnak miatta nem mehetett, jöven ahhoz az házacsának ajtajához, az hon szent ember lakott, térdre esvén, könyörgött néki, hogy beeressze, és befogadgya, alázatosan kérte. Én édes szent ember, éjjelnek az ő setétsége reám érkezett, kérlek fogadj hozzád, és adj az éjjelre való nyugodalmat házadba, cselekedgy velem, hogy csak egy szögletecskében sugorodhassam, ott nyugodhassam és az vad gonosz állatoknak ételül az éjjel ne adattassam és ne szakadoztattassam. Az erdőn lakó ember megkönyörülven rajta, kamorácskájában bebocsátotta, kérdezkedvén tőle, mi okáért lehetett ő néki azon vad erdőben való meneteli és miképen tévedett legyen az vadon erdőben. Hazugságot gondolván, így felelt meg méreggel teljes mondását, szánakozván, siratván az ő sok nyomoruságának cselekedetén, egyképen és másképen az ő csalárd hazug beszédekkel elhitetvén az embert. Hivén az ember hizelkedő beszédének, arra vette, hogy vele közösült. Azután mind tovább tovább az ő hizelkedésével magához hajtván, vele beszélgetett, szakálát fogdosván, fejét s haját simogatta, hogy fejét elveszejtse, azon forgolódott csalárdságával. Mi kelle tovább? Az asszonyállat az szent embert immár az parázna életben való megfertéztettet és magához szeliditetett orrán

fogva, az veszedelemre hozta, mert magában kezdett szerelemben égni és az ő gonosz kívánságának eleget tenni, elfeledkezett az ő előbbeni állapotjának voltáról s dicsiretes, szentséges életéről, éjjel-nappal az ő gonosz kívánságában törődven, elmélkedett, miképen az ő gonosz kívánságának eleget tehessen. Az alatt szegény bolond olyan lőtt, mind az vad oktalan állat, akarván az asszonyállattal untalan közösödni, és bujaságban élni. Az ördög nagy orditással és kiáltással, mintha egy árnyékot fogott volna által, rút bűzbe hagyta. Azután sok sereg ördög mutatá magát az helyben és az csudához mentenek, melyek nagy orditással kiáltottak és gyalázattal illették mondván: O monache, qui te usque ad caelum extollebas, quomodo diversus est usque ad infernum. Óh barát, ki az égbe az te jó cselekedetekben fualkodván viseltetel, bizván, ihon az te buja természeted az pokolban benyelt. Tanulj ugymond, hogy ki az égbe felmagasztaltatol, pokolnak alsó fenekére ne taszítottassál az te felfualkodásod miatt, te jó cselekedetedben bizván.

Melyről más példabeszédet is hozok elő. Egy istenfélő ember menvén más tartományban, Istennek andgyala vele levén, találkozott elmenni egy remetének házacskájának mellette, tekintvén az remetének házára, látá az számtalan ördögöt az ház fedelin és körülötte járni, az ablakon és az ajtónál állani; onnét elmenvén, érkeztenek egy néminemő nagy várasban, ebben az várasban feltekintvén azon istenfélő ember, látott egy ördögöt állani az város kapujának felül, az is ki igen rest volt, magában gondolkodván s álmélkodván, mondotta az angyalnak, csodálatos dolog ez, ugymond, vadon erdőn egy remetének *(így)* házacskában lakván ő maga és körülötte láttam sok ördögöt, kik untalan sétálnak és alá s fel hágnak vala, ilyen nagy várasban penig, az hon számlálhatatlan sok ház vagyon, ember

is sok vagyon benne s nem látok többet egy ördögnél, az kapu felett ki vagyon. Arra felelvén Istennek angyala, itt ebben az nagy városban hogy csak egy ördögöt látsz, ez annak az oka, hogy az ördögnek az ő parancsolatin tetszésén járnak, ő alája mindenestől adták magokat, nem szükséges több őrző egynél, az ki vigyázna rájuk, de az vadon erdőn lakó remete Istennek szolgálja, az ördögnek éjjelnappal ellene áll, viaskodik ellene minden tehetségével, az ördög pedig több társait mellé vévén, ólálkodik minden tehetségével, incselkedik, miképen az ő hálójára vonhassa sok mesterséges practicái által. De az ur Isten az ő benne bizókat nem hadgyja, hanem mellette vagyon minden ő kísértetiben, ellene viaskodván az ördögnek, noha sok próbái által néha az ő hiveit is kísérteti, de az az kísértés nem szolgál veszedelmekre, hanem csak erősíti az hitben őket. (1 Kor. 10.)

Itt ez aránt meggondolhatjuk, hogy Lucifer ördög szintén olyan, mint egy gondviselő hatalmas császár, ki látván, hogy ellene akarván támadni, sok ellenségek öszvegyülekezvén, meg akarván ütközni vele, azon vagyon, hogy minden tehetsége szerint sok hadat gyűjtsön öszve, és az ő ellenségére küldje és az hon az előtt meggyőzte s hatalmában vadnak, ott nem kelletvén hadat bocsátani rájuk és vele hadakozni, hanem csak egy gondviselőt küldvén, ki az hűségben megtartaná őket és igazgatná. Ismét az ördög szintén olyan, mint az jó madarász, ki az kalitkájában való madarakra nem igen visel gondot, de arra vigyáz és ólálkodik mind szép sipjával s mesterségével, miképen az szabadságban levő madarakot, kik még hatalmában nincsenek, megfoghassa és hálójában hajthassa.

Igy hát azért illik erősen és állhatatosan viaskodnunk az ördög ellen és az ő kívánságának, parázna életet messzire

tőlünk eltávoztatván, hogy buja természet és feslett élet által magához ne vonhasson s hálójában ne foghasson, mert az ördög az ő mesterségét inkább csak abban helyezteti, miképen fertelmes parázna élet által magához kötelezhetné és az ur Istentől elszakaszthassa. Az mint Tullius 1. de officiis mondotta: Mikor, ugymond, meg akarnánk gondolni, és azokra az emberi természetvizsgáló nagyravágyó dolgaira nézni, honnen megösmérhetnénk hogy az parázna s buja, fertelmes élet igen felette undokságos rut állapot, viszontag pedig arra gondolkodván és nézvén, hogy mely jó Istennek előtte s kedves is józan, mértékletes, szent, tiszta életet viselni, mert az ki azt viseli, Istennek barátja gyanánt vagyon. Eccle. 22. Másutt Tullius mondotta: Luxuria cum omni aetati turpis sit, senibus maxime fedissima est. Azaz: Parázna élet felette rút, undokságos cselekedet az emberek-nél, főképen az időjében korosodott vén embereknek és bábáknak.

Valerius Maximus lib. 9. sui oper. így írja, hogy parázna életet könnyű más emberekben feddeni, de magát attól őrizkedni nehéz embernek, az mint Hannibal nevő hadnagyban megtetszik, mert mikor itálban, éltelben (*így*) gonosz, feslett, parázna életet és minden gyönyörűséget követtek legyen, mindgyjrást az rómaiaktól meggyőzöttetenek és hatalmokban estenek.

Cecilius Firmianus mondásakint lib. de beat. vita 4. c. hogy az bujaság az látás által indittatik, mert három dolog által indittatik gonosz élet az emberekben és vonja az gonosz cselekedetekre: harag, gonosz kívánság és bujaság.

Terentius in Eunuch. 2. mondgya: az szerelemben mind az három gonosz dolog megvagyon, harag, kétség, bosszúságos hadakozás.

Fulgentius az ő fabulái könyvében írja, hogy minden parázna ember vak és siket, mi igaz is, mert az parázna ember vak és bolondnak téteti magát, mert maga jó akaratja szerint az tűzben belép és ugrik, az mint Albertus in Tract. de virt. polit. írja, hogy az tűz soha nem mondgya, hogy elég, azon szerint az szerelemnek tüze is, mellyel inkább paráználkodik az asszonyállattal, anival inkább heviti s égeti az embert s kívánságra gerjeszti, ha szintén cselekedettel nem is, de belől az ő hevítő mérge által csak látással is asszonyembert, szerettet és kívántat. Item az minthogy az föld soha vízzel meg nem telhetik, így az buja természetű ember is soha az ő kívánságának eleget nem tehet, ama vers szerint: Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.

Mennél inkább ember vizet iszik,
Annál inkább szomjuhozik és bele töltezik.

Item parázna, buja természet hasonlittatik vízi kór-sághoz, mely kór-ság oly fogyhatatlan szomjuságot indít, hogy mennél inkább iszik, annyival inkább szomjuságot nemz és itatra kívánczik. Jól mondotta hát szent Jeronimus doctor super Hosea, hogy luxuria insatiabilis est voluptas, et quanto magis cupitur, tanto magis in centivum patitur, vires in fornicatione deficient, et formicandi desiderium non quiescit.

Szerelemnek égő lángja
Szomorú életnek indítója,
Bujaságnak gyújtója,
Szép életnek rontója.

Olyan megolthatatlan tűzzel meg volt gyulasztva és gerjedező buja természettel és kívánsággal volt környékezve Cleopatra Egiptomban lakó királyné asszony, ki Antonius császárnak felesége vala, oly igen buja természetű vala, hogy

éjjel az ura mellől fölkelvén, az bordélyházban ment és 36(szor) közösült az férfiakkal, kit onnet többnyire bágyadva vittek ágyasházában s még sem olthatta meg benne fertelmes kívánságát benne és Vénusának égését nem olthatá meg, az mint poeta ír felőle: *Mille delassata viros, nunquam satiata recessit.* — Olyan volt Semiramis királyné asszony is, ki oly buja természetű volt, hogy egy nap egynehány rendbeli ifjakkal közösült s még sem olthatta meg benne kívánságának tüzet, végtére az ő fiait is kívánta, hogy vele közösüljön, nézvén reája szép ifiúi állapotjának idejére. Innet megjegyezhetni, hogy mely tölthetetlen és mértékletlen pokol legyen az buja természetű asszonyállat (az jókról nem szólok, bocsánatot várván tőlök). Az mint Eccle. 30. részében vagy on irva, hogy három dolog, az ki soha nem mondja, hogy elég: pokol, bujálkodó parázna asszonyi állat és föld, mely vízzel soha meg nem telik, tűz, mely soha nem mondja, hogy elég. Itt egy példabeszéddel kell megvilágositanom: Mely asszonyállat oly igen az ő buja, parázna életével meg volt környékezve és gyulasztva egy szent ember ellen, magát akarván reája tolni. Vincentius nevű pap, az Istentől maga megtartóztatásra való volt megajándékozva, ki féltett az jó magaviselésével mind Isten s mind emberek előtt, szép termetű ékes tekintetű ember volt, melyért felette szerették az emberek az ő jóságos cselekedetekért. Azon városban lakott egy Valentia nevű asszony az ő nemes tekintetiben és gazdagságban tündökölvén, ahoz szép ábrázatú is volt, ki az ördögnek ösztökéléséből szent Vincentius papot az ő éktelen szerelmével gerjedezvén buja természetiben felgyuladván, megszerette, annira, hogy sem elméjében, sem egyéb állapotjában meg nem állapodhatott, gerjedezvén szerelmiben, hanem minden nap oda kellett menni és Vincentius papot meglátogatni, ki midőn Vincentius pap látván, hogy

az szemei eleiben járul egynehányszer, de olyast semmit nem velt, hogy szerelmiben gerjedezne és gonosz kívánságnak tüzében égdegélne, vélvén azt, hogy azt az Istennek szent akaratjának és beszédének hallgatására, buzgóságos imádságokra jár legyen a templomban és hogy az Istennek szolgálait az ő méltó becsületit megtartván, szolgáljon nekik. Ő pedig napról-napra oktalan állatoknak szerelme módgya szerint kívánságában gerjedezett és gyuladozott, nem tudván mitt cselekedni, magában gondolkodván, végezte legyen, hogy beteggé tegye magát és onnet oly ok adattassék, miképen szólhasson Vincentius pappal és hogy meggyuvontatván betegségében, mindeneket az ő szerelmének gyulasztó ereinek kívánságát nekie megjelenthethné. Azért holt beteges levén tetetvén magában, az szerelemnek tüzitől, fekvén az ágyában, nehéz betegségét mutatván, szélel alá s fel hányván magát nyoszolájában, keservesen jajgatván és suhajtozván, más embereket is, kik környülötte állottanak, könyvezésre és sirásra hozta. Küldöttének mindazonáltal az doctorokért, nem találván semmi oly betegségnek jelét és okát rajta, kiből vélhetnék eredetit nyavalyájának, de elmélkedvén, mondták, titkos belső nyavalyájának kezdetinek s eredetinek lenni, végtére látván, hogy nagy fájdalom kezd reá jönni, és óránként nehezebben lenni, tanácslották azt, hogy az papért küldgyenek, hogy az ő bűnéről vallást tegyen és penitentiát tartson, boldogul meghalhasson. Hivatták hozzája szent Vincentius papot, hogy meggyuvontassa ; mely nagy hamarsággal eljövén, bement az ő házában, melyben fekütt, kik ott jelen voltanak, az ő módgyok szerint kiküldötte legyen, ifju és beteges asszonyállatot penitentiára intvén. Ő pedig legelsőben szemérmeskedvén, nem merte megjelenteni égő szerelme lángjának kívánságát, mely miatt volt megkötvé, meggyuvont mégis és azt cselekedte az gyuvonásnak módgya

szerint, valamint szokás és rendi tartotta és keresztény állapotot mutatta. Mindazonáltal az ő beszéde kezett elmélkedett s gondolkodott szerelme kívánsága szerint, minden szemérmesség nélkül megjelenteni, de ismét az szemérmességnek ösztöne az nyelvét megtartóztatta, és így beszédét továbbtovább nyújtván, arra felelt, kire Vincentius pap kérdezte legyen. Azután sok szava s beszéde egyről is, másról is, nyelvének tétovázása mint járt, végtére az asszony az ő égő tűzének lángjának kívánságát tovább nem tarthatván szívében, nem tagadhatta, félelmetes szemérmességek nélkül így kezdett szólni: Óh én édes szerelmes bátyám Vincentius, lásd hogy nem vagyok testbeli betegséggel környékezve, hanem elmémben való szerelemben felgyuladván, kívánságomban vagyok beteges, hogy ha te rajtam nem könyörölsz s nem mentesz meg, meg kelletik hálnom. Szintén most vagyon egy esztendeje, hogy az te szép termetednek, ékes orczádnak személyétül meg vagyok fogva s környékezve, a miatt látom száradásomat testemben és elmémben, ki miatt egynehány izben meg is akartam az önön két kezemmel megölnöm magamot, egynehányszor akartam az én szívemnek belső szerelmemnek jelét megjelentenem, de az asszonyemberi szemérmesség megelőzőtt engemet és az te szent személyednek papi tisztitül is, ártatlanságátül is tartottam, hogy afféle gonosz kívánságomnak helt nem adhattam. Kétségben esvén, senkinek az te hozzád való gyulasztó szeretetemet meg nem mertem jelteni ez mostani óráig is, gondolkodván mind egyről s mind másról, nem jelenthetvén senkinek is ezen dolgot és ezt betegséget gondoltam, hogy abból valami jó módot vehessek az veled való beszélgetésre és ezt az én nagy hevítő szerelmemnek, kívánságomnak lángját mint olthassam meg és veled gyönyörűségesen élni igyekehessem. Melyhez képest jó uram látod, testem jó egészséges,

szép is, adván az te akaratodnak s kívánságodnak alája. Azért én szerelmes atyámfia, gyönyörkedgyél velem, legyen legelső kezdeti szerelmemnek mostanában, hogy az után megolthatatlan szerelemben élhessünk mindketten. Ezeket kimondván az ő leplét, melylyel volt befödve, elhajította, és úgy mint az anyja szülte, mezitelenen előtte fekvék. Vincentius pap penig szemérmes, tiszta élető levén, látván az asszonyembernek rút, tisztátalan, vados kívánságát, megfélemlvén, mondotta nékie, hogy befedezze az ő testének szemérmét, akarván az asszonyt az ő rossz, undok gondolatjától megelőzni s kivenni. Végtere mondotta Vincentius, hogy ő az ő üdvözítő Jézus Christusnak gyermekségétől fogva megkötelezte és ő néki az ő testit feláldozta s elméjét neki hadta, fogadván, hogy mig ez világon él, asszonyállatot nem akar ösmerni, és ez világi gyönyörüséget magától elvetvén vele gyönyörködtetni. Ezt megmondván, hertelenséggel tőle elment. Az asszonyállat penig Vincentius papnak hallván darabos, s nekie nem kellemetes válaszát, azon megharagudt és azon gondolkodott, miképen az ártatlan papnak gyaláztatjára fordíthatná, mint az Putifárné ártatlan Józsephet akarván az ő paráznaságra hajtani, gyalázhattatná meg. De az Istennek csodálatos gondviselése nem akarta reá ereszteni az asszonyállatot, hogy meggyaláztatásék tőle és jó hiriben nevében akadályá lehetne. Mert mihelt az asszonyállat kiáltani akart, mindgyárást az ördög, ki oly fertelmes állapotra indította az ő testét, felette kinozni kezdette. Azért, kik ott az ház előtt voltak, befutottak nagy kiáltásra, kérdezkedvén, mi oka legyen annak az kiáltásnak. Azután megösmervén, hogy az asszonyállat ördögtől megvayon környékezve, hitanak több embereket is, kik tudtanak ördögöket kiűzni és orvosságokkal megelőzni, de semmiképen nem cselekedhették s nem menthették meg tőle,

mondván az ördög, ebből az testből ki nem megyek, még azt az embert nem hijátok ide, ki az tűznek közepette vagyon helyheztetve, nem éghetett meg az tűztől és annak lángjától, kitől kérdezték okát, ki lehessen az s hogy kellessen azt érteni, sok szó s kérdés után, kik jelen voltak ott, mondának, hogy az mi tetszésünk az, hogy szent Vincentius pap hivattassék ide, mivel tudós és isteni félelemben él, tiszta életet követvén, hallotta az ő gyuvonását is, ő legjobban fogja ezeket az szókat mi nekünk interpretálni. Minnyájan végezték, hogy menjenek szent Vincentiushoz és mi történt légyen az asszonyemberen, megjelentették. Kérték azon, hogy együtt velek elmenne, az szegény, nyavalyás asszonyt meglátogatná, mivel még egészséges volt, minden jót vele cselekedett. Ő tudván, mi lehet abban az dologban, nagy nehezen magát reá vette és semminemő dolgot magán nem jelentett, mivel azelőtt is betegeket látogatott, az mit kértenek tőle, nem volt annak megvetője. Ahozképest sokféle gondolatban volt, az Úr Jézus Christusban vetvén, reménységét ő benne helyhezteté, bizott, felségít azon kérvén, hogy az ő ingyen való kegyelme, irgalmas, kegyelmes lenne az nyavalyás asszonynak, mely nemcsak testére, hanem lelkében is az ördögtől gyötröttetett, bűneit megbocsássa, kegyelmes legyen. Mikor azon helyre jutott, az hon az asszony fekütt és kinlódott, az ördög nagy ordítással kiáltott, mondván: Ihon, ugymond, az ember, ki az tűz közepibe ülven, az tűztől meg nem égett, sem nem emésztette meg; én nekem, ugymond, innét ki kelletik mennem, nem lehetek tovább itt. Ezeket mondván, mindgyárást kiment belőle az sátán, az asszonyt, félholt elevenen elhagyván. Ezt látván jelenlevő főemberek, ez nagy csudát, megfélemletlenek és szentséges voltát Vincentiusnak nagyobb méltósággal becsülték és sokan az parázna étlettől megrettenvén, elhadták.

Hogy ha ennek az dolognak s példának valóságos hitet nem adnának, vagyon erről való példánk. Ama istenfélő Jozeph Móz. I. 39., mely szép ábrázató, ékes tekintető iflu legény volt. Az volt eladva Putifarnak, Fharaó komornikjának, ki igazán szolgálván nekie, az ő kezében bizta mindeneket, ki az ő házában leendő volna. Itthon nem létében az urának, tekintvén gonosz kívánságnak buja természetének szemeivel Jozephre, ki nem akarván az ő asszonyának gonosz kívánságának engedni, sőt ellene szólván, fedvén az asszonyát: történék, mikor Jozeph bement az asszonya házában senki nem létében, az asszony ragadta Jozephnek palástját mondotta: Hálj velem; ki nem akarván engedni, az palástját ott hagyván, elfutott. Az asszony látván az ifjutól megcsalattatni, kiáltott, mondván, jöjjetek ide, ihon az zsidó, melyet tart az uram, engemet meg akart ferteztetni, én pedig mikor kiáltottam, elfutott és hagyta az ő palástját, ki ihon vagyon. Ilyen hamis vádolással bevádolta az ő urának ártatlan ifiat és tömlöczben vitették, mely fogságban többig volt két esztendőnél. Mivel az Ur Isten az igazaknak segítője és benne bizókat soha el nem hadgyja s kiszabadítja mindeneket az ő nyomorúságokból, az mint Jozephét is kiszabadította tömlöczből és Egiptum földének urrá tévé, csak legyünk fegyhetetlenek és tiszta szent életet viselvén magunkon, minden jókkal ő szent fölsége megáld és megsegít. Térvén immár az feltött célra, vajjon ez mostani világban találhatnak-e ilyen Jozepheket. Én nekem úgy tetszik, hogy hamarébb tiz Putifárnékot találunk, hogysem egy Jozephét. Nem igen félek azon, hogy ez mostani időkben s esztendőkből nem igen hadnák az ifjak szagatni rajtok ruhájokat és elfutván elhadni palástjokat. De inkább látjuk naponkint, hogy mikor valami szoros utcácskában avagy állapatra jutnak, ott hadgyák inkább fejeket. Az mint proverbiumja cseheknek tartja:

ki az fegyverrel játszik, fegyver miatt kell elveszni. Az ki pedig más ember feleségét szereti s éli, ugyan úgy kell nékie elveszni az által. Mert mostani iffiak, nem hogy elfutnának az olyan fertelmes élet előtt, de inkább más ember czipelősjébe öltözwén, létrát vévén kezében avagy kobzot és egyéb vigadó szerszámot, éjjel úgy sétálnak, hon találhatnak valami dögöt. Bölcs Salamon 7. r. egykor kinézvén az ablakján, látott olyan iffiu bolondot, ki szélel járt az utcákon és röjtök helyeken setétben, közel parázna asszony állat házához. Im az asszony elől találván, fertelmes ruhát öltözwén magára, az embereknek lelkeket fogdozván, hálójában foghassa ; meglátván az ifjat, megölelvén : bevitte az ő ágyasházában etc. Hogy pedig mi, mind az asszony állatokhoz ne addáljuk és az magunk vétkeit ő reájok ne számlálnánk : találunk sokat az ő testamentomban és historiákban, hogy az férfiak csalárdul nagy hazugságnak színe alatt asszony embereket és leányzókat az ő szüzességeiktől megfosztottak és fertelmes étellel velek éltenek. Az mint megvagyon írva Judic. 19. mikor egy levita vett volna magának Bethlehemből, az Gibeoniták erővel elvevén az feleségét megfertéztették s megölték. 1. Kir. 13. Ámon is, Dávid királynak fia az ő hugát Támárt buja természetinek kívánsága szerint megfertéztette és végre megölettették érette. Dániel 13. Hát az két vén ítélő bírák istenfélő tiszta életű Zuzánát megfertéztetni akarván, az ő gonosz kívánságának *(így)* eleget tenni akartanak. De én az istenfélő olvasót küldöm az világi rendek között való történt históriákhoz második könyvben, az mit ír ott, minemő nagy hallhatatlan dolgokat olvashatnak kik valóságosan megtörtén(t)ek. Az nagy urak és egyéb közrenden való fertelmes életek miatt mint jártanak, erről egy példabeszédet is hozok elő. Vala császár ő fölsége szabad városába Lübekában egy jámbor tiszteletes s becsületes

asszonyállat, egy városbeli főpolgárnak felesége, ki mikor Istennek áldásából három fiai lőttek volna, mind egymás után, az egyik hogy született vízi kórságban holt meg, másik az vízben holt, harmadik pedig, az ki felől az história emlékezik ő maga magának volt hóhéra. Mint történt pedig az dolog, így mondom meg, de legelsőbbben, ha lehetséges lehetne az iffiakat mind egy hegyre hinnám és mikor meg akarnának engem hallgatni, nekik így jelenteném meg: Ó ti iffiak, kik ezen az uton akartok járni, egy kevésbé megálljatok és tartóztassátok meg magatokat, őrizzétek meg magatokat asszonyállat és leányok szerelmétől, hogy titeket el ne hitessen fertelmes életnek kívánsága és azután mindenteket elkö(ltvén) szegénységben fel alá sétálván, ilyen szörnyű veszedelemre ne jussatok. Halljátok pedig az históriát: Volt császár szabad városában egy iffiu legény, szép ábrázató, gyenge termetű, ékes tekintetű, ahoz jó elmével, tudmánynyal és ruhás volt és gazdag is, de buja és fertelmes életű volt. Az egynehány jó asszonyállatot, leányokat fertéztetett meg, utoljára ott az városban egy szép termetű parázna asszonyállathoz adá magát, kit felette szeretett és úgy tartotta, az mint egy vers mondgya: Qui diligit ranam, ranam putat esse Dianam. Az az, ki szereti békát, azt tudgya, hogy fogta Dianát. Az fertelmes asszonyállat annyira hozzáhajtotta szerelmivel, hogy sem életét, gazdagságát, sem egészségét érte nem szánta, az ur Istenre, sem az ő lelkére nem gondolkodott, pokol kinja felől is sem elmélkedett, sem pedig az ő jó hirire, nevére, atyafiakkal sem gondolt, egy általán fogva az fertelmes asszonytól el nem szólhatták. Történék, hogy minden gazdagságát, pénzt és egyéb marháját elvesztegette, avval az ő szeretőivel eltékozolta. Látván az édes anyja, hogy az ő fia oly gyalázatosan él, megszánván, könyörülván rajta, egynehány izben pinzt adott

nekie és az ő szegénységében meg akarta segíteni és az szegény asszony egy néhány ízben feddette, szép szóval is szólt nékie, hogy gondolkodnék az Ur Istenre, ki teremtette és az ő régi jó híró nevő eleire, jámbor atyjára, maga tisztességére is és az lelkének üdvösségét is, hagyná el azon k... t és tőle minden tehetségével őrizkednék, férfiúi módon az ő kívánságának ellene álljon. De avval a szép intéssel szintén annit használt, mint ha az falra hánná az borsót, avagy vaknak gyertyát gyujtana, szintén úgy megjobbitá magát, mint az bőr égő kemenczében, ugyan mégis avval az fertelmes asszonyállattal él s vesztette magát. Jegyezvén ezt szerelmes anyja, hogy semmi haszna nincsen, ha az pinzít mind reá költené, végre ő maga is szegénységre s koldulásra jutna miatta, megfogta magát tőle, nem adott pinzt nékie. Végtere az ifju legény értvén az anyjának hozzája kemény voltát és hogy az ő orcáját és kegyességét tőle elvonta, az parázna asszonyállat is látta, hogy immár semmije nincsen, fedette róla. Az iffiu legény vevén kezébe hegyes tört, ment az anyja házára, és egynehányszor által akarván verni, kézzel lábbal rajta tapodván, verte, taglotta, ijesztvén, hogy fejét veszi, hogy ha az pinzít, ki még kezínél vagyon, ki nem adgya. Az szegény nyavalyás asszony fegyver alatt levén, kin kintelen, az mie volt, oda kellett adni az fiának, az rajta történt dolgot senkinek meg nem jelentette, félvén hogy az városi birák iszonyuképen minden kegyelem nélkül megbüntetik és ahhoz képest nagyobb szégyent és nyavalyát fog szenvedni. Azért is nyavalyás anyja mind tagadván, nem akarván megjelenteni, de az atyafiak valamint megértvén, az ifjú legényt megfeddették és feje vesztése alatt az anyja házához ne járna, ne cselekedne úgy az anyjával. Ő az atyafiatól megfeddetetett levén, az anyja házából kifutott és avval az fertelmes asszonyállattal egy kis házacskában lakván,

fertelmeskedett. Bársony és egyéb szép ruháját eltékozolván, szegénységre jutott, éhezést, koplalást sokat látván. Immár mindentől elhagyattatott az ő gonosz cselekedetiért. Iszonyuképen bánkódván, kezdett magára siránkozni és kétségben esni, végtére az nyavalya is és betegség reá jöven, mivel napról napra az kétség jobban jobban benne nevelkedett, nem viselhetvén szegény állapotot tovább, maga kezének általa életének véget tölt és késsel által verte magát. Ez ilyen nagy csudára az váras népe öszverohanván, mentenek ez ilyen nagy csuda történetet látni. Az anyja is hallván, nagy szíve szakadással menvén oda, látta, hogy az fia kertben fekvén úgy véresen halva, nagy keservesen siratta és az nagy szíve fájdalma miatt egynehányszor el is holt, apolgtván fiát és az fertelmes asszonyállathoz szólván, mondotta: Ó te átkozott, fertelmes élető asszony, mit cselekedtél, hogy nekem az én szerelmes fiamot erre hoztad. Átkozott az te szépséged és az te szíved, ki az én fiamot az te szerelmeddel úgy megsebesítetted; mert ha ez nem lött volna, én nyavalya anya nem vallanék ilyen nagy fájdalmat s keserűséget miatta. De te az te fertelmes életteddel hoztad enire s erre veszedelmes állapatra fiamot.

Sok rendbeli parázna és fertelmes életnek állapotjáról, hányféle legyen s kik abban az vétékben leledzenek, általhágván Istennek parancsolatját, az 7-diket, minémő ostorral bünteltetik meg mind Isten s mind emberek előtt.

Mivel az parázna életnek bűnös állapotjáról sokat kellene irnom és szólanom is, félek nemhogy elvihetném avagy az fertelmes iszonyú vétkektől elidegeníteni akarnám, valamint többre ne tanulnának és okot nagyobb fertelmes életre ne adnának. Azért fertelmes bűnnek parázna állapotjáról rövideden és józanon akarok irnom, nem akarván ártatlan házasságban élőket megbántanom, mivelhogy némely

sodomita élőknek ő voltokról kelletik emlékezni, kik avval az étellel fertéztetik magokat, az mint az fertelmes életről írja szent Jeronimus doctor in suo Testamento :

Ensis diaboli luxuria.

Ördög az ő fegyverével,
Sodomitáknak életivel,
Ékesíti őket ezzel,
Kik élnek ez vétkekkel.

Bölcs Salamon parázna asszonyállatok felől mondotta Eccle. 7. Találtam, ugymond, asszonyállatot, mérgesebbet, mint az halál, mérég, tőr az vadászoké és varsája szive az ő. (sic!). Jól meg kell hát tekintenünk és látnunk, hogy az emberek az ő bujálkodó, feslett, parázna étellel Istennek parancsolatját általhagyván, iszonyú nagy bűnben hevervén, ilyen hat rendbeli étellel vétkeznek :

1. Paráznaság.	Szentség török.
Erőszak.	Atyafiság török.
Fertelmesség.	Sodomabeli élet.

1.

Paráznaságról, hogy ha (buja fertelmes) paráznaság lehet-e bűn nélkül?

Engedelmes paráznaság az, hogy ha valamely személyek engedvén egymásnak, nincsen közöttök semmi kötelesség az szent házasságban és egymás között való fogadás, ha szent helyen nem cselekeszi és sodomabeli bűnnel sem vétkezik vele, szüzesség sincsen közöttök avagy atyafiság, avagy valamely személy erőlteti másikat, hanem egy akaraton vadnak és paráználkodnak, az olyan paráznaságot mondják engedelmesnek. Némelyek akarván azt hozni ki belőle, hogy az ilyen paráznaság szabad embernek az ő testének megenyhítésére és erősítésére nem halálos bűn.

De ez exceptiok hamisak és nem igazak, nem engedendők ez két okért: 1. Az paráznaság megtiltatik tiz parancsolatban 7-dikben, azaz: Ne paráználkodjál. Istennek parancsolatja pedig az bűn kívül semmit nem tiltanak és határozatnak. Azért parázna életben heverők heában való mentséget vesznek abból és ki nem hozhatják az bűnben való szabados életre. 2. Második az Istennek irgalmától és Istennek színe látásától semmi egyéb ok el nem taszítja, hanem az halálos bűn. De az paráznak Istennek országából és Istennek színe látásától el lesznek választva, az mint Szent Pál Ephesus 8. rész. írja: Tudván légyen ti nektek, hogy parázna és tiszta életben nem élő nem lesznek örökös Istennek országában. Így hát ebből kitetszik, hogy az paráznaság nagy bűn és hogy ha tudván és tudatlanul vétkezik is, nem cselekedendő. Öldöklés meg lehet néha bűn nélkül, hogy ha maga oltalmában lesz és magát és egészségét őrizi, amaz mondás szerint: Vim vi repellere licet.

Valaki reád jó fegyverrel,
Azon légy, hogy engedelemmel,
De ha füzetni akar öléssel:
Hatalmasúl eleiben állj őrzéssel.

Avagy Ovidius lib. 3. de art. aman.

Iudice me fraus est concessu repellere fraudem.
Armaque in armatos, sumere iure sinunt.

Ki akar alatomban és titkon ártani
És tőle akarván megmenekedni,
Nincsen módod tőled elhajítani,
Oltalmadban szabad mindent megcselekedni.

Hozzá hasonló, mikor az bírák törvények igazsága szerint némelyet az halálra ítélnék az ő gonosz cselekedeteiért, nem vétkeznek avval s bűnt nem cselekesznek. Item

bűn nélkül néha némelyek szegénységben levén, nem levén semmi módgya az élhetésben, lophat, de paráználkodni soha senki bűn nélkül nem cselekedheti, mert az törvényekben is megvagyon írva: Neccessitatis tempore omnia sunt communia.

Ehségben, szükségben minden köz :
 Bor, buza és egyéb eszköz ;
 Nem nyul ahoz magán iffiu hős,
 Minden egyaránt kél, az mit ott főz.

Szentírás világosan megmutatja, hogy nagyobb az paráznaság, hogysesem az lopás, az mint példa beszédben Salamon mondgya : az mely ember bemegyén az ő felebarátja feleségéhez, tiszta nem lészen, ha hozzá nyul. Nem olyan bűn, úgy mond, ha valaki valamit ellop, mert lop azért, hogy az ő testét megtöltse. Ha megfogják, füzessen érette két annit és minden házabeli marháját eladgya s megszabadítja magát. De az ki paráználkodik az ő szívének akaratja szerint, elveszti az ő lelkét. Item szükségben ünnep napon munkálkodni, bűn nélkül haragudni, embernek igazán esküdni avagy mást esküdtetni nem bűn, szükséges, de akaratja szerint paráználkodni, soha senki halálos bűn nélkül nem cselekedheti. Bátor ugy lenne, hogy ha találkoznék valaki, hogy soha gonoszt nem gondolna, nem szólna s nem cselekednék, hacsak egyszer vétkeznék is paráznasággal és abban meghalna penitentia tartás nélkül s ki nem térne belőle : nincsen üdvössége felől semmi reménsége, ha érette sok kalastromot építenének is és más egyéb jót cselekednének is, keveset használnának azok ő nékie. Azért szent gyülekezet megtiltotta az paráznaságot az mit Cantico. can. 32. hogy senki-nek nem kell az asszonyállatot illetni s vétkezni vele felesége kívül, mert ugymond, mindennek szabados az házasság, hogy az ördögnek tőrében ne esnél, más feleségével ne

vétkezniél s mind Isten s mind emberek előtt bűnben ne esnél. Efféle gonosz, feslett s fertelmes parázna ágyból származnak osztán az istentelen hamis fiak, ki csak gonoszságra és fertelmességre hajlandók, néha hazájokat is veszedelemben hozzák, az mint megtetszik Judic. 9. Hogy mikor Abimelech Gedeonnak fattiú fia az atyja halála után akarván ő maga uralkodni és királylyá lenni, fogadván magának magához hasonló latrokat, megölette 70 atyafiait egy kövön, igaz ágyból születetteket. Azért Lactantius lib. divin. instit. írja, hogy paráznaság (ugymond) más rendbeli vétkeket nemzenek, hamis tisztelet származik, mert az paráznaságból sokféle fertelmesség s gonoszság származik, kiért menyeknek országát elveszti és rekesztetik, ördögök pedig szeretvén, gyönyörködnek és vigadnak. Az paráznaság ördögnek szerelmes és kedves leánya. Az mint egy időben az ördög megházasodott, az ő gondolatában hányván, vetvén, miképen lehetne módgya, hogy az ő országát felépíthetné és az ő nemzetségét terjeszthetné, végezte magában, hogy megházasodgyék, mondván magában: Ha sok leányim lesznek és fiaim, azok én nekem sok fiakot és leányokat nemzenek és unokákat, azokat én osztán mind bevonszom pokolban, örök veszedelmekre. És vón magának feleséget, Hamisságot. Az szült nékie egy leányt, kit neveznek Simoniák kereskedése, azt adta gonosz parázna, buja papoknak; szüle más leánt is nékie, kit nevezett. . . .¹ azt adta barátoknak. Igen nemző felesége volt ez és sok leánt szüle nékie, az ördög mindazokat eladta és mindeneket jó módgyával kiházásitott. Adta az kegyetlenséget uraknak, nemeseknek gonoszságot, czifraságot városiaknak, kevélységet író deákoknak, hazugságot és állhatatlanságot kalmároknak és véneknek, hamisságot bírának,

¹A kéziratban üres hely van hagyva.

tökéletlenséget prokátoroknak, részegséget mesterembereknek, szófogadatlanságot szolgáknak, tudatlanságot deákoknak, hitetlenséget parasztoknak, uzorát és árultatást zsidóknak etc. Egyetlen egy leánya maradott még, kit nem akart senkinek adni, az az ki neve paráznaság, de mondotta legyen, ez mindenekkel köz, mert tudta, hogy ez által mind egyházi s mind világi emberek nem lehetnek, az által legtöbbet magához vonson az örök veszedelemre. Az mint ez ideig is megláthatni, mindenütt tartozodik és járkal, születik mostan is, mert mind tetszik uraknak és papoknak, mely paráznaságból születnek, ezek : elmének vaksága, állhatatlanság, gondatlanság, hertelenség, magában való szeretet, Isten megvetés, világi szeretet, kétség jövőendő életnek, rágalmazás, heában való szólás, bolondoskodás és éjjeli fertelmes, parázna élet. Mely ördögnek leányi felől Aulus Gelius írja lib. Noc. Atti : Nincsen, ugymond kegyetlenebb és iszonyúbb haragos állat ez világon, mint az testnek gyönyörűsége, mely buja természetet és paráznaságot nemz, megőrizhetetlen kívánságot támaszt, melyből osztán származik patriájának árultatása és pusztulása hazájának. Semmiféle gonosz, fertelmes cselekedet nem lehet nagyobb, melyet gonosz és fajtalan gyönyörűség meg nem próbálna. Az parázna lélekben lakozik az sátán és mondhatni felőle, az mint Szent János mondotta in Apacalipsi 18. Az gonosz léleknek hajlékává csináltatott. És szent Jób könyve 40. r. hogy az ördög nyugszik vizes, árnyékos helyeken, azaz parázna emberekben. Azért az elveszett fiu felől olvassuk az szent Lukácsnál, ki az ő attyátul kivette részét, elment nagy messze tartományokra ; elvesztegetvén minden marháját az parázna asszonyokkal, végtére egy várasi embernél disznókot őrzött. Lélek szerint érthetjük az ördögöket, hogy az emberekben lakoznak, mert az ördögök paráznákban uralkodnak, szintén ugy mint az

disznó sárban miképen heverészik. Az mint szent Jeronimus doctor írja in Testamento : Quidam luxuria foetidi, ut turpissimae sues sunt deturpati.

Némely ember paráznasággal bődös,
Mint az disznó sárral mikint mocskos.
Hever benne mind szegin és tudós,
Sárral függvén alá haja csuportos.

Szent Gergely doktor is mondotta, hogy az testnek kivánságos cselekedeti semmi nem egyéb, mint bűdös szag. Egy szent élető doktor mondotta, hogy az disznónak szeme, mindenkor földhöz vagyon tekinteti természete szerint. Soha fel nem tekinthetnek, úgy az lelkek is azoknak, kik csak az parázna életben gyönyörködnek, nehezen az égre szemeit felemeli és az Ur Istennek ő fölségének könyöröggjön ; jó cselekedetben vagyon foglalatos, mert az Ur Isten előtt és az angyalok előtt az paráznaság fölötte utálatos. Az mint ez példában meg akarom bizonyítanom : Egy Angyal emberi formában és ábrázatban egy erdőn lakó remetével temetének egy holt testet, az ki sok ideig föld színén hevert s bűdös is volt. Mikor az remete orrát befogta volna, bűdös szaga miatt, mondotta az Angyal nekie, mért fogtad be az orrodát ? Arra mondotta az remete, nem érted-e, hogy semmiképen az bűdös szagot nem álhatom. Eltemetvén mennek tovább és környékben találának egy ifjuí termető szép ábrázató legényt, szép koszoró alatt és mindenképen hozzá csinosított ezüstös, aranyos szerszámmal megékesítettett lovon ülven, mellettek menven. Az Angyal még messze tőle levén, orrát befogván ment, melyről az remete csodálkozván, mondotta az Angyalnak : Uram, mit mivelsz, hogy ez ilyen szépen fölékesítettett iffiu legény előtt, orrodot befogod és mikor amaz bűdös testet eltemeténk, nem cselekedted azt. Arra

mondotta az Angyal: az holt test egy istenfélő embernek teste, ki én nekem semmi bűdös illatozást nem hoz, mert az Angyalok nem az testnek bűdös szagát érzik, hanem az léleknek. De ez ifju buja természetű, parázna, kevély és tisztátalan, azért mind Istennek s mind Angyalok előtt utálatos és bűdös. Azt mondván, tőle eltűnt és így hát ez példából minékünk tanuságunk lehet, hogy az tisztátalan élet az Isten előtt utálatos és semmi oly bűdös tisztátalanság nem utálatos, mind az tisztátalan élet. Hogy pedig az ördögök parázna emberekben lakóhelyet szereztek és laknak, az megbizonyíthatik szent Máthénál 8. részében.

2.

Második paráznaság: szűzeknek megtörése és rontása, erőszaklétele, szüzességtől megmenteni mely nagy véték legyen Isten előtt.

Erőszaktételekről.

Ez bűnnek nagy volta és undoksága megtetszhetik és látathatik, minemő büntetéssel büntettetik meg (1. Móz. 35.) Sichem Emoreusnak vétke, mikor Jakobnak leányát Dinát megszeplősítette, melyért mind az atyával együtt megölettetett és többek is, kik az városban laktanak. Az szűzeknek erőszaklétele, ki ez világon legnagyobb és legdrágább kincs, az mint Eccle. 26. r. írja: Minden ez világi állapotot, uraságot az szüzesség felülhaladja, az mint szent Ambrus doctor is lib. de offic. Szüzesség felülhaladja az emberi természetet, mert az angyalokhoz hasonlitanak. Hasonlóképen ugyanazok, kik az magok szüzességét férfiak, avagy leányok meg akarván tartani az ő szüzességeket, hasonlók az angyalokhoz, az mint bizonyítja szent Jeronimus doctor: In carne vivere, praeter carnem, non est humanum, sed Angelicum.

Az ki akar ez világon tisztán élni,
 Kell annak testét s akaratját meggyőzni,
 Mert szép, tiszta, makula nélkül való szüzesség
 Angyalokhoz hasonló tiszta ékesség.

Afféléknek az mi Urunk Jézus Christus tulajdonit száz annyi hasznót, özvegyeknek hatvan annyit és férfiaknak harminczat. Hogyha pedig az ember az ő szüzességét egyszer elveszti, soha azután meg nem találja s nem is érdekheti. Mint Isidorus de bono summo mondgya: Mindenféle véték, ha Istenhez folyamodván penitencziát tart, megbocsáttatik, de ha az szüz egyszer elveszti az ő szüzességét, soha azután oly állapotot nem találhat, hogy szüzessége megtérhessen. Miért Szent Jeronimus doctor mondja: azt, ugymond, bizvást mondhatom, hogy az Ur Isten mindent, valamit akar, azt cselekedheti, de az szüz leányt, mely egyszer megrontja szüzességét, soha olyan helyére nem állathatja. Megcselekedheti, hogy az büntetésből felszabadithatja, de az leányt, szüzességét ki egyszer elvesztette, nem koronázhatja. Az pedig az ő testamentomban meg vagy on irva: 3. Móz. 21. hogy az főpapnak egy szüz leányt kellett venni házastársul, minthogy pedig minden szüz igaz hit alatt jegyese az mi Üdvözítőnknek, azon legyenek, hogy az ő szüzességeket épen, makula nélkül megtartsák és semminemő okon ez világi hizelkedő, veszendő jókért meg ne rontassák magokat, mert az mi Üdvözítőnk semmiképen nem hagyja büntetés nélkül, valaki az ő jegyesei közül megháborgat. Az olyan, ki az szüz leányoknak rontója és az szüzességnek bűnre való indítója, legelső utat nyit, az olyan asztán ha azután bünt cselekeszik, mind annak deputaltatik, az ki legelsőben cselekedett és szüzességnek rontója volt, az mint ama vers mondja: Qui occasionem damni dat, damnum fecisse videtur.

Ki szüznek első rontója,
 Bünre való ok adója,
 Ha azután ereszkedik,
 Nagy bűnökben heveredik :
 Annak bűn deputaltatik,
 Ki elsőben cselekeszik.

Nagy különbség van az szűz leánynak rontásában,
 mert ha az leány iffiu legénnek engedett, maga jó kedve
 szerint cselekedett s nem erőltetésből lőtt meg, az mint
 mondják : Volenti non fit iniuria.

Az kinek mi akaratja
 S hozzájárul kívánsága,
 Azokat meg nem bánhatja,
 Ha előtte ostort látja.

Ovidius in epist. 16.

Credulitas damno saepe solet esse puellis.

Ki kész hamar az hitelre,
 Jól meglássék, mi kedvire,
 Mert gyakorta az szép ifjak
 Hassal hamar felfordítják.

Seneca is de remedio fortun. sui lib. 15.

Mobile cor cunctis et mens est vana puellis,
 Firmum propositum foemina nulla gerit.

Állhatatlanok az leányok,
 Kiknek elméjek mint forog,
 Nincsen benne állandóság,
 Az ő dolgok hajlandóság.

Ovidius epist. 2.

Fallere credentem non est operosa puellam.

Nincsen szerencsésebb dolog,
 Mint iffiaknak az ő sorsok,

Oly hamar az leánt megcsalja,
Ha hitelt ad neki, az mint vallja.

Azt cselekeszik az parázna élető iffiak, hogy az szegény
gyarló leányokat hitekkal megcsalják és az ő szűz életektől
megfosztják, sokat igirvén nekik, és arany hegyeket muto-
gatják nékik, az mint Ovidius de art. aman. 9.

Promitas facito, quod enim promittere laedit,
Pollicitis dives, quilibet esse potest.

Igazat szól(j) mindenekkel,
Senkit meg ne csal(j) hiteddel.
Mert némely sokakat fogad,
Kit azután meg nem adhat.

Mivelhogy némelyek sok szép mondásokkal, hazugsá-
gokkal az szűzeket megcsalják, felelvén nékik, hogy csak
engedjen nékie, hitves társul maguknak elveszik, sok egyéb
ajándék mutatásával és egyéb hizelkedő szókkal is fogadván
nekik, de csak engedne nekik, azokat soha meg nem állja,
sem penig eszében sincs, hogy azokat betöltse fogadása szerint.

Nam deceptis et non decipientibus iura subveniunt.

Az törvénynek büntetése
Elesik olyannak feje,
Ki lánt hitivel megcsalja,
Fogadását meg nem állja.

De mit mondgyak ez mostani világi, állhatatlankodó
állapotjában az leányoknak. Adatnak szabadságok, hogy az
melyik akarja, csak azt cselekedje és magát hamarébb férhez
ejtené ez ilyen törvénybeli remediumokkal. Mert látjuk, hogy
mostan az leányok szerelmesek, furcsák, szemérmetlenek,
fajtalankodók. Inkább nézik az férfiukat, hogysen őket az
iffiak. Némely leány nem örömet megyen az pinczében és

ha mi történnék, szintén úgy fog kiáltani, mint az lopó az kamorában, hogy senki nem hallja. De az mint Eccle. 42 mond : az te fajtalan leányodra vigyázz és őrizet alatt légyen, hogy tégedet vénségedre szégyenben ne hozzon. Én pedig azt mondom, ha valamely leány nem akar jó lenni, ha szintén sok őrzés alatt leszen is, meg nem oltalmazhatja, sem őrizheti őtet. Az mint egy philosophus mondotta, könnyebb, úgy mond, egy zsák bolhát megőrizned, hogy sem egy fajtalan leányt, az ki parázna életet akar követni, az mint Ovidius írja

Centum fronte oculos, centum cervice gerebat.

Argus, et hos unus saepe fefellit amor.

Argusnak noha volt száz szeme,

De mégis dühött szerelme,

Szerelem megvakította,

Mindenben őtet megcsalta.

Mindazonáltal mégis az leányokról való vigyázást semmi-képen el nem hagyattatni és szabadságot nekik sétálásra adni, mert néha szabadgyában akarván bocsátani, olyat cselekednek, az mi életének kisebbségére lenne, az mint egy regula dictál : *Bona custodia cavebit omnia.*

Szorgalmatos fővigyázás.

Életének oltalmazás :

Tisztességnek őrizője,

Jó hírnévnek megtartója.

Jól cselekesznek némely anyák, kik az ő leányoknak sem sétálásra, sem penig csácsogásra való időt nem engednek nekik, hanem otthon szorgalmasan hon ülésre, jó erkölcsnek sinórjára tanítják és szoktatják, az mint egy tudós ember verseket ír felőle :

Az te öreg leányodat,
 Sétálásra való napodat,
 Nekie soha ne engedj
 De untalan őtet fedjed.

Órát ne adj sétálásra,
 Sem kertekben való ballagásra.
 Üljön otthon az rokánál,
 S többi között az zugolynál.

Mert az szemérmertlenség,
 Megbomol nála szüzesség.
 Megtanulja szemtelenkedést,
 Elkezdí fertelmeskedést.

Ifjak néha desperálnak
 Vele koszoróban jádزونak.
 Nem gondol az ő lelkével,
 Csalhatván ő sok hitivel.

Házadból s ki ne sétáljon,
 Kezében orsója perdüljön,
 Így menthed meg gonosztól
 Ezen ifiak szögyitől.

Némely leány nem akar otthon ülni, hanem minden órában kívül sétálni akar, nem csudálom, hogy soknak úgy találkozik és az ő szüzességjek virágját elveszti, az mint az Dina elvesztette vala az szüzességét kin járásával, mikor Sichemtől meg volt rontatva. O mely igen nagy bünt cselekesznek azok, kik az szüzeket megrontják az ő szüzességekből és azokkal fertelmesül élnek, az melyről ez példabeszédet mondok. Egy neminemő vitéz egy leányt megszeplősített és szüzességét rontotta és vele sok ideig fertelmeskedett. Történék, hogy hamar időn megholt, az leány az Ur Istennek könyörgött érette, sirván és miként az másik világon vagyon, kívánta látnia. Azonban azon megholt vitéz látható-

képen megmutatta nékie magát és hozzá nagy hortyogással szólván, mely tőle megijedett, és hogy oly iszonyú hortyogással való szava volna, kérdezte tőle. Melyre megfelelően mondotta: Azért — ugymond — az én szólásom megváltozott, hogy én az világon kevélyen szóltam és gonoszul éltem vele és szerelemmel való éneket mondtam. Továbbá, mikor az lábait meglátta volna, hogy oly fekete és turós, kilisekkel rakva, kérdezvén tőle, miért legyen olyan az lába, kire felelvén az, ugymond, hogy sokszor az én lábaimnak szeretetiben jártam és frissen öltöztettem, mostan penig tövisben kell járnom miatta az többi — — —

(A többi hiányzik.)

(Sajó-Kazai c. II. 141—169. l.)

VIII.

RIMAY JÁNOS LEVELEI.

1.

RIMAY JÁNOS THURZÓ GYÖRGYNEK.

Alsó-Sztregova, 1602. okt. 1.

Illustris ac magnifice domine, domine patrone mihi gratiosissime. Post servitiorum meorum paratissimorum devinctissimam mei commendationem. Az Ur Istentől Nagyságodnak minden kedves dolgai felől való igyekezeti-ben bódog és szerencsés véghez való vitelt s azok között sokáiglan való egészséges életet is jó szívvel kívánok Nagyságodnak. Minthogy az Nagyságod élete folyását s állapotját, mindenféle rendnek hasznára s javára rendelte az Isten, a mint sok jelekből, viselt és cselekedett dolgaiból is Nagyságodnak minden igaz értelemmel bíró ember megarányozhatta, azok között én is az Nagyságod hozzám való, egynihányszer ujitott kegyes kedvének emlékezetivel legeltetvén az elmémet, nem tűrhetem, hogy ne tudakozzam gyakorta sokaktól az Nagyságod jó egészségéről, és állapotjának folyásáról, ki felől minden jót szintén úgy kívánok szüntelen hallanom, mint az mi romlott hazánknak

minnyájunk hasznára terjedhetõ kiváltképpen való nagy javáról. Mely mi megromlott hazánknek főbb részének, hogy az Isten kegyelmesen választotta s rendelte gondviselőjül Nagyságodat, annak szivem szerint örvendezvén, kívánom is, hogy az te Nagyságod jó keresztyéni szándéka szerint, az igaz hit által való vallással, mind az Isten tisztessége nevedhessék és terjedhessék s mind az hazánk sok insége és keserve megkevesedhessék. A mint pedig egyebütt is majd minden helyekben, sok dolgoknak visszafordult volta, tisztinek az elein is sok igazgatásra s jobbitásra láttatik okot adnia Nagyságodnak, úgy itt ez mi földünkben is s legkiváltképpen Filekben, úgy aránzom, hogy az meghasonlott s egymást nem érthetõ és nem hallgatható felek között igen meg kezdi kívánni, hogy majd gyomlálással és irtással való igazgatást s tisztitást is miveljen Nagyságod. Kiról egyebet én nem irhatok Nagyságodnak, hanem miolta Nagy Egyed beszállott abban az helyben, mind az vigyázással, mind az helyén való épülettel s az szegény kösséget megkiméléssel is úgy viselte bizony magát, hogy minden igaz itéletõ ember ez után is sok ideig kívánhatja az õ tisztviselését és abban az helyben való maradását. De mint lehet annak maradása, a ki alatt némelyek csak azért sem vesznek fizetést fel, hogy az õ feddhetõ megszokott rosz szokásokban maradhatván, ennek, aki az csendességnek és békességnek s jó rendtartásoknak õrzõje s feje is, pártot és hasomlást kezdésekkel, tisztessége s böcsületi kissebbitésére s életének fogyására is járjanak, amint ezt az dolgot hiszem, hogy valóban érti már Nagyságod. Nagy Egyed énnekem soha semmi jóval nem volt, sok az ideje is, hogy egyszernél többé, sőt ebben az tisztiben ugyan nem láttam is, sem kért, sem kér, hogy valamit írjak avagy szõlljak nem hogy Nagyságodnak, de

egyebeknek is commendálással felőle, de minthogy mindenkor az közönséges jót nagyra böcsülöttem és szerettem is mindenkor ennek az közönséges jónak és haszonnak kedveskereső és szolgáló embereit, nem türhetem, hogy te Nagyságodnak ne irjak felőle, a kit tudom, hogy az Isten mind igyekezettel, tudománnyal az közönséges jónak hasznára és nevelésére ruházott fel s arra adta az tisztet kezében, hogy efféléknek oltalmazója s párttartója is legyen Nagyságod. Azért irok penig, hogy én rám is kihat az mód nélkül való Capitánnak az igyenetlenül való maga viselése, ha olly törtinendik Filekben szállani, qui malis gaudeat atque ex incommodis alterius, sua ut comparet commoda, szabad is mindennek azt az tüzet oltania, a melly kit égethet avagy égetendő. Én, Kegyelmes uram, ez világi külső tekintetes állapotokra való vágyódásomban az időnek folyásához képest, úgy megbiztam az értelem által az elmémet, hogy szintén úgy annira nem kívánhatok sem hadnagyságot, sem capitányságot, ha kínálnának vele is, a melly igen kívánják kínálatlan is azok, a kik igen nem tudgyák mit kívánjonak, s a mint bizonyoson tudom, hogy én hozzám afféle hivatal talám nem illenék és erőm sem volna hozzá, úgy bizonyos ítéletet tudhatok bizony mondanom egyebek felől is, csak kezdjék viselni, ilhetik-e az az tiszt hozzájuk. Bizony kegyelmesen cselekedett velünk az Úr Isten, hogy az ellenségnek erre ez földre való dihös igyekezetit elfordította s távoztatta, mert ha Filek alá szállott volna, az ott való megkonykolyosodott népek között, kicsiny megieztéssel is nagy hasomlást s magok között való vérontást támaszthatott volna. Mevetheti minden ember, hogy némellyek azért mondják, hogy nem hallgathatnak és nem engedhetnek Nagy Egyednek, hogy nemzettel nem hasonló vélek és hogy kisebb eredetű ő náloknál, de ha példát kellene ezekre elő

hoznom, sok fő népek mint hallgattak fő helyeken effélékhez, könnyű volna ezeknek az értelmeket megvékonítani, ki volt Egren Török András, avagy Balás deák Estván, ki volt Váradon Király György, Ecsedben Szalay Simon s Putton András? mindenik igen kicsiny eredető, kiknek hadnagyságok alatt mind az által fő urfiak lakván, szintén úgy hallgatták s minden méltó hivatalban úgy fügöttek szavoktól, mint az Capitánnnyoktól s az uroktól. Mert efféle dologban, nem minemő nemzet, de mint viseli magát és hivatalát, azt kell tekinteni és megnézni, — nec est anxie querenda boni viri et boni vini origo. De ebben ez Nagy Egyed dolgában én aránzom, hogy annira ment az dolog, hogy az Nagyságod tisztí auctoritását is illetik engedetlenségekkel némellyek, kinek hogy Nagyságod jövendőben ellent álljon s ennek ez darab földnek is elkezdett csendességét megmaraszsa, adgyon az Úr Isten elegendő módot s értéket hozzá Nagyságodnak, kiről jövendőben mind azokkal, a kiket az Isten efféle dolgokban való értelemmel bévebben ékesített fel némellyeknél, bévebben beszéllek Nagyságoddal, Isten egésségbe hozván ide mi közinkbe Nagyságodat. Most csak ilyen rövideden akarék effelől irnom Nagyságodnak, okot adván ez írásra ennek ez Nagyságod iffiú legény szolgájának Filekből Nagyságodhoz való mentében hozzám való betérése, kinek az én holtomiglan való hiv szolgálatomért legyen kegyelmes ura Nagyságod. Isák uram, az zólyomi predicator, verus ille rhetor et eloquiorum divinorum tenacissima dulcedo, ez előtt egy héttel sokat beszélgetvén velem, kére, hogy ha vagy szembe leszek történet szerint Nagyságoddal, vagy irok valami okból Nagyságodnak, hogy ajánljam emlékezetemmel Nagyságodnak, ki élteiglen való engedelmes szolgálatját is ajánlja Nagyságodnak. Az áldott igaz Isten, sok áldomásival áldja kegyesen meg Nagyságo-

dat. Irtam Alsó Ztregován 1. Octobris 1602. Illusttris ac magnificae dominationis vestrae servitor addictissimus.

Joannes Rimaj m. p.

Kivül: Illustri ac magnifico domino, domino Georgio Thurzoo de Bethlenfalva, comiti comitatus Arvensis, partium regni Hungariae Cis-Danubiarum et Fileckii generali Capitano, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Consiliario et pincernarum magistro etc. domino et patróno meo mihi plurimum benignissimo.

(Országos levéltár, Thurzó család levéltára.)

2.

RIMAY JÁNOS THURZÓ SZANISZLÓHOZ.

Kassa, 1605 Julius 8.

Spectabilis et magnifice Domine etc. Az Úr Istentől Ngdnak kívánsága szerint való sok jó szerencsáját és egészséges életét kívánom etc. Az Ngd ifjú legény szolgálja beadván urunknak ő Felségének az te Ngod levelét, felette igen megbetegedett vala ez helyben, ki felgyógyulása után, örömet választval is megyen vala Ngodhoz haza, de soha az Ngod levelét fel nem találhatók, hogy megértvén kívánságát Ngdnak, bizonyos választval bocsáthattuk volna vissza. Ha volt azért valami oly szükséges kívánsága Ngdnak, a ki valami haszonba járhatott, igen szükség, hogy Ngod ő Felségét újabb írásával megtalálja, mert oly szívvvel vagy on ő Felsege Ngdhoz, hogy semmiben az Ngod hasznától s javától idegennek nem találja ő Felségét.

Ezzel Ngdnak szolgálatomat ajánlván, kívánom, hogy az Isten egészségbe éltesse sokáig Nagyságodat. Irtam Kassán 8 Julij 1605.

Spectabilis mag. do. Vestrae

servitor addictissimus

Joannes Rimaj m. p.

Kivül: Spectabili et magnifico domino, domino Stanislao Thurzoo de Bethlenfalva etc. Domino et patróno mihi confidentissimo,

(Országos levéltár, Thurzó család levéltára 104 csomó.)

3.

RIMAY JÁNOS THURZÓ IMRÉNEK.

1619. szept. 19.

Illustrissime Comes etc.

Ez idő alatt, míg ez az Ngod utolsó levele ide érkezett én hozzám, állítanám, egy levelem érkezett nekem is Ngodhoz, okait adván abban értenem Ngodnak, kikkel tartózkodott Ngodhoz való menetelem. Ma érkezett el az három ezer lovas is, kiket Széchy uram előjáró hada supplementumára küldött ő Felsege. Szomszédságomban szállottanak, kiknek egyik része itt az Ipoly mellékén, az másik részre Zólyom felé Széchy urammal kezd menni. Hirünk olyan érkezett, hogy az fejedelem is, declinálván kassai útjából, igyenesen az Ipoly mellékre fog tartani és ezen ez helyen menvén Korponára által, hogy oda kezdene gyűlést hirdetni, Így lévén az dolog, felette való kárvallásimnak távoztatásáért, hogy provideálhassak némely szükségeknek, kérem Ngodat, reám ne nehezteljen, ha megdifferálom Ngodhoz való menetelemet, kelleti korán jelen leszek szükségében Ngodnak. Egyéb itt való állapotokat Bory uramnak irt levelemből megérthet Ngod.

Éltesse jó egészségben az Úr Isten Ngodot, irtam ma délelőtt 19 Septembris 1619.

Eiusdem Illustr. Do. Vestrae

servitor devinctissimus

J. Rimaj.

Kivül: Illustrissimo Comiti et Domino, domino Emerico Thurzoo de Bethlemfalwa, perpetuo de Arwa eiusdemque Comitatus haereditario Comiti etc. Domino mihi gratiosissimo.

Gyűrűspecsétjével lezárva. Czimer a paizsban erősen szigonyos kapájú vasmaeska, a sisakból 3 strucztooll. Sisaktakaró jobbra balra. Mellette I. R. betűk.

(Eredetije Orsz. lev. Thurzó levéltár f. 72. N° 28.)

MADÁCH GÁSPÁRHOZ.

1622. jul. 13.

Szolgalatomot ajánlom Kegyelmednek, mint uramnak, szerelmes öcsémnek. Az ur Istentől Kegyelmednek egészséges életet, kedves szerencséseket kívánok adatni. Az oda való, innen menő kelő embereknek szűk voltához képest ez ideig csak egy levelecskét sem irhaték Kegyelmednek és csak választ sem teheték az onnan küldött Kegyelmed két levelére, mert a kik oda mentenek is, elmeneteleknek előtte csak egyiknek is nem tudhattam oda igyekező szándokát. Kegyelmednek megszolgálom, hogy az első írása mellett az propositiokot is megküldötte volt nekem Kegyelmed, kikből ennek az gyűlésnek gyűkeréről s ágairól informált lehettem. Az második levelében pedig mennyire való progressusa lehetett az időtől fogván az gyűlésnek és minémő reménségben is lehessünk felőle, noha az actákat meg nem küldhette, de elég erejét és cardoját nyilatkoztatta Kegyelmed, úgy hogy egyebektől senkiktől is olyan bizonyosult nem lehettem felőlök. Hogy Kegyelmed pedig Eszterhass uramnak is megadta az levelemet, és mit mondott is ő nagysága, értenem adván Kegyelmed, megszolgálom Kegyelmednek, de nem tudom, mi szükséges volna referalnunk, mit végezhattunk legyen török császárral, holott semmit sem végeztünk. Minden dolgok csüggőben maradtak és az frigynek az állapotja csak az zsitvatoroki végezésekben hagyattatott, semmi új diplomák, tracták, conclusiók nem löttének ahhoz képest köztünk, hogy az fejedelemség is az régi állapotjára tért, az országok meghajolván császár urunkhoz ő felségéhez.

Az zsitvatoroki végezések ellen pedig az törökök mit

patronáltak legyen, ország nevével való közönséges panaszul bő írást adtunk vala be az vezéreknek, kinek pariaját im felküldöttem Kegyelmednek, de erre is csak olyan válaszunk lőn, hogy eligazodván Magyarországnak állapotja és oly csendességre jutván, hogy ezeket ez dolgokat megláthatják. Az budai bassának és deák Memhet bassának meg leszen parancsolva, hogy az kiküldendő commissarius törökökkel együtt inquirálást tegyenek ez panaszokról, de úgy, hogy az ő részekről való panaszok is mi feleinktől revideáltassanak, kik sokkal többek ezeknél és egy felől is, más felől is igaztétel szolgáltatassék azután felőlök. De látja Kegyelmed, minemő változás következék az törökök állapotjában is, semmi tisztbeli ember nem állhatná meg helyét, kicsintől fogván nagyig, tóvel-heggyel zavarodának öszve, nem hogy az mi dolgunkat, de az magokét sem állathatják jó karba. Mindazáltal uram Sándor János urammal és többekkel, az kikkel illik, közölheti ez dolgot Kegyelmed és intimálhatja, hogy ez volt az mi derék ott benn való propositionk és sollicitálásunk.

Ez itt való közönséges állapot felől Bene András uramtól informált lehet Kegyelmed. Istennek hála, az földnek termési alkalmas állapotba vadnak, kaszálnak az emberek, gyűjtnek, ez jövőendő héten az aratáshoz is kezdhetnek már. Tegnap nagy zápor esőnk lőn délután három és négy óra között, kinek sebes szele is volt, megtekergeté néhol néhol az buzákok, de minthogy megteljesedtek és meg is sengésedtek az kalászkok, nem leszen ártalmas az buza szemének. Mindenféle tavaszi vetemények is jelesek, és szaporák is lesznek.

Az vezéreknek adott panaszokat hozza vissza megint én nekem Kegyelmed, ha kívánják, pariaját adhatja Kegyelmed. Három héttel ezelőtt az vesémben jobb kéz felől meg-

indult vala az kő, nyavalyásul voltam miatta tizenkettőd napig. Most immár nem érzem különben, hanem mikor lóra ülök. Kihez képest nem is mehetnék most utra, ha volna azért valami oly gondolatjok, Uram, az embereknek, hogy fel akarnának hívni, incultalja állapotomat és excusaljon előttök Kegyelmed.

Eszterhass uramnak is ajánlja szolgálatomot Kegyelmed, értse ő nagysága is beteges állapotomat. Madáts János, az kegyelmed fiacskája nagy ösmeretet vetett velem, igen jó akaróm, gyakorta meglátogat és a mi keveset beszélhet, azt nyersen, értelmesen is mondja ki. Tartsa jó egészségben meg az úr Isten Kegyelmedet.

Irtam Szt. Margit asszony napján 1622.

Kegyelmed bátyja szolgál Kegyelmednek

Rimaj János.

(Sajó-Kazai c. III. 5.)

5.

RIMAY JÁNOS, REÖTHY ORBÁNHÓZ.

1629. majus 4.

Éltemiglen való szolgálatomot ajánlom Kgdnek mint jóakaró bizodalmas uramnak, komámnak. Az Úr Istentől Kgteknek egészséges élete hosszabbodásában bódog áldomásokat kívánok adatni. Reménlettem, hogy asszonyomnak ő Kgnek állapotja megtekintéséjért is s Mocsáry Balázs uramnak ő Kgnek ez előtte álló szerencséje és állapotjában való promotealásáért is, ez napokban onnan Patak felől megtérő leszen Kged s várakoztam is szivem szerint megtérte Kgdnek, a hova való megtérését hogy szerencsértette az Úr Isten, egészségben juttatván házához Kgdet, szivem szerint értem.

Csak tegnap is gazdám asszonynyal beszélgetvén az árvíznek terjeszkedését néztünkbe, volt emlékezetben közöttünk Kgd, hogy gázolása történhetik Kgdnek is, ha ezekben az áradásokban leszen megtérése Kgdnek.

Paxi György uram Bécsből való jövetelére az másik éczaka itt hált nálam, nyertesén jöve még is estve által ez itt való patakon, de reggelig úgy megáradott vala, hogy úsztatva kellett volna által jönni rajta, im ez éjjeli esővel, még annál inkább megnevekedék, minden réteink borúlva vadnak az nagy árral.

Az Kgd leveléből édes jó akaró uram, hozzám való szeretetének s jó akaratjának sok jeleit tapasztaltatja velem Kgd. Egyike az, hogy ilyen nagy árvizeknek állapotjában is tudósított megérkezéséről, másik, hogy ő Nagysága előtt is emlékezetbe forgottam Kgd által, harmadik, hogy nem csak emlékezetet, de favorra való motivát is, indulatot, kedvet épített s indított ő Nagyságában hozzám Kgd, annyira tetszhető s látható bizonyossággal, hogy maga kezével irt levelet is küldött ő Nga én nekem Kgd által, avval az magyarságra tolmácsoltatott könyvvel egyetemben, a mely könyvnek csak darabka részecskéjét is kívántam így látnom és olvasnom. Senkitől nem értettem vala még, hogy éppen elvégezték volna az nyomtatását, hanem e minap Gálts várában létünkbe ott forgott közöttünk Paczoth Sándor uram is. Bécsből való jövetelében s ő kglme mondá, hogy éppen elvégezték és hogy ő nála is vagyon immár. Mivel penig tudom, mit contineáljon, foglaljon magába annak a könyvnek corpora s mely szükségös legyen minden emberséges s minden tisztos hivatalbeli embereknek nézdegélni s tekintgetni azt az Fejedelmi órát, nem kicsin ajándéknak tarthatom és böcsülhetem hogy ő Nga és Kgd által részesült lehetek én is benne. A mikor azért a Kgd jó akaratja

és kedve tartja, édes komám uram, megküldését szeretettel elvárom Kgdtól.

Szintén most én is induló félbeli állapattal vagyok, holnap után, az az Jubilate Vasárnap 6 Maj temetteti el Pográni István uram az szegény asszony testét Besztercze-Bányán, hivatalos vagyok én is arra az temetésre s igyekezem is ott lennem, úgy hogy Kedden, Szerdán házamhoz térhessek.

Tartsa jó egészségben meg az Úr Isten Kgteket öszvösséggel. Irtam 4. Maj 1629. XI órakor dél előtt.

Feleségem velem egyetemben üdvözölvén Kgteket, alázatos szolgálatját ajánlja Kgteknek.

Kgdnek élteiglen való igaz szolgálja s komja

J. Rimaj.

Akarom, Uram, hogy az holtak megelevenedtek s az betegek meggyógyultak. Ám a kis faitskát¹ is az halál torkából téríté meg az Úr Isten, tudja Kgd minémó remén-telenségben vala nyavalyáskának az élete, akarom, hogy ő szent Felsége az atyjának és az anyjának örömökre megelevenitette, de mint legyen az Kgtek piczinkéje, örömet érteném azt is, kívánom is hogy éljen és nevedjék.

Bornemisza uram az én gyűröm felől jó hirrel éreget, vagyon valami parancsolatja ő Felségének felőle, alá hiv Kassára, két levelet küldött immár felőle.

Kivül: Generoso Domino Vrbano Reöthy etc. Domino et Compatri mihi observandissimo. Fülek.

(Eredetije az Országos levéltárban. Rákóczy levelek I. csömő.)

¹ «Fiaeskát» helyett.

FÜGGELÉK

*

BALASSA ÉS RIMAY
„ISTENES ÉNEKEI“-NEK
BIBLIOGRAPHIÁJA.

ÖSSZEÁLLÍTOTTA

DR DÉZSI LAJOS

— • —

BALASSA ÉS RIMAY »ISTENES ÉNEKEI«-NEK BIBLIOGRAPHIÁJA.

A Balassa és Rimay »Istenes énekei«-nek, melyek minden eddig ismert kiadásban együtt fordulnak elő, bibliographiai leírását adjuk az alábbiakban, a legelső kiadástól a legutolsó 1806-iki pozsonyi-pesti kiadásig. Azonkívül egyes kiadásoknak szétszórva levő példányairól nemcsak másolatot vettünk,¹ hanem a legrégebb (1704-ig) kiadások címlapjáról és egy (95.) lapjáról hasonmást is készítettünk, ez utóbbit oly czélból, hogy ennek alapján a csonka példányokat meg lehessen határozni. Bibliographiánkba felvettük az olyan kiadásokat is, melyeknek csak emléke maradt fent, tettük ezt részint a teljesség végett, részint mivel szerencsés véletlen a most elveszettnek hitt kiadások fel-találásához segíthet. Néhány kiadás lelőhelyét, minden utánjárás mellett sem fürkészthettük ki, azért ezek leírását csak másod-kézből adjuk, miként ezt a maga helyén mindenütt megemlítjük.

* * *

Balassa és Rimay »Istenes énekei«-nek bibliographiájában az első kérdés, mely feleletre vár: Mikor jelent meg az első kiadás belőle? Állítólag Lőcsén 1604-ben. Szabó Károly említi először (1879.) »Régi Magyar Könyvtár«-a első kötetében 391. szám alatt ezt a kiadást s a következő megjegyzést fűzi hozzá:

¹ Hálás köszönetet mondunk itt is a szövegben megemlített könyvtárak igazgatóinak és őreinek állandóan tanúsított előzékenysé-gükért, mely nélkül vállalkozásunk nem sikerült volna.

»Hihetően első, már egy példányban sem ismert kiadás. Léteztéről b. Radvánszky Bélának hozzám 1876. ápr. 7-ikén intézett leveléből értesültem, kinek tudósítása szerint „Radvánszky László könyvtárának 1750-ben készült catalogusában előfordul: Rimay és Balassa versei Lőtsén 1604. duodec. 13. sz. alatt volt akkor Radványban a könyvtárban,¹ jelenleg azonban még nem sikerült felfedeznem.“ Vajon az itt idézett catalogusban az évszám (1604.) nem tévedésből áll-e 1704. helyett, mert Lőcsén 1704-ben 12r. csakugyan megjelentek »Balassa és Rimay Istenes Énekei«, el nem határozhatom.« Szabó Károly tehát kétkedve iktatta be ez adatot a magyar bibliographiába, hasonlóképen járt el Szilády Áron is Balassa-kiadásában. Szabó föltevése, hogy az »1604.« tollhiba 1704. helyett, nagyon tetszetős s az 1604. év ellen egyéb okok is szólnak. Ilyen pl. az, hogy nem tudjuk, hogy Lőcsén 1604-ben lett volna nyomda: az első kétségtelen lőcsei nyomtatványokat (Hutter: *Compendium Locorum Theologicorum. Leutschoviae, Typis Iacobi Klöz. A. D. 1614.*« és »*Acta et Mvtvvs Consensvs.*« L. Szabó: RMK.II. 359. és 358. sz.) 1614-ből ismerjük. Van ugyan előbbi időből — 1611-ből — is egy mű: »*Jesuitographia. Hoc est: Brevis Descriptio Sectae Jesuiticae. (Fametszet.) Anno MDCXI.*«, melyet Szabó Károly (RMK.II. 341. szám a.) a címlapon és a nyomtatvány végén álló fametszés után a lőcsei nyomda termékének tart, de ezzel nem sokat mond, mivel az 1610-ben még Bártfán működő Klősz (Klees) Jakab költözött át Lőcsére és pedig úgy látszik, csak ideiglenesen, próbaképen, mert 1616-ban ismét Bártfára tér vissza s ott is marad; a következő (1617) évben jelenik meg az új lőcsei könyvnyomtató Schultz Dániel első nyomtatványa, a ki azután ott le is telepszik. Az 1604. év ellen szól továbbá a kassai 1665-iki kiadás előszava, melylyel alább

¹ Ezt a katalogust mi is láttuk s benne világosan 1604. áll.

bővebben foglalkozunk. Ez világosan megmondja, hogy Rimay készült Balassa versei kiadására, de az idő 's alkalmatosság ez jó igyekezetiben ellent állott: hogy Rimay versei még kevésbbé jelentek meg 1604-ben, erre mutat Rádai Andrásnak, rokonához Rimayhoz, 1629. márcz. 25-én írott leveléből következő passus: »Küldje fel Kegyelmed az virtusról componált éneket Ferenczfi uramnak. Ezeket az énekeket, kik MadácZ Gáspár uramnál voltak, minden argumentomival, úgy mint harminczhétnek kell lenni, jó corrigálással ha Kegyelmednek tetszenék, egy csomóban ki kellene nyomtattatnunk az Kegyelmed emlékezetire, s méltó és érdemesek is arra, mindeniket által olvasván és írván, az mint tudom immár, kár, hogy egyet együl mást akképen vétkesen vesztegetnek, bár magamra bizná Kegyelmed az véghez vitelét. Kegyelmed akaratját adja tudtomra, és melyik könyvnyomtató bötüit javallaná inkább«. ¹ De még inkább Madách Gáspár levele, melyet nem sokkal Rimay halála után, 1631. december körül írt: »Akarnám, — úgy mond — ha Kegyelmed az mi szegény istenben elnyugott Rimay János atyánkfiának néminémő jó hire, neve s írásának világosítására való terjedezést és élemedést adhatna s támaszthatna, s izzasztó elméjéből való írásának munkája feledségben semmi se ne jutna országunkban...« ² Kihez intézte ezt a levelet Madách, nem tudjuk, pedig ha tudnók, első sorban ő reá gondolnánk, mint Rimay »Istenes énekei«-nek első kiadójára. A kiadás ideája mint ez idézet mutatja, ha nem egyszersmind megvalósítása is Rádai és Madách Gáspár agyában fogamzottak meg. ³ Rimay 1631. december elején (7—9 között) halt el: az első kiadás tehát 1632-ben, vagy azután jelenhetett meg, Balassa költeményei társaságában. A kiadások sorrendjét pontosan meg nem állapíthatjuk ugyan,

¹ Ipolyi: Alsó-sztrégovai és rimai Rimay János államiratai és levelezése. Budapest, 1887. 321. l.

² U. o. 359. l.

³ Lásd alább az 1665-iki kassai kiadásnál.

de erre nézve az 1677-iki kolozsvári kiadás előszavának következő szavai nyújtanak némi útbaigazítást: »Balasi Balintnak Iftenes Eneki . . . Rimai Janos ékes Enekivel annyira edgyúvé voltak elegyedvén, az elébbi *Bártfai, Lócsei*, sőt még a' *Váradí első kibocsátásban*-is . . .« Ha ezt a sorrendet a »kibocsátás« vagy nyomtatásban megjelenés sorrendjének vesszük (az ellenkezőt is föl lehetne tenni, de semmivel sem lehet támogatni), akkor a bártfai kiadást kell elsőnek vennünk. *Egy bártfai kiadás*, habár csonkán, fenmaradt de ezt nem tehetjük meg első kiadásnak. Igaz ugyan, hogy ráillik a fenmaradt előszó jellemzése t. i. benne a Balassa és Rimay énekei csakugyan össze vannak zavarva, de az azonosítás ellen is fontos okok szólnak. Nevezetesen az 1665-iki kassai (legrégibb címlapos) kiadás címe azt mondja, hogy »Most újonnan sok kedves Enekekkel, Pecseli K. Imrenék istenes Enekivel meg bővítettett.« Péczeli Király Imre énekei a bártfai csonka kiadásban szintén benne vannak, tehát ezt is meg kellett előzni egy olyan kiadásnak, melyben kevesebb ének volt s a melyből a Péczeli K. Imre énekei is hiányoztak. Ez lehetett az *első (bártfai) kiadás*, mely 1632—5 körül jelenhetett meg. Ma ennek egy példányát sem ismerjük.

Ez a kiadás szolgált alapul a későbbi kiadásoknak, melyeket könnyebb áttekintés végett négy osztályba sorozhatunk. Az első a rendezetlen kiadás, a *bártfai typus*, melyben Balassa és Rimay énekei nincsenek különválasztva; melléklete az »*Áhítatos imádságok*«. A többi három rendezett kiadás. Ide tartoznak: 2) a *lócsei typus*, ismertető jele a Rimay énekei előtt álló hosszú tartalom vagy summa, 3) a *kolozsvári vagy debreczeni typus*, melyben a hosszú prózai tartalmat kétsoros versecske helyettesíti, 4) a *combinált kiadás*, mely egymásután mindkét summát lenyomatja a Rimay énekei előtt; ennek a typusnak csak egy képviselője van. A 2—4. szám alatti typus melléklete a »*Via Jacobæa*« kiadások szerint sokféle változatban.

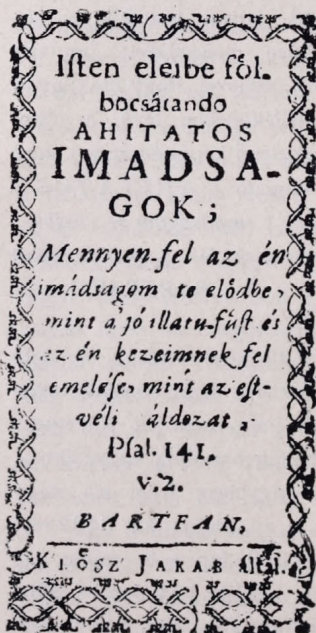
I.

A rendezetlen kiadásnak, melyekben az énekek »edgyüvé vannak elegyedvén«, prototypja a (2.) **bártfai kiadás**, melynek egyetlen csonka példánya a marosvásárhelyi református collegium könyvtárában van. A 33. lappal kezdődik s így címét sem tudjuk. Címe valószínűen megegyezett (mutatis mutandis) a kassai kiadás alább közölt címével. Hogy csakugyan bártfai nyomtatvány, bizonyítja a mellékletében levő, a többi kiadásokban is vele mindig együtt megjelenő kis imádságos könyv címlapja: »Iften eleibe föl- | bocsátando | AHITATOS | IMADSA- | GOK; | *Mennyen-fel az én | imádságom te elődbe, | mint a' jó illatu fűst, és | az én kezeimnek fel- | emelése, mint az est- | véli áldozat,* | Pfal. 141, | v. 2. | **BARTFAN,** | — | KLÓSZ JAKAB által.«

E kiadás megjelenését 1635—40 közé tesszük. A sajtó alá rendezés terminus a quo-jára nézve a fent elmondottakon kívül a 342. lapon Péczeli (Pecseli) Imre énekének következő helye is tájékoztat: »Ezer hat száz után harmintz edgyedikben, Mikor Magyar Magyarat prædálna frigyében, Iram ezt nagy búmban mint edgy kék mirigyben . . .« Alakja kis 8-(32)rét; ívjegyei (per 8 levél): $A-Bb^5 = 370$ lap + 6 sztlan lap (Index) + Imádságok: Címlap + $A_2-G_4 = 104$ lap (a többi hiányzik.) E csonka példányban megvan 33—232, [189—90, 219—20 csonkán] 251—284, 285—294 [alsó fele leszakítva], 331—4, 335—340 [csonkán], 341-től végig; Imádságok: 1—42, 45—50, 53—104 lapig. Mielőtt tartalmát adnók, érdekesnek tartjuk felemlíteni, hogy a 33-ik lap ívjegye D_2 s mivel a Balassa első éneke, mint ez az Indexből megállapítható, [»Világon ég alat nincs«) az első lapon kezdődött, ennek pedig B_2 ívjegy felel meg, tehát az egész A ív és a B_1 levél, összesen 18 lap marad fent az azt megelőző rész számára. A legtöbb ismert

kiadásban a tulajdonképeni művet megelőzik a címnap után: Ovenus epigrammája, négysoros rímes magyar fordítással, továbbá egy magyar: »Elogia Valentini Balassa« Rimaytól, Tolnai Balog János latin dicsérő költeménye s ugyanannak magyar fordítása Rimaytól, mindezek együttvéve

(a címnapot is beleszámítva), 6—8 lapot tesznek ki s így még mindig üresen marad 10 lap. Föl kell tennünk e tíz lap betöltése végett, hogy ezt a kiadást hosszú előszó előzte meg, mely mintegy tíz lapot foglalt el. Két kiadásban u. m. az 1665-iki kassai és az 1681-iki kolozsvári kiadásban csakugyan találunk két különböző előszót, melyek közül az első 8, a második ötödfél lapra terjed. Itt csak az előbbire gondolhatunk, és ez, a szedés különböző voltának tekintetbe vételével (t. i. a bártfai nyomtatvány szedése ritkább, mint a kassaié) körülbelől betölti a tíz lapot. Ebből az is következ-
 nek, hogy a kassai kiadás előszava először a bártfai kiadás előtt jelent meg és ennek semmi

1. Az 1635—40-iki bártfai kiadás
 »Imádságok« cz. melléklete.

sem mond ellene, sőt, mint alább látni fogjuk, a Balassa és Rimay költeményeinek összefoglalását ez az előszó magyarázza meg. A bártfai kiadás tartalma a következő:

[Címnap, epigramm, előszó, elogia (1. 2. 3.) mint a kassai kiadásban. Az 1—33. lap tartalma az *Index* szerint: 1. 1.

Világon ég alatt nincs. 6. Bocsásd-meg Ur Isten iffius: 12. Bizony-
nyal ismértem raytam. 16. Oh én Istenem im mi tört: 21. Óh
βent Isten kit kedved: 24. Kegyelmes Isten kinek. 26. Legyen
jó idő csak fecske. 29. Óh ki későn futok lelkem. 31. Az Ur
az égben mint Kir:]

33. lap: (Lapfelírás a 205. lapig: *Baláffa Bálintnak | Istenes Eneki.* |)

33. 1. MAS. | Adgy már csendefféget.

35. MAS. | OH kegyelmes Isten nézz | βépen rám nya-
valyáfra.

38. MAS. | *Pij Ducis pium votum.* | Nota. *Az Musfak*
*ballási.*¹ | Jőy mellém Sz. Isten.

41. *Ejusdem Generis.* | EGYedül te benned.

42. MAS. | *Háboruit βámlálván, kéri | Istent, hogy két-
ségben esē- | stúl oltalmazza.* | Nota: *Magaβtallac én Ijt:* |
LElkemnek hozzád valo | buzgo kiáltása.

45. MAS. OH én kegyelmes Istene- | nem.

48. *Hymni tres ad SS. Trini-* | *tatem.* | PRIMVS. |
Ad Deum Patrem pro le- | *vamine malorum.* | Nota: *Az*
Propheta nagy ál: | AZ Szent Háromságnak | első fzemélye.

52. *Hymnus II. Ad Deum Fi-* | *lium, pro impetranda*
Mi- | *litari Virtute.* | Nota: *Forog a' βerencse.* | Az Sz. Három-
ságnak ki- | nek imádkoznak.

56. *Hymnus III. | Ad SS. Trinitatem pro felici* |
Conjugio. | Nota: *Olly búval bán.* | AZ Szent Háromságnak |
harmadik βemélye.

59. *Más könyörgés.* | Nincs már hová lennem | kegyelmes
Istenem.

60. | MAS. | *Pfalmi 27 Translatio, Un-* | *garico carmine*

¹ A cursiv betűk mindenütt az egyes költemények címét s
»nóta«-ját jelölik.

juxta Bucha- | nani paraphrafin. | AZ én jo Istenem ha
gyer- || tyám nékem minden segit- | ſégembe.

65. MAS. | *Ex 54 Pſal. Deus per nomē:* | AZ te nagy
nevedért tartſ || megh én Iſtenem.

68. PSALMUS XLII. | *Nota: Olly búval bánattal:* |
Mint a' ſzomju ſzarvas kit |
vadálz rettetett.

Iſtenes Eneki. 95
ram, Első téjel edgyütt az
bűntől te bopram, Onnan
való magból így bűnre á-
gaztam.

Tenéked véikezttem ſ-el-
lenedőlök gonofſ, Ki moſt
ſenſégeimben és érdemem-
ben ſoſt, Juralmúl bérem-
ben őrdőgh kint ſpoklon
oſt; ⁷Fejemről Iſtenem
vond-le az a' rút koſt.

Ne kiméld én rólem irgal-
madnak irét, Szívaſd ki lel-
kemnek azzal gennyét, rút-
hét, Halhaſák mások-is
haſználós híré, Kikre po-
kol és bűn vonta nyilas íjét.

H Iſop.

2. Az 1635—40-iki bártfai kiadás
95. lapja.

73. 148. Pſalmus. | MENNYEI
ſeregek.

77. Azon Pſalmus | J. P.
C. | Dicsóúlt helyeken men- |
nyei Paradicsomban, |¹

82. MAS. | *Iſtennek áldásáért*
valo | *Könyörgés.* | ALdgy- megh
minket Ur | Iſten a te jó voltodból.

83. MAS. | *Ebben a' Noe Bár-
kájából el | rópult [igy] Galamb
állapattyá- || hoz haſonlitván
állapattyát, | kéri Iſtent, hogy
életének fű- | rút nagy veſzélyé-
ben ontsa reá | kedvét ſ-áldasá-
nak Bárkájában | valo bé fo-
gadásával mence | meg az ſok
kisértet- | túl fejét. ||* SEgély
meg engemet én | édes Iſtenem.

87. MAS. | *Ebben az Iſten-
ben valo igaz | hitnek ki-*

*ábrázolt terméſeti és | ereje ajánláſa mellet, Iſten előt |
kellemetes penitentia tartá- | ſunknak jó reguláját-is eſzünk- |
ben vehetven, bűneink bocsá- | natlyárol való törekedéſünkre, |*

¹ A rendezett kiadásokban nincs meg.

f-a' Christusban való igazulá- | *fun*knak bizonyos módgyára-is |
tanuságot vehetünk | NEm lehet fzebb dolog az || *keresztyénfegnél.*

93. MAS. | Nota: *Legyen jó idő csak:* | Kőnyörűly én
 raytam Ur | Isten f-irgalmaz.

101. MAS. | KIáltok hozzád mélyfeg- | böl.

104. MAS. | REménfegem te légy né- | kem.

105. MAS. | Nota: *Siralmas nékem ide:* | Eörök életnek
 fzeép idvóf- | fegnek kécneses Fejedel- || me.

108. MAS. | Nota: *Légyen jó idő csak:* | BOLDog kinek
 az Ur vét- | két meg bocsátta.

112. MAS. | AZON NOTARA. | HIvek *keresztyének* jer
 ne | tevelyegyünk.

117. MAS. | Nota: *Siralmas nékem:* | OH Uram Isten
 melly tá- | voly eitem az igaz járt || úttol.

121. MAS. | Vitézfeg embernek föld | fölött élete.

125. MAS. | Nota: *Legyen jó idő csak.* || VIRTus lelki
 jofzág kit fok | Bölcs magafzta.

133. MAS. | Nota: *Bizomnyal ismértem:* || KEregdéd ez
 a világ góm- | bolyű mint laptá.

138. MAS. | Nota: *Légyen jó idő csak:* | UDvar f-irigy
 tifztek tőlem | távozzatok.

143. MAS. | *Si Deus nobiscum quis contra nos.* |
 KATonák Hadnadgya.

146. MAS. | *In laudem Confiniorum.* | Vitézek mi lehet
 e' fzeles | föld felett fzebb dolog az | Végeknél.

150. MAS. | *A' Magyar nemzetnek álla-* | *pattyárol.* |
 Nota: *Légyen jó idő:* | OH fzeginy meg-romlott | f-el-fogyott
 Magyar nép, |.

153. *Fragmentum alterius Cant:* | *No nem kefergetlek*
hanem | *inkáb intlek térjetek utatokra,* | *begénység*h nyuzását
edgymás | *vérőpását mindenitek elhad-* | *gya,* *Isten hatalmá-*
val inkáb | *hogy nem máffal* [így!] *könnyeb hadat* | *birnia.* |

MAS | *Az Nagyságos Baláffa* (így!) Bá- | *lintnak Eßtergom*
alá való | *kéßületi f-imádsága: mit példá-* | *zot légyen az ő*
versfelyes [így!] *kamu-* || *kábol csináltatott Záßloja, kin* | *Hár-*
fával Dávid Király va- | *gyon térden le-telepedve, őßve* |
fogott f-fel-emelt kezzel írva: | *Az Nemzetes és Vitézlő Rimai* |
János által, a'mint az versek | *fejéből meg-tettzik, holott* |
ez vagyon. | *Balafsios fratres Rimai* | *decorat.* | *BOcsásd fzent*
Lelkedet. (Egyes részei: 164. [Ugyanannak folyt.] MAS. |
Az ostromra menvén . . . stb. Notája lehet: *Forog a Szer:* |¹
BALASSI BALINT || *Had vezérlő Pallás.* 169. MAS. | *Meg-*
sebefedvén . . . 175. MAS. | *Halála előtt való betegsége-* | *ben*
ezt az Pfalmuſt fordí- | *totta az Beza verseiből, melly-* | *ról ez*
előtt való Enekek utolſo | *rhythmusába emlékezik.* | 181. *Eddig*
a' Pfalmusbol; ez im- | *már Poetica Inventio.* | *MInt álgyu*
golyobis. 184. *Fragmentum Cantionis cu-* | *jusdam ad Deum*
Opt. Max. | *MErt ki meg-tér.* | 185. MAS. | *A' Tatárok bé-*
jövése, — —. 187. MAS. | *Diána az vadáßáßnak Isten* |
Aßßonya — — 195. MAS. *Az melly Musák — —* 198. MAS.
Deploratio Fratr. Balaffo- | *rum.* || *CSudálható nagy dolog,* |
204. *Author in Lividum.* | *Nota: Vefd-el a' cytherát.* | *Rette-*
netes rút gyáßt, mint | .)

(208—290. lap felírása: *Külömb külömb fele* | *Istenes*
Enekek. |)

206. KÖVETKEZNEK | MAS EGYNEHANY | SZEP
ISTENI DICSI- | RETEK. | *ELSő.* | *Bűn bocsánatért esedezik.* |
OH fzept drága zálag igaz | fenyves csillag.

218. MAS. | *Ferendum & ² fperandum.* | *FOrog a' fzerencse*
mit bi- | *zunk ő benne femmiben* | *nem állando.* *Versfők:*

¹ Az »Esztergam alá való készület« első kiadásában a nóta:
»Az szent Háromságnak« kezdetű ének, melynek Balassa a szerzője.

² A cursiv »et« jegye nem volt meg a nyomdában, azért
ezzel helyettesítettük.

FERENDVM ET SPERANDUM. (Utolsó strophája a 226. lapon:
Mikor a' madarak fákon | fészket raknak Tavazfzszal | zöld
erdőben, Bé-járván | fok földet, buydofó fejemet | meg-nyugotám
egy völgy- | ben, Ezeket úgy fzerzém, | igyemet kefergém az
ezer | hat fáz négyben. |)

226. MAS. *Bűn bocsánatért, Sz. Ts. M.* | IFfuságom vétke
gyakran | jút efzemben.

(Végső stropha a 232. lapon: Ezer fölött hat fáz tizen- |
hatod idő, Minden részzeiben | [fz]épen kedveskedő, Ezeket | hogy íram
fel-tettzet efzten- | [d]ő; Vólt nékem örömmel | [b]ánatot-is fzerző.)

[233—250. lap hiányzik. Index szerint rajta voltak:
233. Egekben lakozó fzenséges. 240. Sublimi te Pater æthere.
(Erről nem tudjuk, micsoda ének lehet, s mit keres a magyar
énekek sorában, hacsak nem valamely fordított ének eredetijekép
szerepel.) 243. Szegény fejem Uramhoz. 246. Az gonofz termését.]

251. lap »engedni a természetnek« szavakkal kezdődik.

256. MAS. | TEged Uram valamikor | lelkiem kezd kiáltani.

261. MAS. AZ Mufák szállafi, Nym- | phák hús forráfi.
(Végső strophája a 265—6. lapon: Ez | buzgo könyörgéft,
idvöfç- || ges inteft fzent Dávidnál találtam.)

266. Jó *ßerentfés útért.* | JArulok az Urhoz, men- | nyei
Atyámhoz.

272. MAS. | Lelkemnek hozzád valo | buzgo kiáltáfa.

275. MAS. | Meg-adgya még Iften ó- | rómet fživemnek.

280. *Cantio Matrimonialü.* [így!] | Az ki indul hofz-
fzu útra, |.

(285—300, 303—330 335—340. l. töredékesen van
meg, 301—2 hiányzik. Rajta voltak:

289. MAS. | *Fragmentum cu[jusdam]* | *cantio[nis]* |

Nota: *Ur* . . . | VIgalságo[m mint fordula]

291. KÖVETKEZN[EK] | PECSELI KI[RALY] IMRENEK
ED[GYNE-] | hány fzés [Eneki] | *REGGEL[I ÉNEK.]* | Dicsirlek

[Uram téged]¹ (A lapfelírás (292—370): *Pécseli Imrének Istenes Eneki.* |)

(Ezután az Index szerint: 294. Gazdag bú kegyelmű. 300. Eljő még az idő csillagom. 311. Kőnyörülő βent Istenhez. 315. Paradicsomnak te βép. 324. En nyavalyás lelkem. 330. Edgykor edgy vén jámbor.) 331. lap »Erre való képest« szavakkal kezdődik.

334. MAS. | NE hadgy Ur Isten, kér- | lek el-vefz nem.

337. M[AS]. | Jay tenék[ed . . .]² | Efa. || Kezdeté a

338. lapon: PRædának ki örül erfz- | nye megörül. Végső strophája a 342. lapon: Ezer hat fáz után har- | mintz edgyedikben. | [A többit lásd a 7. lapon idézve.]

342. MAS. | PAifa fzegény fejemnek.

346. MAS. Nota: *Téged uram valam.*: | Bún teftéből f-tómlótzé- || ből ki fzigadit-meg engem.

352. *Ejusdem S. K.* Könyvem forráfi, áradáfi | indullyatok.

356. I. P. C. | Nota: *Tekincs reánk Ur*: | Ne fzály pörben én ve- | lem.

360. MAS. | MAgafztallak én Istenem | Uram és Atyám.

365. MAS. | M Iként Ægyptusban || edgy Pellikán madár.

370. után következik: Betüsoros index: 3 számozatlan és 3 üres levél. Ezután jő: »Imádságok«, cím lapját 1. 8. l. A címlap belső oldala (2. számozott oldal): AHITATOS IMADSA- | GOK. | *A' Léleknek buzgo kíván- | sága, midőn az Istennek je- | len létét érzi magában,* | Aug: Man: cap. 3. | TEgedet hilaik segitfégül | stb.

Egyetlen példánya a *marosvásárhelyi ref. coll. könyvtárában* 4647. sz. a. V. ö. Szabó K. RMK. I. 1573—4. sz. a.

3. 4. Ezt a kiadást követték valószínűen *az első lőcsei és az első váradi kiadás*, ez utóbbi 1640 körül, a midőn

¹ A rendezett kiadásokban nincs meg.

² Kiszakadva.

t. i. Szenczi Kertész Ábrahám könyvnyomtatói működését megkezdte. E kiadásoknak csak emléke maradt fenn.

5. Ezeket követte az *1665-iki kassai kiadás*, melynek címe következő:

Az Nehai | Tekintetes és Nāgo[s] | Vitéz Urnak.
GYARMATI | BALASSA | BALINTNAK | ISTENES. | *ENEKI* |
Moft újonnan sok | Kedves Enekek- | kel, | PECSELI K. IMRE-
NE[K] | ¹ iftenes Enekivel meg[-] | bővítettett. | KASSAN, | — |
SEVERINA özvegy[-] | nénél. 1665-ben. || [Keretes czímlap.]

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): $A - R_7 + 4$ (a többi hiányzik); Imádságok: $[A -]G - G_7 + 5 = \text{Czímlap} + 16$ számozatlan lap + 1—394 lap; Imádságok: $[1 -]145 - 163$ számozott és 5 számozatlan lap (az Imádságok indexe). A nagyon csonka példányból megvan: 1—8, 13—38, 43—54, $[+ 4$ csonka levél], 67—86, 91—102, 153—180, 187—192, 197—8, 302—4, 311—322, 363—372, 387—394 lap (a többi hiányzik) és Imádságok: 145—163 + 5 lap. Könyvtáblából kiáztatott egyetlen példánya a *székesfehérvári püspöki könyvtárban*. Először ismertette Szabó Károly a M. Könyvszemle 1878. évf. 336. l. és 1879. évf. 122—3. lapján.

Tartalma, a mennyire a sok helyen megcsonkított lapokból megállapítható:

$[A^a]$: Címlap; $[A^b]$: üres; A_2^a : AZ OLVASOHOZ.
 A_6^a : ELOGIA | Spectabilis ac Magnifici | Domini | VALENTIN[I] | BALLASSA [*így!*] De Gyarmat | JOHANNES RIMAINUS BALINT, nemzedetbe[n]² | ki voltál BALASSA, | A_7^b :
IN EUNDEM. | IANVS BALOGVS | TOLNÆUS. | DIq_s ; $Deaq_s$;

¹ A Budapesti Szemle 1904. évi CXIX. kötetében megjelent cikkünkben és annak különnyomatában sajtóhibából Péczeli áll.

² Így az összes kiadásokban, míg az eredeti kéziratban helyesen: »nevezetben«. V. ö. különben a Balassa testvérek halálára írt Epi-cedionban: »Nemzettel *Baláfsiak*« (Bártfai 2. kiad. 200. l.)

fimul coelo | nova proelia miscet, | [A₈^b]: Ungarico idiomate |
per JOANNEM RIMAI | reddita in hunc modum. | Isten
Alfzonyokkal ég- | ben az Istenek, |

[A₁₀^a = 1. lap.]: Az Tekintetes és Nágos | GYARMATI |
BALASSA | BALINTNAK | Istenes Eneki. | ELSŐ. | Melyben azt
mutattya meg | [h]ogy mindeneket
Isten az | [e]mberek-ért teremtet, és |
hogy semmi állandó | ne légyen. |
NOTAJA: Kerekégen: | Világon
égh alatt |.

Az Nehat
Tekintetes és Nágos.
Vitéz Urnak.
GYARMATI
BALASSA
BALINTNAK
Istenes.
E N E K I
Most újonnan sok
kedves Enekek-
kel,
PECSELIK. IMRE
Istenes Enekekivel meg
bővítetett.
KASSAN.
SEVERINA ÖZVEG
nénél. 1665-ben.

3. Az 1665-iki kassai kiadás
címlapja.

6. számozott lap: MAS. | Mely-
ben bűne bocsánat- | tyáért könyö-
rög. | Bocsásd meg Ur Isten iffusá-
gomnak vétet, (7—8., 13—18.
lapok töredékesek, 9—12 hiányzik).

13. lap. »Bizonyal ismértem raj-
tam« kezdetű ének 3. strophája köv.
soraival kezdődik: »És a test a
törben.«

16. MAS. Még-is bőveb szoval
kér- | leli Istennek haragját. | *Nota:*
Ne hagy el-efnem. | OH én Istenem
im mi tör- | ténék én szegény
feje- | men.

21. MAS. De vitæ mortisque
arbitro. | EX ODA. | *Quem tu*
summe Deus semel | *Placatus*

patrio lumine &c. OH Sz. Isten kit kedved- | ben. (23—24
töredékes.)

23. MAS. || 24. Könyörög az Istennek, hogy budosásában
vifellye ke- | gyelmefen gongyát, s ter- | jelzfe-is reá ujjab ál-
dását. | KEgyelmes Isten kinek | kezében életemet ad- | tam.

26. MAS. | Miért fujtoltatnak a' hivek. | Legyen jó idő
tsak fecske | szál házamra.

29. AZON NOTARA. | OH ki későn futok lel- | kem orvof-
sához. (31—2. töredékes.)

31. MAS | Az Ur az Egben min[t] Király székben.

33. MAS. | ADgy már csendefséget, |.

35. MAS. | OH kegyelmes Iften nézz | szépen rám nya-
valyás- | ra.

38. MAS. | Pij Ducis pium votum. | *Nota*: Az Mufak szállafi: |
Jóy mellém Sz. Iften; (39—42. l. hiányzik; 43. lap »Nyujts-ki
fegítő karodat | szabadfágomra« sorokkal kezdődik, épenugy
mint az első bártfai kiadás; E sorok a »Lelkemnek hozzád
valo buzgo kiáltása« kezdetű ének első versszakában vannak.)

45. MAS | OH én kegyelmes Ifte- | nem.

47. Hymni tres ad SS. Trinita- | tem. *PRIMVS*. | Ad
Deum Patrem pro leva- | mine malorum. || 48. *NOTA*: Az Pro-
phéta nagy | AZ Szent Háromságnak | első személye.

52. Hymnus II. Ad Deum fili- | um, pro impetranda
Mi- | litari Virtute. | *NOTA*: Forog a' szerencse. | Az Sz. Három-
ságnak ki- | nek imádkoznak.

(55—56. töredék, 57—60. hiányzik.)

61. »... ki mint ijefzthetne« szavakkal kezdődik, mely
»Az én jó Iftenem« kezdetű ének első versszakában van.

65. MAS. | Ex 54 Pfal. Deus per no[men] | Az te
nagy nevedért.

68. PSALMUS XLII. | *Nota*: Olly buval bánattal |
MInt a' fzo[m]ju szarva[s,] |.

73. CXLVIII. PSALM. ME[n]nyi feregek, ból- | dog tífzta
lelkek, |.

77. Azon *Pfalmus*. | J. P. C. | Dícsóúlt helyeken men- |
nyi Paradicsomban.

(79—80. töredék.)

81. MAS. | Iftennek áldásáért való | könyörgés. | ALdgy-meg minket Ur | Iften a' te jó voltodbol |.

(82—83. töredék, a betűk a könyvtáblából való kiáztatáskor részben lemosódva.)

83. MAS. | [Melyb]en a' Noë Bárkájából | [el rőp]ült Galamb állapot- | [j]ához hasonlítván állapot- | [j]át, kéri Iftent, hogy éle- | [tén]ek sűrű nagy veszélyé- | [be]n ontfa reá kedvét s ál- | [dá]sának Bárkájában való bé fogadásával mencse | meg az fok kísértet- | túl fejét. || 84. SEgély-meg engem[et én] edes Iftenem.

(86. lapon őrszó: MAS. A bártfai kiadás szerint (87.) »Nem lehet fzebb dolog« kezdetű ének következett itt. 87—90. lap hiányzik, 91. lap »e' vit, En nélkül felsége | nem fzer[et]et fenkit« szavakkal kezdődik, miként a bártfai kiad. 91. lapja; e sorok az említett ének 9. strophájában fordulnak elő.

93. MAS. | NOTA: Legyen jó idő csak: | Könyörűly én raytam | Ur Iften s' irgalmazz.

101. MAS. | Kiáltok hozzád mélység- | ból (féloldal lemosódva).

(103—152. oldal hiányzik. L. a bártfai kiadást.)

153. *Fragmentum alterius* | Cantus. | No nem kefergetlek ha- | nem inkább intlek.

U. o. MAS. | Az Nagyságos Baláffa [igy!] Bálintnak Elfztergom alá | való kézűleti s' imádsága: | (*Egyes részei*: 154. BOcsásd szent Lelkedet. | (157—162. töredék.) 164. MAS. Az oftromra menvén penig | ..165. Notája lehet: | Forog a' Szerencse, mit: | BALASSI [igy!] BALINT. | HAD vezérő Pallás. 167. PALLAS. | Halván [igy!] ez szot Pallás. | 169. MAS. | Meg-febefe dvén s' halálá- | hoz közel lévén, . . . || 170. AZON NOTARA. | IM hol édes hazám. 175. MAS | Halála előtt való betegség- | gében ezt az Pfalmuſt for- | ditotta az Beza verfeiből, | mellyről ez előtt valo E- | neknek utolfo rhythm- | sába emlekezik. | VEgetlen irgalmu. 180. Eddig a'

PSALMUSbol; ez immár Poëtica In- | ventio | MInt álgyu
golyobis (183—6. hiányzik.) 187. MAS | Diana a vadásátnak.
189. Dełos fzigetéből. (193—6. hiányzik.) 198. lapon utolsó
sor: Terjed becsületi ez Ne- || [mes két teftnek] (a bártfai
kiadásban hat sorral több van ezen lapon.) (199—300. hiányzik.)

Idáig az egyes lapok kapitelsei: *Balaffi Balintnak* |
[V. ö. bártfai kiad.] *Istenes Eneki*.

301. lap: Ettől kezdve a kapitelse: ISTENES ENEKEK.
[»Fényes palo-] || tábol le-hozá Dávidot, Bún- | re őfztónóze
bóltis efzes Sa- | lamont« sorokkal kezdődik, mely a »külömb-
féle énekek közt lévő »Iffiuságom vétke gyakran jut eszemben«
kezdetű bűnbocsánati ének 10. versszaka s a bártfai 2. kiadás-
ban a 230. lapon van.

303. MAS. | *Idvefseges ki mul[af]ert.* | Nota: *Legyen
jo idő csak &c:* | EGekben lakoze βentsé- | ges Háromság.
A bártfai kiadásban (Index szerint): 233. lapon, tehát itt is
egymásután következik e két ének.

(305—310. hiányzik.)

311. Kezdő sorai: mit lestek? Oh halandoc, s' | földből
valoc; tiis el-eftec | . Ez a »Szegény fejem Uramhoz ohajt«
kezdetű ének 2. versszaka, bártfaiban (Index szerint) a 243.
lapon.

313. MAS. || 314. A' Gonoß termézet meg | romlásáról,
Tagaink- | nac minden gyarłoságáról. (A bártfai kiad. Index
szerint 246. lapon.)

322. MAS. [Őrszó]: Teged || [Uram valamikor lelkem
kezd kiáltani]. A bártfaiban 256. lapon.

(323—362. lap hiányzik.)

363. MAS. | Nota: *Saulnak a Dávidhoz:* | Paradicsomnak
te szép | fényes napja. (Bártfai kiadás: 315.)

371. MAS. | EN nyavalyás le[lkem] (Bártfai kiad. 324.)
(373—386. hiányzik.)

387. »Magyar kérlec téged had | el-a' prédáláft«. A »Prædanak ki örül« kezdetű ének 8. versszaka. (Bártfai kiad. 338.)

388. MAS. | PAifa szegény fejmenec. (Bártfai kiad. 342.)

392. MAS. | Nota: *Teged Vram &c.* | Bún testéből s' tömlőczé- | ből ki szabadit meg en- | gem? (Bártfai kiad. 346.)

„Istenes Énekei. 95

**akkor akadtam, Mikor
én anyámnak méhében fo-
gantam, Első réjel edgyütt
az bűnt tőle szópram, On-
nan való magból így bűn-
re ágaztam.**

Tenéked vétkeztem s' el-
lened tők gonosz, Ki most
szentségemben és érde-
memben foszt, Jutalmul
béremlen őrdög kine s po-
klot oszt, Fejemről ste-
nem vond. le azt a ruc,
koszt.

**Ne kíméld én tőlem ir-
galmadnak irét, Szitafd-ki
lelkemnek azzal gennyét,
rühét, Halhalsák máfok is
hafa.**

4. Az 1665-iki kassai kiadás 95. lapja.

(A többi hiányzik.)

Imádságok. Index.

A bártfai és kassai kiadás tartalmának összehasonlításából kétségtelenül kiderül, hogy a kassai kiadás 198 első lapja hű lenyomata a bártfainak, mely azt, mondhatni, lapról-lapra követi. Így a kassai kiadásból némileg pótolhatni a bártfai hiányait. De nagy eltérés van a két kiadás közt később. Pl. Az »Iffiuságom vétke« kezdetű ének tizedik strophája a bártfai kiadásban a 230-dik, a kassaiban a 302. lapon van, a mi 72 lap különbség. Mi ennek az oka? Megnehezíti e kérdés megoldását az a körülmény, hogy nemcsak a

199—300. lap hiányzik, hanem közbül is jelentékeny hézagok (323—362 = 40 lap) vannak, valamint az is, hogy a két kiadás énekeinek sorrendje a *töredékekben* is megegyezik. Azt kell feltennünk, hogy e kiadás új énekekkel is bővült, s azonkívül mivel a kassai kiadás utolsó éneke (392. Bún testéből stb.) és a bártfai kiadás ugyanazon éneke (346.) közt már

csak 46 lap a különbség, tehát az énekek sorrendje is némi változást szenvedett.

E kassai kiadás legbecsesebb része »Az olvasóhoz« intézett előszava, mely nézetünk szerint a bártfai kiadásban jelent meg először. Itt közöljük azt egész terjedelmében, kiegészítve és cursiv betűkkel megkülönböztetve a lapszálon levágott sorokat is:

A₂^a: »AZ OLVASOHOZ.

Sokan vadnak, kik felette igen ez Istenben elnjugot, [*igy!*] hazája szerető vitez URNAK munkájára régtől fogva vágynak, de mind edgyűtt, s' *igazán* fohol nem találhatnák: mert némelly maga gondolatlanok, elmés vol- | *tokot* akarván mutogatni, felette igen meg-velztegették, magok vagy másoknak *nevét* ki-kalapálván a' versek fejéből || [A₂^b:] és így osztán az ő elmejekől származott munkának mondgyák, maga ha valoban meg-visgálnak, *üresen* találnák a' Kalafstromokat¹ mert bizony azt sem *tudgyák*, honnan jött s' *hova* mégyen, mivel-hogy *oly* dolgok vadnak, kiváltképpen a' hol (Exemplis pennarum él) mellyek sem Magyar sem Deák *nyelven* nem találtnak, *hanem* vagy Török, vagy *penig* más írásokban; *jollehet* nem e' kibotsátott Enekekben, *hanem* más munkákban vadnak. De ezek || [A₃^a:] fohul (avagy ha találtnak-is, igen ritkán) nem *találtat*-nak mind edgyűt s' *igazan*, *hanem* csak az Nemes és vitézlő Rimái Iánosnak *le-irt* könyvében, *mellyet* ugyan ezen *vitéz* Urnak emlekezetire ki-akarván botsátani, ez énekek *eleiben* irt Elogiákat-is *helyhez*tette volt. De mint *hogy* Mensura rerum omnium tempus eft & dies occasio, az idő s' alkalmazosság ez jó igyekezetiben *ellent* állott Ellenber [*igy!*] *penig* vadnak fobán [*igy!*]² ifmét olly *izetlen* agyafúrt emberek, || [A₃^b:] kik hejaban való tsátsogó nyelveket meg-zabolázni nem tudván,

¹ V. ö. ezzel a szólásmóddal: »Nem káptalan az ember feje«.

² A. m. sokan.

e' vitéz *Urat* immár halála után-is *rágalmazásokkal* sértegetik... azért hog' a' regi tudos *embereket* követvén, *szerelemes* verseket irt. Ugyan-is inkább akart a' tudos *emberekkel* gyaláztatni, *mint* a' bolondokkal *ditsirtetni*. Nem-is tsuda *penig*, mert hogy hogy álhat meg a börtseknek *imez* mondasa: Virtutem sequitur invidia, ha minden *embereknek* tettzenék. Senki nem tsudálhattya, *mert* || [A₄^a:] nem ujság, így vólt *eleitől* fogva, s' így léfzen örökké.

Mert vallyon s' ki vólt... börtseb Aristotelesnél, ékesben fzólló a' *Deakok* kozót [*igy!*] Ciceronál? a' Görögök között Demofthene^snél? mindazonáltal ók *sem* tetzettenek mindenek [*igy!*]. S [ez] dologért *penig* egyeb *munkáját-is* megvetik. Ugyan-is nem jó dífzno orrában *arany* peretz, nem-is *illeti* a' *fzamárt* bársony nyereg, a' bolondnak jó fa pénz-is, *fem* az *fem* más *munkája* nem kengk [*igy!*]¹ valós hanem annak a' ki tudgya hol *lakik* s' mit efzik. || [A₄^b:]

Nints soha olly szép *harmatos* gyenge virág, hogy a' pók mérget nefzijen *rola* mellyről a' méhek *mézet* fzedegetnek: azokban a' Magyar nyelvnek ékelségét, s a' fzóknak okofsan és helyefsen való őfzve *szerekeftetését* abban lévő *hár-moniát*, s' elmés *inventiokat*, mellyekkel mint a' szép *folyo* patak, ékefen *tsergedez*, kell meg-tekinteni... annak békét hagyok *hanem* im ez negány [*igy*] *Iftenes* Enekit, mellyeket töb *foglalatosági* között mikor hozzá érkezett, kit Pfal || [A₅^a:] mufokbol, kit az Uj testamentomban lévő *idvófséges* Locusokbol, kit *penig* tsak a' maga *inventiojából* irt azoknak *joságos* tselekedeteket meg-tudgyák bótstólni, ki-erefztem, hogy ez vitéz Urnak orfzága mellet valo *ditsiretelsen* vífelt *dolgainak* tündókló hírét, elméjenek ékes volta-is őregbitse, lelke Iftennél, *tefte* *penig* az földben lévő, kóztóttunk való jó emlekezetit *terjeifzse*, álhatatofon örökké meg-tartván.

¹ A. m. ennek?

Illy jót tellyes szivből, S' igaz szívetből, Hogy ez Urnak
kivánnunk. ||

[A₅^b] Az ő szép munkai, S elméje javai, Azt kivánnák
mi tőlünk.

Kiket más javára, Nem maga hasznára, Szerzett, Mig volt
kózzottunk.

Olvasd-meg irását, Mellynék [így!] szép folyását, Ez könyv-
ben megtalálod.

Elméjének élet, S' ditsóséges fényét, Holott felvadáfzhatod.

De ugy ha néked is Volt, mint ő nek-is, [így!] Apol-
lonal lakásod.

SOLVIROGRAM.

Pannonius. «

Az előszó aláírása anagrammatikus név, melyet megfej-
tenünk nem sikerült. Pedig érdekes lenne tudnunk, ki rejtőzik
alatta, mer *az lehet a Balassa és Rimay nyomtatásban meg-
jelent művének első sajtó alá rendezője vagy kiadója.*

Vessünk itt egy pillantást e két költő műveinek történe-
tére. Balassa elhal, mielőtt verseit kiadta volna. Pedig kiadásra
szánta, máskülönben nem írta volna azokat össze »maga kezével«
egy könyvbe, gondosan megírva »külem külön mindenik éneket
mikor, miről s kiről szerzette, följegyezve mindenikinek a nótáját
is«. ¹ Meg volak benne jelölve azok az énekek, »kiket Balasi
Balint gyermeisigetül házasaigaig szerzett«, valamint azok is
mind »kiket házasaigaiba, kiket a Feleségigüül való elválása után
szerzett, job risze a virág énekeket inkább mind Juliarul, mely
nevére azért keesztelte az szerelmesét, hogy a rigi poetakat
ebben is kövesse kik közül Ovidius Corinnanak, Joannes 2-dus
Julianak, Marullu Neeranak nevezte szeretüit.«. ² Ez volt a

¹ Balassa költményeinek Radvánszky-codexe 1. lap.

² Radvánszky-odex 57.

szerelmes énekek könyve, a szerelmes versek foglalták el nagyobb részét, noha »egy néhány istenes dicsíret és vitézsígról való ének is« volt benne. De volt Balassának még egy énekes könyve, melyben voltak »ennehány Istenhez való énekek, kiket a psalmusokból is magatul is szerzett, ki mindenestül is tiz, azok más könyvben vadnak, nem is adgya azokat ki medig töb Psalmust nem forditt meg azokhoz«. Ebben lehetett »a Jepthes Historiaja ki meg nem kész«.¹ Kire maradt, ki örökölte e verses könyveket, a Rimay-kéziratok felfedezése után alig lehet kétséges öbbé, t. i. Rimay. Őt kérte meg halála óráján arra is »hogy az ő halálát verseivel ékesítse meg«,² a mit, mint tudjuk, meg is cselekedett.

Sőt most már azt is tudjuk, hogy ezzel nem vőte eléggé leróni mestere iránt érzett háláját, hanem azonkívül »egybe sze-degette s renddel helyhez-tette« énekit is, azaz sajtó alá készí-tette azokat. Első részbe sorozta az »Istenhez tött buzgó könyör-gésit« s ellátá deák »summácskával« vagy argumentumocskával, miként Balassa maga tette három első hymnusáva; második részbe osztotta »egyeledett állapotul való elvegyült énekit«, harmadikba »Juliáról szerzett énekit«, deák argumentumocskával, minőt Balassa maga is írt »kettei eleiben«.

A Balassa verseinek eddig vázolt történetét kiegészíti ezen Előszó titokzatos írója. Világosan megmondja hogy Balassa munkái, beleértve a szerelmes énekeket is, sohol (avagy ha találtak is, igen ritkán) nem találtak mind edgyütt s igazán, hanem csak az némes és vitézlő Jimái Jánosnak leirt könyvében, melyet ugyan ezen vitéz Urak emlékezetire ki akarván botsátani, ez énekek eleiben írt Elgiákat is hely-hez-tette volt . . . de . . . az idő s alkalmatossá ez jó igyekeze-tiben ellent állot« vagyis nem adhatta ki Balassa költeményeit.

¹ U. o. 99. lap.

² U. o. 148.

Az is kiviláglik ez előszóból, hogy Rimay kézirati kötete szolgált kiadása alapjául, de a szerelmes verseket jónak látta ő is mellőzni, saját szavait használva: azoknak »békét hagyott« s csak azokat a »nehány Istenes Enekit, mellyeket töb foglalatosági között, mikor hozzá érkezett, kit Psalmusokból, kit az Új testamentomban lévő idvösséges Locusokból, kit penig csak a maga inventiójából irt«, nyomatta ki (eresztette ki).

Ez az Előszó, mely egy régi kérdésre elég világos feleletet ad, egyszersmind újabb kérdéseket vet föl. Hogyan van az pl. hogy Rimay verseiről egy szóval sem tesz említést? Legelőször az a felelet juthatna eszünkbe, hogy ez az előszó olyan kiadásban volt, melyben csak Balassa-költemények voltak. De nekünk valószínűbbnek látszik az a feltevés, hogy »Rimay leírt könyvében« a Balassáé után, talán nem is szorosan elkülönítve, mindjárt következtek a saját költeményei. Ez a feltevés mindenesetre megmagyarázná, hogy a bártfai és kassai kiadásban miért vannak úgy összezavarva Balassa és Rimay költeményei. Ugy is képzelhetjük a kiadó eljárását, hogy a Rimay leírt könyvből válogatott és a válogatásnál nem az énekek gondosan megállapított sorrendjére, hanem tartalmi rokonságára volt tekintettel. Hogy Rimay szerzőségével (ha tudta is) nem sokat törődött, abból is bizonyos, hogy például a kassai kiadás (de bizonyára a bártfai is így járt el) a címben sem említi Rimay nevét, holott Péczeli Imrét, kitől szinte közöl énekeket, a címben is megnevezi.

Micsoda vonatkozás van a Rimay »leírt könyve« s a Radvánszky-codex között? Ezt semmiképen sem tarthatjuk az előbbi másolatának. Világosan megmondja a másoló a kézirat elején, hogy Balassa »maga kezivel irt« könyvből másolt, melyben a költemények eredetére vonatkozó jegyzetek is a szerzőtől származtak, a másoló csak harmadik személybe tehetette át azt, a mi az eredetiben első személyben állott. Néha azonban ezt is elmulasztotta. Ez az eredeti kézirat Balassa

halála után Rimay tulajdonába került, a ki talán itt-ott maga is glossákkal kísérte és mindenesetre ezt vette alapul a könyvsajtó számára leírt könyvében, más rendszert adva annak, »summácskákat« írva elibe, úgy a mint azt fentebbi idézetünkben maga elmondja. Az ő leírt könyve a könyvnyomtatók kezén elkallódott (de úgy látszik 1677-ben még meg volt) a Balassa kézíratos könyve pedig hagyatékából valamelyik rokonához vagy tisztelőjéhez kerülhetett, a ki másolatot vett róla. Az eredeti elveszett, a másolat megmaradt. Ez a másolat a Radvánszky-codex. Ugyanaz a másoló írta bele a Rimay énekeit is. Nézetünk szerint a Radvánszky-codex másolójának a Rimay köréhez kellett tartozni: baráti vagy rokonai közül való volt az, talán Rádai András vagy Esterházy Pál vagy Bori István, kik mindnyájan érdeklődtek Rimay irodalmi működése és műveinek sorsa iránt, a mint ezt levelezéseikből látjuk.¹ Hogy ennek így kellett lenni, azt ezenkívül még a Radvánszky-codexben Rimay énekei elébe írt bevezetésből vagy czimből is sejtethetjük, melynek e szavai: »Keövetkeznek Rimai Jánosnak külömb külembfile Enekei, jollehet minden szerzisse szinte itt ninczen, mert mind keönyvestül az Tißába ejtettik volt, a mely keönyvben mind épen meg voltanak, azulta együvé nem szedheték cöket czak ennire is az mint itt vannak«: szintén olyan emberre vallanak, a ki Rimay személyi viszonyait közlőről ismerhette. A Rimayt Balassával összehasonlító magasztalás után megemlítve, hogy Balassa Rimayt kérte fel halálának verseivel való ékesítésére, azt mondja a kézirat: »kit vighez is vitt Rimay János, mely irassát a töb éneki után helihesztettünk«.² De

¹ Ennek megállapítása végett ezek kézírásával össze kellene vetni a Radvánszky-codexet.

² Radvánszky-codex 148. 1. és Radvánszky: »Rimay J. munkái« előtt.

ebben a codexben ennek nyomát sem találjuk. Itt a 148—167. oldalon Rimaynak 1—20, a 173—175 oldalon 31—32. számúnak jelzett énekei foglaltatnak, tehát a Radvánszky-codex csak töredékesen maradt fent. Abból, hogy a Radvánszky-codex főleg a szerelmes verseket tartalmazza s olyan énekeknek, melyek a nyomtatott kiadásban feltalálhatók csak első sorát, vagy versszakát közli, a többinek helyet hagy, valószínűnek látszik az a feltevés, hogy másolónk akkor készítette munkáját, mikor Balassa és Rimay »Istenes énekei« már nyomtatásban is megjelentek s így annak korát 1632—66 közé tehetjük, ebből az utóbbi évből való ugyanis codexünkben Petkó Zsigmondnak »Cantio militaris«-a, melynek az előzőktől teljesen elütő kézírása eredetinek vagy egészen egykorúnak látszik s arra is enged következtetni, hogy ekkor már a codex gazdát cserélt.

Rimay leírt könyve, melyből »Solvirogram« az Istenes énekeket »kieresztette«, még ezután is szerepel, nincs ugyan megemlítve, de a kiadások eltéréseiből látjuk, a melyre még alább visszatérünk.

II.

Az énekek összezavarása a bártfai, lőcsei, első váradi kiadásban feltűnő volt s az írói kegyeletet is sértette. Ez arra indított egy kiadót, hogy a kelendő műben szerzők szerint különválassa az énekeket egymástól.

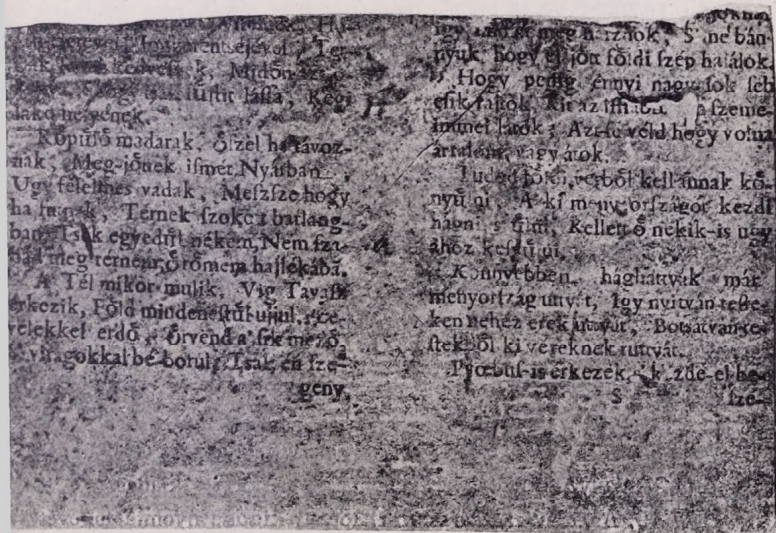
6—8. Az első ilyen rendezett kiadásnak a *második váradi kiadást* tartjuk. Egyrészt azért, mert Szenczi Kertész Ábrahám Váradon olyan könyvnyomtató volt, a kiben megvolt a képzettség és érzék ilyen hiba észrevezésére és megcorrigálására, másrészt mert ha a második és *harmadik váradi kiadás* is rendezetlen lett volna, azokat említette volna föl a többször hivatolt előző. A *negyedik váradi* (rendezett) *kiadásról* már

biztos adatunk van, t. i. ezt követik s a címlapon meg is említik a pozsonyi stb. kiadások. A váradi rendezett kiadások elvesztek, az egészből egy négy oldalnyi töredék maradt fent. Azok megjelenése 1640—1660, t. i. a Szenczi Kertész Ábrahám váradi könyvnyomtatói működése megkezdése és befejezése két határéve közé teendő. Egyik kiadásnak, legnagyobb valószínűséggel a negyediknek megjelenését 1652-re lehetne tenni, mivel ebből az évből fenmaradt egy »Isten eleibe fel-botsátandó Áhitatos Imádságok« című váradi nyomtatvány, (Szabó: RMK. I. 865. sz.) mely mindig az »Istenes Énekek« függeléke gyanánt szerepel, ezen egy kiadás kivételével, mely valamiképp elkerült Balassa-Rimay énekeitől s csak önállóan maradt fent, míg a főmű, melyhez tartozott, teljesen elveszett. A különköttetés annál is inkább megtörténhetett, mert az »Imádságok« lapszáma itt is, mint a csonka bártfai kiadásban, újra kezdődik.

A mi az említett töredéket illeti, mely a *Nemzeti Múzeum tulajdona*, azt mi a váradi 2-ik vagy 3-ik kiadásnak tartjuk és pedig inkább másodiknak, mint harmadiknak. Váradinak mutatja a betűk typusa, korábbinak pedig azért kell tartanunk, mert id. Szinnyei József a »Comico-tragoedia« című moralitas 1646-ik évi kiadásával együtt egy 1650. évi váradi nyomtatvány egykorú (?) bekötési táblájából fejtette ki, tehát ez évek 1646—49. körül nyomtathatták.¹ Ennek a — mondjuk — második váradi kiadásnak rendezettnék kellett lenni, mert a töredék egyik levelén Rimay »Balassa Bálintnak Esztergom alá való készülete« című költeményének következő sorai állanak: »[Térjen munká-]joknak | így immár meg hasznok, S' ne bán- | nyuk hogy el-jött földi szép halálok. | — Hogy pedig ennyi nagy fok feb | efik rajtok, Kit az iffiabikon szeme- | immel látok, Azt fe véld hogy volna | ártalom, vagy átok. | — —

¹ M. Könyvszemle, 1878. évf. 272—3. l.

— — Phœbuf-is érkezék s' kezdé-el be- || [szédét]; a másik levélen pedig a »Forog a szerencse« kezdetű ének (Incerto authore) 13--15. versszakai vannak: ... Uliflesnek, Hofz- |
lzu életével, Jó szerentséjével, Tet- | szik még-is kedvesnek, Midőn
azt o- | hajtya, Hogy tsak fűtit lássa, Régi | lakó helyének.

5. A váradi kiadás töredéke.¹

— — — — A' Tél mikor mulik, Vig Tavasf | érkezik, Föld
mindeneftől ujjul, Le- | velekkkel erdő, Örvend a' fik mező. |
S' virágokkal bé-borúl, Tsak én sze- || [gény lélek, Sirok és
kefergek,]. Ez a kétféle költemény itt az S íven van, már pedig
a rendezetlen kiadásokban, pl. a bártfaiban 31' oldal (192—

¹ Ez az autotypikus hasonmás Erdélyi »Balassa Bálint«-jában (1899.) jelent meg először.

223) választja el a kettőt egymástól, míg a rendezettekben pl. az 1670-iki lőcsei kiadásban a kettő között 7 levél, az 1681-iki kolozsváriban 5 levél a különbség, tehát ugyanazon ívre eshetnek. Ebben a rendezett váradi kiadásban lehetett az a (kassaitól teljesen különböző) könyvnyomtatói előszó, melyet az 1677. és 1681-iki kolozsvári és 1692-iki debreczeni kiadásokban találunk. Az 1670-iki lőcsei kiadás, nem tudni mi okból, nem nyomatta azt le, noha máskülönben, úgy látszik, híven követte. Legalább nézetünk szerint az első rendezett kiadásban van helyén az az előszó, mely az előbbi kiadások rendezetlenségéről panaszolkodik s ha csak az 1677-iki kolozsvári kiadásban lett volna benne először, melynél korábbi nem ismerünk, akkor e kiadás rendezője nem ismerte volna a váradi, lőcsei rendezett kiadásokat? Azért bajos ezt elhinni, mert akkor egymástól függetlenül aligha jutottak volna a rendezésben mindketten egyenlő eredményre. A váradi negyedik kiadás elveszett ugyan, de az 1676-iki pozsonyi és az 1720-iki lőcsei kiadás a címlapon is megemlíti, hogy »a váradi negyedik editio szerint« adattak ki. Meg lehetett említeni a váradi 4. editio követése az 1670-iki lőcsei kiadás címlapján is, mely kiadásból a négy első levél, sajnos, hiányzik. Ez az első fenmaradt rendezett kiadás.

9. Az 1670-iki (második) lőcsei kiadás nyomtatási évét a vele együtt kiadott folytatólagos ívjegyű prózai mű a »Via Jacobœa« címlapjáról tudjuk, melyen rajta áll: »LÖTSEN. | Brever Samuel által, 1670.« Benne már gondosan elkülönítve vannak egymástól Balassa és Rimay énekei, ellenben nincsenek különvéve, csak szerző megnevezése nélkül az »Istenes énekek« szakaszába vahnak osztva Péczeli Király Imre énekei, melyeket a rendezetlen kiadások pedig különvettek. Ki hajtotta végre a rendezés munkáját, nem tudjuk. A fentebb említett előszó írója azt mondja, hogy »jó akarói fáradságos munkájok által« szedegette együvé az énekeket, de azok nevét nem említi. Ezek a rendezett kiadások

azért is nevezetesek, mert úgy látszik a rendezés alapjául Rimay kézírata szolgált. Ezt azon alapon állítjuk, hogy Rimay ujabban felfedezett kézíratai között van több istenes énekéhez írt bevezetése is »Psalmi 51. periphrastica explanatio« cízzel s ezeket a bőbeszédű bevezetéseket vagy »summácskákat« ebben a lőcsei kiadásban találjuk először lenyomatva, míg a rendezetlen kiadások szerkesztője (Solvirogram) nem tartotta azokat kiadásra érdemesnek. Az a körülmény, hogy az új kiadó kiadás előtt az eredeti kézírathoz fordult, a rendezés megbízhatóságát nagyon emeli. — E lőcsei kiadás címlapja megegyezhetett a pozsonyi 1676-ikiével. Nagysága: kis 12-rét; ívjegyei (a »Via Jacobœa«-val): A — U_[1] = 366 + 3 levél (Index) + 1 tiszta levél + (Via:) 1—42 lap. A leírt példányból, mely báró Radvánszky Béla sajtó-kazai könyvtárában van, hiányzik elől 4 levél (A—A₄), a »Via«-ból 39—40. lap s 43 köv., még van rongálva 63—64, 111—2. lap. Tartalma:

A—A₄^b hiányzik, A₅^a: [BALASSÆ (t. i. Elogia) kapitellel]
 »Es Venus beléje öntött nagy | szerelmét« sorral kezdődik, mely a Balog-Rimay-féle elogiumban van. Egy lapra kilencz vessor

Via Jacobæa,

AZ AZ:

JAKOB PATRI. ARKANAK

Ölyöré,

Mely minden UTON JARÓST
 bujdosó, gaz Izraelitákat bá-
 toroságos és bódog DE-
 RÊK U-TRA igazgat,
 Egynéhany oktató Regulák,
 és Istenes Imád ágok által.

Gen. 48. 15. 16.

*Amaz Isten, kinek előste jár-
 tanak az en Aryim, Abrahám,
 és Isák, amaz Isten, & kőráplan
 engem eleisél fogta mind a mai
 napiglan; Amaz Angyalhí meg-
 szabadított engemet minden ge-
 nyűsről, slágya meg az igaz
 úton JAROKAT!*

LŐTSEN.

Breuer Samuel által, 1670.

6. Az 1670-iki lőcsei kiadás mellékletének
 címlapja.

esik s ebből kiszámíthatjuk, hogy e kiadásban a címlapon kívül csak a három elogium volt, előszó nélkül.

A₆^a [1. 1.]: *Néhai Tekintetes és Nāgos* | *vitez Urnak*, |
GYARMATI | BALASSA | BALINTNAK | Istenes és egynehany |
vitez Eneki. | *ELSŐ.* | ADGY már tsendeffe- | get. [Kapitel:
BALASSA | *ENEKI.* |]

3. MAS. | *A' Magyar Nemzetnek romlott* | *állapottyáról.* |
O Szegény meg-romlott s' el- | fogyott Magyar nép.

5. MAS. | *Háboruit és szive fájdalmát* | *számlálván,*
keri Istent hogy | *ketségben esestül oltal-* | *mazza.* | LEIkemnek
hozzád való bűz- | gó kiáltáfa.

7. *Még-is azonról.* | OH én kegyelmes Istenem.

9. MAS. | BALASI BALINT nevére; *Mellyben könyörög*
bűne botsá- | *nattyáért, és hálákat-is ad, hogy* | *Istenhez való*
meg-terefe által | *kedvet lelt Istennél, s' az által* | *az örök kar-*
hozattul meg- | *szabadult.* | Bizonnyal ímérem rajtam | nagy
haragod.

12. MAS | *Még-is bővebb jóval kérleli Isten-* | *nek*
haragját. | OH én Istenem im mi törté- | nek én szegény fejemen.

15. MAS. | *Deo, vitæ mortisq; arbitro;* | *Ex Od.* |
Quem tu summe DEUS semel | *Placatus, patrio lumine*
respi- | *cis &c.* | O Szent Isten, kit kedvedben.

17. MAS. | *Könyörög Istennek hogy bujdosá-* | *saban*
vifellye kegyelmeffen gond- | *gyat, s' terjeszszé-is újáb* |
áldását. | KEgyelmes Isten, Kinek kezé- | ben.

19. MAS. | *Egy lengyel ének igeről ígére, és* | *ugyan*
azon notára, Bla- | *hofs launáz &c.* | ALDgy-meg minket Ur
Isten | a' te jó vóltodból.

20. MAS. | *Mellyben bűne botsánattyáért* | *könyörög.* |
BOtsásd-meg Ur Isten iffúsá- | gomnak vétékét.

24. MAS. | *In laudem verri temporis.* | ALdott szép
Pünköftnek gyó- | nyorú ideje.

45. MAS. | *Ebben a Noe bárkájából el-re- | pült*
Galamb állapottyához ha- | sonlítván allapotiyat, kerí Iftent,
hogy életének sűrű nagy vefelye- | ben ontsá reá kedvét
áldásának | bárkájában való bé fogadásával | mentse-meg fok
kisírtettől fejét. || SEgély-meg engemet én é- | des Iftenem.

48. MAS. *Pfal. 42.* | *MInt a' fzmju fzarvas kit va-*
dáfz rettentett.

51. MAS. | *Szarándok, vagy bújdosók éneke.* | *PUFztában*
Sidókat vezérlo jó | Iften.

53. MAS. | *Valedicit Patriæ, amicis, iisq̃ | omnibus*
quæ habuit ca- | rissima. | *OH én édes hazám, te szép*
Magyar-ország.

55. MAS. | *Ezt a' Psalmust a' Beza versei- | ből for-*
ditotta, tsak halála | előtt való betegsé- | gében. || VEgetlen
irgalmu.

60. MAS. | *Fragmentum Cantionis cujusdam | Ad Deum*
Opt: Max. | *MErt ki meg-tér, kegyelmet | kér.*

Alatta: A meg-irt Vitéz Ur, Istenes | Enekinek vege.

[61.] *Az | Jó emlékezetű, Istenben | idvőffsegefen nyúgovó*
 NEHAI NEMES | ES NEMZETES | RIMAI JA- | NOSNAK
 Istenes Eneki kő- | vetkeznek. ||

[62.] *Ovenus in Libro uno Epi- | grammatum: | Solis ut*
in folo motu constantia | consttat, | — —

63. PSALMI LI. | *Periphraistica explanatio | MInt hogy*
Iften ellen fok ezer- | képpen való mindennapi vét- | keknek
számталanságihoz ké- | pest, femmire nintsen nagyobb | szük-
ségünk töredelmes szívből | kívánczó szüntelenül való pæ-
nitentia tartáfunknál, | . . .¹ 65. . . . Könyörűly én rajtam
Ur Iften, | s' irgalmaz. [Kapitel: RIMAI | ENEKI.]

¹ Ezt és a következő feliratokat v. ö. Rimay munkái 309—325. l.

71. MAS. | *SZent János Apostol nem hejá- | ba való okból ítél, . . .* 73. KIáltok hozzád mélységből, |

75. MAS. | *IGaz kőz mondás az, hogy a' ki | Sárban efik keveredetlen nem kél | ki belőle: . . .* 77. REMénségem te légy nékem. |

78. MAS. | *A' mi gyarló életünknek zabo- | lázatlan hig fekemlőjének tágan | való meg-erefsztéséből, . . .* 81. O Ki későn futok lelkem or- | vosához.

83. MAS. | *Ha az Ur Istennek értekezhe- | tetlen szent-ségének mélyfejes | felfegét meg-gondollyuk, . . .* 92. Ad No- tam: | *Valaki azt hiszi hogy nyer: | O Kegyelmes Isten nézz szé- | pen reám nyavalyáfra.*

93. MAS. | *Bizonnyal el-hidgyúk a' Chri- | stusnak bizonyításából, . . .* 97. Örök életnek.

99. MAS. | *A' mi örvendetes lelki bódog- | ságunknak, . . .* 100. Boldog kinek vétkét az UR | meg-botsáta.

103. MAS. | *Istennek ereje lévén minden | hívőknek idvőssegekre az Evan- | gelium, . . .* 106. HÍvek kerefsztyének jer ne tévelyegjünk.

110. MAS. | *Mint hogy az Isten parantso- | lattyának kemény erejéhez ké- | pest . . .* 112. [OH uram Isten mely] távoly [estem]. [Ez a levél félig ki van tépve.]

115. MAS. | *Mint hogy a' somjuhoztaknak | kedvéért lett elő kút folyásává | Christus Urunk . . .* 116. EGyedül te benned.

119. *Máfodik része.* | Melyben e' világi életünknek ál- | lapottyából származó akadá- | lyoknak orvólló eszközt szedeget- | hettyúk el- | ménkbe. | *Két réndbéli allapatot [így!] dolgok között forgunk . . .* 124. Vitézség embernek föld felett | élete.

126. ENCOMIA VIR- | TUTUM. || 127. A jószágos fő tselekedetek, mel- | lyek Deák nyelven Virtusoknak | hivattat- | nak . . .

128. VIRTUS lelki jószág kit fok | Bölts magasztal.

134. MAS. | *Ha az időnek igen víszálko-* | *dó fel hábo-*
rodott állapottya miat | . . . EZ világ mint egy kert.

138. MAS. | *E' világnak az ó természeti-* | *ről . . .*

139. KErekded e' világ gömbölyű | mint lapta.

142. MAS. | *Az udvari nyalakodáft hozó* | *rofz élet-*
nek . . . UDvar s' irégy tifztek tölem | távozzatok.

148. MAS. | *A' Szerentsének természeti-* || [149.] *ről . . .*
Hltető szerentse nem kell a- | jánláfod.

152. MAS. | *Laus mediocritatis.* | SENkit a' pénz és
kints még | boldoggá nem tótt.

155. MAS. | *Minden e' világi teremtet ál-* | *lati kőzött*
az Istennek . . . 156. VIIágon, Eg alatt.

159. MAS. | *Hogy az egekből mindenekre* | *vigyázván . . .*
Az Ur az Egbe.

160. MAS. | *Hogy nyavalyájáról és fájdalmárol . . .*

161. KInek tegyek panaszt Ur Iften | nem tudom.

162. MAS. | *Lelki vigasztálás.* | LEgyen jó idő tsak
fetske száll | házamra.

164. MAS. *Gyakor nyomoruságunkban . . .* 165. KEd-
vező fzeddel nézz nagy | Iften reám.

169. MAS. | *Az inségnek és nyomoruság-* | *nak enyhi-*
tésére. | ENyhítsd-meg Ur Iften bús | szivem keservét.

171. MAS. | *A' kétségnek mérges kifirteti* | *ellen.* | HOgy
feletkezők-el.

174. MAS. | *Hatalskodók ellen.* | Ha az Iften nékem.

179. MAS. | *Az Anyaszentegyház tagjai-* | *nak hábor-*
gatói ellen. | TArts-meg Uram engem, mert el-fogyott a' szent.

182. MAS. | *E' világi életünknek fok rend-* | *béli ránk*
rohanó vefzedelmes o- | *stromlásit, . . .* 184. AZ jó hitű ember
szelid e' vilá- | gon.

188. MAS. | *A' kilentzedik Psalmufbol, . .* KEgyes Jehova
tekints reánk | menyből.

193. MAS. | *Oltalomért, és a' kifirteteknek el- | távoztatásáért való efe- | dezés.* | NIntsen segítségem.

194. MAS. | *Ez következő éneket Bá- | thori Sidmond Fejedelemnek tsi- | nálla vólt, és Kátai Györgyül | küldötte-bé kevés napokkal az e- | lótt néki, hogy Havasalföldből | Szinán Vezér Basát 1595 esfz- | tendőben ki-kergette diadalmat véven [így!] hadán a' Duna mellett Gyirgyonál.* ||
195. Jőj mellém Isten.

197. MAS. | *Az jó emlékezetű, vitézség- | ben es iftenezetben gyönyörködő- | dő, Tekintetes és Nágos Homen- | nai Iftván Uram kertere tsi- | nálla e' következő két | Eneket.* | Ad notam: | *Siralmas nekem idegen föld:* || 198. IGaz által út.

199. MAS. | Ad notam: | *Aldótt szép Pünköfnek:* | KAtónák hadnagya.

201. MAS. | *Mikor Füleket, Szétsént, és e- | zekkel a' több vég várakat re- | menseg kívül Isten a' Pogány | kézből meg szabadította, | akkor tsinálta ezt az | Eneket.* | MInden dolgok között láthatz | vizsálatatást.

204. MAS. | *Christianæ pietatis & almæ fidei | succincta commendatio.* | NEm lehet szebb dolog a' ke- | resztyénfégnél.

208. MAS. | *Cantici Beatæ Mariæ Virginis | paraphrastica explanatio.* | SZűz Mária lakozván Názá- | retbe.

210. MAS. | *Az Evangelium recitálása u- | tán minek előtte az Igének ma- | gyarazattyához kezdene a ta- || [211.] nitó ezt az három versfetskét, és | éneketskét az ő nyelveken ének- | lik a' Tsehek, mellyeket azon ige | folyásával és azon Notára, így | magyarázott-meg. | Az első vers az Atya Istennek | szemelyét. A' második a' Fiu I- | ftennek A' harmadik a' Szent | Lélek Isten szemelyét illeti. | MI Urunk, s' édes Atyánk.*

212. MAS. | *Poft Concionem dicenda.* | ADgyunk hálát Istenünknek.

213. MAS. | *Omnia post obitum fingit majo-* | *ra vetustas,* |
Majus ab exequiis nomen in | *ora venit.* | Az idő ófaga nevel
magas fá- | kat.

214. MAS. | *A' Tekintetes és Nagyságos vi-* | *téz Urnak*
Gyarmati Baláfi [így!] *Bá-* | *lintnak Esztergom alá való*
ké- | *születi, s' Imádsága. Mit pel-* | *dázott legyen az ő ver-*
felyes ka- | *mukából tsináltatott Zászlója,* | *kin harfával Dávid*
király va- | *gyon térden le-* | *telepedve, őfzve-* | *fogott, s' fel-*
emelt kezzel írva. | Vers fejek: | *Balafsios fratres Rimai de* |
corat. | BOTSÁFD szent Lelkedet. 222. MAS. | *Az ofstromra*
menvén . . . 225. MAS. | *Meg febefedvén a vitéz Ur* | . . .
229. MAS. | *Halála előtt való betegségé-* | *ben . . .* 233. MAS. |
Hæc ex Psalmo dictus Dominus | *Valentinus Balaffa pæni-*
tens | *scripsit, (uti videre est supra pag. | 50.) Reliqua per*
inventionem | *poeticam Johannes Rimai ad-* | *didit.* || 234. Mínt
ágyu golyobis . . . 236. MAS. | *A Tatarok bé-jövése . . .* 238.
MAS. | *Diána a' vadászfáznak* [így!] *Isten* | *Afzszonya, . . .*
243. MAS. | *A' melly Musák . . .* 246. MAS. | *Deploratio*
fratrum Balaf- | *forum.* 250. *In Lividum.* | . . .

Végül: *Ezek a' megnevezett fő személy-* | *nek RIMAI*
JANOSNAK | *Eneki:* | *Immár következnek* | *más egynehány szép*
énekek. ||

251. ELSŐ, | *A' Szerentsének álhatatlan vól-* | *tárol, e'*
sentiának bőtüi- | *ből álván.* | FERENDUM ET SPE- | RAN-
DUM. | *Incerto Authore.* | *FOrog a' fzerencse.* [Kapitel: ISTENES |
ENEKEK.]

257. MAS. | *Bűn botosátért.* | O Szép drága zálag.

265. MAS. | *Bűn botosátért.* Sz. Ts. M. | IFjúságom
vétke gyakran jút | efzemben.

270. MAS. | *Az idvőffeges ki-múlásért.* | EGekben lakozó
fzentséges | Háromság.

275. MAS. | SZegény fejem Uramhoz o- | hajt.

277. MAS. | A' Gonofz természet meg rom- | láfaról.

284. MAS. | TEged Uram valamikor lel- | kem kezd
kiáltani.

287. MAS. | A' Mufak szálláfi.

291. MAS. | Jo fzerentsés úért. | JArulok az Urhoz.

295. MAS. | MEg adgya még Iften örömét | szívemnek.

299. MAS. | *Fragmentum cujusdā Cantionis.* | Nota:
Uram benned &c. | VÍgaságom mint fordula bá- | natra.

300. MAS. | GAzdag bő kegyelmű.

304. MAS. | Nota: *Légyen jó idő tsak:* | EL jó még az
idő tsillagom fel | támad.

311. MAS. | Kőnyörülő szent Iftenhez.

314. MAS. | Nota: *Saulnak a' Dáv:* | PAraditsomnak te
szép fényes | Napja.

320. MAS. | EN nyavalyás lelkem ferkeny | fel álmodbul.

324. MAS. | EGYkor egy vén jámbor talál | egy iffiúra.

327. MAS. | NE hadgy Ur Iften kérlek el- | vesznem
bűnömben.

330. MAS. | *Jaj tenéked ki prædálfsz.* | *Efa. 33. 1.* |
PRædának ki örül.

333. MAS. | PAífa szegény fejemnek.

336. MAS. S. K. | Nota: *Téged Uram val:* | Bűn tes-
téből s' tömlöttéből ki | szabadit meg engem.

340. MAS. | Kőuyveim [*így*] forráfi, áradáfi in- | dullyatok.

342. MAS. | NE szállj pörben én velem.

345. MAS. | MAGasztallak én Istenem U- | ram és
Atyám.

349. MAS. | MÍként Ægyptusban edgy | Pellikán madár.

352. MAS. | VAróm Uram Iften fejemre | kedvedet.

355. MAS. | AZ Ur Iften nékem édes táplá- | lóm.

358. MAS. | *Az Istennek Atyai gond, vífe-* | *leséről.* |
MÍre bánkodol oh te én fzi- | vem.

361. MAS. | *Az Házaflagrol.* | A' Ki indul hofzfú útra.

[367.] RENDI E' KÖNYVBEN | foglalt énekeknek.

[373—4. lap üres.]

Melléklete: [1. 1.] *Via Jacobæa*, | az az: JAKOB PATRI-
 ARKANAK | *Olly úta*, | Mely minden UTON JARÓ, s' | buj-
 dosó igaz Izraelitákat, bá- | torságos és bódog DE- | REK
 UTRA igazgat, | Egy néhány oktató Regulák, | és Istenes Imád-
 ságok által. | Gen. 48. 15. 16. | *Amaz Isten, kinek előtte*
jár- | *tanak az én Atyáim, Abrahám, | és Ifák; amaz Isten, a'*
ki táplált | engem eleitől fogva mind e' mái | napiglan:
Amaz Angyal ki meg- | *szabadított engemet minden go-*
noftól, áldgya meg az igaz | úton JARÓKAT! | LÖTSEN. | —
 Brever Samuel által, 1670. || [2. 1. üres.]

[3. 1.] AZ IGAZ UTON- | JAROKHOZ. | Boldogul
 akarfé házadból | — —

4. 1. I. REGULA. | GÖndold-meg — — [Összesen 15 regula.
 A IX. Regulában (16. 1.) ez a verses fordítás van: *Sit nofter*
Dominus, fit tutor, det | modo victum, | Det vestes, fatis est:
cætera | mundus habe. | az az: | Tsak az Isten légyen Urónk,
 Utainkban mi tutorónk, || Etelt, italt, ruhát adónk, | Egyebeket
 másnak hagyónk. | a XII-ikben: 21. 1.: *Qui me servasti pue-*
rum, juve- | *nemq; virumq;* | *Nunc serva miserum, me*
quoq; | *Christe fenem.* | Christus ki meg-tartál engem, | Gyer-
 mek, iffiú, s' emberségben; | Most-is tarts-meg inségemben, |
 S' ne hadgy el én vénségemben! | és lejjebb: Uram Jéhus tarts-meg
 engem, | S' útaimban légy vezérem: Ki | meg-tartottál fok ízben, |
 Most-is ne hadgy e' veszélyben. |

27. PRIMA | ORATIO | VIATORUM. | *in ingressu iti-*
neris dicenda. | Utadnak el-kezdésében | így, vagy hasonlo-kép-
 pen | imádkozzál. | OH fényes egekben lako- | zó — — 32. 1.
 II. ORATIO. | *In Progressu itineris.* | Utnak közepin mondandó |
 Imádság. | Oh én bújdosó — — [39—40. 1. hiányzik.] 41. 1.

III. ORATIO. | *In Egrefsu & Regrefsu itineris | dicenda.* ||
 [42.] Utnak el-végezésében és útról | való haza térésben mon-
 dandó Imádság. | OH Izraelnek — — [*A többi hiányzik.*]

Egyetlen példánya *Báró Radvánszky Béla saájó-kazai könyvtárában*. Első rövid ismertetése R. Kiss Istvántól a M. Könyvszemle 1902. évf. 125—126. lapjain.

Az énekek betűsoros »rendi« a következő: ¹ [367. 1.] *A.* Adgy már tsendefféget, lelki 1. Aldgy-meg minket Ur Isten 19. Aldott bép Pünköfneec gyõn: 24. Az én jó Istenem ha gyer: 30. A' te nagy nevedért tarts 34. A' Sz. Hárõságnak elsõbem: 38. A' Sz. Háromságnak kinek 41. A' Sz. Háromságnak har: 44. Az Ur az égbe mint Kir: 156. Az jó hitû ember fzelid e' 184. Adgyunk hálát Istenûnknek 212. Az idõ ósága nevel magas 213. A' gonoß természet meg rom: 277. A' Musac állálfi Nymphák 287. Az Ur Isten náké [*így*] édes táp: 355. A' ki indul hoßbü útra 361. — *B.* Bizonnal ifmerem rajtam 9. Botsáfd meg Ur Isten iffius: 20. || [368. 1.] Boldog kinek vétkét az Ur 100. Botsáfd Sz. Lelkedet égbûl 214. Bûn testébõl tõmlõztébõl 336. — *D.* Delos fzigetébõl e' minap 239. — *E.* Egyedûl te benned mellém 116. Enyhítsd meg Ur Isten bus 169. E' világ mint egy kert, kit 134 (hibásan: 234). Egekben lakozó ßentseges 270 (hibásan: 279). El-jó még az idõ tsillagom 304. Egykor egy vén jámbor tal: 324. En nyavalys lelkem serk: 320. — *F.* Forog a ßerentse mit biz: 252. — *G.* Gazdag bõ kegyelmû keg: 300. — *H.* Ha az Isten nékem, sôtét: 174 (hibásan: 114.). Had vezérló Pallás tekints 222. Hitetõ ßerentse nem kell 149 (hibásan: 139). Hívek kereßtyenec jer ne 106. || [369. 1.] Hogy feletkezel-el rolam 171. — *I.* [*és J.*] Igaz által út, jóval forró 198. Jó mellém fzent Isten 195. Im hol édes hazám, Ez a' 226. Iffiu-

¹ Az eredetibõn *cursiv* szedéssel.

ságom vétke gyakran 265. Járulok az Urhoz, men: 219. — K. Kegyelmes Isten kinek kez: 17. Kőnyörűly én rajtam Ur Ift: 65. Kiáltok hozzád mélységből 73. Kerekded [igy] e' világ gömbölyű 139. Kinek tegyek panaßt Ur 161. Kedvező fze-meddel nézz: 165. Kegyes Jehova tekints 188. Katonák hadnagya, Isten: 199. Kérddedd e' koporfót, miért 244. Kőnyvem forrási arádáfi [igy] 340. Kőnyörülő ßent Istenhez 311. — L. Lelkemnek hozzád való buz: 5. Légyen jó idő tsac fetske 162. || — [370. 1.] M. Mennyei seregek boldog tißta 35. Mint a' fzmjü ßarvas kit 48. Mert ki meg-tér kegyelmet 60. Minden dolgok között lát: 201. Mi Urunk s' édes Atyánk 211. Mint ágyu golyobis Temért 234. Meg adgya meg [igy] Isten öröm: 295. Magaßtallak en Istenē Ur: 345. Miként Egyiptusban egy 349. Mire bánkodom oh énßivem [igy] 358. — N. Nints már hova lennem keg: 29. Nintsen segítségem kívüled 193. Nem lehet ßebb dolog a' ker: 204. Ne hadgy Ur Isten kerlek el 327. Ne ßály pörben velen 342. — O. O fze-gény meg-romlott s' el 3. Oh én kegyelmes Istenem 7. Oh en Istenem immi tört: 12. Oh ßent Iftent [igy] kit kedvedben 15. || [371. 1.] Oh én édes hazám te ßép. 53. Oh ki későn futok lelkem or: 81. Oh kegyelmes Isten nezz 92. örök [igy] eletnec ßép idvőffégnek 97. Oh Uram Isten melly tavoly 112. O szép draga zálag, igaz 257. — P. Pufztában Sidókat vezérlő 51. Pallas nem nyughatikó [igy] 236. Paraditfomnak te ßép fén: 314. Prædanak ki örül erßenye 330. Paifa fze-gény fejemnek 338. — R. Reménsegem te légy nékem 77. Rettenetes rút gyáßt mint 250. — S. Segely meg engemet én édes 46. Senkit a' pénz és kints meg [igy] 152 (hibásan: 153). Szűz Mária lakozvā Náz: 208. Szegeny fejem Uramhoz 275. — T. Tarts-meg Uram engem 179 (hibásan: 176). || [372. 1.] Tsudálható nagy dolog ßer: 246. Téged Uram valamikor 283. — V. [és U.] Vitezek mi lehet e ßeles [igy] föld 26. Vegetlen irlalmu ô te 56. 229. Vitézseg emberuec [igy]

föld 124. Virtus lelki jóság kit fok 128. Udvar s' irigy tiűtek
tölem 142. Világos ég alatt nints olly 156. Vigaságom mint
fordula 299. Várom Uram Isten fejemre 352. | VEGE. ||

Összehasonlítva egymással az 1635—40 között nyomtatott bártfai s az 1670-iki lőcsei kiadást, következő érdekes eredményre jutunk: A bártfai kiadás 81, a lőcsei 101 ének¹ foglal magában; továbbá: a bártfai kiadásban négy olyan ének is jelent meg, melyek a lőcseiből kimaradtak. Ezek: 1. *Dicsirlek Uram téged* (291. l.), Péczeli Király Imre éneke. 2. *Dicsőült helyeken mennyei Paradicsomban* (77. l.), Czime: *Azon [148.] Pfalmus. J. P. C. Balassa és Rimay költeményei között*: 3. *No nem kefergetlek*. Töredék. (153. l.) 4. *Sublimi te Pater æthere* (240. l.). A lőcsei kiadás 24 énekkel bővült, melyből 3 esik Balassára, 18 Rimayra és 3 a Különféle Istenes Énekekre.

I. Balassa énekei, melyek e kiadásban újak, a következők:
1. *Aldott szép Pünköftnek gyönyörű ideje* (24. l.). 2. *Ó édes hazám te szép Magyar-ország* (53. l.). 3. *Pusztában Sidókat vezérlő jó Isten* (51. l.).

II. Rimayéi: 1. *Az jó hitű ember szelid e' világon* (184. l.). A Gönczi énekeskönyve is átvette. 2. *Adgyunk hálát Istenünknek* (212. l.). 3. *Az idő ófága nevel magas fákat* (213. l.). 4. *Enyhítsd-meg UR Isten bús szivem kefervét* (169. l.). 5. *Ez világ mint egy kert* (134. Indexben hibásan 234.). 6. *Ha az Isten nékem, segítségben² fényem* (174. l.). 7. *Hitető szerezte nem kell ajánlásod* (149. l. Indexben 139.). 8. *Hogy feledkezék el³* (171. l.). 9. *Igaz által út* (198. l.). 10. *Kinek tegyek panaszt* (161. l.). 11. *Kedvező szemeddel nézz nagy Isten reám* (166. l.). 12. *Kegyes Jehova tekints reánk menyből* (188. l.).

¹ Az »Esztergom alá való készület« 10 éneknek van számítva.

² Indexben helyesebben: *Ha az Isten nékem sóiét[ségben fényem]*.

³ Indexben: *Hogy feledkezel-el rolam*.

13. Minden dolgok között láthatz vizsáltatást (201. 1.). 14. Mi Urunk, s' édes Atyánk (211. 1.). 15. Nintsen segítségem kívüled Istenem (193. 1.). 16. Senkit a' pénz, és kints még boldoggá

nem tött (152. Indexben: 153. 1.).

17. Szűz Mária lakozván Názáretbe (208. 1.). 18. Tarts-meg Uram engem, mert elfogyott a' szent (179. 1. Indexben 176.).

III. Istenes énekek: 1. Az Ur Isten nékem édes táplálóm (355. 1.). 2. Mire bánkodol oh te én szívem (358. 1.). 3. Várom Uram Isten fejemre kedvedet (352. 1. Versfőkben: VS BALINT VHAD.).

10. A lőcsei kiadással tartalomra, beosztásra nézve teljesen megegyez az 1676-iki pozsonyi kiadás. Címe:

Az Néhái tekintetes és | Nangos vitóz [így!] URNAK, | GYARMATI | BALASI | BALINTNAK. | Es amaz jó-emlekezetű Istenben bődögul ki-múlt Néhái Nemzetes | RIMAI JANOSNAK | [I]g az haza fiának, és a Magya[r] | nyelvnek két ékezségének.

| ISTENES ENEKI. | Mellyet a' Váradi negyedi[k] | [E]ditio-szerint egy néhány ú[j] | Enekekkel és Imádságokkal | ki bortsátott. | [P]osonban Faber Mihály | által 1676. ||

AZ Néhái tekintetes es

Nangos vitóz

URNAK,

G Y A R M A T I

BALASI

BALINTNAK.

s amaz jó-emlekezetű Istenben bődögul ki-múlt Néhái Nemzetes

RIMAI JANOSNAK

az haza fiának, és a Magyar nyelvnek két ékezségének.

ISTENES ENEKI.

Mellyet a Váradi negyeditio-szerint egy néhány u Enekekkel és Imádságokkal ki bortsátott.

**sonban Faber Mihály
által 1676.**

8. Az 1676-iki pozsonyi kiadás címlapja.¹

¹ A címlap rongált, ezért hiányoznak egyes betűk erről a hasonmásról.

Kis 12-rét, ívjegyei per 12 levél): A—Ff₅ + 5 levél = 11 számozatlan lap + 1—105 + 2 + 106—702 lap. Hibás lap-számok: 446 helyett 456, 602 (502), 684 (683), 687 (686), 688 (687), 691 (690), 692 (691), 695 (694), 696 (695), 699 (698), 700 (699) áll; hiányzik: 612 — 5, 640 — 1, 654—9. lap.

Tartalma: [A^b]: Ovenus in Appendice | Epigrammatum: | *Præter Virtutem*. stb.

A₂^a: ELOGIA | *Spectabilis ac Magnifici* | *Domini* | VALENTINI | BALASSA | *de Gyarmat.* | *Militis & Poëtæ cul-* | *tissimi.* | *Ad* | VALENTINUM | BALASSAM | Johannes Rimai-nus. | BALint, *nemzetedben* | *ki-vóltál* BALAS- | SA, | — —

[A₄^a]: *In eundem* | JA-NUS BALOGUS | Tolnæus. | *DIq, Deaq, fimul celo* | — —

[A₄^b]: UNGARICO IDIOMATE | *per Joannem Rimai red-* | *dita in hunc mo-dum,* | Istén Alfzönyok- | kál [így] égben az Iste- | nek.

[A₆^b] 1. 1.: *Nehai Tekintetes és Nāgos* | *vitéz Urnak.* | GYARMATI | BALASSA | PALINTNAK [így!] | Istenes és egy néhány | vitéz Eneki | ELSő. | ADGY már tlen- | defféget. [Kapitel: *Eneki* | *Balaffa.*]

105. 1. A' meg-irt Vitéz Ur, *Istenet* [így:] *Enekinék* | vége. ||

95 *Énekl.*
dalsék ékeffég már
mind-nyajatoknak.

Fényes sok szép szer-
szám vitézlő nagy szép-
ség, Katonatalalmány,
úi formaékeffég, Sereg-
ben rúndókló és fénlő
frisseffég, En tőlem, s-
Isten ől légyen már bé-
keség.

Sok jó vitéz legény
kiket fel-emeltem, kik-
kel sok jót tóttem, tar-
tottam, s-neveltem,
maradgyon nálatok jó
emlékezetem, Jussón
eszetekben jó tétémről
neyem, Vi-

9. Az 1676-iki pozsonyi kiadás
95. lapja.

[106.] Az | Jó emlékezetű, Istenben | ivóffégesen [így]
nyűgová | NEHAI NEMES | Es Nemzetes | RIMAI JANOS-
NAK, | Istenes Eneki kő- | vetkeznek.—Kapitel: *Éneki* || *Rimai*.]

[107.]: Ovens in Libro u- | no Epigrammatum: | *Solis*
ut in solo — —

106. 1.: PSALMI LI. | Periphraistica explana- | tio. |
Mint hogy Isten ellen — |

434. 1. Ezek á meg nevezett fő | személynek *Rimai Ia-*
nosnak Enekit [így!] Immár | következnek más e- | gynéhány
szep ene- | kek. || 435. ELSŐ | A' Szerentsének állhatát- | lan
váltáról — — [Kapitel felváltva: *Eneki* || *Rimai* | és *Enekek* |
Istenes.]

633. RENDI é KÖNYVBEN | foglalt énekeknek. |

642—3. 1. [Kapitel: Uton-Jarok || Regulai.] Külön címlap
nem volt. 15 regulából és 3 oratióból áll, mint az előbbi
kiadás.

702. *Autor ad Viatorem.* | *Efa.* 30 21. Hæc illa est |
via, incede per eam, | *I. Sam.* 17. 37. Abi, & fit Iehova
Tecum. | VEGE. ||

Egy példánya a M. Nemz. Múzeum könyvtárában RMK.
1427. jelzet alatt van, egy másik a hallei magyar könyvtárban
(M. Könyv-Sz. 1886. 263. l.). V. ö. Szabó: RMK. I. 1207. sz.

11. 1679-iki bártfai kiadás. Az | *Néhai Tekintetes és*
Nāgos Vitéz | URNAK, | GYARMATI | BALASI BA- | LINT-
NAK, | Es | *Amaz jó emlékezetű, Istenben* | bóldogúl ki-múlt
Néhai | NEMZETES | RIMAI JA- | NOSNAK, | Igaz haza fiá-
nak, és a' Ma- | gyar nyelvnek két ékekségének | ISTENES
ENEKI. | Mellyet a' Váradi negyedik *Edi-* | tio szerént egy-
néhány új Enek- | kekkel és imádságokkal | ki-botsáttották | — |
Bártfán, BERGER MIHÁLY | költségével, 1679-ben. ||

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél) = A—R₅ + 1 levél;
a mellékleté: 6 levél + S—T₃ + 2 levél = 9 számozatlan lap +

1—39+[innen az 57. lapra ugrik] 57—79+1 (üres)+2 szltan lap+81—392+7 szltan lap (Index)+1 üres lap; mellékleté: 23 számozatlan levél. A 40. lap helyett az 57. következik.

Tartalma:

[A^b]: Ovens in Appendice Epi- | grammatum. | *Præter Virtutem, nihil immor- | tale tenemus. | Mens manet & Virtus: Cætera | mortis erunt.* | Nints femmi állandó: Tsak az | elme java, | S vitézséggel talált jó hirnek | folyamja. | Egyebet mind el birt az halál | hatalma, | Halhatatlanságban tsak ez ket- | tőt hadta. | [Itt végződik a lap.]

A₂^a: ELOGIA | *Spectabilis ac Magnifici | Domini | VALENTINI | BALASSA | de GYARMAT, | Militis & Poëtæ cul- | tiffimi. | Ad VALENTINUM | BALASSAM, | JOANNES RIMAINUS. | BALINT Nemzedben ki | vóltál BALASSA.*

A₃^b: IN EUNDEM | JANUS BALOGUS | Tolnæus. | *Diq, Dewq, fimul cælo —*

A₄^a: UNGARICO IDIO-
MATE, | *per JOANNEM RIMAI reddita in hunc modum:* | Isten Afzonyokkal égben az | Iftenek, | — —

A₅^b [1. 1.]: *Néhai tekintetes és Nāgos | Vitéz Urnak, | GYARMATI | BALASSA | BALINTNAK. | Iftenes és egynehány vitéz Eneki. | ELSő. | ADgy már tsendefséget.*

Az
Néhai Tekintetes és Nāgos Vitéz
URNAK,
**GYARMATI
BALASSA-
BALINTNAK,**
Es
*Amaz jó emlékező, Istenben
bóldogul és-múlt Néhai*
NEMZETES
**RIMAI JA-
NOSNAK,**
*Igaz haza fiának, és a Ma-
gyar nyelvnek két ékességének*
ISTENES ENEK.
*Mellyet a' Várad negyedik Ede-
sége szerént egynehány új Enek-
ekkel és imádságokkal
ki-botsáttották*

Bártfán, BERGER MINALY
költségével, 1679-ben.

10. Az 1679-iki bártfai kiadás
cízmlapja.

79. *A' meg-irt Vitéz Ur, Istenes | énekinek vége. ||*

[81.] *Az | Jó emlékezetű, Istenben | idővségesen nyűgová |*
NEHAI NEMES és | NEMZETES | RIMAI JA- | NOSNAK |
ISTENES ENEKI | következnek. ||

[82.] *Ovenus in lib. Epigram. | Solis ut in solo motu.*

[83.] *PSALMI LI. | Peri-*

phraistica expla- | natio, |
Minthogy Isten ellen sok. |

81. [így, bis!] *Könyörűly*
én rajtam — —

272. *Ezek a' meg-nevezett*
fő sze- | mélynek RIMAI
JANOSNAK | Eneki; Immár
következnek | más egynehány
szép Enekek.]

273. *ELSŐ. | Az szeren-*
tsének. — — [Kapitel: ISTE-
NES ENEKEK.

[393.] *RENDI E' KÖNYV-*
BEN | foglalt Enekeknek. |

[401.] *Via Jacobæa, | az*
az: | JAKOB PA- | TRIARKA-
NAK | Olly út, | Mely mindē
UTON-JARÓ, | s' bujdosó igaz |
Israëlitákat, bá- | torfágos és
boldog DEREK | UTRA igaz-

E N E K L 95
M A S.
A mi gyarló életünknek
zabolázatlan hig fekemlőjének
rágn való meg-eresztéséből, lel-
ki életünknek gyarapításában,
olly igen meg-szokunk fogya-
kozás, hogy ha valami okból tá-
madott fogynak és nyavalya,
csak gyenge fájdalom szikere
való sanyarítással kezd vala-
medly ragunkat illesni is, szor-
galmasiaggal való jártatással,
szorgatással és orvossággal egyke-
zünk minden módon neki
mindgyárt segíteni, s csak szemünk-
be valami kisfűny szálkának be-
akadását is, egy szempillantásig
való képedelemmel nem akarjuk
ott szenvedni és viselni. Az-
kar a' lelki életünkbe való sok a-
kadályokat pedig, mélyekkel jó
lelki elmérezünk s az idővség-
nek

11. Az 1679-iki bártfai kiadás 95. lapja.

gat, | Egynehány oktató Regulák, és | Istenes Imádságok által. |
Gen. 48. 15. 16. | Amaz Isten, kinek előtte járta- | nak az
én Atyáim, Abrahám és Isák, | amaz Isten a' ki táplált |
engem eleitől fogva mind e' mai | napiglan amaz Angyal, ki
meg- | szabadított engemet mindē go- | nosztúl, áldgymeg
az igaz | UTON-JAROKAT! | — | 1679-ben. ||

Egyetlen példánya »V. 130.« jelzettel előbb (Szepes m.) a báró Mednyánszky-könyvtárban Néhrén, jelenleg *Czóbel István birtokában* Nagyörön (Néhre). V. ö. Szabó K. RMK. I. 1228. sz. és M. Könyvszemle 1882. 90. 1.

12. 1683-iki löcsei kiadás. [Gyarmati Balasi Balintnak es — — Rimai Janosnak Istenes Eneki. Melléklete: Via Jacobaea, az az Jakob Patriarkanak. Olly uta — — Lőtsén 1683. Kis 12-rét, ívjegyei A—R, mellékleté: S—T₁₁ (itt megszakad)=4 sztlan levél, 1—395 + 5 sztlan lap; mellékleté: 1—46 lap (a többi hiányzik.)]

E címet Szabó Károly után [RMK. I. 1303—1304. sz.] közöljük, mivel egyetlen (cím-laptalan) példányát, mely Lugossy József könyvtárából *Ráth György könyvtárába került*, nem kaphattuk meg.

13. 1693-iki löcsei kiadás. Az *Néhai Tekintetes Nāgos Vitēz* | URNAK. | GYARMATI | BALASI BA- | LINTNAK, |

És | Amaz jó emlekezetű, | Iftenben bóldogúl ki-múlt | Néhai | NEMZETES | RIMAI JANOS- | NAK, | Igaz háza [igy] fiának és a' Ma- | gyar nyelvnek két ékeffé- | gének. | ISTENES ENEKI. | Mellyet a' Váradi Negyedik Editio | szerint edgynéhány u| Enekek- | kel és Imádságokkal | ki-botsátott. | — | Lőtsén, BRFWER [így!] Samuel, | Anno 1693. ||

B. Radvánszky B. Rimai munkái.

Az
Néhai Tekintetes Nāgos Vitēz
URNAK.
GYARMATI
BALASI BA
LINTNAK,
És
Amaz jó emlekezetű,
Iftenben bóldogúl ki-múlt
Néhai
NEMZETES
RIMAI JANOS.
NAK,
Igaz háza fiának, és a' Ma-
gyar nyelvnek két ékeffé-
gének.
ISTENES ENEKI.
Mellyet Váradi Negyedik Editio
szerint edgynéhány u| Enekek-
kel és Imádságokkal
ki-botsátott.

Lőtsén, BRFWER Samuel,
Anno 1693.

12. Az 1693-iki löcsei kiadás cím lapja.

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): $A-R_4$; mellékleté:
 1 levél + R_6-S_7+5 levél = 7 számozatlan lap + $2-64+3$
 szatlan lap + $68-379+5$ számozatlan lap; mellékleté: 2 szatlan
 lap + $3-38+2$ számozatlan lap (az utolsó üres).

Tartalma: $[A_1]$: Czímlap,

$[A_1^b]$: OVENUS in Appendice | Epigrammatum. | stb. A_2^a : ELOGIA | . . . Ad VALENTINUM | BALASSAM | JOHANNES RIMAINUS. | BALINT *nemzeteden* | *ki vóltál* BALASSA. | — — A_3^a : IN EUNDEM | JANUS BALOGUS | Tolnæus. | *Deq, Deceq, simul* — — A_3^b : Ungarico Idoimate [így!] per | JOHANNEM RIMAI | *reddita* [így!] *in hunc modum*. | Isten aszfzonyokkal ég- | ben az Istennek, | [így!] — — [Kapitel: ELOGIA BALASSÆ.]

$[A_5^a$ 1. 1.]: *Néhai tekintetes és Nāgos* | *Vitéz Urnak*, | GYARMATI | BALASSA | BALINTNAK, | Istenes egynehány Vitéz Éneki. | ELSŐ. | ADgy már tsendefféget. [Kapitel: BALASSA | ENEKI.]

64. *A' meg irt Vitéz Ur, Istent* | [így!] *Enekek vége.* ||

[65.] *Az* | *Jó Emlékezetű, Istenben* | *idvőffégesen nyugó* | NÉHAI NEMES | ES NEMZETES | RIMAI | JANOSNAK, | Istenes Éneki kő- | vetkeznek. || [Kapitel: RIMAI | ENEKI.]

ENEKI. 95

kodni nem hagyod híreddet,
 sőt munkálkodtatod a' szere-
 ter által szüntelenül benned
 jelle és próbaját adván egye-
 bek előtt is mint válásztá-
 sodnak, s' mind zöldellő, s'
 gyümölszözd hited nyert ál-
 lapattyának vélek gondod
 léven, hogy lámpásod se fo-
 gyarkozzek világosságátúl,
 s' világi táplálására való o-
 lajtól is meg. De a' Christus
 inrészét és tanítását igen
 kövessd ez állapotba hogy
 bal keze ne tudgya azt, a' mit
 job kezéd tselekefzik, s' egye-
 dül magadnak való minden
 tulajdonításod nélkül itt az
 dítsőfféget meg gondolván
 szent Agostomnak ama' mon-
 dását, hogy: Nulla pr-
 sumptio perniciosior, quam
 de propria iustitia superbire.
 Nem is illik bizony femmi-

E 4 kép-

13. Az 1693-iki lőcsei kiadás 95. lapja.

[66.] OVENUS in Libro uno | Epigrammatum. | *Solis ut in folo* — —

[67.] PSALMI LI. | Periphraistica Expla- | natio. | Mint hogy Isten ellen — — 69. Könyörül [így!] én rajtam — —

264. Ezek a' meg-nevezett fő személy- | [így!] nek RIMAI JANOSNAK | Eneki: Imár következnek más | egynehány szép Énekek. ||

265. ELSŐ | A' Szerentsének — — [Kapitel: ISTENES | ENEKEK.]

[380.] RENDI E' KÖNYVBEN | foglált [így!] Enekeknek.

[385. 1.] *Via Jacobæa*, | az az: | JACOB PATRI- | ARKANAK. | *Olly úta*, | Melly mindē UTON JARÓ, | s' buj- | dosó igaz Izraélitá- | kat, bátorságos és böl- | dog DEREK UTRA | igazgat, | Egynehány oktató Regu- | lák és Istenes Imádságok | által. | Terem. 48. 15, 16. | *Amaz Isten, kinek előtte jártanak* | *az én Atyáim, Abrahám és Ifak;* | *amaz Isten, a' ki táplált engem e-* | *leitől fogva mind e, máj* [így!] *napiglan;* | *amaz Angyal, ki meg-fzabadított* | *engemet minden gonofztól,* | *áldgya meg az igaz* | *úton-járókat.* | [Kis záródisz.] | 16 rosettából álló sor. | Lőtsén, 1693. ||

[2.] AZ IGAZ UTON- | JAROKHOZ. | *Bóldogul akarfé.* [15 regula és 3 Oratio.]

[39.] *Autor ad Viatorem.* | *Efa 30. 21.* | *Hæc illa est via;* | *Incede* | *per eam.* | *I. Sam. 17. 37.* | *Abi, & fit JEHOVA te-* | *cum.* || A következő, fedélhez ragasztott lap valószínűen üres.

Egyetlen példánya »Em. Jancsó« beírással, az Akadémia könyvtárában ^{RMir.O.}_{125.} jelzettel.

14. 1700-iki lőcsei kiadás. Az | *Néhai Tekintetes Nangos* [így!] *Vitéz* | URNAK. | GYARMATI | BALASI¹ BA-

¹ Később kézírással »BALASÁ-ra javították ki, mint a mellékelt dűczon látható.

LINTNAK, | Es | [A]maz jó emlekezetű, | Iftenben bődögu
 ki-múlt | Néhai | NEMZETES | RIMAI JANOS- | NAK, | [I]gaz
 háza [így] fiának, és a' Ma- | gyar nyelvnek ket ékeffé- | gé-
 nek. | ISTENES ENEKI. | [Mel]lyet a' Váradi Negyedik Editio |

Az
Néhai Tekintetes Nangos Vitéz
 UR NAK.

GYARMATI
BALASA BA-
LINTNAK,

Es
 maz jó emlekezetű,
 lenben ből fogúl ki-múlt
 Néhai
 NEMZETES

RIMAI JANOS-
NAK,

igaz háza fiának, és a' Ma-
 gyar nyelvnek ket ékeffé-
 gének.

ISTENES ENEKI.
 melyet a' Váradi Negyedik Editio
 emel edgyi chány uj Enekek-
 kel és Linádságokkal
 ki-botsátott.

ötén, BRFWER Samuel,
 Anno 1700.

14. Az 1700-iki löcsei kiadás cím-
 lapja.

[fz]erint, edgynehány uj Enekek-
 kel és Linádságokkal | [így!]
 ki-botsátott. | — | Lótsén, BRFWER [így!] Samuel, | Anno
 1700. ||

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12
 levél): A—T₂; mellékleté: 1
 lev. + T₄—M₇ + 4 levél=5 szá-
 mozatlan levél + 3 — 70 + 3
 sztlan lap + 74—423 + 5 sztlan
 lap, [Énekek táblája]; mellékleté:
 2 számozatlan + 3 — 41 + 1
 sztlan lap. [401—408. lapok
 rongáltak.]

Tartalma: [A₁^b]: Oventus in
 Appendice | Epigrammatum. |
Præter virtutem — — A₂^a:
 ELOGIA . . . Ad VALENTI-
 NUM | BALASSAM. | JOHAN-
 NES RIMAI- | NVS. | BALINT
nemzetedben ki vóltál BALASSA.
 — — A₃^b: [Kapitel: ELOGIA |
 ALASSÆ. [így!] IN EUNDEM |
 BALOGUS | Tolnæus. | DIŕ

Deŕq, fimul — — A₄^a: Ungarico Idiomate per | JOHANNEM
 RIMAI | reddita in hunc modum. | Isten Afzszonyokkal ég-
 ben az Istennek [így!] — —

A₅^b: Néhai tekintetes és Nā- | gos Vitéz Urnak, | GYAR-

MATI | BALASSA | BALINTNAK, Istenes egynehány Vi- | tez
Éneki. | ELSŐ. | ADgy már tsendeffeget, | — — [Kapitel:
BALASSA | ENEKI.]

70. A' meg irt Vitéz Ur-Istent [így!] | Enekek vége. ||

[71.] Az | Jó Emlekezetű,

Istenben | idvőffegesen nyugovó |
NEHAI NEMES | ES NEMZE-
TES | RIMAI JA- | NOSNAK, |
Istenes Eneki követ- | keznek. ||

[72.] Ovens in Libro
uno | Epigrammatum. | Solis ut
in solo — —

[73.] PSALMI LI. | Peri-
phraftica Expla- | natio. | Mint
hogy Isten ellen — — 75. Kő-
nyörül én rajtam — — [Kapitel:
RIMAI | ENEKI.]

289. Ezck [így!] a' meg-
nevezett fő szémély- | nek [így]
RIMAI JANOSNAK | Eneki:
Immár következnek | más egy-
nehány szép Enekek. || [290.]
ELSO. | A' Szerentsének — —
[Kapitel: ISTENES | ENEKEK.]

[424.] RENDI E KÖNYV-
BEN | foglált Enekeknek. |

[429. 1.] Via Jacobæa, |
az az: | JACOB PATRI-

ARKANAK | olly úta, | Melly minden UTON-JARÓ | s' bújdosó
igaz Izraélitá- | kat, bátorságos és bódog | DEREK UTAR [így!]
igaz- | gat, | Egynehány oktató Regu- | lák és Istenes Imádsá-
gok | által. | Terem. 48. 15. 16. | Amaz Isten, kinek előtte

ENEKI. 55

ott, Leikemen peniglen rút fe-
ké'Y akadott, S' arra nem fül
elmém jóban olly akadott.

Eketem Istentől el-távo-
zott, s' bódult, Bolygó rúhes
uh kint, ki pufztára szorult,
Mint havi vér ruha igazlā-
gom olly rút, Erdememnek
rólam a' gyapja-is le-hult.

Nagy restségem még-is
tunyassággal terhel, Noha
szegény lelkem tsak meg
nem hal éhel, Rút kárhozat-
nak - is maradott bennem
hely, Tsak az Istenkeze sza-
kalzthat tőle-el.

Christus igaz pástor Isten-
nek szent Eia, Juhod seregé-
nek te tudod hány hója. Ki-
lenizzen - kileniznek vallyon
századikja, Nem de én va-
E 4 gyok-

14. Az 1700-iki lőcsei kiadás 95. lapja.

jártanak | az én Atyáim, Abrahám és Ifak: | amáz Isten, a'
 ki táplált engem e- | leitől fogva mind e' máj napiglan, | amaz
 Angyal, ki meg-fzabaditote [így!] | engemet minden gonosztól, |
 áldgya meg az igaz | Uton-Járókat. | [Rosetta-sor.] | LÖTSEN,
 1700. ||

2. Az igaz Uton Járók- | hoz. | Bóldogúl akarfé. (15
 regula, 3 oratio.) [41. lapon záróvignette: kopogtatószerű dísz,
 satyrfejjel.]

[42.] *Autor ad Viatorem.* | *Efa.* 30. v. 21. Haec illa
 eft via; Incede | per eam. | *I. Sam.* 17. v. 37. | Abi, & fit
 JEHOVA | tecum. ||

Egyetlen példánya a *M. Nemzeti Múzeum könyvtárában*
 RMK.
 1833. jelzettel, régebben a budapesti egyetemi könyvtár tulaj-
 dona volt.

15. 1720-iki löcsei kiadás. Az | *Né hai T ekintetes*
Nangos Viléz | URNAK. | GYARMATI | BALASI BA- | LINT-
 NAK, | Es | Amaz, jó emlekezetű, | Istenben bóldogúl ki múlt |
 Nehai | NEMZETES | RIMAI JANOS- | NAK, | Igaz háza fiának |
 és a' Ma- | gyar nyelnek [így!] ket ekeffé- | gének. | *ISTE-*
NES ENEKI. | Mellyet a' Várad Negyedik Editio | szerint
 edgynehány uj Fnekek- | [így!] kel es Linadfságokkal ki-hotsá-
 tott. [így!] | — | Lötsen, BREWER Samuel, | Anno 1720. ||

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): A—T₂; mellékleté:
 1 levél + T₄—U₃ + 4 + 1 üres levél = 8 sztlan + 1 számozott
 (»9.«) + 1 sztlan lap + 3 — 70 + 3 sztlan + 74 — 423 [433
 helyett] + 5 sztlan lap; mellékleté: 2 lap + 3 — 41 + 1 sztlan +
 2 üres lap. Rendkívül hibás lapszámozás: 85 helyett 95,
 102 (120), 142 (124), 178 (278), 190 (196), 203 (103),
 204 (104), 220 (210) stb. E különbség (220—210) végig
 megmarad.

Tartalma [A^b]: *Ovenus in Appendice* | *Epigrammatum.* |
Præter Virtutem, — —

A₂^a: ELOGIA. | ... *Ad VALENTINUM* | BALASSAM. |
 JOHANNES RIMAI- | NUS. | *BALINT nemzetedben ki vóltáb* [így !]
 BALASSA. | A₃^b: IN EUNDEM | JANUS BALOGUS | Tol-
 næus | *DIđ Deveđ simul cælo* — — A₄^a: Ungarico Idiomate
 per | JOHANNEM RIMAI, | *reddita in hunc modum.* | *ISten*
Azfz onyokkal [így] *égben* | *az Iftennek.* | [így !] [Kapitel: ELO-
 GIA. || BALASSA.]

A₅^b [2. 1.]: *Néhai tekintetes és Nangos* | *Vitéz Urnak.* |
 GYARMATI BALASSA | BALINTNAK, | *Istenes egynehány*
Vi-tez Eneki. | ELSŐ. | *ADgy már tsendeffeget.* [Kapitel:
 BALASSA || ENEKI.]

70. *A meg irt Vitéz Ur-Istent* [így !] | *Enekek vége.* ||
 [71.] *Az* | *Jó Emlekezetü, Istenben* | *idvőffégefen nyú-*
gová | NEHAI NEMES | ES NEMZETES | RIMAI JANOSNAK, |
Istenes Eneki követ- | *keznek.* ||

[72.] *Ovenus in Libro uno* | *Epigrammatum.* | *Solis ut*
in solo motu — —

[73.] PSALMI LI. | *Periphraistica Expla-* | *natio.* | *MInt*
hogy Iften ellen fok ezer képpen [így] — — [Kapitel: RIMAI |
 ENEKI.]

289. [299.] *Ezek a' meg-nevezett fő szémélynek* | RIMAI
 JANOSNAK | *Entki: Iusmar* [így !] *következnek mas* | *egy-*
nehány szép Enekek. ||

[290 (300)]: ELISO. *A' Szerentsének álbatat-* | *lan* [így !]
voltáról — — [Kapitel: ISTENES | ENEKEK.]

[424. (434.)]: RENDI E KÖNYVBEN | foglalt Enekeknek. |

[1. 1.] *Via Jacobæa,* | *az az:* | JACOB PATRI- | ARKA-
 NAK. | *olly úta,* | *Melly minden UTON-JA-RÓ s' bújdosó igaz*
Izraélitákat | *bátorságos és boldog DE-* | *REK UTAR* [így !]
igazgat. | *Egynehány oktató Regu-* | *lák és Istenes Imadságok* |
által. | *Terent.* [így !] 48. 15. 16. | *Amaz Isten, kinek előtte*
jártanak az | *én Atydim,* [így !] *Abrahám és Ifak: amaz* |

*Isten. a ki taplát [így!] engemeleitől fogva | mind e' máj
napiglan, amaz Aogyal, | ki meg szabadítote [így!] engemet
min | den gonofztól, áldgya | meg az igaz. | Uton-Járókat. |*
[rosetta-sor.] | LÖTSEN, 1712. ||

[2. 1.] *Az igaz Uton Járok- | hoz. | Bóldogúl akarfé —*
[15 regula és 3 oratio.]

[42. 1.] *Autor ad Viatorem. | Efa. 30. v. 12 | Hæc
illa est via; Incede | per eam. | I. Sam. 17. 37. | Abi, & fit
JEHOVA | tecum. ||*

A »Via Jacobæa« nyomtatási éve (1712) valószínűen
sajtóhiba 1721 helyett. Ez a kiadás a leghibásabb: minden
lapja telve nyomdai hibákkal. Egy példánya a *budapesti egye-
temi könyvtárban* Ad. 2094. jelzettel, köv. bejegyzéssel: »Gab-
rielis Gyurki [=Gyürki] de Lossoncz, Anno 1723. Die 18va
8bris emptus. Symbolum. Spes confisa Deo nunquam confusa
recedit.«

III.

A harmadik csoportba osztott rendezett kiadásoknak —
melyeket az utánnymatok »*debreczeni forma*« vagy »*kisebb
forma*« néven említenek, de több joggal nevezhetnének *kolozsvári
formának*, — legjellemzőbb sajátsága, hogy a versek hosszú
felíratait a kiadó elhagyta s azok helyére rövidebbet tett, egy
részének felíratát pedig, bizonyára azért, hogy az emlékezet
könnyebben megőrizhesse, rövid rímes versekbe foglalta. A tar-
talom egyébként megegyezik az előbbi (II.) típus tartalmával:
ugyanaz a 101 ének van ezekben is. Ez a gyakorlati irányú
kiadás, mivel terjedelme a summák rövidítése által jelentékenyen
csökkent, csakhamar oly kelendőségre tett szert, hogy egymásután
jelentek meg újabb és újabb lenyomatai s a másíkfajta kiadást
később egészen kiszorította a használatból. Ez is ért meg leg-

több kiadást. Melléklete, mely soha se marad el tőle, ennek is a »Via Jacobæa«, csak hogy itt sok változáson ment keresztül. Legelső ismert ilyen kiadás az

16. 1677-iki kolozsvári kiadás. Címe: Az | *Néhai Tekintetes, Nāgos vitéz Vrnak* | GYARMATI | BALASSA BA- | LINT-
NAK; | Es | *Amaz jó emlékezetű*
néhai | *Nemzetes* | RIMAI JANOS-
NAK; | Igaz haza fiának, és a'
Magyar | nyelv két ékessé-
gének. | ISTENES ÉNEKI. | Mo-
tan ujjobban e' kis formában |
ki-bocsáttattak, | [Vignette.] |
COLOSVARATT, | — | Veres-
egyházi Mihály által, 1677. ||

Kis 12-rét, ívjegyei (per
12 levél): A—N₇ + 2 levél;
mellékleté: 3 lev. + O—P₇ + 5
levél = 6 sztlan levél, 1—54 + 1
sztlan lap + 57 [Sajtóhiba: 58]
— 288 lap + 3 sztlan levél
(Laistrom); mellékleté: 12 szá-
mozatlan + 3—42 számozott + 1
sztlan (Mutató-táblácska) + 1
üres lap. *Tartalma:*

A^b: Oven. in Append.
Epigram-|matum: | *Præter vir-*
tutem, nihil immortale te- | *ne-*

mus. | *Mens manet & virtus: Cætera | mortis erunt.* | Nincs
femmi állandó: Csak az el- | me java, | (még 3 sor).

A₂^a: *LECTORI BENEVOLO* | *Typogr. S.* | Mivel
az néhai jó hírrel nével [így!] tündöklő vitéz Urnak, a'
Tekintetes és Nāgos Gyarmathi BALASI BALINTNAK Istenes

Az
Néhai Tekintetes, Nāgos vitéz Vrnak
GYARMATI
BALASSA BA-
LINTNAK;
Hs
Amaz jó emlékezetű néhai
Nemzetes
RIMAI JANOSNAK;
Igaz haza fiának. és a' Magyar
nyelv két ékessé-
gének.
ISTENES ÉNEKI.
Molan ujjobban e' kis formában
ki-bocsáttattak,

COLOSVARATT.
Veres egyházi Mihály által, 1677.

16. Az 1677-iki kolozsvári kiadás
címlapja.

Eneki; Amaz jó emlékezetű, Iftenben bődögül ki-mult Néhai Nemes é [igy!]. Nemzetes RIMAI JANOS ékes Enekivel annyira edgyűvé voltak elegyedvén, az előbbi Bártfai, Lőcsei, sőt még a' Váradí első ki-bocsátásban-is, || [A₂^b:] hogy, melyyek legyének a' meg-nevezet Ur elméjének Iftenes rajzati, a' más fő személynek viszont idvességés találmányi, a' ki ugyan gyakran olvafta légyen-is a' két rendbéli munkát, alig tudhatott (avagy ugyan nem-is) válafztást kőzöttők tenni. Hogy azért mind kettőnek jó hire neve, nemzetünknel holtok után le mennyen feledékenységben; Im mind a' két méltóságos személynek [igy] Iftenes énekít, jó akaróim fáratságos munkájok által edgyűvé fzedegtettem, és e' kis formában ki-nyomtatván || [A₂^a:] szem eleibe ki-bocsátottam. El-hittem hogy nem fog mindennek egyaránt tetfzeni a' munka, mert a' mint Ovenus írja:

*Virtutem Genii duo semper in orbe sequuntur,
Hic bonus, ille malus: Gloria & Invidia.*

Lésznek a' kik javallyák, találtathatnak ollyak-is, kiknek izetlenül efnek némelly Enekeknek materiái, avagy ugyan az énekek-is, de ugyan azon Author felel-meg azoknak-is:

*Non cuivis lectori auditorive placebo,
Lector & auditor non mihi quisq; placet. ||*

[A₃^b:] Mindazáltal azokért, a' kik a' jó és idvességés munkát meg-tudgyák becsűlleni, és hogy ez által az Iftennek neve dicsőíttésék, a' két meg-irt fő személynek penig ez Iftenes munka által való jó emlekezeti kőzöttünk meg-maradgyon, igyekezetemet continuálván, Iften kegyelméből ki-bocsátottam; Mert ugyan-is változás alá vettetett lévén minden, ugy mulik el, mint ha soha nem-is vólt vólna, csak a' szép tudomány által való jó munka, és dicsireteffen vífelt jófágos cselekedet

marad-meg || [A₄^a :] fogytig, a' mint *Ovenus* énekli in Monofichis :

*Omnia dispereunt mundoque pulchra videntur,
Divitias subito fors inimica rapit.
Perpetuo durat Virtus, doctrinaque rerum,
Inque illam Sons [igy] nil quod dõminetur habet.*

ELOGIA. | *Spectabilis ac Magnifici Dominõ (igy)* VALENTINI BALASSA | de Gyarmat, Militis & Poëtæ | cultiffimi. | AD VALENTINUM BALASSA : | Joannes Rmainus. | BALINT nemzetedben ki vóltál | BALASSA. | — —

A₅^a : *In eundem* | JANUS BALOGUS | Tolnæus. | *Dlique Beæque [igy]* — —

A₅^b : Ungarico Idiomate per *Johannem* | *Rimai* reddita in hunc mo- | dum. | *Isten Aßonyokkal égben az Istenek* | — —

A₇^a = 1. 1. *Néhai Tekintetes és Nagyságos* | *vitéz Vrnak,* | GYARMATI | BALASSA BA- | LINTNAK | *Istenes, s' egynehány vitézi Eneki.* | ELSÖ. | ADgy már csendefséget.

2. MAS. | *Az Magyar Nemzetnek romlott álla-* | *pattyárúl.* 3. OH szegény meg romlott s' | el-fogyott Magyar nép.

4. MAS. | *Háborúit és szive fájdalmát számlál-* | *ván kéri Istent hogy kétségben eséf-* | *tól óltalmazza.* | Lelkemnek hozzád való buzgó | kiáltása.

6. *Még-is azonról.* | ÓH én kegyelmes Istenem.

8. MAS. | BALASI BALINT *nevére;* | *Mellyben könyörög búne bocsánattyá-* | *ért, és hálákat-is ad, hogy Istenhez va-* | *ló meg-térése által kedvet lelt Istennél,* | *s' az által az órók kárhozattúl* | *meg-fzabadúlt.* | Bizonylyal ifmérem rajtam nagy | haragod.

11. MAS. | *Még-is bővebb szóval kérleli Istennek* | *haragját.* | OH én Istenem im mi történek [igy] | én szegény fejemen.

14. MAS. | *Deo vita mortisque arbitro; Ex Oda. | Quem tu summe Deus semel Placatus patrio lumine respicis &c.*
O Szent Isten kit kedvedben.

15. MAS. | *Könyörög Istennek hogy bujdosásában viselje kegyelmessen gondgyát, s' ter-jefze-is rejá újabb áldását.* | Kegyelmes Isten, Kinek kezé- || [16.] ben életemet adtam.

P E N Z I.
Pénz tilz. elter. élet, magafizet, álcstet. Nem hagyást egyvöl, spakkal kísértet, S' csak csak szentök bünt. Pejedelmi avet ő szerez s' készített.

Pénz eljár s' világ, pénz őtalygja, Fő. ény embereknek félmeritgja. Mert sziveket ráigja. Ha erlények szájat kezek gyakran vája.

E' világ bé-mertűlt a' pénz szeretben, Kevesen örvendők az igaz eleben, Jó cselekedetben, S' az Isten csendes lelki ismértben.

E' világá peniglen az állandó répkloca, De rajta nem kapunk, mert becsületi nincs, Akar bővítés, kéns, Pénzhez úgy ragadunk, mint az ebhez kilitis.

Kiki iokáb szeret pénzel gazdagulol, Hogy nem életében napoként jobbulol, S' elmében gyogyulol, Maga ezzel szorot-

B 6

C 12

17. Az 1677-iki kolozsvári kiadás
95. lapja.

17. MAS. | *Egy lengyel ének Igéről igére, és ugyan | azon Notára: | Blahofz lammáfz, &c.* | ALdgy-meg minket Ur Isten a' te jó vóltodbúl.

18. MAS. | *Mellyben bűne bocsánattyáért kő- | nyörög.* | Bocsáfd-meg Ur Isten Iffiúsá-gomnak vétkét.

22. MAS. | *In laudem verni temporis.* | ALdott szép Pünköftnek gyó- | nyórú ideje.

23. MAS. | *In laudem Confiniorum.* | Vitézek mi lehet.

26. MAS. | *Edgy szép új Könyörgés.* | NInts már hová lennem kegyel- | mes Istenem.

27. MAS. | *Pfalmi 27. translatio Ungarico Car- | mine*

iuxta Buchan: Paraphraf. | *Edgy Olasz ének Notájára.* | AZ én jó Istenem, ha gyertyám | nékem minden segítségembe.

30. MAS. | *Deus per nomen tuum serva me &c.* | A' Te nagy nevedért tarts-meg | engem Istenem.

31. MAS. | *Pfal. 148.* | MENNYEI feregek, bódog tißta | lelkek.

34. MAS. | *Hymni tres ad SS. Trinitatem*, | I. ad
Deum P. | A' Szent Háromságnak első fze- | mélye.

36. MAS. | *Hymnus II. ad Deum Filium pro im-
petranda militari vir*: || 37. A' Szent Háromságnak.

39. MAS. *Hymnus ad Spiritum S. pro felici* | *Conjugio*. |
A' Szent Háromságnak harma- | dik fzemélye.

40. MAS. *Lelkem mint Noë galambja*, | *Magát ép hiti-
vel adgya*.¹ | SEgély-meg engemet én édes I- | ftenem.

43. MAS. | *Ex Psalmo 42*. | MInt a' fzmjü szarvas kit
va- | dáfz rettentett.

46. MAS. | *Bujdosónak való Enek*. | PUfztában Sidókat
vezérlő jo | Iften.

48. MAS. | *Valedicit Patriæ, amicis, iisque om-
nibus quæ habuit charissima*. | OH én édes hazám te szép Ma- | gyar
Ország.

50. MAS. | *Ezt a' Pfalmust a' Béza verseiből* | *fordi-
totta, csak halála előtt va-* | *ló betegségében*. | VEgetlen irgalmu.

53. MAS. | *Fragmentum Centionis cujusdam ad* | *Deum*
Opt. Max. || 54. MErt ki meg-tér, kegyelmet | kér.

Végén: A' meg-irt vitéz Ur, Istenes Ene- | kinek vége.
(Kapitel volt eddig: BALASSA | ENEKI. |

[55.] | Az | Jó emlekezetű Istenben idvóf- | ségeffen
nyugovó, | NEHAI NEMES ES | NEMZETES | RIMAI JANOS- |
NAK. | Istenes Eneki követ- | keznek. |

[56.] Oven. in libr. uno Epigram- | matum. | *Solis ut in
solo motu constantia* | *constat*. — —

58. (így) ELSŐ. | *Tükör ez: nézz ebben bűnös*, | *Hogy
kárhozatban ne légy* ós. | Kőnyörűly én rajtam, Ur | Iften s'
irgalmazz. (Köv. lap: 58.)

¹ V. ö. 1670-iki lőcsei kiadás 45. lapjával. Ez az első versbe
foglalt felírat, mely ezen kiadásoknak legjellemzőbb sajátága.

62. MAS. | *Sziv búneit igyen vallya a' mély.* | *ségből.* |
Isten ingyen adgya bocsánattyát | *menyből,* | Kláltak hozzád
 mélységből.

64. MAS. | *Félek, s' hízek Uram,* | *Hitemet segéllyed.* |
 REménségem te légy nékem.

65. MAS. | *Siefd orvoslani lelkem nyavalyáját,* | *Ránts-ki*
szemfényemből szűrő | *szálkácskáját.* | O Ki későn futok lelkem
 or-*vosához.*

67. MAS. | *Ha meg-ölsz-is Uram, de te benned* |
bizom. | *Bűnőmből tisztitván, kegyelmedben* | *bizom.* | O Kegyel-
 mes Isten nézz szé- | pen reám nyavalyáfra.

69. MAS. | *Jésus kérlek légy kegyelmes,* | *Mofd-meg*
szivem, mert fer- | *telmes.* | ŐRök életnek szép idvesség- | nek
 kincses fejedelme.

71. MAS. | *Lelkem boldogsága bűnöm bocsá-* | *nattyá,* |
Christus érdeméből ezt minden | *várhattyá.* | Boldog kinek
 vétkét az Ur | meg-bocsátta.

73. MAS. | *Az Evangelium Istennek ereje,* | *Ez által*
szall szivbe a' Christus | *érdeme.* | Hívek kereftvények jer ne
 téve | lyegjünk.

77. MAS. | *Az Isten törvénye engem pokolra ejt,* | *De*
Christus érdeme szive sebében | *rejt.* | OH Uram Isten, Melly
 távolý | eftem.

79. MAS. | *Kegyelem forrása Ur Jესufom te vagy* |
Szivedből érdemes folyt vért lelkem- | *nek adgy.* | EGyedül
 te benned.

82. MAS. | *Im éltem vitézség, látom, s' harczot* | *vivok.* |
Világot meg- | *győzvén, menyország-* | *gal bírok.* | Vitézség
 embernek föld felett | élete.

85. MAS. | *Virtufok a' szivben mint drága Myr-* |
tufok. | Boldog ki ezekkel gazdagúl, s' kin- | *cse fok.* | VÍrtus
 lelki jóság kit fok bölcs | magasztal.

90. MAS. | *E' világ tábori szenvedésre font ház,* | *Ki*
mennyet erre ruház, mondgyad | *az ház.* | *E' Világ mint egy kert.*

93. MAS. | *Sokat csalt e' világ, mert csak rom-* | *lan-*
doság. | *Gömbölyég, síkamló, alatta, ki rá* | *hág.* | *Keregdéd e*
világ gömbölyű | *mint laptá.*

96. MAS. | *A' fajtalan udvar csak kofzos, s'* | *búnos*
vár, | *Kit fok kórmós vakar,* | *Jámbor innen vakar.* [*így*] |
UDvar, *s' irigy tíftek tőlem tá-* | *vozzatok.*

101. MAS. | *Golyobifon áll fzerencse,* | *Kevésnek van*
tőle kincse. | *Hitető fzerencse nem kell aján-* | *láfod.*

104. MAS. | *Laus mediocritatis.* | *SEnkit a' pénz, és*
kéncs még | *bóldoggá nem tótt.*

106. MAS. | *Az ember leg-kedvesb látod az Isten-* | *nél,* |
Magáßtald fellyebb hát Istent min- | *deneknél.* || 107. Világon
ég alatt.

109. MAS. | *Isten az egekből bó áldást reád mér.* |
Aldgyad te-is Istent áldásért hoz- | *zád fér.* | *AZ Vr az*
égben.

111. MAS. | *Nálad az orvofság, Uram, s' lelkem-* | *nek*
adgy, | *Segits, s' búneimben Christufomért* | *ne hadgy.* | *KInek*
tegyek panaßt Ur Isten | *nem tudom.*

112. MAS. | *Lelki vigasztalás.* | *Legyen jó idő csak*
fecske áll | *házamra.*

114. MAS. | *Nagy nyavalya nemít, s' csak mustár* |
magni hit. | *Még-is hit kit el-birt, lelki órómré* | *vitt.* | *KEd-*
vező ßemeddel nézz nagy | *Isten ream.*

117. MAS. | *Az inségnek és nyomorúságnak* | *enyhité-*
sére. | *ENyhítsd-meg Ur Isten bús ßi-* | *vem keservét.*

119. MAS. | *A' kétségnek mérges kifirteti ellen.* | *HOGy*
feletkeztél-el.

121. MAS. | *Hatalmaskodók ellen.* | *Ha az Isten nékem,*
fetéség- | *ben fényem.*

126. MAS. | *Az Anyaszentegyház tagjainak* | *háborgatói*
ellen. | TArts-meg Uram engem, mert el-fogyott a' szent.

128. MAS. | *Christus oskolája szelidségre tanít,* | *Szemes*
nyavalyákat a' hit gyen- | *git s' vakít.* | AZ jó hitű ember szelid
ez vi- | lágon.

132. MAS. | *Az ártatlan élet fok jót s' áldáft ránk* |
ont, | *Isten ellen fok bűn, jót s' mind ál-* | *dáft el-ront.* |
KEgyes Jehova tekints reánk | menyből.

136. MAS. | *Oltaomért és kifirteteknek el-távoz-* | *tatá-*
sáért való esedezés. | NIncsen segitsegem kívüled | Istenem.

137. MAS. | *Nem Báthori Sigmond, hanem Isten* | *gyózá.* |
Szinán Vezér Pafsát, Dunán által | *úzá.* | Jőj mellém
szent Isten.

140. MAS. | *A' jó emlékezetű vitézségben és Iste-* | *nes*
életben gyönyörködő, Tekintetes és | *Nāgos Hommonai Iftván*
Uram | *kértére csinálta e' két Eneket.* | Nota: *Siralmas nekem*
idegen &c. | IGaz által út.

141. MAS. | Nota: *Aldott szép Pünköfstnek &c.* | KAtónák
hadnagya.

143. MAS. | *Isten várainkat pogány kézbe hadja,* |
Bűneinkért; ha meg-térünk, viß- | *fza adgya.* | MInden dolgok
közöt láthatz | vigasztaláft.

146. MAS. | *Christianæ pietatis & alme fidei suc-* |
cincta commendatio. | NEm lehet szebb dolog a' ke- | reßtyén-
ségnél.

149. MAS. | *Cantio Beatæ M. Virginis periphra-* | *stica*
explanatio. | SZűz Mária lakozván Názáret- | be.

151. MAS. | *Atya, Fiú, Szent Lélek készíte szent* | *Igédre.* |
Jéfus érdemét ruházd áldott hive- | *idre.* | MI Urunk, s' édes
Atyánk.

152. MAS. | *Post Concionem dicenda.* | ADgyunk hálát
Iftenünknek.

1[53.] MAS. | *Omnia post obitum fingit majora ve-* |
tuftas | *Majus ab exequiis nomen in ora* | *venit.* | Az idő
 ósága nevei magos fá- | kot.

154. MAS. | *Zászlom Uram im neved-* | *ben indul,* |
Dávid Hárfa notáján szívem-is | *meg-vidul.* | VERS FEJEK. |
Balafsios fratres Rimai decorat. | Bocsáfd Sz. Lelkedet égből
 Ur Isten mellém.

161. MAS. | *Isten az hadakban sziv, s' kardnak* | *vezére.* |
 MINERVA. | HAD vezérlo Pallás.

162. PALLAS. | Halván e' ízót Pallás.

164. MAS. | *Meg-sebesült testem bucsúzik tőletek,* | *Isten-*
nek fok átka fodgyon belőletek. | IM hol édes hazám.

167. [Sajtóhiba: 177.] MAS. | *Halála előtt való beteg-*
ségében a meg- | *nevezett vitéz Ur, e' Psalmust for-* | *ditotta*
a' Béza verseiből, melyben | *Istent így követi.* | VEgetlen irgalmú.

171. MAS. | *Hæc ex Psalmo dictus D. Valentinus* |
Balaffa pœnitens scripsit, (uti vi- | *dere est supra p. 50.)*
Reliqua per | *inventionem Poeticam Johannes* | *Rimai addidit.* |
 MInt áldgyú golyobis.

173. MAS. | *A' Tatárok bé-jövése és a' Nāgos vi-* |
téz Urnak Balafi Ferencznek | *halála irattatik-meg.* | Pallás
 nem nyhugatik.

175. MAS. | *Diána Balaffa Ferenczet sirattya,* | *Nyir-*
ségen hol Tatár táborát fol- | *tattya.* | *De Mårs vigasztallya.* |
 DElus szigetéből e' minap Di- | ána.

179. MAS. | *A' melly musák (tudniillik a' tudo-* |
mánynak kilencz Isten Afzszonyi) *Clio, Calliope, Uránia,*
Polyhimnia, | *Terpsicora, Thalia, Euterpe, Melpo-* | *mene,*
Erato, s Apolló, a' Balufsiak (igy) | *koporsoját őrzik, azok-*
nak a' kopor- | *fo látogató emberekhez való szavok,* | *Clio*
felel peng mindennek a' ki oda | *mégyen a' többi képében.* |
 KERdhedd e' koporsót.

181. MAS. | *De ploratio* [így] *fratrum Balafforum.* |
CSudálható nagy dolog.

184. *In Lividum.* | RETtenetes rút gyáízt.

185. *Ezek a' meg nevezett fő Sze- | mélynek Rimai*
Jánofnak Ene- | ki; Immár következnek | más edgynébány [így]
szép Enekek. ||

186. Kapitel: *ISTENES | ENEKEK. | — | ELSŐ.* |
A' szerencsének álhatalan vóltáról, | e sententiának betűhiból
álván: | FERENDUM & SPE- | RANDUM. | Incerto Authore. |
FOrog a' szerencse.

191. MAS. | *Bűn Bocsánátért.* | OH szép drága zálag.

199. MAS. | *Bűn bocsánátért. SZ. Ts. M.* | IFfuságom
vétke gyakran jut | efzemben.

202. MAS. | *Idvefséges ki-mulásért.* | Nota: *Légyen jó*
idő csak, | EGekben lakozó szentséges | Háromság.

207. MAS. | SZegény fejem Uramhoz ohajt.

209. MAS. | A' Gonoß természet meg-rom- | lásáról.

215. MAS. | TEged Uram valamikor lelkem | kezd
kiáltani.

218. MAS. | AZ Musák szálláfi.

221. MAS. | *Jó szerencsés utért.* | JArulok az Urhoz
mennyei A- | tyámhoz.

225. MAS. | MEg-adgya még Iften óromét | szívemnek.

228. MAS. *Fragmentum cujusdam Cantionis.* | Nota:
Uram benned, &c. | VÍgalságom mint fordula bá- | natra.

229. MAS. | GAzdag bű kegyelmű.

232. MAS. | Nota: *Légyen jó idő csak* | EL-jó még az
idő csillagom fel- | támad.

239. MAS. | KÖnyörülő szent Iftenhez.

241. MAS. | Nota: *Saulnak a' Dávidhoz,* | PAradicsom-
nak te szép fényes | napja.

247. MAS. | EN nyavalyás lelkem ferkeny- | fel álmodból.

250. MAS. | EGYkor edgy vén jámbor talál | edgy iffúra.

253. MAS. | NE hadgy Ur Isten kérlek el- | vesznem
bűnőmben.

255. MAS. | *Jaj néked ki-prédálsz*, Ef. 33. | PRédának
ki örül.

258. MAS. | PAífa szegény fejemnek.

260. MAS. | *Nota? Téged Uram vala &c.* | Bűn testéből
s' tömlőczéből ki | szabadit-meg engem.

264. MAS. Könyvem forráfi árradáfi in- | dullyatok.

266. MAS. NE szállj pörben én velem.

269. | MAGasztallak én Istenem U- | ram és Atyám.

272. MAS. | Miként *Ægyptusban* egy Pel- | likán madár.

275. MAS. | VAróm Uram Isten fejemre | kedvedet.

278. MAS. | AZ Ur Isten nékem édes táplá- | lóm.

280. MAS. | *Az Istennek gondviseléséről.* | Mire bánkodol
oh te én *βivem*.

283. MAS. | *Az házafságról.* | AZ ki indul hofzázú útra.

288. VEGE. |

[289.] N^a: Rendi ez Könyvben foglalt | Enekeknek. | *A* |
Adgy már csendeséget, lelki.

[294.] *OVENUS.* | Nil opus authorem, nihil hunc | lau-
dare libellum. | Hoc opus authorem laudat, hic | author opus. |

[295.] Edgynéhány oktató Regu- | lák által | VEZERLő
UTA. | Minden úton járó igaz | Izraélitának. ||

[296.] AZ IGAZ UTON | JAROKHOZ. | Boldogúl akarfé
házadból ú- | tadra ki-menni, . . . stb.

[297.] Kaptel: *UTON JAROK REG.* | [E regulák
annyiban különböznek az előbbi csoport mellékletétől, hogy az
egyes regulák (pl. a IX.) meg vannak rövidítve; azonkívül
elhagyta a X., XIV., XV. regulát s így e kiadásban csak
tizenkét regulát találunk.]

[306. 2. 1.] UTRA INDULONAK | Imádsága. | Oh fényes
 egekben lakozó | stb. . . . [Összesen 5, u. m. Utra indulónak,
 Utban mondandó, Haza téréskorra való, Reggeli, Estveli imádság.
 Itt elmaradtak az előbbi kiadások latin feliratai.]

Az
Néhai Tekintetes, Nāgos vitéz Vrnak
GYARMATI
BALASSA BA-
LINTNAK;

Es
Amaz jó emlékezetű néhai
Nemzetes
RIMAI JÁNOSNAK;
Igaz haza fiának, és a Magyar
nyelv két ékességének
ISTENES ENERJ.
 Mostan ujjobban e kis formában
 ki bocsáttattak.

COLOSVARATT,
 Veregyházi Mihály által, 1581.

18. Az 1681-iki kolozsvári kiadás
 címlapja.

21. KÖVETKEZNEK EGY-
 néhány külömb külömb-féle |
 IMADSAGOK. | UR VACSO-
 RÁJA ELŐTT való Kőnyör-
 gés. | IGen nagy erős bizodalom-
 mal | stb. [Ezenkívül még 5
 imádság u. m. 25. MAS. | (JA-
 rulok te hozzád . . .) 30. Hálá-
 adás az Ur Vacsorájának | vétele
 után. | (Nagy hálákat adok tené-
 ked . . .) 32. MAS. | Dicsirjen és
 áldgyon téged). 33. MAS. |
 Betegségben levőknek Kőnyörgése.
 | (URam Jépus Chriftus — —).
 38. Bujdosók szám ki vetésben lé-
 vők | Imádsága. (OH nagy hatalmú,
 fenkitől | nem függő, — —)

[43.] MUTATOTABLATSKA.
 [44.] üres lap.

Egyetlen példánya a M. Tud.
 Akadémia könyvtárában ^{RMir. O}
 268
 jelzettel. L. M. Könyvsz. 1882.
 89. 1.

Ezzel a kiadással megegyeznek beosztásra nézve a követ-
 kező kiadások:

17. Az 1681-iki kolozsvári kiadás, melynek címe:
 Az | *Néhai Tekintetes, Nāgos vitéz Vrnak* | GYARMATI |
 BALASSA BA- | LINTNAK; | Es | *Amaz jó emlékezetű néhai* |

Nemzetes | RIMAI JANOSNAK; | Igaz haza fiának, és a'
Magyar | nyelv két ékecségének | ISTENES ENEKI. | Mostan
ujjebben e' kis formában | ki-bocsáttattak. | [Vignette: mint az
1677-iki kiadásban.] | COLOSVARATT, | — | Veresegyházi
Mihály által, 1681. ||

Kis 12-rét, ívjegyei (per
12 levél): A—N₇ + 2 levél;
mellékleté: 3 lev. + O—P₇ + 5
levél = 6 számozatlan levél,
1—54 + 2 sztan lap + 57—
288. lap + 3 sztan levél [Lai-
strom]; mellékleté: 11 sztan
lap + 2 — 42 számozott + 1
sztan lap. [Mutató táblácska.]

Tartalma megegyezik az
előbbi kiadással, melynek hű
lenyomata, ugyanazért lapszámai
is megegyeznek. A mit a M.
Könyvszemle 1879. évf. a 290.
lapon mond, hogy t. i. »alkal-
masint csak a címnap új«,
nem áll, mivel az előbbi kiadás
sajtóhibái (pl. mellékletének a
»Vezérő ut«-nak címében levő
»oktató« helyett is itt már
»oktató« van) ki vannak igazítva

és egyéb, helyesírási és szedésbeli eltérések is vannak. Egyetlen
példány az *Erdélyi Múzeum könyvtárában*, »Régi m. könyvtár
I. Hung. 197.« sz. a. V. ö. Szabó K. Régi m. k. I. 1258. sz.

18. 1691-iki kolozsvári kiadás: Az *Néhai Tekintetes*,
Nāgos vitéz | URNAK | GYARMATI | BALASSA BA- | LINT-
NAK; | ÉS | *Amaz jó emlékezetű néhai* | *Nemzetes* | RIMAI

E N E K I. 95

Pénztiszteltet, élter, magasztal,
dicsírtet, Nem hagyhat egyedül,
fokakkal, kifizet, S' csak nem
szentnek bírt, Fejedelmi nevet ő
szerez s' kifizet.

Pénz el jár e' világ, pénz őralyid
gája, Fővény embereknek sérel-
mes igája, Mert sziveket ráigja,
Ha crizények száját kezek gyak-
ran vājja.

E' világ bē merült a' pénz sze-
retetben, Kevesen őrvendnek sz
igaz életben, Jó cselekedetben, S'
az isteni csendes lelki isméréiben.

E' vőloa penglen az állandó kép
kloc, De rajta nem kapuok, mert
becsülettel alocs, Akár borá te-
klot, Pénzhez úgy ragaduk,
mint az ebber bikkoc.

Kiki inkább szeret pénz el gazd
dagúlot, Hogy nem életében na-
ponként jobbúlot, S' életében
gyógyúlot, Maga ezzel szokott

E c o m

19. Az 1681-iki kolozsvári kiadás
95-ik lapja.

JANOSNAK; | Igaz Haza- | fainak, és a' Ma- | gyar nyelv
két éketségének | ISTENES ENEKI. | *Most újjobban e' kis for-*
mában | ki-bocsáttattak: | [Vignette.] | KOLOSVARATT, |
Veresegyházi Iftván által. 1691. | [Keretben.]

24-rét, ívjegyei (per 12 levél): A—N₇; mellékleté: 5 levél

+ O—P₇ + 5 levél = 3 sztlan
levél, 1—54 + 2 sztlan lap +
57—289 számozott + 6 sztlan
lap [Laistrom]; mellékleté: 10
számozatlan + 2—49 számozott
+ 1 sztlan lap.

Tartalma: [A^b]: Oven. in
append. Epigram- | matum: |
Præter virtutem, stb.

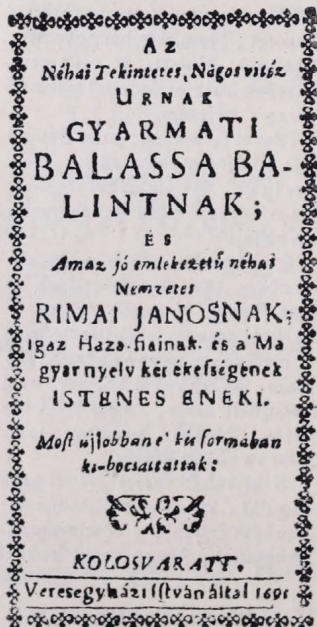
A₂^a: ELOGIA | *Spectabilis*
ac Magnifici Domini | VALEN-
TINI BALASSA, | de Gyarmat,
Militis & Poëtæ | *cultissimi*. |
AD VALENTINUM BALASSA, |
Joannes Romainus. | BALINT
nemzetedben ki vóltál | BA-
LASSA, | — —

A₃^a: *In Eundem* | JANUS
BALOGUS | Tolnæus. | *Diique*
Deaque simul — — | Ugyan-
azon, Magyarúl: *Isten Aßfo-*
nyokkal égben az Istenek. |

A₄^a: 1. 1. *Néhai Tekintetes és Nagyságos vitéz* | URNAK |
GYARMATI | BALASSA BA- | LINTNAK | Iftenes, s' egynéhány
vitézi | ENEKI. [Kapitel: BALASSA | ENEKI.]

54. *Balassa Bálint Enekinek VEGE.* ||

[55.] Az | *Jó emlékezetű, Istenben | idvességessen nyugovó* |

20. Az 1691-iki kolozsvári kiadás
címlapja.

NEHAI NEMES és | NEMZETES | RIMAI JANOS- | NAK
Istenes ENEKI | következnek. || [Kapitel: RIMAI | ENEKI.]

185. Ezek a' meg-nevezett fő Személynek | RIMAI JANOSNAK
Eneki; | Immár következnek más egyné- | hány szép Enekek. |

186. [Kapitel: ISTENES |
ENEKEK.] A' szerencsének — —

[290.] Rendi ez Könyv-
ben fog- | lalt Enekeknek. |

[295.] OVENUS. | Nil opus
Authorem — —

N^{7b}: [296.] Egynehány
oktató Régu- | lák által | VEZERLŐ
UTA, | Minden úton-járó igaz
IZ- | RAELITANAK. |

Ez a kiadás az 1681-iki
kolozsváritól abban különbözik,
hogy a kiadó az imádságok
sorrendjén itt változtatott, nev.
a Reggeli és Estvéli imádságot
a »Bujdosók imádsága« után
helyezte el (Mutatóból kimarad-
tak) s egy újjal, a Bűn bocsá-
natért való Könyörgés«-sel meg-
toldotta (43. lap).

[50.] — — — Könyör-
gések Táblácskaja: ||

Teljes példánya az Erdélyi Múzeum könyvtárában, Régi
Magyar Könyvtár I. Hung. 233. sz. a., csonkán, a 4 első levél
hijjával, a kolozsvári ref. coll. könyvtárában; harmadik pél-
dány címlap és »előzmény« (6 szatlan levél) + 1—18 lap
hijjával a debreczeni ref. collegium könyvtárában. (H. 1036, b.
jelzettel.) V. ö. Szabó K. Régi m. k. I. 1405. sz.

É N E K I. ' 98

Pénz tiszteltet, élter, magasztal,
dicsérett, Nem hagyhat egyedül,
fokokkal kísérter. s' Csak nem-
szentnek híter. Fejedelmi uevet s'
szet- z s' besztter.

Pénzel jár e' világ, pénz ö ralyi-
gája. Folvény embereknek sérel-
met igája: Mert sziveket rágja,
Harczények fáját kezeh gyakran
vájja.

E' világ bé-merült a' pénz sze-
rteiben, Kevesen örvendnek az
igaz életben. Jó cselekedetben, s'
Az isteni csendes lelki ismérteiben.

E' volna peniglen az állandó
szép kincs; De rajta nem tápunk:
mert becsületi nincs, Akár hová
tekints. Pénzhez ugy ragadunk,
mint azehez kilincs.

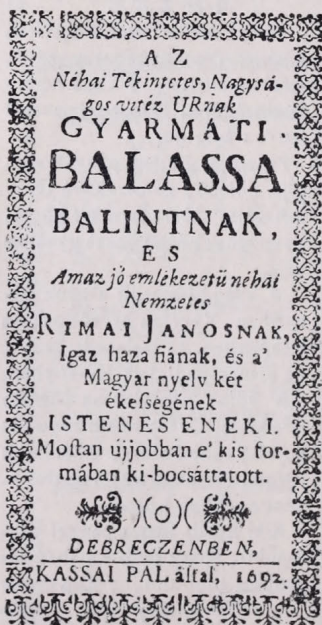
Kiki inkább szeret pénzel gaz,
dagúloi, Hogy nem éterében ná-
ponként jobbúlni, s' Elmében

B ; győ.

21. Az 1691-iki kolozsvári kiadás

95. lapja.

19. Az 1692-iki debreczeni kiadás: AZ | *Néhai Tekintetes, Nagyság-* | *gos vitéz Urnak* | GYARMATI | BALASSA | BALINTNAK, | ES | *Amaz jó emlekezetű néhai* | *Nemzetes* | RIMAI JANOSNAK, | Igaz haza fiának, és a' | Magyar nyelv két | ékecségének | ISTENES

22. Az 1692-iki debreczeni kiadás
címlapja.

kiadásban); A_4^a : *ELOGIA*, | ... Ad VALENTINUM BALASSA, Joannes Rimanus. | ... BALINT *nemzetedben ki vóltál* | BALASSA, | — — A_5^a : *In Eundem*. | JANUS BALOGUS | Tolnaeus. | *DIlique Deaque fimul* — — A_5^b : Ungarico Idiomate per Johan- | *nem Rimai reddita in hunc* | *mòdum*. | *Isten Affonyokkal* — —

ENEKI. | Mostan újjobban e' kis for- | mában ki-bocsáttatott. (Vignette.) | *DEBRECZENBEN*, — | KASSAI PAL által, 1692. | (Keretben.)

Kis 12-rét, ivjegyei (per 12 levél): $A - N_7 + 2$ levél; mellékleté: 3 lev. + $O - P_7 + 5$ levél. = 6 sztlan levél, $1 - 54 + 2$ sztlan lap + $57 - 288$ lap + 3 sztlan levél (»Mutato tabla«); mellékleté: 11 számozatlan + 2 — 42 lap + 1 számozatlan lap. (»Mutató tablacska«); másik oldala üresen.

Tartalma: [A_1^a :] Czímlap, [A_1^b :] Oven. in Append. Epigram- | matum | (stb.). A_2^a : *LECTORI BENEVOLO* | *Typogr.* [így!] S. | Mivel az Néhai — — (mint az 1677-iki |

A₇^a: 1. 1. *Nèhai Tekintetes* [így!] és *Nagyságos* | *Vitéz Urnak*, | GYARMATI | BALASSA | BALINTNAK | Istenenes s' egynehány vitézi Eneki. |

54. *A' meg-irt Vitéz* [UR, *Istenes Eneki* - | *nek*, *VEGE*. ||

[55.] *Az* | *Jó Emlekezetű*

Istenben | *idvesfégeffen nyúgovó*, | NEHAI | NEMES és NEMZETES | RIMAI | JANOSNAK | Istenes Eneki | következnek. ||

[56.] *Oven*. — —

185. *Ezek a' meg-nevezett fő személynek* | RIMAI JANOSNAK | ENEKI. | *Immár következnek más egynehány | szép Enekek*. || 186. *Kapitel: ISTENES* | ENEKEK. | *ELSŐ* | *A' szerencsének* . . .

[289.] *MUTATO TABLAJA* | *AZ ENEKEKNEK*. |

[294.] *OVENUS* | Nil opus Authorem — —

[N₁₀^a: 295.]: *Edgye-hány* | *Oktato REGULAK* | *által* | *VEZERLŐ UTA*, | *Minden úton járo igaz* | *Izraëlitának*. | [Mint az 1681-iki kiadásban.]

[43.] *MUTATÓ* | *TABLACSKA*. |

Egy teljes példánya a *pozsonyi ev. lyceum könyvtárában*, »SZENT | DAVID | KIRALYNAK | . . SOLTARI | . . A[M]STELODAMBAN, | 1686. ezftendőben | « és a »Mennyei tárház kulcsa« cz. nyomtatványokkal (ez utóbbi czímlaptalan példány) egybekötve. Egy csonka példánya a *gömörmegyei*

ENEKI. 95

Pénz tiszteltet, éltet, magasztal, dicseret, Nem hagyhat egyedül, fokakkal kifirtet, S' csak nem szentnek hitet, Fejedelmi nevet ő szerez s' készített.

Pénz jár e' világ, pénz ö talyigája, Fölvény embereknek szerelmes igája, Mert sziveket rágja, Ha erlizenyek száját kezek gyakran vágja.

E' világ bé-merült a' pénz ferezetben, Kevesen örvendnek az igaz életben, Jó cselekedetben, S' az Isteni csendes lelki ismértben.

E' volna peniglen az állandó szép kincs, De rajta nem kapunk, mert becsülleti nincs, Akar hová tekincs, Pénzhez úgy ragadunk, mint az ebhez kilincs.

Ki-ki inkább fízeret pénzrel gazdagulni, Hogy nem életében naponként jobbúlni, S' elmében gyógyulni, Maga ezzel szokott

E 6 em-

23. Az 1692-iki debreczeni kiadás

95. lapja.

Muzeumban Rimaszombaton van. V. ö. Szabó K. Régi m. könyvtár I. 1419. sz. a.

20. 1701-iki kolozsvári kiadás. A' Néhaj | *Tekintetes,*
Nāgos vitéz | URNAK | GYARMATI | BALASSA BÁ- | LINT-

NAK: | és | *Ama' jó emlekezetű*

né- | *hai Nemzetes* | RIMAI

JÁNOS- | NAK; | *Igaz Haza-*

fiainak, és a' | *Magyar nyelv*

két ékes- | *ségének* | ISTENES

ÉNEKI. | *Most ujjobban e' kis*

for- | *maban ki-botsáttattak* |

KOLOSVÁRATT, | — | M.

TOTFALUSI K. MIKLÓS | által,

1701. Ezst. || [Keretes czimlap.]

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12

levél): A—O₇; mellékleté: 5

lev. + P—P₇ + 5 levél = 4

számozatlan levél, 1—58 + 2

sztlan lap + 61—312 + 3 levél

(Laistrom); mellékleté: 11 szá-

mozatlan lap + 2—24 lap.

Tartalma: [A^b]: Oven. in

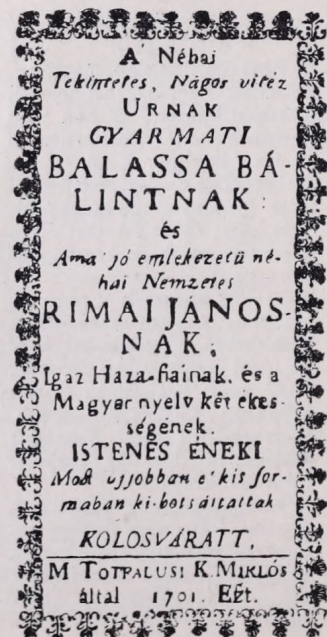
Append. Epi- | grammatum: |

Præter virtutem, stb.

A₂^a: ELOGIA | . . . AD

VALENTINUM BALASSA, |

nemzetedben ki vól- | tál BA-

24. Az 1701-iki kolozsvári kiadás
czimlapja.

Joannes Romainus. | BALINT
LASSA, | — —

A₃^a: *In eundem* | JANUS BALOGUS | Tolnæus |
Dilige Deaeque simul — —

A₃^b: Ugyan azon, Magyarúl: | *Isten Afzfzonyokkal*
égben az | Istenek, | — — [Kapitel: ELOGIA | BALASSÆ.]

A₅^a, 1. 1. Néhai | *Tekintetes és Nagyságos vitéz* |
URNAK | GYARMATI | BALASSA BÁ- | LINTNAK | Iftenes,
's egynéhány vitézi | ÉNEKI. | ADj már tsendességet. [Kapitel:
BALASSA | ENEKI.]

59. *Balaffa Bálint Éne-*
kinek | VÉGE. ||

[60.] [I^a sztlan 1.]: A' |
Jó emlekezetü, Istenben | *Idvessé-*
gesen nyúgovo | NEHAI NE-
MES és | NEMZETES | RIMAI
JÁNOS- | NAK | Iftenes ÉNEKI |
következnek. || [Kapitel: RIMAI
ENEKI.]

[61.] [I^b sztlan 1.] Oven.
in lib. uno, Epigram- | matum: |
Solis út in folo motu — —
61. *Tükör ez: nézz ebbe bü-*
nös, | — —

200. *Ezek a' meg-neve-*
zett fő Sze- | *mélynek* Rimai
Jánosnak Eneki; | *Immár követ-*
keznek más egyné- | *hány szép*
Enekek. ||

201. *A' fzerentsének* —
[Kapitel: ISTENES | ENEKEK.]

[313.] Rendi e' könyvben fog- | laltt [igy] Énekeknek. |
318. OVENUS. | Níl opus Authorem — —

[O₈^a] [319.] Egynéhány oktató Régu- | lák által |
VEZÉRLŐ UTA, | Minden úton-járó igaz IZ- | RAELITANAK. |
— | AZ IGAZ UTON JÁ- | RÓKHOZ. | *Boldogúl akarfz-é* — —
[12 Regula, *Utra indulónak Imádsága* stb. öt imádság mint
az előbbi kiadásokban.]

E N E K I. 95

Mord természetet fojts bēn-
nem Nyájassággal, Fősvény-
séget pedig kéz Adakozással;
Ne bortsáfsak fenkit éomorú or-
czával, A' ki élni akar erő-
nyem jóvával.

Türés nélkül pedig ez az é-
let sovány, Próbára e' nélkül
azért engem ne hányj, Ha ez-
zel meg-áldad, bár éolgaúl ki-
vánj, Tere víteléstől nem lé-
kek halovány.

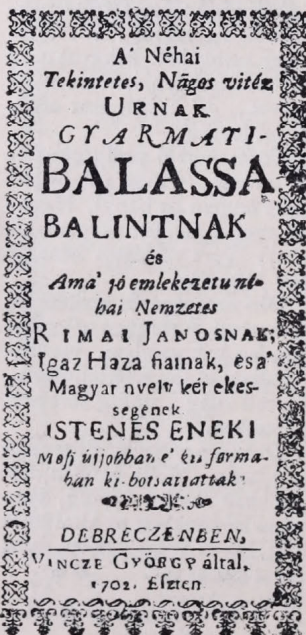
Olts erősséget-is gyűkerest
éivemben, Az légyen oélopom
minden keférvemben, Ne tán-
terodjam-el fok kísértetemben,
Kit test világ, ördög éort rám
életemben.

Kövefsen engemet a' Szemé-
metesség, Melly minden dol-
gunkban ékesítő éépség, Fer-
telmességünkben ez általléhet
vég, Ha ez vezet minket, mint
lovak zablás fék. E ↑

25. Az 1701-iki kolozsvári kiadás
95. lapja.

24. Imádságok Táblátskája: |

Egyetlen példánya Lugossy Józseftől a *M. Nemz. Muzeum könyvtárában* RMK/1847. jelzet alatt. Említi Sándor István »Magyar Könyvesház« 247. 1. Szabó: RMK. I. 1623. sz.

26. Az 1702-iki debreczeni kiadás címlapja.

21. 1702-iki debreczeni ki-

adás. A' Néhai | *Tekintetes, Nágos vitéz* | Urnak | GYAR-
MATI | BALASSA | BALINT-
NAK: | és | Ama' jó emléke-
zetü né- | hai Nemzetes | RIMAI
JÁNOSNAK; | Igaz Haza fia-
nak, és a' | Magyar nyelv két
ékes- | ségének. | ISTENES
ENEKI. | *Most újjobban e' kis*
formá- | ban ki-botsáttattak. |
[Vignette] | DEBRECZENBEN, |
VINCZE GYÖRGY által, | 1702.
Észten. || [Keretes címlap.]

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): A - N₇ + 4 levél; mel-
lékleté: 1 + O - P₇ + 5 levél = 4
levél + 1 - 58 + 2 sztlan lap
+ 61 - 296 számozott + 6 szá-
mozatlan lap (Laistrom); mel-
lékleté: 10 lap + 1 - 39 + 1
sztlan lap. [A melléklet 17 - 18.
lapjának fele hosszában hiányzik.]

Tartalma: [A^b]: Oven. in Appendicem [igy] Epi-
grammatum: | *Præter virtutem* — — A₂^a: ELOGIA
Ad VALENTINUM BALASSA, | Joannes Romainus. | BALINT
nemzedekben ki vól- | *tál* BALASSA, | — — A₃^a: *In eundem*
JANUS BALOGUS | Tolnæus. | *Dlique Deæque simul* — —

A₃^b: Ugyan azon, Magyarúl: | I ten [így] *Afszonyok-*
kal égben az | Iftenek, | — —

A₅^a: 1. 1. Néhai | *Tekintetes es Nagyságos vitéz |*
 URNAK | GYARMATI | BALASSA BA- | LINTNAK | Iftenes,
 's egynéhány vitézi | ENEKI. |

Adj már tsendességet, | — —

[Kapitel: BALASSA | ENEKI.]

58. *Balaffa Bálint Ene-*
kinek | VEGE. ||

[59.] A' | *Jó emlekezetű,*
Iftenben | Idvefségesen nyugovó |
 NEHAI NEMES és | NEMZE-
 TES | RIMAI JA- | NOSNAK |
 Iftenes ENEKI | következnek. ||
 [Kapitel: RIMAI. | [több helyen
 pont nélkül] | ENEKI.]

[60.] Oven. in libro uno
 Epigram- | matum: | *Solis ut*
in folo motu — — 61. *Tükör*
ez: nézz ebbe bűnös, | Hogy
kárhozatban ne légy ós. | Kö-
nyörülj én rajtam — —

191. *Ezek a' meg-neve-*
zett fő Személy- | nek RIMAI
 JANOSNAK | Eneki; *Immar*
következnek más | egynéhány
szép E- | nekek. ||

192. *A' fzerentsének — —* [Kapitel: ISTENES |
 ENEKEK.]

[297.] Rendi e' Könyvben fag- | laltt' | [így] Ene-
 keknek. ||

[302.] OVENUS. | Nil opus Authorem, — —

ENEKI. 95

Am *élje világát feslettségben bar*
más.

Virtus lelki jóság buzgó szép
 forrás kút, Mellynek italtól nem
 lat fenki kint 's bűt, Terjedjen
 előtttem hozzád vezérő út. 'S
 benned mosakodván ne legyek
 bűnnel rűt.

Virtus örvendetes lelki kinyílt
 róla, Légy szédült fejemnek he-
 vitő orvosa, Jó illatú vized lelkem
 szennyét mossa, Minden rósz vét-
 keknek légy bennem gyilkosa.

Súgár izárnyaidon visélj egé-
 szemmel: Kövefellek téged enge-
 delmességgel; Hadd rejlék töled
 meg szívem tsendességgel, Lel-
 kem pedig mennyben örök id-
 velséggel.

E' világi tábor szenvedésre fons
 baz,

Ki mennyet erre ruhaz, mond-
 jad az vaz.

E 4

E' vi-

27. Az 1702-iki debreczeni kiadás
 95. lapja.

[303.] Egy néhány oktató Régu- | lák által | VEZERLŐ
UTA, | Minden úton-járó igaz IZ | RAEELITANAK. | AZ IGAZ
UTON-JA- | ROKHOZ. | Boldogúl akaríz-é — — [12 regula.]

O₅^a: 1. 1. UTRA INDULOKNAK | IMADSAGI. | OH
fényes egekben lakazó, | [igy] — — 4. *Utban mandandó* [igy]
Imádság. | OH én bújdoso Atyáimnak, — — | 7. *Haza tére-*
korra [igy] *váló* | *imádság.* | OH Izraelnek, — — 11. *Búj-*
dosók, Számkivét: Imad. | OH nagy hatalmú — — | 15. *Reg-*
geli Imádság. | OH fényes Egekben lakozó | [Az első imád-
sággal csak e kezdő szavak egyeznek.] 19. *Eftvéli Imádság.* |
Aldott ISTEN bezzeg igen én | hozzám, kötelezte magát a'
te ingyen való jó vóltod!.. | 24. *Bún Botsánátert való Imad.* |
OH végére mehetetlen böltse- | ségü — — 30. *URVACSO-*
RAJA ELŐT VALO | *Könyörgés.* | JArulok te hozzád... |
35. *Hála-adás az UR Vatsorájának* | *vetele után.* | Nagy
hálákat adok tenéked, | — 37. MAS. | Ditsérjen és áldgyon
téged — — [40.] MUTATÓ TABLACSKA. | — —

Egyetlen példánya »*Pofsidet Stephanus Sartoris 1706.*«
bejegyzéssel, H. 1036. a. jelzéssel a *debreczeni ref. collegium*
könyvtárában. (Szabó K. Régi m. könyvtár I. 1646. sz. a.)

22. Az 1704-iki löcsei kiadás: A' Néhai | *Tekintetes,*
Nāgos vitéz | URNAK | *GYARMATI* | BALASSA BA- | LINT-
NAK: | és | *Ama' jó emlekezetü néhai* | *Nemzetes* | RIMAI
JANOS- | NAK; | Igaz Haza-fiainak, és a' | Magyar nyelv két
ékes- | ségének | ISTENES ÉNEKI. | *Moft újabban e' kis for-*
mában | *ki-botsáttattak:* | LÖTSÉN, | — | 1704 *Efztendőben.* |

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): A—P₄; a mellékleté:
P₅—Q₇+4+1 tiszta levél.=4 sztlan levél, 1 sztlan lap +
2—54+2 sztlan lap+57—328 lap+7 sztlan lap (Laistrom);
mellékleté: 11 sztlan lap, 1—27+1 sztlan lap (Imádságok
táblátskája)+2 üres lap.

Tartalma: [A₁^a]: Czimlap, [A₁^b]: Oven. in Append. Epi-

grammatum. | *Præter virtutem*, — — — stb. A₂^a: ELOGIA |
 — — — AD VALENTINUM BALASSA, | Joannes Rimanus |
 BÁLINT *nemzetedben ki vól- | tál* BALASSA, | — — A₃^a: *In*
eundem | JANUS BALOGUS |
 Tolnæus. | *DLique Deæque simul*
 — — A₃^b: Ugyan azon Ma-
 gyarúl: | *Isten Afzszonyok-*
kal — —

A₅^a [1. I.] Néhai | *Tekinte-*
tes és Nagyságos vitéz | URNAK |
 GYARMATI | BALASSA BÁ-
 LINTNAK | Itenes, 's egy né-
 hány vitézi | ÉNEKI. |

60. Balassa Bálint Éne-
 kinek | VÉGE. ||

[69.] A' | *Jó emlekezetü,*
Istenben Id- | vefségesen nyú-
govó | NÉHAI NEMES és |
 NEMZETES | RIMAI JÁNOS-
 NAK | Itenes ÉNEKI | követ-
 keznek.

[62.] Oven. in lib. uno, —

207. Ezek a' meg-neve-
 zett fő Személy- | nek Rimai
 Jánosnak Éneki; *im- | már kö-*
vetkeznek más egy- | néhány
szép Énekek. ||

208. [Czímfelírat e lapon nincs.] A' *szerentsének* — —

[329.] Rendi e' Könyvben | foglaltt Énekeknek. |

[335.] OVENUS. | Nil opus — —

[P₄^b: 336.] Egynéhány oktató Régu- | lák által | VE-
 ZÉRLŐ UTA, | Minden úton-járó igaz IZ- | RAÉLITÁNAK. |

A' Néhai
 Tekintetes, Nágos vitéz
 URNAK

GYARMATI

BALASSA BA-
 LINTNAK:

és

Ama' jó emlekezetü n'hai
Nemzetes

RIMAI JÁNOS-
 NAK;

Igaz Haza-fiainak, és a'
 Magyar nyelv két ékes-
 ségének

ISTENES ÉNEKI.

Most újabban e' kis formában
ki-botsattattak:

L Ö T S É N,

1704 Ekeendőben.

28. Az 1704-iki löcsei kiadás czím-
 lapja.

[E kiadásban az imádságok száma már ötre olvadt, u. m. Utra indulók Imádsága, Utban mondandó, Haza téréskorra való, Bujdosók, Bűn botsánátért való imádság.]

[28.] IMÁDSÁGOK | TÁB-
LÁTSKÁJA.

É N E K I. 95
fok szolgáló, Mindenik szükfé-
ges, és hazonra való, Magna-
nimitással kedvvel adakozó,
'S a' szép józansággal nyájas-
ságot hozó.

Ki ne kívánoznék ez af-
talnál enni, 'S e' szép af-
nyoknak ő kedvekben lenni,
Kik szeretetikben csak részt-is
jó venni, Nem-hogy ő kar-
jokkal meg-is öcltetni.

Tsak egyikének-is kedves
nyájassága, Nem-hogy töb-
binek-is boldog tárlasága;
Roz ember, kinek nints ide
kívánsága, Erdemli, hogy
légyen ő süvege farga.

Bé-fogadnak pedig ők min-
dent magokhoz, A' kik józan
elmét hoznak afstalokhoz:
Egy szívvel, lélekkel nyúlnak
ők dolgokhoz, Akadályt köz-
zéjük femmi dolog nem hoz.

Ur Isten tégy nálók eagem
E 4 szerel.

29. Az 1704-iki lőcsei kiadás
95. lapja.

Egyetlen példánya az *Erdélyi
Muzeum könyvtárában* »Régi M.
Könyvtár, I. Hung. 285. 12.«
alatt, »G. Rhedai Sufánna 1751.«
bejegyzéssel. V. ö. Szabó K. Régi
M. Könyvtár I. 1693. sz. a.

**23. Az 1710-iki lőcsei ki-
adás.** A' Néhai | *Tekéntetes*
Nagyságos vitéz | URNAK |
GYARMATI | BALASSA |
BALINTNAK | ÉS | Ama jó
emlekezetű né- | hai Nemzetes |
RIMAI | JANOSNAK | Igaz Haza-
fiainak, és | a' Magyar nyelvnek |
ékekségének. | ISTENES ÉNEKI |
Most újabban e' kisfomá- | ban
[így] *ki-bocsáttatott.* | Nyomtatta-
tot Lőcsén 1710. || [Kis 12-rét ?]

Egy példánya sem maradt
fenn. Sándor István és Szabó
Károly sem említik. Czimét a
budai 1728-iki kiadásról vettük,

mely ennek utánnymata, terjedelme is bizonyára ezzel meg-
egyezett.

24. Az 1728-iki budai kiadás. A' Néhai | *Tekéntetes*
Nagyságos vitéz | URNAK | GYARMATI | BALASSA |
BALINTNAK | ÉS | Ama jó emlekezetű né- | hai Nemzetes |

RIMAI | JANOSNAK | Igaz Haza-fiainak, és | a' Magyar nyelv-
nek ékecségének. | ISTENES ÉNEKI | *Most újabban e' kis-
fomá- | ban [így] ki-bocsáttatot.* | Nyomtatottat Lőcsén
1710. | — | [Ujj]onnan nyomtatottat Bádán [így] | 1728. ||
[A könyvnyomtató valószínűen Landerer János, ki 1725-ben,
más adatok szerint 1720-ban nyitott nyomdát Budán. (V. ö.
Kalauz az Iparművészeti Múzeum könyvkiállításához. Budapest
1882. 133. l.]

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): $A-Q_6 + 2$ levél;
mellékleté: 4 levél $R-S_5 + 6$ levél = 9 számozatlan lap +
 $2-66 + 2$ sztlan lap + $67-357 + 9$ sztlan lap (Laistrom);
mellékleté: $1-43 + 11$ sztlan lap. Hibás lapszámok 17 he-
lyett 15, 34 (43), 46 (64), 217 (272), 267 (297), 356 (359);
melléklet: 11 (12), 30 (50), 36 (96), 38 (39); hiányzik
155—156 lap.

Tartalma: [A^b]: Oven. in Append. | Epigrammatum: |
Præter virtutum, [így] — — A₂^a: ELOGIA. | ... AD
VALENTINUM BALASSA | Joannes Rimanus. | BALINT *nem-
zetekben ki vol | tál* BALASSA, | — — A₃^b: *In Eundem* |
JANUS BALOGUS | TOLNÆUS, | *Diique Deæque simul* — —
A₄^a: Ugyan azon Magyarúl. | *Isten afzszonyokkal égben az*
Istének. | — — [Kapitel: ELOGIA || BALASSÆ.]

A₅^a [1.]: Néhai | Tekéntetes és Nagyságos vitéz | URNAK |
GYARMATI | BALASSA BÁLINT- | NAK | Istenes s' egynéhány
vitézi | ÉNEKI | Adj már cfendefiséget, | — — [Kapitel:
BALASSA | ÉNEKI]

66. BALASSA BÁLINT | ENEKINEK | VÉGE. ||

[1^a számozatlan lap]: A' | Jó emlékezetű | NEHAI
NEMES ES | NEMZETES | RIMAI | JÁNOSNAK | ÉNEKI |
KÖVETKEZNEK. ||

(1^b sztlan l.] Oven. in lib. uno, Epi- | grammatum: |
Solis ut in folo motu — — 67. *Tűkör ez: nézz ebben*

bűnös, | *Hogy kárhozatban ne légyős.* | Könyörülj én rajtam —
[Kapitel: RIMAI | ÉNEKI.]

226. *Ezek a' meg nevezett fő Sze- | mélynek* Rimai
Jánofnak Ené- | ki; *immár következnek | más egynehány szép |*
Énekek. ||

227. *A' szerencsének* — — [Kapitel: ISTENES | ÉNEKEK.]

[358.] *Rendi e' Könyvben | foglalt énekeknek.* |

[366.] *OVENUS.* | Nil opus Authorem, — —

[367.] 1. Egynehány oktató | Regulák által | VEZE'RLŐ
UTA. | Minden úton-járó igaz | IZRAELITÁNAK | — | AZ
IGAZ UTON- | JÁROHOZ. | *BOldogul akarszé* — — [12.
regula] 16. *Utra indulónak | Imádsága.* | 19. *Utban mon-*
dandó | Imádsága. | 24. *Haza téréskorra való | Imádság.* |
29. *Bujdosók Számkivettettek | Imádsága.* | 35. *Bűn bocsá-*
natért-való | Imádság. | [44.] REGGELI | ÉNEK | SZivem
fzerént — — [47.] MÁS | Vagy: | *Szivem fzerént Ur Iflen |*
hálát, &c. | HALát adok tenéked, | — — [50.] ESTV'ELI
E'NEK. | KRiftus ki vagy Nap | és Világ, — — 53. MÁS |
MARadgy velünk mi | Kriftufunk — —

Egyetlen példánya »Donavit Ladislaus Nagy de Perecseny«
beírással a *M. Nemz. Muzeum könyvtárában* ^{P. O. hung.} ₃₃₅ jelzet
alatt.

25. **Az 1730-iki pozsonyi kiadás.** A' Néhai | *Tekén-*
tetes Nagyságos viléz | URNAK | GYARMATI | BALASSA |
BALINTNAK: | és | Ama jó emlekezetű né- | hai Nemzetes |
RIMAI | JANOSNAK; | Igaz Haza-fiainak, és | a' Magyar nyelv
két | ékefségének | ISTENES ENEKI | *Most újobban e' kis*
*for** | *mába ki-bocsáttattak.* | POSONBAN. | S[paí]fer Ferencz-
nél, 1730. ||

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): A—Q₅ + 3 levél;
mellékleté: 4 levél + R—S₅ + 5 levél (1 levél hiányzik) =
9 számozatlan lap + 2—66 + 2 szatlan lap + 67—359 + 9

lap (Laistrom); mellékleté: 1—43 + 9 lap (2 lap hiányzik; 65—66. lap félig kiszakítva.)

Tartalma: [A^b]: Oven. in Append. | Epigrammatum: | *Præter virtutem*, — — A₂^a: ELOGIA — — | AD VALENTINUM BALASSA, | Joannes Rimanus. | BALINT *nemzetedben ki vól-* | *tál* BALASSA, — — A₃^b: *In Eundem* | JANUS BALOGUS | TOLNÆUS. | *Dliquae* [így] *Deceque jmul* — — A₄^a: Ugyan azon Magyarúl: | *Isten Afzsfzonyokkal égben az Iftenek*, | — [Kapitel: ELOGIA. | BALASSA.]

A₅^a [1. 1.]: Néhai | *Tekintetes és Nagyságos vitéz* | URNAK | *GYARMATI* | BALASSA BALINT- | NAK | *Iftenes* 's egynehány vitézi ENEKI. | ADgy már tfendefiséget, — — [Kapitel: BALASSA | ENEKI.]

66. [BALA]SSA BALINT | [E]NEKINEK. | */VEGE/* ||

[1^a sztlan lap]: A' | *jó emlekezetű*, | NEHAI NEMES ÉS | NEMZETES | RIMAI | JANOSNAK | ENERI [így] *Következnek.* ||

[1^b sztlan lap]: Oven. in lib, uno, Epi- | grammatum: | *Solis ut in folo* — — 67. *Tükör ez: nézz ebbe bűnös,* | *Hogy kárhozatban ne légy ős.* | Könyörűly én rajtam — — [Kapitel: RIMAI | ENEKI.]

226. *Ezek a' meg nevezett fő Sze-* | *mélynek* Rimai Jánosnak Ene- | *ki; immár következnek* | *más egynehány szép Enekek.* ||

227. *A' fzerentsének* — — [Kapitel: ISTENES | ENEKEK.]

[360.] Rendi e' Könyvben | foglalt Enekeknek. |

[369.] 1. Egynehány oktató | Regulák által | VEZERLŐ UTA, | Minden úton-járó igaz | IZRAELITANAK. [rosetta-sor.] | AZ IGAZ UTON- | JAROHÓZ. | *Boldogul akarfé* — — [12 regula.] 16. *Utra indúlónak* | *Imádsága.* | 19. *Utban mondandó* | *Imádság.* | 24. *Haza téréskorra való* | *Imádság.* |

29. *Bujdosók, Számkivettettek | Imádsága.* | 35. *Bűn bocsá-
natért való | Imádság.* | 44. REGGELI | ENEK. | SZIVEM
fzerint Ur | Iften, hálát adok né- | ked. | 47. MAS. | Vagy:
Szivem fzerint, Ur Iften | HALÁ tadok [így] tenéked, | 50. EST-
VELI ENEK. | KRISTUS ki vagy Nap | és Világ, menyor- | szágra
út, igazság. — —

Egyetlen példánya »*Conventus Bordorff.*« és »*Jankovits
Miklose 1788 die 28 Aug.*« beírással ^{P. O. Hung.}_{335. b.} jelzet alatt a
M. Nemz. Muzeum könyvtárában.

26. Az 1730-iki löcsei kiadás. Említi Sándor István
»Magyar könyvesház«-a (1803) 84. lapján s utána Toldy F.
»A magyar nyelv és irodalom kézikönyve« I. köt. Pest, 1855.
155—6. h. Szilády Balassa-kiadásában (1879) XLV. 1., Petrik
»Bibliographia«-ja (1888) 161. 1., de mivel lapszámot nem ír,
valószínűen nem látta. A Nemzeti Muzeum könyvtárának
^{P. O. Hung.}_{337.} jelzetű csonka »Balassá«-jában, melyről alább 38. sz.
alatt szólunk, be van ugyan íróónnal jegyezve: »Talan Lőcse,
1730.« de ez, mint arról összehasonlítás útján meggyőződünk,
az 1806-iki pozsonyi-pesti kiadásnak egy csonka példánya.
Ma egy példánya sem ismeretes.

27. Az 1731-iki kolozsvári kiadás. A' NEHAI | *Té-
kintetes Nāgos Vitéz* | URNAK | *GYARMATI* | BALASSA
BÁ- | LINTNAK: | ÉS | *Ama' jó emlekezetü né-* | *hai Nem-
zetes* | RIMAI JÁNOS- | NAK; | Igaz Haza-Fiainak, és a' |
MAGYAR Nyelv két Ékes- | ségének | ISTENES ÉNEKI. |
Most újobban e' kis for- | *mában ki-botsáttattak:* | *KOLOS-
VÁRATT,* | — | TELEGDI P. SAMUEL | özvegyénél, 1731.
Elft. || [Keretes címlap.]

Kis 12-rét, ívjegyei [per 12 levél]: A—O₇; mellékleté:
5 levél, P—P₇ + 5 levél = 4 számozatlan levél + 1—58
+ 2 szatlan lap + 61—312 + 3 szatlan levél (Mutató Tabla.);
mellékleté: 11 szatlan lap + 2—24 számozott lap.

Tartalma: [A_1^a]: Címlap, [A_1^b]: Oven. in Append. Epi-
grammatum: | *Præter virtutem*, — — A_2^a : ELOGIA |
... AD VALENTINUM BALASSA, | JOANNES RIMAINUS. |
BÁLINT *Nemzetedben ki vól- | tál* BALASSA, | — — A_3^a :
In eundem | JANUS BALOGUS | Tolnæus. | *Dlique Dewque*
simul — — A_3^b : Ugyan azon, Magyarúl: | *ISTen Afzszonyokkal*
égben az | *Istenek*, | — — [Kapitel: ELOGIA || BALASSÆ.]

A_5^a : 1. 1. NEHAI | *Tekintetes és Nagyságos Vitéz* |
URNAK | *GYARMATI* | BALASSA | BÁLINTNAK, | *Istenes*,
's egynéhány Vitézi | ÉNEKI. | ADj már tsendelséget, — —
[Kapitel: BALASSA || ÉNEKI.]

58. BALASSA BÁLINT | *Énekinek* | VEGE. ||

[59.] A' | *Jó Emlekezetü*, | *ISTENBEN* | *Idvefségesen*
nyúgovo, | NEHAI | NEMES és NEMZETES | RIMAI JÁNOS-
NAK | *ISTENES* | *ÉNEKI* | *KÖVETKEZNEK*. || [Kapitel:
RIMAI || ÉNEKI.]

[60.] Oven. in lib. uno, Epi- | grammatum: | *Solis út in*
folo — — 61. Tükör ez: *Nézz ebbe bünös*, | *Hogy kárho-*
zatba ne légy ős. | Könyörülj én rajtam — —

200. Ezek a' meg-nevezett Fő-fzemély- | nek RIMAI
JANOSnak Éneki; Im- | már következnek más egynéhány |
Istenes szép Énekek. ||

201. ELSŐ. | A' *fzerentsének* — — [Kapitel: *ISTENES* ||
ÉNEKEK.]

[313.] *MUTATO TÁBLÁJA* | E' Könyvben foglaltt |
ÉNEKEKNEK. |

[318.] *OVENUS*. | Níl opus Authorem, — —

[319.] Egynéhány oktató Régu- | lák által | VEZÉRLŐ
UTA | Minden Uton-járó igaz | IZRAELITANAK. | — | AZ
IGAZ UTON-JARÓKHOZ. | *BOldogúl akar fz-é* — — [12
regula. [329.] 1. 1. [Lapszám a lap közepén.] *Ultra Indúlónak*
Imádsága. | 4. *Utban mondandó Imádság*. | 8. *Haza térés-*

korra való | Imádság. | 12. Bújdósók, Számkivet: | Imád: |
17. Bűn-botsánattért való Imád: | 24. Imádságok Táblátskája. |

Egyetlen példánya ^{RMlr. O.}_{273.} jelzettel a M. Tud. Akadémia könyvtárában.

28. Az 1738-iki debreczeni kiadás. A' NÉHAI | *Tekintetes, Nagyságos Vitéz* | URNAK | GYARMATI | BALASSA | BÁLINTNAK: | ÉS | *Ama' jó emlékezetű né-* | *hai Nemzetes* | RIMAI | JÁNOSNAK; | Igaz Haza-Fiainak, és a' | Magyar Nyelv két | ékességének | ISTENES ÉNEKI. | *Most újjobban e' kis for-* | *mában ki-botsáttattak:* | DEBRECZENBEN, | — | MARGITAI JÁNOS által. | 1738. Efst. || [Keretes címnap.]

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): A—O₇; mellékleté: 5 levél + P—P₇ + 4 levél [a többi hiányzik] = 8 számozatlan lap + 1—58 + 2 sztlan + 61—200 + 1 sztlan lap + 202—312 + 6 sztlan lap (Mutató tábla); mellékleté: 11 sztlan lap + 2—22 lap (a többi hiányzik).

Tartalma: [A₁^a]: Címnap, [A₁^b]: Oven. in Append. Epi- | grammatum: | *Præter virtutem, ...* A₂^a: ELOGIA | ... AD VALENTINUM BALLASSA, [igy] | JOANNES RIMAINUS. | BÁLINT *Nemzetekben ki vól-* | *tál* BALASSA, | A₃^a: *In eundem* | JANUS BALOGUS | Tolnæus. | *Dlique Deæque simul* — — (Ezen lap eleje le van szakítva.) A₃^b: Ugyan azon, Magyarúl: | *Isten Afzsfzonyokkal égben az Istenek,* | — — Kapitell: ELOGIA | BALASÆ. | A₅^a: 1. 1. NÉHAI | *Tekintetes és Nagyságos Vitéz* | URNAK | GYARMATI | BALASSA | BÁLINTNAK, | Istenes, 's egynéhány Vitézi ÉNEKI. | ADj már tsendességet. [Kapittel: BALASSA | ÉNEKI.]

58. 1. BALASSA BÁLINT | *Énekinek* | VÉGE. |

[59. 1.] A' | *Jó Emlékezetű,* | ISTENBEN | *Idvefségesen nyúgová,* | NÉHAI | NEMES és NEMZETES | RIMAI | JÁNOSNAK | ISTENES | ÉNEKI | *KÖVETKEZNEK.* ||

[60.] Oven. in lib. uno, Epi- | grammatum: | *Solis út*
in solo -- —

61. 1. [Czím nélkül.] Tükör ez: *Nézz ebbe bűnös,* |
Hogy kárhozatba ne légy ós. | KÖnyörülj én rajtam, Ur |
 Iften 's irgalmazz. [Kapitel: RIMAI | ÉNEKI.]

200. *Ezek a' meg-nevezett Fő-személy-* | *nek* RIMAI
 JANOSnak *Éneki: im-* | *már következnek más egynéhány* |
Istenes szép Énekek. ||

201. [Czím nincs.] ELSŐ. | *A' szerentsének állhatatlan*
vól- | *tárol, e' sententziának belüiből állván:* | FERENDUM ET
 SPERANDUM. | *Incerto Authore.* | FOrog a' Szerentse, — —
 [Kapitel: ISTENES | ÉNEKEK.]

[313.] *MUTATO TÁBLÁJA* | E' Könyvben foglalt |
 ÉNEKEKNEK. |

[318.] OVENUS. | Nil opus Authorem — —

[319.] Egynéhany oktató Régu- | lák által | VEZÉRLŐ
 UTA | Minden Uton-járó igaz | IZRAELITÁNAK. | AZ IGAZ
 UTON JÁRÓKHOZ | *Boldogúl akar-fz-é* — —

[12 regula; az 5-ik (*Bűn-botsánatért való*) Imádság:
 »Ne | engedd óh áldott Iften immár | a' gonofzságot én bennem
 fel- | lyebb nevedetni; hanem inkább« | — — mondatával
 szabd meg.

Egyetlen példánya R. Kiss István könyvtárában. Először
 említi ezt a kiadást Szentkúti Sándor »Balassa Bálint XVI-ik
 Századbeli Magyar Költőknek négy éneke« című közleményében
 a »Szépliterátúrai ajándék« 1821-iki »Első Esztendei Folyamata«
 141. lapján, s négy éneket is közöl belőle. A közölt négy ének,
 melyekhez érdekes, néha találó megjegyzéseket fűz, a követ-
 kező: 1. A' Magyar Nemzetnek romlott állapotjáról. Oh szegény
 megromlott 's elfogyott magyar Nép... 2. In laudem Con-
 finiorum. Vitézek mi lehet — — 3. In laudem verni temporis.
 Áldott szép Pünköstnek gyönyörű ideje. 4. Valedicit Patriae,

amicis iisque omnibus, quae habuit charissima. Oh én édes Hazám te szép Magyar Ország.

29. Az 1741-iki budai kiadás. Említi e kiadást Szilády Balassa-kiadásában, (1879.) XLV. 1. és Petrik Bibliographiájában I. köt. (1888). 161. 1. Petrik a lapszámot is közli (»32-r. 4 lev., 359, 9, 43 és 11 l.«), de a lelőhelyet nem említi.

30. Az 1744-iki A) debreczeni kiadás: A' Néhai | *Tekintetes Nagyságos vitéz* | URNAK, | *GYARMATI* | BALASSA | BÁLINTNAK: | *És* | Ama' jó emlékezetű | *Néhai Nemzetes* | RIMAI | JÁNOSNAK; | IGAZ HAZA-FIAINAK, | és a' Magyar nyelv' két | ékességének | ISTENES ÉNEKI, | *Moft újjobban e' kis formában ki-* | *botsáttattak* | DEBRETZENBEN, | — | MARGITAI JÁNOS által, | 1744-dík Elztendőben. ||

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): A—Q₅+3 lev; a mellékleté: 4 lev.+R—S₅+6 levél=4 sztlan levél+1 sztlan lap+2—66+2 sztlan lap+67—357 lap+9 sztlan lap (Laistrom); mellékleté: 1—43 lap+11 sztlan lap (Énekek).

Tartalma [A₁^a]: Czímlap, [A₁^b]: Oven. in Append. | Epigrammatum: | stb. A₂^a: ELOGIA. | ... AD VALENTINUM BALASSA, | Joannes Rimanus. | BÁLINT *nemzetedben ki vól-* | *tál* BALASSA, | — — A₃^b: *In eundem.* | Janus Balogus Tolnæus. | *Dlique Deæque simul* — — A₄^a: Ugyan azon Magyarúl: | *Isten-afszonyokkal* — —

A₅^a [1. 1.]: Néhai | *Tekintetes és Nagyságos vitéz* | URNAK, | *GYARMATI* | BALASSA BÁLINT- | NAK, | Iftenes, 's egynehány vitézi | ÉNEKI. |

66. BALASSA BÁLINT | ÉNEKINEK | *VÉGE.* | [Záróvignette: cartouche-ban az »Oculus Dei«: .]

[1^a sztlan 1.:] A' | *Jó emlekezetű* | NÉHAI NEMES | és | NEMZETES | RIMAI JÁNOSNAK | ÉNEKI | KÖVETKEZNEK. ||

[1^b sztlan 1.] Oven. in lib. uno, Epi- | grammatum: | *Solis ut in solo* — —

226. Ezek a' meg-nevezett FőSze- ! mélynek Rimai Jánosnak, | Éneki; Immár következ- | nek egynéhány szép | Énekek. | [Záróvignette: 10 hétszirmu rózsából alakított kettős háromszög.]

227. [Czímfelirat nincs] A' Szerentsének állhatatlan | vóltáról, — — —

357. VÉGE | [záróvignette: guirlande palmettával és stilizált kagylóval.]

[358.] RENDI | E' Könyvben foglalt | Énekeknek. |

[366.] OVENUS. | Nil opus Authorem, — —

1. Egynéhány oktató | Regulák által | VEZÉRLŐ UTA, | Minden úton-járó igaz | IZRAÉLITÁNAK, |

15. 1. Záróvignette: fonadékdísz, felül hét sólyomtól közrefogott stilizált tulipánnal.

[44.] REGGELI | ÉNEK. | SZívem fzerént UR Is- | ten, — — [és még 3 más ének.]

[54.] Guirlande-záróvignette.

A Magyar Nemzeti Muzeumban, $\frac{\text{P. o. hung.}}{336.}$ jelzettel »Ignatii Mészáros mp.« beírással.

31. Az 1744-iki B) debreczeni kiadás: A' Néhai | Tekintetes Nagyságos vitéz | URNAK, | GYARMATI | BALASSA BÁLINTNAK: | És | Ama' jó emlékezetű | Néhai Nemzetes | RIMAI | JÁNOSNAK; | IGAZ HAZA-FIAINAK, | és a' Magyar nyelv' két | ékességének | ISTENES ÉNEKI, | Most újobban e' kis formába ki- | botsáttattak | DEBRETZENBEN, | — | MARGITAI JÁNOS által, | 1744-dik Efstendőbe. ||

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél); A—Q₅ + 3 lev.; a mellékleté: 4 lev. + R—S₅ + 6 levél = 4 sztlan levél + 1 sztlan lap + 2—66 + 2 sztlan lap + 67—357 + 9 sztlan lap (Laistrom); mellékleté: 1—43 lap + 11 sztlan lap (Énekek).

Tartalma: [A₁^a:] Czím lap; [A₁^b:] Oven. in Append. | Epigrammatum: | stb. A₂^a: ELOGIA. | ... AD VALENTINUM

BALASSA, | Joannes Rimañus. | BÁLINT *nemzetedben ki vól-
tál* BALASSA, | A₃^b: *In eundem.* | Janus Balogus Tolnæus. |
Dlique Deæque simul — — — A₄^a: Ugyan azon Magyarúl:
ISten-afzfzonyokkal — —

A₅^a [1. l.]: Néhai | *Tekintetes és Nagyságos vitéz*
URNAK, | GYARMATI | BALASSA BÁLINT- | NAK, | Iftenes,
's egynéhány vitézi | ÉNEKI. |

66. BALASSA BÁLINT | ÉNEKINEK | VÉGE. | [Záró-
vignette: gyümölcsessel s virággal rakott kosár.]

[1^a sztan 1.:] A' | *Jó emlekezetű* | NÉHAI NEMES | és |
NEMZETES | RIMAI JÁNOSNAK | ÉNEKI | KÖVETKEZ- | NEK. ||

[1^b sztan 1.:] Oven. in lib. uno, Epi- | grammatum: |
Solis ut in folo — —

226. *Ezek a meg-nevezett Fő Sze- | mélynek* Rimai János-
nak, | Éneki; *Immár következ- | nek egynéhány szép Énekek.* [Záró-
vignetta: 10 nyolczszirmú rosettából alakított kettős háromszög.]

227. [Czímfelirat nincs.] A' *Szerentsének állhatatlan* |
vóltáról, — — —

357. VÉGE. | [Záró-vignette: Feje körül glóriával övezett
szárnyas angyalfej, szárnyaival guirlande-ot tartva, mint az
1730-iki pozsonyi kiadás 66-ik és melléklete 15. lapján.

[358.] RENDI | E' Könyvben foglalt | Énekeknek.

[366.] OVENUS. | Nil opus Authorem, — —

1. Egynéhány oktató | Regulák által | VEZÉRLŐ UTA, |
Minden úton-járó igaz | IZRAÉLITÁNAK. |

15. l. Záró-vignette: consol, guirlande-dal; mint a váczí
1777-iki kiadásban ugyanezen lapon.

[44.] REGGELI | ÉNEK. | SZivem szerint Ur Is- | ten.

[54.] Záró-vignette: Ugyanaz, mint fentebb a 66. lapon
A *Magyar Nemzeti Múzeumban.* (^{P. o. hung.}_{336.} jelzettel),
hová a Jankovich-gyűjteménnyel került. Eredetileg a buda-
pesti egyetemi könyvtár tulajdona volt, XLIII. e. jelzettel.

32. Az 1776-iki pozsonyi kiadás. Említi ezt a kiadást Toldy »A Magyar nyelv és irodalom kézikönyve« I. köt. 155—6. h. Szilády Balassa-kiadásában (1879) XLV. 1. és Petrik Bibliographiájában I. köt. (1888) 161. 1. Ez utóbbi a lapszámot is közli (»32-r. 4 lev., 359, 9, 43 és 11 l.«) a lelőhely megnevezése nélkül. Sándor István nem említi. Egy példányát se ismerjük.

33. Az 1777-iki váczi kiadás. A' Néhai | *Tekintetes Nagyságos vitéz* | ÚRNAK, | *GYARMATI* | BALASSA | BÁLINTNAK: | *És* | Ama' jó emlékézetű | *Néhai Nemzetes* | RIMAI | JÁNOSNAK; IGAZ HAZA-FIAINAK, | és a' Magyar nyelv' két | ékességének | ISTENES ÉNEKI, | *Most újobban e' kis formába ki-* | *botsáttattak,* | — | *Debretzeni forma fzerént.* | — | NYOMTATTAT. VATZON | 1777. ||

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): A—Q₅ + 3 levél; mellékleté: 4 levél + R—S₅ + 6 levél = 11 sztlan lap + 2—66 + 2 sztlan lap + 67—357 + 9 lap (Laistrom); mellékleté: 1—43 + 11 sztlan lap (Énekek) + 2 tiszta lap. (A lap-számozás többször elvétele.)

Tartalma: [A₁^b]: Oven. in Append. | Epigrammatum: | *Præter virtutem*, . . . A₂^a: ELOGIA. | . . . AD VALENTINVM BALASSA | Joannes Rimanus. | A₃^b: *In eundem*. | Janus Balogus Tolnæus. | *Diique Deæque simul*, — — A₄^a: Ugyan azon Magyarúl: | *Isten-afszonyokkal* — — [Kapitel: ELOGIA.]

A₅^a [1. 1.]: Néhai | *Tekintetes és Nagyságos vitéz* | ÚRNAK, | *GYARMATI* | BALASSA BÁLINT- | NAK, | Iftenes, 's egynéhány vitézi | ÉNEKI. | Adj már tsendeséget — — [Kapitel: BALASSA | ÉNEKI.]

66. BALASSA BÁLINT | ÉNEKINEK | *VÉGE*. |

[1^a sztlan l.] A' *Jó emlékezetű* | NÉHAI NEMES | és | NEMZETES | RIMAI | JÁNOSNAK | ÉNEKI | KÖVETKEZ-NEK. |

[1^b sztlan 1. Oven. in lib. uno, Epi- | grammatum: |
Solis ut in solo motu — —

67. *Tükör ez nézz ebbe bünös, | Hogy kárhozatban ne
 légyös.* [így] | Könyörülly én rajtam, — — [Kapitel: RIMAI
 ÉNEKI.]

226. *Ezek a' meg-nevezett Fő-Sze- | mélynek Rimai
 Jánosnak, | Éneki; Immár következnek | e g y n é h á n y f z é p |
 Énekek.* ||

227. *A' Szerentsének állhatat- | lan vóltáról* — —
 [Kapitel: ISTENES | ÉNEKEK.]

[358.] RENDI | E' Könyvben foglalt | Énekeknek. |

[366.] OVENUS. | Nil opus Authorem, | — —

1. Egynéhány oktató | Regulák által | VEZÉRLŐ UTA, |
 Minden úton-járó igaz | IZRAÉLITÁNAK. [12 regula, 5 imádság.]

[44.] REGGELI | ÉNEK. | [2 reggeli, 2 estveli ének.]

A budapesti egyetemi könyvtárban Ad. 3053. jelzettel.

34. Az 1790-iki pozsonyi kiadás. A' | Néhai | *Tekin-
 tetes Nagyságos vitéz* | URNAK, | GYARMATI | BALASSA |
 BÁLINTNAK: | *És* | Ama' jó emlékezetű | *Néhai Nemzetes* |
 RIMAI | JÁNOSNAK: | IGAZ HAZA-FIAINAK, és a' Magyar
 nyelv' két | ékefségének | ISTENES ÉNEKI, | *Most ujjobban e'
 formában ki- | bortsáttattak.* | = | POSONYBAN, | LANDERER
 MIHÁLY' | BETÜIVEL 1790. ||

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): A—Q₆ + 2 levél;
 mellékleté: 4 levél + R—S₇ + 4 levél + 1 üres levél = 9
 sztlan lap + 2—66 + 2 sztlan lap + 67—357 + 9 sztlan
 lap (Laistrom); mellékleté: 1 lap + 2—43 + 11 sztlan + 2
 üres lap.

Tartalma: [A₁^b]: Oven. in append. | Epigrammatum: |
Præter virtutem, — — A₂^a: ELOGIA. | — — AD VALEN-
 TINUM BALASSA, | Joannes Romainus | BÁLINT *nemzetedben*
ki vól- | tál BALASSA. | A₃^b: *In eundem.* | Janus Balogus

Tolnæus. | *Dlique Deæque simul*, — — A₄^a: Ugyan azon
Magyarúl: *ISTen-aszfzonyokkal égben az* | *Istenek*, | — —
[Kapitel: ELOGIA].

A₅^a [1. 1.]: Néhai | *Tekintetes és Nagyságos vitéz* |
URNAK; | *GYARMATI* | BALASSA BÁLINT- | NAK, | Istenes,
's egynéhány vitézi | ÉNEKI. | ADj már tsendefséget, — —
[Kapitel: BALASSA | ÉNEKI.]

66. BALASSA BÁLINT | ÉNEKINEK | *VÉGE*. | [Záró-
vignette: hamvvederszerű edény, tetején virágokkal.]

[1^a sztlan 1.]: A' | *Jó emlékezetű* | NÉHAI NEMES |
és | NEMZETES | RIMAI | JÁNOSNAK | ÉNEKI | KÖVET-
KEZNEK. ||

[1^b sztlan 1.]: Oven. in lib. uno, Epi- | grammatum:
Solis ut in solo motu — — 67. *Tükör ez: nézz ebbe bűnös,*
Hogy kárhozatban ne légy ős. | Könyörülly éni rajtam, — —
[Kapitel: RIMAI | ÉNEKI.]

226. *Ezek a' meg-nevezett Fő* | *Személynek* Rimai János-
nak, Éneki; *Immár következnek egynéhány* | *szép Énekek.*
[Záró-vignette: virágfüzér.] ||

227. *A' Szerentsének* — — [Kapitel: ISTENES | ÉNEKEK.]

357. [Záró-vignette: ülő emberi alak lugasszerű környezettel.]

[358.] RENDI | E' Könyvben foglalt | Énekeknek. |

[364.] OVENUS. | Nil opus Authorem — —

[365.] [1. 1.]: Egynéhány oktató | Regulák által | VE-
ZÉRLŐ UTA, | Minden úton-járó igaz | IZRAÉLITÁNAK | — |
AZ IGAZ ÚTON- | JÁRÓHOZ. | *Bóldogúl akarfsz-é* — —
[12 regula.] [15. 1. Záró-vignette: szökőkút.] 16. *Útra induló-*
nak | *Imádsága.* | [és még ezenkívül 4 imádság.] 43. 1. Záró-
vignette mint a 226. lapon. [44.] REGGELI | ÉNEK. | [és még
három ének.] 54. lapon: záró-vignette mint a 66. lapon.

Egy példánya a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában
P. O. hung. szám alatt.

35. A nyomtatási év nélkül megjelent pozsonyi kiadás. (XVIII. sz.) A' Néhai | *Tekintetes Nagyságos vitéz* | URNAK, | GYARMATI | BALASSA | BÁLINTNAK: | *És* | Ama' jó emlékezetü | *Néhai Nemzetes* | RIMAI | JÁNOSNAK; | IGAZ HAZAFIAINAK, | és a' Magyar nyelv' két | ékességének | ISTENES ÉNEKI, | *Most újobban e' kis formában ki- | botsát- | tattak* | = | PÖSONYBAN, | LANDERER MIHÁLY, | be- | tüivel. ||

Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): A—Q₅ + 3 levél; mellékleté: 4 levél + R—S₅ + 7 levél = 9 számozatlan lap, + 2—66 + 2 sztlan lap + 67—357 + 9 sztlan lap (Laistrom); mellékleté: 1—43 + 11 sztlan lap.

Tartalma: [A^b]: Oven. in append. | Epigrammatum: | *Proter virtutem*, — — A₂^a: ELOGIA. | ... AD VALENTI- | NUM BALASSA, | Joannes Rimañus. | BÁLINT *nemzetedben* | *ki vól- | tál* BALSSA, [így] | A₃^b: *In eundem*. | Janus Balo- | gus Tolnæus. | *Dlique D æque* [így, az ,e'-nek csak helye van] | *simul*, — — A₄^a: Ugyan azon Magyarúl: | *ISten-afszonyok- | kal égben az | Istenek*, | — [Kapitel minden old.: ELOGIA.]

A₅^a [1. l.]: Néhai | *Tekintetes és Nagyságos vitéz* | URNAK, | GYARMATI | BALASSA BÁLINT- | NAK, | Istenes, 's egynéhány vitézi | ÉNEKI | ADj már tsendességet, — — [Kapitel: BALASSA | ÉNEKI.]

66. BALASSA BÁLINT | ÉNEKINEK | VÉGE. || [Záro- vignette: pálma és borostyánágak.]

[1^a sztlan l.]: A' | *Jó emlékezetü* | NÉHAI NEMES | és | NEMZETES | RIMAI | JÁNOSNAK | ÉNEKI | KÖVET- KEZNEK. ||

[1^b sztlan l.]: Oven. in lib. uno, Epi- | grammatum: | *Solis ut in solo motu* — — 67. *Túrór ez: nézz ebbe bűnös,* | *Hogy kárhozatban ne légy és.* | Könyörülly én rajtam, [Ka- pitel: RIMAI | ÉNEKI.]

226. *Ezek a' meg-nevezett Fő Sze- | mélynek* Rimai Jánosnak, | *Éneki; immár következ- | nek egynehány fszép | Énekek.* || [Záró-vignette: 16 hatágú csillagból álló egyalapú kettős háromszög.]

227. *A' Szerentsének* — — [Kapitel: ISTENES | ÉNEKEK.]

357. Záró-vignette: Egy console-szerű disz két végén sólyom-madárral, tetején tulipánnal.

[358.] RENDI | E' könyvben foglalt | Énekeknek. |

[366.] OVENUS. | Nil opus Authorem, — —

[367.] 1. 1. Egynehány oktató Regulák által | VEZERLŐ UTA, | Minden úton-járó igaz | IZRAÉLITÁNAK, | [kötélszerűen csavart szalag.] | AZ IGAZ UTON- | JÁRÓHOZ | *BOldogúl akarfsz-é* — — [12 regula, 5 imádság.] [44.] RÉG-GELI | ÉNEK. | SZivem fzerént — — [és még 3 ének].

Egy példánya a *Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában* P. O. Hung.
338. jelzet alatt.

36. Nyomtatási hely és év nélkül, valószínűen a XVIII. században megjelent kiadást említ Petrik Bibliographiája I. köt. 161. lapján, a mű terjedelme és a lelőhely említése nélkül. Egy-é ez a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában levő P. o. hung.
336. c. jelzetű kiadással, meg nem határozható. A M. Nemzeti Múzeumi példányt sem kaphattuk meg.

37. Czímlaptalan, XVIII. századi kiadás. Kis 12-rét, ívjegyei (per 12 levél): [A] $A_2 - Q_5 + 3$ levél; mellékleté: $4 + R - S_6 + 6$ levél + 1 üres levél = [2] + 7 lap + 2—66 + 2 sztlan lap + 67—359 számozott + 9 sztlan lap (Laistrom); mellékleté: 1—43 + 11 sztlan + 2 üres lap. Hibás lapszámok: 13 helyett 15, 139 (193), 185 (158), 268 (298), 350-ről 353-ra ugrik s ez a hiba végig megmarad.

Tartalma: A_2^a : ELOGIA | ... AD VALENTINUM BALASSA, | Joannes Romainus. | BALINT *nemzedekben ki vól-|tál* BALASSA, | . . A_3^b : *In Eundem* | Janus Balogus Tolnæus. |

Dlique [így] *Deaque fimul* — — A_4^a : Ugyan azon Magyarúl: | *ISTen Afzfzonyokkal égben az* | *Iftenek.* | — — [Kapitel: ELOGIA | BALASSA.]

A_5^a [1. 1.]: Néhai | *Tekintetes és Nagyságos vitéz* | URNAK | *GYARMATI* | BALASSA BALINT- | NAK | *Iftenes,* 's egynéhány vitézi | ENEKI. | ADgy már tsendességet, — — [Kapitel: BALASSA | ENEKI.]

66. BALASSA BALINT | ENEKINEK. | *VEGE.* | [Záró-vignette: Angyalfej, két szárnyára függesztett guirlanddal.]

[1^a, sztlan 1.]: A' | *jó emlékezetű,* | NEHAI NEMES ÉS | NEMZETES | RIMAI | JANOSNAK | ENEKI | KÖVETKEZNEK. || [Kapitel: RIMAI | ENEKI.]

[1^b, sztlan 1.]: Oven. in lib, uno, Epi- | grammatum: | *Solis ut in folo motu* — — 67. *Tükör ez: nézz ebbe bűnös,* | *Hogy kárhozatban ne légy ós.* | Könyörűl én rajtam, — —

73. 1. Záró-vignette: 6 négyszirmú rosettából alkotott háromszög.

226. *Ezek a' meg nevezett fő Sze* | *mélynek* Rimai Jánosnak | Éneki; *immár következnek* | *már* [így] *egynéhány szép* | *Énekek.* | [Záró-vignette: 10 négyszirmú rosettából alkotott egyalapú kettős háromszög.]

227. *A' fzérentsének* [így] — — [Kapitel: ISTENES | ENEKEK. 230. RIMAI].

359. [Záró-vignette: mint a 226. lapon.]

[360.] Rendi e' Könyvben | foglalt Enekeknek. |

[368.] OVENUS. | Nil opus Authorem. — —

[369.] 1. 1. Egynéhány oktató | Regulák által. | VEZERLŐ UTA, | Minden úton-járó igaz | IZRAELITANAK. | [4 szirmú rosetta-sor.] | AZ IGAZ UTON- | JAROHÓZ. | *BOldogul akarfé* — — [12 regula]. [15. 1. Záró-vignette: mint a 66. lapon.] 16. *Utra indulónak* | *Imádsága.* | [és még 4 imádság.] [43. 1. záró-vignette: 6 négyszirmú rosettából alakított

háromszög, mint a 73. lapon.] [44.] REGGELI | ENEK | [és még 3 ének.] [54 l. záró-vignette: magyar címér.]

Egyetlen példánya a *rimaszombati egy. prot. főgymnasium könyvtárában* 2358. sz. a. Erről közölte címét Szabó Károly a »Magyar Könyvszemle« 1882. évf. 93. lapján. (244. adalék.) Szabó 17-ik századi nyomásnak mondja ugyan, de a kiadás berendezése miatt tizennyolczadik századi nyomtatványnak kell tartanunk.

38. Az 1806-iki pozsonyi és pesti kiadás. A' Néhai | *Tekintetes Nagyságos vitéz* | ÚRNAK, | GYARMATI | BALASSA | BÁLINTNAK | és | Ama' jó emlékezetű | Néhai | *Nemzetes* | RIMAI | JÁNOSNAK | IGAZ HAZA-FIAINAK, | és a' Magyar nyelv' két ékezségénnek [így] | ISTENES ÉNEKI, | *Most újjabban e' formában ki-botsáttattak.* | — o — | Po'fonyban és Pesten, | Fűskúti Landerer Mihály | betűivel 1806. ||

Kis 12-rét, $A-Q_6 + 2$ levél; mellékleté: 4 levél + $R-S_7 + 4$ levél = 9 szatlan lap + 2 — 66 + 2 szatlan lap 67—357 + 9 szatlan lap (Laistrom); mellékleté: 1 szatlan + 2—43 + 11 szatlan lap. A 70—78. lapok hibásan kötve (70, 75—78, 71—74.); hibás lapszámok: 116 helyett 72, 126 (120), 226 (126), 282 (272), 303 (305).

Tartalma: A_5^a [1. l.]: Néhai | *Tekintetes és Nagyságos vitéz* | URNAK | GYARMATI | BALASSA BÁLINTNAK | ISTENES | 's egynéhány vitézi | ÉNEKI. | Adj már tsendefset. — — [Kapitel: BALASSA | ÉNEKI.]

66. BALASSA BÁLINT | ÉNEKINEK | VÉGE. | [Záró-vignette: doboló angyal.]

[1^a, szatlan l.]: A' | *Jó emlékezetű* | NEHAI NEMES | és | NEMZETES | RIMAI | JÁNOSNAK | ÉNEKI | KÖVETKEZNEK. ||

[1^b, szatlan l.]: Oven. in lib, uno Epi- | grammatum. | *Solis ut in solo motu* — — 67. *Tükör ez: nézz ebbe bűnös,* |

Hogy kárhozatban ne légy ős. | Könyörülly én rajtam, — —
[Kapitel: RIMAI | ÉNEKI |

226. [Sajtóh. 126.] *Ezek a' meg-nevezett Fő- | Sze-
méllynek* Rimai János- | nak Enéki. | *Immár kö- | vetkeznek
egynéhány | szép énekek.* |

227. *A' Szerentsének* — — [Kapitel: ISTENES |
ÉNEKEK. | 357. Záróvignette: feldőlt virágcsokor.] [358.]
RENDI | E' Könyvben foglalt | Énekeknek. |

366. OVENUS. | = | Nil opus Authorem — —

[367. 1. 1.] Egynéhány oktató | Régulák által | VE-
ZÉRLŐ ÚTA, | Mi ndenúton-járó igaz | IZRAÉLITANAK. | — |
AZ IGAZ ÚTON- | JÁRÓHOZ. | *Böldögöl akarfé* — —
[12 regula; 15. lapon lantot pengető gyermek.] 16. *Últra* [így]
indulónak | *Imádsága.* | [és még négy imádság.] 44. REGGELI
ÉNEK. | [még más 3 ének, melyből kettő estvéli.] [Záró-vig-
nette: két végén megnyújtott rhombus, közepében csillagalak-
kal.] [Egy példánya a *Magyar Nemzeti Muzeum könyvtárában*
P. o. hung.
339 „ jelzet alatt, hová Horváth Árpád könyvtárából
Szentiváni dr. Mészáros Károly ajándékából került 1896-ban;
másik csonka példánya, melybe íróónnal »Talán Lőcse 1730«
van beírva, Beöthy Zsolt adományából 1893-ban került a *Magyar
Nemzeti Muzeum* tulajdonába; hiányzik e példányból elől 8,
közbül 71 — 78, végül 6 levél, és a 42. lapon a »Bün-
botsánatért való Imádság«-nak »az én ditső fel-támadásom-«
szavainál szakad meg. Jelzete: P. O. hung.
337. ; harmadik példánya
B. Radvánszky Béla sajtó-kazai könyvtárában. Cím lap-hason-
mást közölt róla Erdélyi Pál Balassa Bálint életrajzában (205. 1.).

IV.

E kiadásnak jellemző sajátása, hogy kétféle typusból,
u. m. a váradi és kolozsvári forma szerint való kiadásból van
egybeszerkesztve. Tudniillik a kiadó az előbbi élen álló hosszú

summácskákat meghagyta, de a kolozsvári typus rövid sententiosus verseit is sajnálta elhagyni s mind a kettőt közli az egyes költemények előtt. E typusból csak egy kiadás maradt fenn. Ez az

39. 1702 - iki kiadás

(nyomtatási hely nélkül). Az
Néhai Tekintetes, Nagyságos
Vitéz Urnak | GYARMATI
BALASSA | BALINTNAK; | Es
Amaz jó-emlekezetű, | Istenben
bóldogúl ki-múlt | Néhai Nem-
zetes | RIMAI JANOS- | NAK,
Igaz haza fiának, és a' Magyar
nyelvnek két ékecségének | IS-
TENES ENEKI. | *Mellyet az
előtteni fogyatkozá- | soknak
meg jobbításául [így] mostan
[u]jjobban e' kis formában | ki-
bocsáttatott. — | MDCCII. Elzt.*

Kis 12-rét, ívjegyei (per
12 levél): A—R₆; mellékleté:
6 levél + S—S₇ + 4 + 1 üres
levél = 9 számozatlan lap +
2—62 + 3 szltan lap + 66—
382 + 6 szltan lap: mellékleté:
2 számozatlan lap + 3—33 + 1
szltan + 2 üres lap.

Tartalma: [A^b:] Oventus in Appendice | Epigrammatum. |
Præter virtutem, stb.

A₂^a: ELOGIA, | — — Ad VALENTINUM | BA-
LASSAM, | Johannes Rimaínus. | BALINT nemzetedben, ki |
vóltál BALASSA, |

Az
Néhai Tekintetés, Nagyságos
Vitéz Urnak
GYARMATI
**BALASSA
BALINTNAK;**

Amaz jó - emlekezetű,
Istenben bóldogúl ki múlt
Néhai Nemzetes
**RIMAI JANOS-
N A K**

Igaz haza fiának, és a' Magyar
nyelvnek két ékecségének
ISTENES ENEKI.
*Mellyet az előtteni fogyatkozá-
soknak meg jobbításául mostan
újjobban e' kis formában
ki bocsáttatott.*

MDCCII. Elzt.

30. Az 1702-iki (ny. h. nélküli)
kiadás cím lapja.

A₃^b: *IN EUNDEM* | JANUS BALOGUS | Tolnæus.
DLique Deceq̃ simul — —

A₄^a: *Ungarico Idiomate per* | JOHANNEM RIMAI
reddita in hunc modum. | Isten Afzszonyokkal égben az Isten-
nek, [igy] | — — [Kapitel:

É N E K I. 95

ratáshoz folyamodnunc: **Hogy**
ha a' mi vétkeinc olly veresflek
vóinánac, mint az Skárlát szí-
ne-is, hó fejréséggé tétettek ō
általa, s' ha mint a' piros festék
ugy piroslanának is előtte, gyap-
julioz hasonló fejréséget vész-
nek tőle. De ezt az veres pi-
ros festékű hűnőc fejrítő jó ke-
gyelmér, mint hogy csak azok-
nac adgya ō szent Felsége, az
kik méltó magoc meg-alázásá-
val, buzgó Könyörgések által
tőredelmes szívből szorgalmaz-
tattyác előtte, ki ki ne reftel-
lyen ō Szent Felségének így
szóllani Könyörgésében felőle:

Ad Notam:

Valaki azt hiszi, hogy nyer
OH Kegyelmes Isten! nézz
szépen reám nyavalyáfra,
E 4 Ter-

31. Az 1702-iki (ny. h. nélküli)
kiadás 95. lapja.

ELOGIA | BALASSÆ.]

A₅ [1. 1.] *Néhai Tekintetes*
és Nagyságos | *vitéz Urnak,*
GYARMATI | BALASSA | BA-
LINTNAK | Istenes s' egy néhány
vi- | tézi Enneki. [igy] ELSŐ. |
ADgy már csendefséget — —
[Kapitel: BALASSA | ENEKI.]

62. *A' meg irt Vitéz Ur,*
Istenes | Enekinék VEGE.

[63.] *Az Jó emlékezetű, Isten-*
ben id- | vefségeffen nyugovó,
NEHAI NEMES ES | NEMZE-
TES | RIMAI JA- | NOSNAK,
ISTENES ENEKI | következnek. ||
[Kapitel: RIMAI | ENEKI.]

[64.] *Ovenus in Libro uno*
Epigrammatum. | Solis ut in
solo motu — —

[65.] *PSALMI LI. | Periphra-*
stica explanatio. | Mint hogy

Isten ellen fok | ezerképpen való minden- | napi vétkeinknek
számtalanságaihoz képeft — — 67. ELSŐ. | *Tűkőr ez: nézz*
ebben bűnös, | Hogy kárhozatban ne légy ōs. ||

264. *Ezek a' meg-nevezett fő-sze- | mélynek RIMAI*
JANOSNAK | *Eneki: Immár következnek | más egynéhány*
*szép Enekek. | [***** Elválasztó lécz.] | ELSŐ. | A' sze-*

rentsének álhatat- | lan vóltárúl, e' Sententiának | betűiből
 álván: | FERENDUM & SPE- | RANDUM. | *Incerto Authore.* |
 FOrog a' fzerencse — — [Kapitel: ISTENES | ENEKEK.]

R₄^a: [383.] RENDI e' KÖNYVBEN | foglalt Enekeknek. |
 [389.] [1.] *Via Jacobea*; | az az: | JAKOB PATRI- |
 ARKANAK | *Olly úta*, | Melly minden Uton-Járó, | s' bújosó
 igaz Izraëlitákat, bá- | torságos és bóldog DEREK | UTRA igaz-
 gat. | Egy néhány oktató Regulák és | Iftenes Imádságok
 által. | Gen. 48. 15. 16. | *Amaz Iften, kinek előtte járta-* |
nak az én Atyáim, Abrahám | és Ifák; amaz Iften, a' ki
táplált | engem eleitől fogva mind e' mái | napiglan; amaz
Angyal, ki meg- | szabadított engemet minden | gonosztól,
áldgya-meg az | igaz UTON JA- | ROKAT. | — | MDCCII.
 Efzt. || [2.] AZ IGAZ UTON | Járókhöz. | Boldogúl akarfé
 házadból | — — [15 regula.] 22. UTRA INDULONAK |
 IMADSAGA. | OH fényes egekben lakozó, | — — 26. UTBAN
 MONDANDO | IMADSAG. | OH én bujdoso Atyáimnak, | — —
 34. *Author ad Viatorem.* | *Esa.* 30. ²Ÿ. 21. | Hæc illa eft via;
 Incede | per eam. | *ISam.* 17. v. 37. | Abi, & fit JEHOVA |
 tecum. ||

Egyetlen példánya »*Resdie* [Residentiae] *Thurócz. Soctis*
 [=Societatis] *Jesu.*« beírással, ^{RMir. O.}_{126.} jelzettel a *Tudományos*
Akadémia könyvtárában.

V,

Időrendi sorrendben így következnek egymás után Balassa
 és Rimay »Istenes énekei«-nek itt felsorolt kiadásai:

1. Az első bártfai kiadás 1632—35 körül. (Egy pél-
 dányban sem maradt fenn.) Lásd: 6. 1.

2. Második bártfai kiadás 1635—40 közt. (Maros-
 vásárhelyi ref. coll. könyvtára.) 7—14. 1.

3. Első lőcsei kiadás 1640 körül. (Egy példányban sem maradt fenn.) 14. l.

4. Első váradi kiadás 1640 körül. (Egy példánya sem ismeretes.) 14—15. l.

5. Második váradi kiadás 1640—1660 között. (Magyar Nemzeti Muzeumi töredék?) 27—30. l.

6. Harmadik váradi kiadás 1640—1660 között. (Egy példánya sem ismeretes.) 27—28. l.

7. Negyedik váradi kiadás 1640—1660 között. (1652?) (Egy példánya sem ismeretes.) 27—28. l.

8. Kassai kiadás 1665. (Székesfehérvári püspöki könyvtár.) 15—23. l.

9. Második lőcsei kiadás 1670. (Br. Radvánszky Béla könyvtára, Sajó-Kaza.) 30—41. l.

10. Első pozsonyi kiadás 1676. (M. Nemz. Muzeum, Hallei magyar könyvtár.) 44—46. l.

11. Első kolozsvári kiadás 1677. (M. Tud. Akadémia könyvtára.) 57—68. l.

12. Harmadik bártfai kiadás 1679. (Czóbel István könyvtára [Nagy-Ör.] 46—49. l.

13. Második kolozsvári kiadás 1681. (Erdélyi Muzeum könyvtára Kolozsváron.) 68—69. l.

14. Harmadik lőcsei kiadás 1683. (Ráth György könyvtára.) 49. l.

15. Harmadik kolozsvári kiadás 1691. (Erd. Muzeum. Kolozsvári ref. collegium. Debreczeni ref. collegium könyvtára.) 69—71. l.

16. Első debreczeni kiadás 1692. (Pozsonyi ev. lyceum könyvtára. Gömörmegyei Muzeum könyvtára Rimaszombaton.) 72—74. l.

17. Negyedik lőcsei kiadás 1693. (M. T. Akadémia könyvtára) 49—51. l.

18. Ötödik lőcsei kiadás 1700. (M. Nemz. Muzeum.) 51—54. l.

19. Negyedik kolozsvári kiadás 1701. (M. Nemz. Muzeum.) 74—76 l.

20. Második debreczeni kiadás 1702. (Debreczeni ref. collegium könyvtára.) 76—78. l.

21. Nyomtatási hely nélkül 1702. (M. T. Akadémia könyvtára) 98—101. l.

22. Hatodik lőcsei kiadás 1704. (Erd. Muzeum könyvtára.) 78—80. l.

23. Hetedik lőcsei kiadás 1710. (Egy példánya sem maradt fenn.) 80. l.

24. Nyolczadik lőcsei kiadás 1720. (Budapesti Egyetemi könyvtár.) 54—56. l.

25. Első budai kiadás 1728. (M. Nemz. Muzeum.) 80—82. l.

26. Második pozsonyi kiadás 1730. (M. Nemz. Muzeum.) 82—84. l.

27. Kilenczedik lőcsei kiadás 1730. (Egy példánya sem ismeretes.) 84. l.

28. Ötödik kolozsvári kiadás 1731. (M. T. Akadémia könyvtára.) 84—86. l.

29. Harmadik debreczeni kiadás 1738. (R. Kiss István könyvtára.) 86—88. l.

30. Második budai kiadás 1741. (Egy példánya sem ismeretes.) 88. l.

31. Negyedik debreczeni kiadás 1744. A) (M. Nemz. Muzeum.) 88—89. l.

32. Ötödik debreczeni kiadás 1744. B) (M. Nemzeti Muzeum.) 89—90. l.

33. Harmadik pozsonyi kiadás 1776. (Egy példánya sem ismeretes.) 91. l.

34. Váczi kiadás 1777. (Budapesti egyetemi könyvtár.)
91—92. 1.

35. Negyedik pozsonyi kiadás 1790. (M. Nemz. Muzeum.)
92—93. 1.)

36. Ötödik pozsonyi kiadás. Nyomt. év nélkül. (XVIII. sz.)
(M. Nemz. Muzeum.) 94—95. 1.

37. Nyomtatási hely és év nélkül (XVIII. század.) (Egy
példánya sem ismeretes.) 95. 1.

38. XVIII. századi kiadás. (Czímlap nélkül.) (Rimaszom-
bati egy. prot. főgymnasium könyvtára.) 95—97. 1.

39. Pozsonyi és pesti kiadás 1806. (M. Nemz. Muzeum
(2 péld.). Br. Radvánszky Béla könyvtára; Sajó-Kaza.) 97—98. 1.

E szerint Balassa és Rimay »Istenes énekei«-ből 1632—1806 között harminczkilencz kiadás jelent meg. Szilády Áron Balassa-kiadásában (Budapest, 1879) még csak 31-et sorol fel, a többi azóta lett ismeretessé. Bizonyára jelent meg több is, csakhogy azok úgy elvesztek, hogy emlékük sem maradt fenn. E harminczkilencz kiadás közül tizből egy példány sem ismeretes, egyből pedig csak négy oldalnyi töredék. A többi kiadásból is többnyire csak egy példányt ismerünk. A fenmaradt példányok közül legtöbbet (egy töredékkel együtt 11) a M. Nemzeti Muzeum könyvtára őriz, azután következik az Akadémia könyvtára (4), Kolozsvári Erdélyi Muzeum könyvtára (3) stb. A különböző kiadások nyomtatóhelyek szerint így oszlanak meg: legtöbbet (9) Lőcsén nyomtattak, Kolozsváron 5, Debreczenben 5, Pozsonyban 5, Váradon 4, Bártfán 3, Budán 2, Pozsonyban és Pesten 1, Kassán 1, Vácson 1, nyomtatási hely nélkül 3 (egynek ezek közül címlapja hiányzik). A XVII. században 18, a XVIII-ikban 20, a XIX-ikben 1 kiadása jelent meg.

TARTALOM.

Lap.

Előszó	I
--------	---

RIMAY JÁNOS ÉNEKEI.

I. Szerelmes versek	3
---------------------	---

1. Kiben azt írja meg, miképpen hódoltatta őtet Venus az ő zászlója alá egy kegyest égérvén neki, kit ő Lidiának nevez	5
2. Kegyese után kesereg	9
3. Örülhetne szivem	10
4. Mi lelt, azt kérdehetnéd, hogy búval bankódom	11
5. Az lengyel király tánca nótájára	13
6. Kiben Echotul veszen feleletet	14
7. Venus impuditiæ mater suas ad libidinem hortatur	16
8. Contrarium superioris argumenti nomine Diannæ responsum	17
9. Kiben Cupidóval feddik	20

Szép egynéhány szerelmes versek.

10. Én édes Ilonám	21
11. — — Ne gondold szerelmem kenyű indulatnak	23
12. Nagy példát adhatok én rólam mindennek	24
13. Kiki terhét vállán közölünk viseli	24
14. Birja bár akarki nagy jószágú Lévat	25
15. Szerelemtől csak kár hogy tiltunk szép személt	26
16. Semmi alatt nincsen földön nyomorultabb	26
17. Egy szép rózsaszálat küldtem ajándékon	27
18. Látod ez gyöngyszemet	28

	Lap.
19. Oly nehéz nem látom előttem járnia	28
20. Hárfa — — at Valahová juthat — —	29
21. Az én szívem gyönyörködtető szerelmesem ékes személyének kedves írására való választétele	30
22. Szerelmesétől vált	31
23. Szerelmese jobbkezésnek írását köszönti	32
Maga lelke vigasztalásának 4 énekecske.	
24. Örül immár lelkem, szép kincset találtál	33
25. — — Beborult felhőzet, bánathozó egem!	34
26. Balassa János énekes solymocskájárául	35
27. Pöngését koboznak gyakran ha te hallod	36
II. Az Nagysagos Gyarmathi Balassa Balintnac Eztergamba való keszűleti	37
1. Bocásd szent lelkedet	39
2. Minerva conspiciens Balassium	45
3. Vulnere saucius ... Patriam, Amicos et Germanum alloquitur	49
4. Getica irruptio	57
5. Diana miserabili Balassiorum interitu exacerbata —	58
6. Apollinis et Musarum ad viatorem allocutio	61
7. Deploratio Fratrum Balassiorum	62
Author in lividum	66
III. Vitézi énekek	67
1. Kiben kesereg a magyar nemzetnek romlásán fogyásán	69
2. Fragmentum alterius cantionis	71
3. Egy katona éneke	72
4. Ha az időnek igen viszálkodó felháborodott állapotja miatt kedvünk szerint való életet nem viselhetünk	73
5. Mikor Füleket, Szécsént és ezekkel a több végvárat reménség kívül Isten a pogány kézből megszabadította, akkor csinálta ezt az éneket	76
IV. Oktató költemények	79
1. Sibi canit et Musis	81
2. Ó csalárd világ! mit cselekeszel?	88
3. Kerekded ez világ gömbölyű mint lapta	89
4. A szerencsének természetiről és állapotjáról	91

5. Laus mediocritatis	93
6. Minden e világi teremtetett állati között az Istennek kedvesb töremtetett állatja nincsen az embernél	95
7. Omnia post obitum fingit maiora vetustas, Majus ab exequiis nomen in ora venit	98
8. Encomia et effecta virtutum	98
9. Encomia virtutum	106
10—19 Patientia. Prudentia. Charitas. Justitia. Fides. Spes. Fortitudo. Superbia. Auaritia. Inuidia	190—113
20. Henyélés az embert olyra ösztökéli	113
21. Negyedik rendben látod az oroszlánt	113
22. Részeges embernek czégére az pohár	114
23. Az keresztyény religio ábrázatja, képének természeti tulajdonságiból való igaz magyarázatja	115
24. Bódog a ki gonoszt kerül	122
25. Az fajtalan férges erkölcsöknek gyűlöltetésével keresz- tyén erkölcsöknek szereteti ajánltatik im ez versecs- kében	123
26. Leges mensales. J. R.	125
27. Sodoma	127
28. Bendő Panna komáromi asszony éneke	129
V. Istenes énekek	131
1. Ének ad notam: Az jó hitő ember halad ez világon	133
2. Illik én nekem, édes Istenem	135
3. Reménységem vagyon nekem	137
4. Az Ur engem sanyaríta	139
5. Dicsiret. O Jehova, szent Istenem!	139
6. Az Ötvenegyedik Psalmus magyarázatja	141
7. Kiáltok hozzád mélységből	148
8. Reménységem te légy nékem	149
9. Oh ki későn futok lelkem orvosához	150
10. Óh kegyelmes Isten, nézz szépen rám nyavalyásra ..	151
11. Örök életnek	153
12. Bódog kinek az Ur vétjét megbocsátta	155
13. Hívek, keresztyének! jer ne tévelyegyünk	156
14. Oh Uram Isten!	159
15. Egyedül tebenned	162

16. Kiben az embernek ez földön való állapotjáról emlékezik	165
17. Hogy az egekből mindenekre vigyázzván és gondot viselvén, kívánja s parancsolja is Isten, hogy minden szükségünkben néki esedezzünk és csak hozzá folyamodjunk	169
18. Hogynyavalyájáról és fájdalmáról senkinek bizvásiban és hasznosban nem panaszkodhatik, mint magának az Istennek, mert ő tőle kérhet ember orvosságot életinek	170
19. Igen szép dicsíret. Legyen jó idő csak	171
20. Kedvező szemeddel	173
21. Az inségnek és nyomoruságnak enyhítésére	177
22. Az »usquequo oblivisceris mei Domine« Psalmusból fordított ének	178
23. Hatalmaskodók ellen	180
24. Az »Serva me Domine« psalmusból kimagyarázott ének	185
25. E világi életünknek sok rendbeli ránk rohanó veszedelmes ostromlásit . . . türesünkkel és szenvedésünkkel fordíthatjuk inkább nagyobb részént el magunkról	189
26. A kilenczedik Psalmusból a régi időnek boldog állapotját veti e mostani idő állapotjának boldogtalanságával és soványságával össze	191
27. Oltalomért és a kísérteteknek eltávoztatásáért való esedezés	194
28. Ez következő éneket Báthori Sigmond fejedelemnek csinálta vólt és Kátaj Györgytől küldötte bé kevés napokkal azelőtt néki, hogy Havasalföldből Szinán Vezér Basát 1595. esztendőben kikergette, diadalmat vévén hadán a Duna mellett Gyirgyónál	195
29. Az jó emlékezetű, vitézségben és istenes életben gyönyörködő, Tekintetes és Nagyságos Homennai István uram kértére csinálta e következő kis éneket	198
30. Ebben az Istenben való igaz hitnek kiábrázolt természetis és ereje ajánlása mellett Isten előtt kellemetes penitentia tartásunknak jó reguláját is eszünkben vehetvén, bűneink bocsánatjáról való törekedé-	

sünkre s a Christusban való igazulásunknak bizonyos módjára is tanuságot vehetünk	200
31. Kit más kérésére csinált az Szűz Mária énekiből, melyet egy kép mellett küldtek ajándékba egy pápista fő asszonynak	202
32. Az Evangélium recitálása után, minekelőtte az ígének magyarázatjához kezdene a tanító, ezt az három versecskét és énekecskét az ő nyelveken éneklük a csehek, melyeket azon íge folyásával és azon nótára így magyarázott meg. Az első vers az Atya Istennek személyét, a második a Fiu Istennek, a harmadik a Szent Lélek Isten személyét illeti	205
33. Post concionem dicenda	206
VI. <i>Köllemények Cato bölcs mondásai alapján</i>	207
1. Az gonosz asszonyállatról. (Fogalmazat.)	209
2. Az gonosz asszonyállatról. (Második kidolgozás.)	211
3. Az jó asszonyállatról I.	212
4. Az jó asszonyállatról II.	213
5. Más ugyanarról	214
6. Feleséget ne végy magadnak jószágért. (Fogalmazat.)	215
7. Ugyanaz. Második kidolgozás	216
8. Jó szerencsében magadat el ne higgy	216
9. Sokáig való éltedet ne kívánj	221
10. Az lassu víz, tudhadd, hogy partot mos	222
11. Borral, szerelemmel, ha lehet, jól élj	223
12. A mi lehetséges, olyban törd magadat	224
13. Veszett marha után te ne siránkozzál	225
14. Régi barátodat meg ne rágalmazd	226
15. Élj marhádbul szépen másnak hasznára	227
16. Igaz emberekkel ne kezdj törvénykedni	228
17. Ha te jól élsz, másnak gonosz életével ne gondoldj	229
VII. <i>Cato Distichonainak magyar fordítása. (I. könyv.)</i>	233

II. PRÓZAI MUNKÁK.

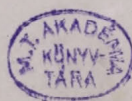
1. Rimay előszava Balassa Bálint verseihez	249
2. Rimay ajánlólevele Darholcz Kristófhhoz. (Töredék.)	260

	Lap.
3. Balassa Bálintról. (Töredék.)	267
4. Rimay János Naplója a szőnyi békekötés tárgyalásáról. (1627. máj. — 25. aug. 1.)	269
5. Orvosság a dögös pestis halálban	282
6. Nagypénteki meditatio	300
7. Az Istenes és oktató énekek magyarázata	309
8. A paráznságról	326
9. Levelek. 1. Rimay János Thurzó Györgynek	370
2. Rimay J. Thurzó Szaniszlóhoz	374
3. Rimay J. Thurzó Imrének	375
4. Rimay J. Madách Gáspárhoz	376
5. Rimay J. Reöthy Orbánhoz	378

FÜGGELÉK.

Balassa és Rimay »Istenes énekei«-nek bibliographiája.

Összeállította *Dr. Dézsi Lajos* 1*

AZ ÉNEKEK BETŰRENDES MUTATÓJA.

Adjunk hálát Istenünknek 206.

A mi lehetséges, olyban törd magadot 224.

Asszonyállat ha haragszik ugyan reszket 211.

Asszony embernek szemérmessége 214.

Átfogta Erősség vastagon oszlopját 111.

Az én solymocskám Palojtán vagon 35.

Az hitnek olaja égdegél világgal 110.

Az hit remélendő dolgoknak állatja 133.

Az idő ósága nevel magas fákat 98.

Az jóhitű ember szelíd e világon 189.

Az lassú víz tudhadd, hogy partot mos 222.

Az kevélység is már hasonló pávához 111.

Az rossz feslett erkölcs 123.

Az Ur az égbe 169.

Az Ur engem sanyarita 139.

Beborult fölhözet, bánathozó egem 34.

Birja bár akárki nagy jószágú Lévát 25.

Bocsásd szent lelkedet 39.

Bódog a ki gonoszt kerül 122.

Bódog, kinek az Ur vétkét megbocsátta 155.

Borral, szerelemmel, ha lehet, jól élj 223.

Csudálható nagy dolog 62.

Cupido, ne nyilad, lűj vile bátor mást 20.

Delos szigetéből ez minap Diánna 59.

Egyedül te benned 162.

Egy szép rózsaszálat küldtem ajándékon 27.

Élj marhádbul szépen másnak hasznára 227.

Én édes Ilonám 21.

Én édes jobbkezem 32.

Enyhítsd meg, Ur Isten, bús szívem keservét 177.

Ércznél, kösziklánál 30.

Ez asztalhoz mostan kik letelepedtünk 125.

Ez világ mint egy kert 73.

Feleséget ne végy magadnak jó-
szágért (1.) 215.

Feleséget ne végy magadnak jó-
szágért (2.) 216.

Fösvénység is járul az második
rendben 112.

Ha az Isten nékem 180.

Had vezérlő nagy Mars 46.

Hárfa . . . at Valahova juthat 29.

Ha te jól élsz, másnak gonosz éle-
tivel ne gondoldj 229.

Henyélés az embert olyra ösztökéli
113.

Hitető szerencse, nem kell ajánlá-
sod 91.

Hívek, keresztyének! jer ne téve-
lyegyünk 156.

Hogy feletkezik el 178.

Igaz általút 198.

Igaz emberekkel ne kezdj törvény-
kedni 228.

Ihon édes hazám 49.

Illik én nekem, édes Istenem 135.

Irigység is fogta kezében lándzsá-
ját 113.

Itt egy asztalt látunk körül tele-
pedve 99.

Jó szerencsében magadat el ne
higj 219.

Jőjj mellém, szent Isten 195.

Katonák hadnagya, Istennek jobb
karja 71.

Kedvező szemeddel 173.

Kegyes Jehova, tekints reánk menny-
ből 191.

Kérdhedd-e koporsó, miért ilyen
szoros bolt? 61.

Kerekded ez világ gömbölyü mint
lapta 89.

Kétfelé teríti kezeit Reménység 111.
Kiáltok hozzád mélységből 148.

Kiki terhet vállán közülünk viseli
24.

Kinek tegyek panaszt, Ur Isten,
nem tudom, 170.

Komáromban lakó te Bendő Panna
129.

Könyörüllj én rajtam 141.

Kősziklák közt lakó 14.

Látod ez gyöngyszemet . . . 28.

Legyen jó idő csak 171.

Mérő serpenyőjét igazság is tarja
110.

Mi lelt azt kérdehetéd, hogy búval
bánkodom 11.

Mi Urunk s édes atyánk 205.

Minden dolgok között láthatsz vi-
száztatást 76.

Mit jegyezz ez a kép 115.

Nagy Isten ajándéka (1.) 212.

Nagy Isten ajándéka (2.) 213.

Nagy jószág emberben az Patientia
109.

Nagy példát adhatok én rólam
mindennek 24.

Ne csudáld szívemet, hogy ilyen
keserves 9.

. . . Ne gondold szerelmem kenyű
indulatnak 23.

Ne hidj mindenkor az asszony-
állatnak 209.

Nem lehet szebb dolog az keresz-
tyénségnél 200.

Nincsen segítségem 191.

No nem kesergetlek 71.

O Jehova, szent Istenem! 139.

Ó csalárd világ! mit cselekszel? 88.

Óh kegyelmes Isten, nézz szépen
rám nyavalyásra 151.

Oh ki későn futok lelkem orvosá-
hoz 150.

Óh szegény megromlott s elfogyott
Magyar nép 69.

Oh Uram Isten! Melly távol estem
159.

Okosság is vette kezében tükörít
109.

Oly nehéz nem látnom előttem
járnia 28.

Örök életnek, szép idvösségnek 153.

Örül immár lelkem, szép kincset
találtál 33.

Örülhetne szivem 10.

Pallás nem nyughaték, ő követét
küldé 57.

Pöngését koboznak gyakran ha te
hallod 36.

Régi barátodat meg ne rágalmaz-
zad 226.

Reménységem te légy nekem 149.

Reménységem vagyon nekem 137.

Részeges embernek czégére az po-
hár 114.

Röttenetes rút gyászt 66.

Semmi alatt nincsen földön nyo-
morultabb 26.

Senki ne kérdjen 13.

Senkit a pénz és kincs még bol-
doggá nem tett 93.

Sodomához hasonló paráznák haj-
léka 127.

Sokáig való életet ne kívánj 221.

Szerelemtől csak kár, hogy tiltunk
szép személt 26.

Szerelmesétől vált 31.

Szeretet egyaránt tartja ő gyerme-
két 109.

Szólítván nevemen 6.

Szüz Mária lakozván Nazaretben
202.

Tarts meg, Uram, engem 185.

Udvar s irigy tiszték 81.

Valjon s de mi haszon 16.

Venus! fajtalan hus 17.

Vesztett marha után te ne sirán-
kozzál 225.

Világon ég alatt 95.

Virtus lelki jóság, kit sok bölcs
magasztal 106.

Vitézség embernek ez földön élete
165.

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 3184/195. 2